

Düzenleyen: Bilgin DK

2018-07-07

EHLİ BEYT'İ SEVMEK

Prof. Dr.
MURAT SARICIK

Kemal Dayım'la ☺

Süheyla

15.10.2011

ehl-i beyt'i sevmek

PROF. DR.
MURAT SARICIK

ehl-i beyt'i sevmek

PROF. DR.
MURAT SARICIK

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan

Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu

Editör: Emine Demirtaş

Kapak Tasarımı: Gökhan Koç

Sayfa Düzeni: Sakine Güneş

ISBN: 978-975-269-877-2

Baskı Tarihi: Aralık 2010

Baskı Cilt: İmak Ofset

Atatürk Caddesi Göl Sokak No 1

Yenibosna - Bahçelievler / İST

Tel (0212) 656 49 97

Sanayi Cad. Bilge Sok. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul

Tel: (0212) 551 32 25

Faks: (0212) 551 26 59

www.nesilyayinlari.com

nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

01.10.1956'da Antalya'nın Korkuteli İlçesine bağlı Küçükköy'de doğdu. İlkokulu köyünde okudu, 1975 yılında Antalya İmam-Hatip Okulu'ndan mezun oldu. 1980'de Erzurum Atatürk Üniversitesi içinde yer alan beş yıllık İslami İlimler Fakültesi'ni bitirdi. 1981 Martında Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü'nde asistan olarak göreve başladı.

1983'te, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesine katıldı ve "İslam Kurumları Tanhı" Öğretim Görevlisi oldu. 1984'te aynı Üniversiteye bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora öğrenciliğine başladı. 22.06.1989'da "Osmanlı İmparatorluğunda Nakibü'l- Eşrafık Müessesesi" adlı tezini vererek doktor unvanını aldı. 06.10.1992 tarihinde, İslam Tanhı Bilim Dalında doçent oldu. 30.09.1993'te SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Tanhı ve Sanatları Bölümü'ne doçent olarak atandı ve bölüm başkanlığına getirildi. 01.11.2005'te İslam Tanhı Profesörü olarak atandı. Halen aynı Fakülte'de Öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Lisans ve yüksek lisans'ta girdiği dersler:

İlk Dönem İslam Tanhı I-II, İslam Tanhı I-II, İslam'ın Yayılış Tanhı I-II, İslam Tanhı Metinleri I-II, İslam Öncesi Arap Tanhı ve Kültürü I-II, İslam Tanhı ve Medeniyeti I-II, Osmanlı Kültür Tanhı I-II, Arapça Tanhı Metinleri I-II (Klasik-Modern), Cahiliye ve Osmanlıca Tanhı Metinleri I-II

Murat Sarıcık, Arapça, Almanca ve Farsça bilir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

YAYIMLANMIŞ ESERLERİ

• Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt	Beldesinin Tarihî
• Örnek Nesil İçin Sahabe Modeli	• Osmanlı İmparatorluğunda Nakibü'l-Eşrafık Müessesesi
• İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye	• Kendi Dilinden Peygamberimiz-1/2
• Hulafâ-yı Râşidîn Döneminden İlginç Problemler	• Canan'ın Can Dostu Hz. Ebu Bekir (r.a.)
• Dört Halife ve Ermeviler Döneminden İlginç Problemler	• Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Çağrısı-Mekke Dönemi
• Batılı Kölelik Anlayışı Karşısında, Osmanlı'da Kölelik,	• Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Çağrısı-Medine Dönemi
• İslam Öncesi Dönem - Cahiliye Kültürü	• Sorularla Kaderin Şifrelen
• Dört Halife Dönemi I-II	• Adalet Timsali Hz. Ömer (r.a.)
• Ali Fahreddin-i Sağır'den Günümüze Küçükköy	• Hayâ Timsali Hz. Osman (r.a.)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ.....	13

I. Bölüm: Meveddet Ayetinin Tefsiri

A. AYETİN İNİŞ SEBEBİ VE TEFSİRİNDE FARKLI GÖRÜŞLER.....	19
1. Ayetin Mekkelilerle İlgili Olduğu Görüşü.....	19
2. Ayet Ensar Hakkında mı?	22
3. Kurbâ ve Meveddet Ne Demektir?	23
a) Âl, Ehl, Itret ve Kurbâ	24
b) Sevginin Özü Meveddet ve Diğer Sevgiler	24
4. Meveddet Ayetinin Tefsiri Hakkında Diğer Görüşler	26
a) Meveddet Allah'ı Candan Sevmektir	26
b) "Bana Yakınlığı Olanları Sevmenizi İsterim"	27
5. Tebliğe Karşılık Ücret mi?	33
6. İktirâf-ı Hasene Nedir?	36

II. Bölüm: Âl-i Beyt'i Sevmeye Delil Hadis-i Şerifler

A. GENEL OLARAK ÂL-İ BEYTE HÜRMETE, İKRAM VE SEVMEYE ÇAĞIRAN HADİSLER.....	41
---	----

1. "Size Sekaleyn/İki Önemli Şey Bırakıyorum"	41
a) Sekaleyn Nedir?	43
2. "Beni Sevmenizden Dolayı Ehl-i Beyt'imi Seviniz"	45
a) Sahabe ve Ehl-i Beyt Sevgisi İlişkisi	48
b) Âl-i Beyti Seven Şehit Olarak Ölür	50
3. Ehl-i Beyt Nuh'un Gemisi Gibidir	51
a) İtret ve Sahabe Sevgisini Birleştirme	52
b) Âl-i Muhammed Sevgisi Gemisi	53
4. "Ashabım ve Sıhirlirim Hakkında Beni Muhafaza Ediniz"	54
a) Sıhirliler kimlerdir?	55
5. "Ehl-i Beyt'im Hakkında Bana İyi Halefler Olunuz"	57
6. "En Hayırlınız, Benden Sonra Ehline En Hayırlı Olanınızdır"	59
7. "Şefaât Edenler Beştir"	60
8. Ahmed Er-Rufai'nin Bir Değerlendirmesi	62
B. HZ. ALİ'Yİ SEVMEK	64
1. "Sen Bendensin, Ben Sendenim"	64
a) Bir Yolculuk Hatırası	67
b) "Kim Ali'ye Buğz Ederse"	68
2. "Ali ve Ben Aynı Ağaçtanız"	70
3. "Allah ve Resulü Ali'yi, O da Allah ve Resulünü Sever"	72
4. Hz. Musa'ya Göre Harun Makamında Olmak	77
5. "Ben Kimin Mevlası İsem"	81
a) Mevla Ne Demektir?	83
6. Mevla Hadisi Konusunda Sorular	86
a) Mevla Hadisi Hz. Ali'nin Hilafetine Açık Delil mi?	88
7. Hz. Ali'yi Kimler Sever?	90
a) Hz. Ali'yi Sevmek Yolundan Gitmektir	91
b) Ali'ye Buğz Etmemek, Ehl-i Beyt'i Yormamak	92
8. "Dört Kişiyi Sevmekle Emredildim"	94
9. "Ali'ye Sebbeden, Bana Sebbetmiş Olur"	96

10. "Ali'ye Eza Eden Bana Eza Eder"	98
a) "Ali'nin Kim Olduğunu Biliyor musun?"	99
b) Yol Arkadaşı Şikâyet Edince	100
c) Vehb b. Hamza Olayı.....	101
C. ÂL-İ BEYT'TEN HZ. FATİMA'YI SEVMEK	104
1. "Fatıma Benden Bir Parçadır"	104
a) Ümmü Fazlın Rüyası.....	107
b) Hz. Fatıma Şa'raya Benzer	108
c) Hz. Fatıma Üzerine Evlenmek mi?	110
2. "En Sevgili Fatıma'dır"	112
D. HZ. HASAN VE HÜSEYİN'İ SEVMEK	116
1. "Kim Hasan ve Hüseyin'i Severse"	116
2. "En Sevgili Hasan ve Hüseyin'dir"	119
3. "Allah'ım Bu İkisini Seviyorum"	119
a) Üsame'nin Görüp Duydukları.....	120
4. Cennetlik Gençlerin İki Seyyidi	122
5. "Hasan ve Hüseyin İki Fesleğenimdir"	125
6. "Hasan'ı Seviyorum..."	129
a) Ebu Hureyre Neden Hz. Hasan'ı Sever?	131
7. "Hüseyin Bendendir, Ben Ondanım..."	133
8. Hz. Hüseyin'i Ümmetin Katledileceği Haberi	137
E. ÂL-İ BEYT'TEN HZ. ABBAS'I SEVMEK	140
1. "Kim Abbas'a Eza Ederse Bana Eza Etmiş Olur"	140
2. Hz. Peygamber'in Hz. Abbas'a Saygısı	142
3. "Abbas'ta Hukukuma Riayet Ediniz"	144
4. "Abbas Benden Ben Ondanım"	147
5. "Abbas'ı Allah ve Resulünden Dolayı Sevmedikçe"	149

III. Bölüm:

Âl-i Beyt'e Saygı ve Sevgi

A. ASHABIN ÂL-İ BEYTE SAYGI VE SEVGİSİ	155
--	-----

1. Ehl-i Beyte Sıla-i Rahim ve Hastalarını Ziyaret	155
2. Hz. Ebu Bekir'in Âl-i Beyte Bakışı.....	157
3. Hz. Ömer'in Ehl-i Beyte Saygısı	162
a) Hz. Abbas'la Yağmur İsterme	164
b) Divanlarda Haşimiler	167
4. Hz. Osman ve Ehl-i Beyt	170
5. Ashabta Ehl-i Beyte Sevgi ve Saygı	171
a) Sâdâtın Elini Öpmek.....	172
b) Zeyd b. Erkam'ın Ziyad b. Ebîh'e Çıkışması	173

B. SELEFİN ÂL-İ BEYT'E HÜRMETTE HASSASIYET

ÖRNEKLERİ..... 177

1. Hz. Muaviye ve Ömer b. Abdülaziz'in Âl-i Beyte Karşı Tutumları.....	177
a) Hz. Muaviye'nin Ehl-i Beyt'e Bakışı.....	177
b) Ömer b. Abdülaziz'in Ehl-i Beyt Sevgisi.....	179
2. İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'in Seyyidler Konusunda Tutumları	183
3. İmam Azam ve İmam Şafî'de Ehl-i Beyt Sevgi ve Saygısı	186
a) İmam Azam'ın Ehl-i Beyt Sevgisi.....	186
b) İmam Şafî'de Ehl-i Beyt Sevgisi	186
c) Ahmed er-Rifai'nin Değerlendirmeleri	190

C. ÂL-İ BEYT SEVGİ VE SAYGISININ ENSAB

NİKÂBETİ'NİN KURULMASIYLA İLİŞKİSİ..... 192

1. Maverdî'ye Göre Ensâb Nikâbeti'nin Kuruluş Sebebi	192
2. Genel ve Hususi Nakib Görevlerinde Seyyidlere Saygı.....	194
3. Yeşil Âlâmetin Saygı Telkin Etmesi	197
4. Nakibu'n-Nükabâ Unvanlarında Seyyidlere Hürmet.....	203
5. Seyyidlerin Elçiliği.....	206

D. OSMANLI ÖNCESİ İSLÂM DEVLETLERİNDE

SEYYİDLERE BAKIŞ..... 207

1. Fatımilerin Hz. Hasan ve Hüseyin Nesline Hürmeti	207
2. Zengiler, Eyyubiler ve İlhanlılarda Seyyidlere Saygı ve Hürmet.....	208
3. Memluklularda Sâdâta Hürmet ve Tazim.....	211
a) Hürmet ve Tazimin Nakib Unvanlarına Yansıması...	211
b) Memluklulardan bir Menşur.....	212
c) Sâdât İncileri	215
4. Anadolu Selçuklularında Sâdâta Hürmet	217
a) Osman Gazi'ye Gelen Temlik Fermanında Seyyidlere Bakış	217
b) Bir Anadolu Selçuklu Nikabet Menşurunda Seyyidlere Hürmet.....	219

IV. Bölüm: Osmanlıda Sâdâta Saygı ve Sevgi

A. OSMAN BEY, ORHAN BEY VE I. MURAD'IN

SEYYİDLERE KARŞI TUTUMLARI	225
1. İlk Dönemde Ulema, Şeyhler ve Sâdâta Bakış	225
2. Murad Hüdâvendigârın Muafiyet Beratı	228
3. İlk Sâdât Nazırları ve Emir Buhari	230
4. Seyyid Ali Nattâ	232
5. II. Muradın Seyyidlere Hürmeti	234

B. II. BEYAZID DEVRİNDE NİKABETİN YENİDEN İHDA-

SINDA SEYYİDLERE TA'ZİM VE İ'ZAZ DÜŞÜNCESİ.....	235
1. Nakibü'l-Eşrâfîk Yeniden Kuruluyor	235
2. Seyyidler Hapishanesi.....	237

C. SİYASET HÜCCETLERİNDE SEYYİDLERE TAZİM

VE SAYGI	240
1. Hüccet Vermede Temel Düşünce: Seyyidlerin Hukukunu Gözetmek	240
2. Hüccetlerde Meveddet Ayeti ve Hürmet Tavsiyesi.....	243

3. Hüccetlerde Meveddet Ayeti Anılmadan, Saygı ve Sevgi Tavsiyesi	245
4. Fetvalarda Saygı ve Hürmetin Yansıması	249
5. Tazimde Seyyidlerin "Eşrâf-ı Eşrâf" Sayılması	251
6. Yeşil Sarığın Saygı Celp Etmesi	252
7. Seyyidler Maaşla Onurlandırma	255
8. Seyyidlerin Askerî Oluşu ve Vergi Muafiyetleri	257
D. DEVLET TÖRENLERİNDE SEYYİDLERE GÖSTERİLEN	
SAYGI VE İLTİFAT	262
1. Nakîbü'l-Eşrâfın Kılıç Kuşatmasında Uğur	262
2. Cûlus Tebriki ve Bayramlaşmada Nakîbü'l-Eşrafın Önceliği	265
3. Devlet Töreni Hırka-i Şerife Ziyareti	267
4. Mevlit Töreninde Nakîbü'l-Eşrâf	268
SONUÇ	271
BELGELER	275
1- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 11	276
2- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 15	277
3- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 9	278
4- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 5	279
5- BOA. Ali Emiri, nr. 195	280
6- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 7	281
7- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 3	282
8- Konyalı İbrahim Hakkı, Alanya Tarihi, s. 445.	283
9- Subhü'l-Aşa, XI- 163-164.	286
10- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 24	287
11- Mesalihü'l-Müslimîn, bab 2:	288
12- Hırzu'l-Müluk, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan nr.1612,63/a-63/b.	289
KAYNAKLAR	291
ARŞİV KAYAKLARI	301
İNDEKS	303

Önsöz

MEVLÂNA HER ŞEYİ SEVGİDEN cezbeye kapılmış görür. Ona göre her şeyin mayasında sevgi vardır. Her şey sevgiden mesttir. Biz de bu kitapta bir açıdan sevgiyi konu aldık. Bu sevgi Şûra Suresi 23. ayetinin emrine dayalı birçok hadis-i şerifin de teşvik ettiği bir sevgi...

Çalışmamızda “Âl-i Beyt nasıl sevilmeli, nasıl sayılmalı, Müslümanların Peygamber soyuna karşı tavırları ne olmalı?” gibi soruların cevaplarını aradık.

Aradık, çünkü insanlar “Ehl-i Beyt’i sevenler ve sevmeyenler” diye ikiye ayrılmaya çalışılıyor. Öyleyse gerçekten Ehl-i Beyt İslâm’a göre nasıl sevilmeli? Onlara ne tür bir sevgi ve saygı beslenmeli?

Bir bakıma 1989 yılında bitirdiğimiz “Osmanlı İmparatorluğunda Nakîbu’l-Eşrâfîlik Müessesesi” adlı doktora tezi ile başlayan bir çalışmamız, 1992 yılında ilk şeklini almıştı. Sonra bu çalışmanın üzerine bir şeyler ilave etmek gayesiyle yeniden ele aldık ve üzerine eğildik. Muhteva daha bir zenginleşti ve elinizdeki kitap haline geldi.

Çalışma Kur’ân, sünnet ve Osmanlı arşiv belgelerine dayandırılmıştır. Âl-i Beyt sevgisinin gerçeği, nasıl olması gerektiği hakkında yapılan araştırmaların ilim dünyasına ve ka-

muoyuna faydalı olacağı kanaatindeyim. Problemi kökünden ele alan, çözüm getiren, birlik ve beraberliğe güçlü bir harç koyma özelliğine sahip olan bu çalışma, sizi işin özüne ve gerçeğine götürecektir inancındayım.

1997'de basılan bu kitabı baskısı için yeniden gözden geçirdik ve birtakım düzenlemeler yaptık. Yeni kaynaklara ulaştık ve yeni yorumlarla zenginleştirdik. Bu arada dipnotları yeni baştan düzenledik. Bu haliyle çalışma yeni bir kitap hüviyetiyle karşımıza çıktı ve daha mükemmel hale geldi.

Prof. Dr. Murat SARICIK

Isparta, 2010

Giriş

ŞÛRA SURESİNİN ÂL-İ BEYTE sevgi ve saygı emre-
den yirmi üçüncü ayeti ile ilk karşılaşmamız "*Osman-
lı İmparatorluğunda Nakîbü'l-Eşrâfîlik Müessesesi*" adıyla yaptı-
ğımız doktora tezimiz esnasında olmuştur. Özellikle, seyyid-
lere saygı, sevgi ve hürmet tavsiye eden bu ayet çalışmaları-
mızda sürekli karşımıza çıkıyordu. Tezimizde Osmanlılarda
Nakîbü'l Eşrâfîlik konu alındığı için, ilgili diğer ayetler gibi
bu ayet üzerinde de uzun uzadıya duramadık. Fakat özelli-
kle Osmanlı öncesi İslâm devletlerindeki Nîkâbet Müesseseleri
ve seyyidlik belgelerinde ve Osmanlılarda rastladığımız, ar-
şivlerden bulduğumuz belgelerde hep mezkûr ayetle karşı-
laşıyorduk. Seyyidlere, Âl-i Beyt mensuplarına, seyyidlikleri-
ni belgelemek için verilen bazı belgelerde (siyadet hüccetleri)
Şura Suresi 23. ayeti zikredilmese de, ayetin öngördüğü saygı
ve hürmet hususunun yer aldığına şahit olduk.

Bütün bunlar bir yana, hayat içinde seyyidlere karşı teza-
hür eden ve çeşitli vesilelerle kendini gösteren saygı, tevec-
cüh ve ilginin varlığı; bizi konu üzerinde derinlemesine araş-
tırma fikrine sevk etti.

Çalışmamıza, önce adı geçen ayet ve ayet hususunda söy-
lenenleri tespitle başladık. Arkasından, ayetle aynı paralelde

olan ve Peygamber nesline saygı ve sevgi tavsiye eden hadis-i şerifler ve şerhlerini inceledik. Bu hadis-i şerifler özellikle geniş olarak Âl-i Beyt anlayışını kucaklayan Hâşimoğulları fertleri hakkında söylenenlerden oluşacaktı. Önce konuya, "genel olarak" Âl-i Beyti sevmeye, onlara hürmet etmeye delil olan hadis-i şeriflerle girmek gerekiyordu. Sonra Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Abbas'ı (r.a.) sevmeye, hürmete sevk eden hadisleri inceledik. Ayrıca, onlara buğz ve düşmanlıktan sakındıran hadis-i şerifleri özgün yorumlarıyla vermeye çalıştık.

Şura Suresi 23. ayeti ve mezkûr hadisler ışığında, Ashabın Âl-i Beyt fertlerine ve Peygamber yakınlarına karşı tutum ve davranışlarından birtakım örnekler sunduktan, selefin peygamber nesline gösterdikleri tazim, hürmet ve tevkir hususunu ele alıp önemli bazı şahsiyetlerin bu hususta müspet tavırlarına şahit olduktan sonra Şura Suresi 23. ayetin Abbasi Devleti bünyesinde teşekkül eden "*Ensâb Nikâbeti*" ile ilgisi üzerine durduk. Çünkü Nakîblerin başta gelen vazifeleri, öncelikle Âl-i Beyte hürmet, saygı ve tazimi/büyüklemeyi muhafazaya yönelikti. İlk defa Abbasi halifesi Memun devrinde seyyidlere mahsus bir kıyafet belirlenmesi de onlara gösterilecek saygı ve hürmetle ilişkiliydi. Ayrıca, "*Nakîbü'n-Nükabâ*" denen, seyyidlerin problemleri ile ilgilenen ve halifelerce tayin edilen genel nakîblere "*nikabete*" tayinle verilen unvanlar, onlara ve onlar şahsında seyyidlere gösterilen ilgi ve ikram hakkında bir delil mahiyetindeydi.

Arkasından, diğer İslâm devletlerinde seyyidlere gösterilen saygı, sevgi, ikram ve hürmet hususunu incelemeye çalıştık. Özellikle Memlûklular ve Anadolu Selçûkluları ile ilgili vesikalarda, meveddet ayeti ile seyyidlerin methetme, tazim, sevgi ve hürmet gösterme ilişkisini açıkça görmek mümkün oluyordu. Seyyidlere olan sevgi ve saygı hususu, Nakîbu'l-Eşrâfların tayin/atama beratı olan "*nikâbet menşûrları*"nda vardı. Özellikle üzerinde durulan bir husustu.

Son olarak Osmanlılarda Muhammed-i Arabî'nin (a.s.m.) soyundan gelenlere gösterilen ilgi, teveccüh, saygı ve ikram hususunu inceledik. Osmanlıların ilk devirlerinden itibaren, zamanımıza kadar ulaşabilen arşiv vesikaları, tarihi hadiseler Osmanlılarda ilk "*Sâdât Nezareti*"nin, yani Seyyidler Bakanlığının kurulması sultanların Âl-i Beyt-i Nebevîye duyduğu yakın ilgi, bağlılık ve düşkünlüğü gösteriyordu. Ayrıca II. Bayezid döneminde (1481-1512) Nikâbet Müessesesi'nin kurulması gibi hususlar seyyidlere saygı, sevgi, haklarına riayet ve hürmet hususunun gün ışığına çıkarılmasında önemli ipuçları vermektedir.

Sonra, Osmanlı Nakîbu'l-Eşrâfları tarafından farklı tarih ve devirlerde tanzim edilen, Âl-i Beyt mensuplarının seyyidliklerini ortaya koyan belgelerde, (Siyadet hüccetleri) Şura Suresi 23. ayeti ilgi tutularak ya da tutulmaksızın seyyidlere ve şeriflere sevgi, hürmet ve saygı tavsiye edilmesi, konumuza açıklık getirmesi bakımından önemliydi. Bu belgeleri çalışmamızda yorumlayarak okuyucuya sunduk.

Seyyidlere hürmet, saygı, riayet, muhabbet ve ikram/konumlarını yüceltme hususunda Osmanlılarda seyyidlerin alâmeti olan yeşil renk, muhtaç seyyidlere maaş bağlama, vergi muafiyeti ve askerî sınıf kabul edilmesi gibi hususları; tapu tahrir kayıtları, Osmanlı kanunnameleri ve arşiv belgeleri yardımıyla gün ışığına çıkarmaya çalıştık.

Son olarak, devlet törenlerine Osmanlı Nakîbu'l-Eşrâflarının dahil edilmesi ve törenlerde, protokol içinde onlara gösterilen saygı, hürmet ve ikram hususlarını tespit ederek çalışmamıza son verdik.

I. Bölüm:
Meveddet Ayetinin Tefsiri

A.

Ayetin İniş Sebebi ve Tefsirinde Farklı Görüşler

ŞÛRA SURESİNİN 23. ayetinin aşağıdaki bölümü, seyyidler hakkında tarihî vesikalarda en çok karşımıza çıkan ayet-i kerimedir. Ayetin bu kısmı şöyledir:

“Kul lâ es’elukum ‘aleyhi ecran ille’l-meveddete fi’l-kurbâ ve men yakterif haseneten nezd lehu fiha husnâ.”

“(Ey Resulüm, tebliğde bulunmakta olduğun kimselere) de ki: ‘Ben (bu tebliğimden dolayı) sizden, Allah’a ibadet ve yakınlıkta, sevgiden başka bir mükâfat istemiyorum.’ Kim iyi bir amel kazanırsa, Biz onun bu iyiliğinin sevabını arttırırız...”¹

1.

Ayetin Mekkelilerle İlgili Olduğu Görüşü

Bu ayet-i kerimenin tefsiri hususunda üç ana görüş vardır: Şûra Suresi Mekke’de nazil olmuştur² ve bu açıdan ilk

¹ A. Fikri Yavuz, *Kur’ân-ı Kerim ve Meâl-i Alisi*, İstanbul, 1986, s.487. Krş. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979, VI. 4236; Hasan Basri Çantay, *Kur’ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, I-III, İstanbul, 1983, II, 870.

² Yazır, VI, 4218. Krş. İbn-i Kesir, Ebu’l-Fidâ İsmail b. Amr, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-*

görüş de Mekkelilerle ilgilidir. Saadet-i ebediyenin muhbir-i, rahmet-i İlâhının kâşifi, insanlığın şerefi, misal-i muhabbet ve semere-i hilkat olan Peygamberimiz (a.s.m.) Mekke'de doğdu. Mekke'de tebliğ ve risalet vazifesini icra ederken, kendisine akraba Kureyş'in alt birimlerinden, ona ve müminlere sıkıntılar verilmiş, hücumlar olmuştu. Onlar akrabalığa ve sıla-i rahime uygun olmayan tavırlar sergilemişlerdi.³

Oysa cahiliye hukukuna ve geleneğe göre, asabiyet gereği olarak onların, Hz. Peygamber'in dinine girmeseler de "*asabiyet gereği ve akrabalık hakkı olarak*" kendisini dışlamamaları ve ona dostane ilişkiler içinde destek vermeleri gerekiyordu. Bu durum üzerine Hz. Peygamber'e yol gösteren meveddet ayeti nazil olmuştu ve ayette şöyle buyruluyordu:

"Kul lâ es'elukum 'aleyhi ecran ille'l-meveddete fi'l-kurbâ."

Yani "*Ey Resulüm de: 'size tebliğ ettiğim risaletime, beşaretime ve bu ikisinden başkası için' sizden bir ücret, bir menfaat, mal, mülk ve karşılık istemiyorum. Ancak, size karabet ve akrabalığımdan dolayı meveddetinizi, yani sevginizi, lütufkârlığınızı ve hukukuma riayet etmenizi istiyorum.*"⁵ Nitekim ayetin Hz. Peygamber'in yakın veya uzak akrabaları olan Kureyşlilerle ilgili oluşunu kuvvetlendirecek başka deliller de bulunmaktadır:

Başta Buhari olmak üzere sahih hadis kitaplarında, Tabi-in müfessirlerinden Mücâhid, (ölm. 103/721-722) Katâde ve diğer birçok müfessir bu görüşü destekler.⁶ Bu görüşü kuvvetlendiren bir hadis de nakledilmektedir. Hz. Peygamber'in amcası oğlu İbn-i Abbas'a "*İlle'l-meveddete fi'l-kurbâ*" kavli hakkında sorulmuştu. Orada bulunan Said b. Cübeyr (r.a.) ona fırsat bırakmadan şunları söyledi:

Azım, I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987, IV, III.

³ Râzî, Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, I-XXXII, Tahran, t.y. XXVII, 164.

⁴ Âlûsî, es-Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meânî*, I-XXX, Beyrut, ty., XXV, 30.

⁵ Razi, XXVII, 164; Alusi, XXV, 30; Yazır, VI, 4241.

⁶ Alusi, XXV, 30.

"Kurbâ Âl-i Muhammed."

Yani o şöyle demek istiyordu:

"Âl-i Muhammed (a.s.m.) karabeti/akrabalığı."

Bunun üzerine İbn-i Abbas onu şöyle uyardı:

"Acele ettin. Kureyş'ten hiçbir batın yoktur ki, Peygamber Aleyhüsselâtü Vesselâma bir karabeti olmasın."⁷

Şu halde ayetin yorumu konusunda Rasulullah'ın ağzından şöyle denebilir:

"Nübüvvet, risalet, ebedî saadeti tebşir, Ferman-ı İlâhi olan Kur'ân'ı tebliğden ve Rahmeten li'l-âlemin olmam haysiyeti ile eğer benim davetimden kaçınıp çekiniyorsanız, hiç değilse akrabalık haklarınızı, sıla-i rahmi, benimle dostluğu muhafaza ediniz. Bana eziyet etmeyiniz, bana düşmanlık yapmayınız. Çünkü bu üzerinize gerekli bir iştir".⁸

Zira Kureyşliler, cahiliyede sıla-ı rahim yaparlar, akrabalık hakkını gözetirlerdi. Oralarda, kavminden ve aşiretinden olana yardım, ona arka çıkmak, ne olursa olsun onu muhafaza etmek asabiyet-i cahiliye (kabilelerden olana arka çıkma) gereği idi. Onlar cahiliye zihniyeti gereği ile de olsa, Kureyşin Haşimi kolundan çıkan, o emin insanı ve Seyyid-i Beni âdem'i korumalıydılar. Fakat Peygamberimiz, onları İslâm'a çağırınca ona muhalefet etmeye ve sıla-i rahmi, yardımı, dostluğu kesmeye yöneldiler.⁹ Hâlbuki akrabalık hakkını şimdi de sürdürmeliydiler. Bu tebliğe karşılık bir ücret değildi. Devam ede gelen bir uygulama ve âdetti.

⁷ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîhûl-Buhârî*, I-VIII, el- Mektebetü'l- İslamiyye, İstanbul, ty., VI, 37. Krş. el-Heytemî, Ahmed b. Hacer, *es-Savâku'l-Muhrika fi'r-Reddi Ehli'l-Bld'i Ve'z-Zenâdika*, Kahire ty. s.167; Alusi, XXV, 30; Razi, XXVII, 164; el Hâzin, Ali b. Muhammed b. İbrahim, *Lübâbu't-Te'vîl fi Meâni't-Tenzil*, *Mecma'u't-Tefsîr*, I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, V, 407; el-Firûzabâdî, Muhammed b. Ya'kub, *Tenvirû'l-Mikbâs min Tefsîr-i İbn-i Abbâs*, *Mecma'u't-Tefsîr*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, V, 406.

⁸ Razi, XXVII, 164; Alusi, XXV, 30; Yazır, VI, 424; Heytemî, s. 167- 168.

⁹ Heytemî, s. 169, Geniş bilgi için Bk. et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmi'ül-Beyan*, I-XXX, Mısır 1954, XXV, 23- 25.

Bu görüşe göre ayetteki "kurbâ" kelimesine akrabalık manası verilmiş ve karabet tefsiri yapılmıştır.

Bir ücret istemem tebliğe sizden,
Sevin Ehl-i Beyt'i bu bana yeter.
Hayır doğar meveddetten, sevgiden;
Sevin Ehl-i Beyt'i, bu bana yeter.

2.

Ayet Ensar Hakkında mı?

Meveddet ayetinin nüzul sebebi ve bununla ilgili olarak ikinci görüş Kelbî'nin İbn-i Abbas'tan (r.a.) rivayet ettiği'dir. Seyyidlerin cediti Hâtemü'l-Enbiya (a.s.m.) Medine'ye gelince, kendisinde bazı malî sıkıntılar baş gösterdi. O borcunu vermekte sıkıntıya düşüyordu. Bunun üzerine ensar şöyle düşündü:

"Şüphesiz bu zatla Allah bize hidayet nasip etti. Hem o kardeşimiz ve arkadaşımızdır, bizimle komşudur, aynı beldede oturuyoruz; ona biraz mal toplayalım."

Sonunda topladıkları malı Peygamberimiz'e (a.s.m.) getirince, Rasûlullah kabul etmedi ve şöyle dedi:

"La es'elukum 'aleyhi ecran ille'l-meveddete fil-kurbâ = Sizden iman mukabilinde bir ücret, bedel ve mal istemiyorum. Ancak akrabalarımıza teveddüdünüzü, onları sevmenizi istiyorum."

Böylece ensarı, akrabalarını teveddüde, yani halis sevgiye, onlara ilgi ve teveccühe teşvik ediyordu.¹⁰ *Ruhû'l-Meânî*'de geçtiğine göre, bu ayet-i kerime ensarın ona yardım için malları getirmesi üzerine nazil olmuştur.

Diğer yandan, Hz. Peygamber'in (a.s.m.) Medineli Müslümanlarla da akrabalığı vardı. Çünkü büyük dayıları Medineliydiler. Dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selma Hatun, Neccar Oğullarından olan Zeyd'in kızıydı. Yine annesi Âmine'nin dayıları da Medineliydi. Bir başka açıdan (birinci

¹⁰ Razi, XXVII, 164; Alusi, XXV, 30.

görüŖte zikrettiğimiz üzere) daha geniş anlamda bütün Arapların Rasulullah'a akrabalıkları vardı.¹¹

Bu takdirde ayeti Ŗöyle yorumlamak gerekir:

*"Ben sizden nübüvvetim, doğru yolu göstermem ve imanınıza vesile olmam itibariyle bir karşılık ve mal istemem, akrabalarımı sevin yeter."*¹²

Ayetin Medine'de indiğı görüşü konusunda bir rivayet daha vardır. Buna göre ensar, Hz. Peygamberin babası gibi hürmet gösterdiği amcası Abbas'a ve oğlu Abdullah'a karşı övününce, mezkûr ayet inmişti. Bu takdirde, ayetin ikinci defa inmesi söz konusu olmuş olur.¹³ Sonuç olarak, kanaatimizce ayet Mekke'de nazil olmuştur. Fakat ona akrabalığı olan herkesi ve bütün Müslümanları ilgilendirmektedir.

"Zi'lkurba"; akrabalarım, yakınlar.

Hem de "kurb", Allaha yaklaştıranlar,

Peygamber yakını, ona hısımlar;

Sevin Ehl-i Beyt'i bu bana yeter.

3.

Kurbâ ve Meveddet ne demektir?

Lügatlerde "kurb" kökünden gelen "kurbâ", karabet yani nesepte yakınlık demektir. Mesela, "*Hüm zû karâbeti* = Onlar benim nesepte soyca yakınlarımdır." demektir. "*Kurbeti*" de nesepte yakınlık manasınadır. "*Kurban*" ise "kurb" kökündendir. Allah için Kurban ya da onun dışında Allah'a yakınlaştıran şeylerdir. Bir sultana yakın olan ve onun has adamlarına da "*kurbân*" denir. "*Karîb*" ise mekân, zaman veya soy bakımından yakınlık ifade eder. Kurba'nın çoğulu "*akraba*" ve "*karâbâ*" gelir.¹⁴

¹¹ Alusi, XXV, 30.

¹² Râzi, XXVII, 164; Krş. Alusi, XXV, 30.

¹³ Heytemi, s.169.

¹⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, I-II, İstanbul, 1318, I, 142, II, 1059, 1062; Heyet, *el-Mu'cemu'l-Vâsit*, I-II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul, ty. II, 723;

a) **Âl, Ehl, İtret ve Kurbâ:** Fahr-i Kâinat Efendimizin akrabalığı hususunda kullanılan dört lafız vardır. Onlar bu kelimelerle sıfatlandırılırlar. Bunlardan ilki "âl"dır. *Seyyidlere "Âl-i Resul"* denir. "*Ehl-i Beyt*", "*Zevi'l-Kurba*" ve "*İtret*" kelimeleri de seyyidleri anlatır.¹⁵ Kurbâ "*büşrâ*" veznindedir, karabet ve soyda yakınlık manasıdır.¹⁶

Tefsir-i Kebir'de, "*kurbâ*" ya üç mana verilir:

Birinci manasına göre kelime akrabalık anlamına gelen "*karabeti*" anlatır. İkinci olarak "*akârib*", akrabaları içine alır. Üçüncü anlamında takarrub/yaklaşma manasına ve "*fû'lâ*" vezninde bir kelimedir.¹⁷ Şu halde, "*kurbâ*" da, öncelikle soyda yakınlık manası bulunmaktadır. Bu kelime, Peygamber âli/akrabaları ve Ehl-i Beyt'i için kullanıldığına göre, meveddet ayetinin soyca Peygamber'e yakın olanlarla ilgili olacağı açıktır.

b) **Sevginin Özü Meveddet ve Diğer Sevgiler:** Meveddet ayetinde geçen meveddet (ille'l-meveddete) nedir?

Meveddet, "*vedde*" fiilinin mastarlarından. Sevmek ve muhabbet etmek demektir. Ayrıca "*meveddet, hubbu kesîr= çok sevgi*" dir.¹⁸ Sevgi çokluğunu ifade eden kelime Kur'ân-ı Kerimde sekiz yerde geçer.¹⁹ Bunlardan birisi, Mümtahine Suresinin birinci ayetidir. Bu ayet sahabeden Hâtıb b. Beltaa hakkında nazil olmuştur. Bu sahabe, müşrik Mekke'li yakınları

Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1986, s.631, 589.

¹⁵ Kastalâni, Ahmed b. Muhammed, *Mevâhibu'l-Ledünniye Tercemesi*, terc., Abdülbaki (Şair), I-II, İstanbul, 1325, II, 158.

¹⁶ Râzi, a.g.e., XXVII, 164; Asım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, I-IV, İstanbul, ty. 1,226; Ş. Sami, II, 162.

¹⁷ Râzi, XXVII, 164; Alusi, XXV, 31.

¹⁸ Râğib el-İsfahani, Hüseyin b. Muhammed, *el-Müfredât, Kitabu'l-Cumhuriye*, Kahire, ty. S.517; Heyet, *Mu'cem*, II, 1020.

¹⁹ Muhammed Fu'ad Abdülbaki, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes li Elfâzi'l-Kur'ân*, I-II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul, 1982, II, 747.

na olan sevgisinden dolayı, Rasulullah'ın gizliden yürüttüğü Mekke'yi fetih hazırlığını, Sâre adlı şarkıcı kadınla Mekke'ye ulaştırmak istemiş ve kadına bir mektup vermişti. Kadın Mekke yolunda yakalandı ve durum açığa çıktı. Bunun üzerine inen ayet şöyle diyordu:

*"Ey iman edenler! Düşmanlarınızı ve düşmanlarınızı dostlar edinmeyin. Siz onlara (mektupla bağlılık ve) meveddet/halis sevgi yolluyorsunuz. Hâlbuki onlar Kur'ân'dan size geleni inkâr ettiler. Siz meveddet göstererek onlara sır veriyorsunuz. Oysa ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilirim..."*²⁰

Elmalılı, Nisa 73. ayette "meveddete" ülfet²¹ ve ahbablık²² manası veriyor. Bu durumda meveddet normal sevgiden öte samimi dostluğa, muhabbetle bağlılığa, iyilik, dikkat ve itina-ya işaret eden bir sevgidir.

Gerçekten Arapçada sevgi, "yoğunlukları, mertebeleri ve çeşitleri" bakımından birçok kelime ile anlatılır. Önemli bir kaynak, azından çoğuna doğru, sevgi kelimeleri ve manalarını şöyle sıralar:

- Alâka: Kalbin mahbuba (sevilene) taallukudur.
- İrade: Kalbin sevilene meyli ve onu istemesidir.
- Sabbâbe: Kalbin sevdiğine sahibinin iradesi dışında insibâbı/akmasıdır.

• Ğarâm: Kalbi hiç bırakmayan kalpten ayrılmayan sevgidir.²³

• Meveddet: Vüddür, sevginin lübbü, yani özüdür, katıksız ve halis olanıdır.²⁴

Sevginin dereceleri bundan sonra da "şağâf, aşk, teteyyüm,

²⁰ Yavuz, s. 550.

²¹ Yazır, II, 1389.

²² Yazır, II, 1393.

²³ Furkân, 25/ 65.

²⁴ Hanefî, İbnü Ebî'l-İzz, Şerhu'l-Akideti't-Tahâviyye, Beyrut, 1988, s.160. Krş. Ş. Sami, II, 1428, 1488; Devellioğlu, s. 1323.

te'abbüd ve hillet” olarak açıklanmaktadır.

Şu halde, “*kurbâya meveddet*” sıradan bir akrabalık sevgisi olmayıp, hâlis, katışıksız, değerli ve içten bir sevgidir. Sevginin özüdür, samimi candan muhabbettir.

*Meveddet sevgidir; sevginin özü,
Sevende görünür meveddet izi,
Kurbaya meveddet içteki közü;
Koy da tutuştursun, Allah aşkına.*

*Âl-i Muhammed'in akrabalığı,
Çekemez müminler bu ayrılığı,
Peygamber sevgisi gönül varlığı;
Gönüller buluşsun, Allah aşkına.*

4.

Meveddet Ayetinin Tefsiri Hakkında Diğer Görüşler

a) **Meveddet Allah'ı Candan Sevmektir:** Ayetin tefsiri hakkındaki üçüncü görüş Allah'ı sevmekle ilgilidir. Buna göre ayetin manası şöyle olur:

“Sizden tebliğ ve risaletime karşılık bir ücret istemiyorum, ancak Allah'a meveddet, halis, katışıksız bir sevgi gösterin yeter.”²⁵

Bu nasıl mümkün olur? Ancak, amel-i salih ve ona yaklaşılacak şeylerle.²⁶ Burada kasıt ancak Allah'a teveddüd göstermektir.²⁷ Bu konuda İbn-i Abbas'tan gelen bir hadis şöyledir:

“De ki, Size getirdiğim ayet-ı beyyinât ve hidayet karşılığında sizden bir ecir, (mal, mülk, ücret) istemiyorum. Ancak Allah'a teveddüdünüz, onu özden sevmeniz müstesna.”²⁸

Böylece “*kurbâ*” nesep yakınlığı değil, “*kurbet*”tir, yani

²⁵ Râzi, XXVII, 165; Alusi, XXV, 25; Yazır, VI, 4241.

²⁶ Alusi, XXV, 25; Yazır, VI, 4241.

²⁷ Heytemi, s.169.

²⁸ Taberi, Tefsir, XXV, 25.

Allah'a yakınlıktır. Bu mana daha şümüllü ve geneldir, hem Hz. Peygambere ve akrabalarına teveddüdü netice verir.²⁹ Çünkü Allah'ı seven, Peygamberini ve akrabalarını sevecek, onları kendine dost ve ahbab bilecektir.³⁰ Hasan Basri ve bir kısım müfessirlerin desteklediği bu görüş çerçevesinde³¹ Allah'a meveddetin nasıl olacağı hakkında, farklı rivayetler vardır. Allah'a yaklaşma,³² ona takarrub iyi işlerle olur; onu sevmek ona yaklaştıracak şeylerledir. Ona itaatle yaklaşmak, Allah ve Resulüne meveddetle olur. Tevhit/Allah'ı birleme ve tövbe ile Allah'a yaklaşılabılır.³³

b) “Bana Yakınlığı Olanları Sevmenizi İsterim”: Ayetin tefsirinde bir başka vecih de şöyledir:

*“Bana karabeti olanları, yani akrabamı sevmenizi isterim.”*³⁴

Bazıları bu karabeti, Allah Resulünün evinde yetişen, amcaoğlu ve damadı Hz. Ali ve neslinin devam edeceği Hz. Fatıma, Hasaneyn-i Ahseneyn olan iki oğlu ve onların nesline tahsis etmek istemişlerdir. Çünkü bu ayet-i kerime nazil olunca müminler şöyle demişlerdi:

“Ey Allah Resulü, üzerilerine meveddetimiz gerekli olan yakınlarınız kimlerdir?”

*Meveddet Allah'ı candan sevmektir,
Bir anlamda Rabbe kurba ermektir,
Allah İçin Habibi'ne gelmektir,
Salih ameller de buna yol olur.*

²⁹ Yazır, VI, 4241.

³⁰ Heytemi, s.169.

³¹ Feyruzabadi, *Tenvir*, V, 407; Beyzâvi, Ebu Said Abdullah b. Ömer, *Envârü't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, V, 406.

³² Taberi, *Tefsir*, XXV, 25- 26; Neseî, Abdulah b. Ahmed, *Medâriküt-Tenzil, Mecma'üt Tefâsîr*, I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978, V, 406.

³³ Feyruzabadi, *Tenvir*, V, 407; Krş. İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112; Ateş, Süleyman, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri*, İstanbul, 1968 s. 165.

³⁴ Alusi, XXV, 31; Yazır, VI, 4241; Krş. Râzi, XXV, 164- 165.

Rasulullah da bu manaya uygun olarak bir keresinde şöyle buyurmuştu:

*"Ali, Fatıma ve Fatıma'nın evlâdıdır."*³⁵

Sülemi de tefsirinde bu görüşü benimser.³⁶ Böyle olunca *"kurbâ"* ya, nesilde yakınlık manası verilmiş olmaktadır.³⁷ Hz. Ebu Bekir de Buhari'de geçen bir hadis-i şerifte *"Ehl-i Beyt'i hususunda Muhammed (a.s.m.) gözetiniz"* buyurmuştu. Fakat onun akrabalığı hususunda ihtilaf vardır: Kimi onun karabeti olarak Âl-i Abâ'yı (Hz. Peygamber'le birlikte Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) zikrederken kimisi de kendilerine *"Sadaka (Zekât) haram olanları"*, Ehl-i Beyt saymıştır. Kimi de cahiliye ve İslâm'da birbirinden ayrılmayan Haşim ve Muttaliboğullarını ve onların soylarını onun karabeti kabul etmiştir. Şafîiler bu görüştedir.³⁸ Ahzab Suresinin 33. ayetinin tefsirlerinde bu konu üzerinde genişçe durulduğu için burada üzerinde durmak istemiyoruz.

Önce zikredilen görüşlerin de bu görüşle ilgisi vardır. Nitekim Peygamberimiz (a.s.m.) Mekke'de risalet vazifesini yerine getirirken, Mekkelilerden sıkıntılara maruz kalmış -ve bir görüşe göre- ayet bu durum üzerine nazil olmuştu. İbn-i Abbas'tan *"kurbâya meveddet"* hususu sorulunca, Said b. Cübeyr atik davranarak *"Âl-i Muhammed akrabalığı"* şeklinde cevap vermişti.³⁹

İbn-i Abbas ayetin mefhumunu bütün Kureyş'e teşmil ediyor ve Peygamber'e onlardan sıla-i rahim, yardıma riayet ve akrabalık bağlarını kesmemek gibi bir mana anlıyordu. Ama Said b. Cübeyr çerçeveyi biraz daha dar tutuyor

³⁵ Alusi, XXV, 31; Krş. Râzi, XXVII, 166; İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 11- 12; Yazır, VI, 4241

³⁶ Sülemi, s. 165; Krş. Çantay, II, 870.

³⁷ Râzi, XXVII, 165.

³⁸ Hazin, aV, 407; İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113.

³⁹ Buhari, VI, 37, tefsir, 1; Heytemi, s. 167; Râzi, XXVII, 164; Hazin, V, 407.

ve ayetten Peygamber akrabalarının sevilmesini anlıyordu.⁴⁰ Özellikle Hz. Peygamber ve yakınlarına olan saldırı ve sıkıntılar böylece sona erecek ve sıla-i rahim (yardım ve dostluk) gerçekleşecekti.⁴¹

Çünkü Peygamberimiz Kureyş'in her batırıyla uzaktan yakından akraba olduğu gibi, onun en yakınları Haşim ve Mutaliboğulları da aynı derecede Kureyş'le akrabaydılar.⁴²

c) **"Beni Sevmiyor musunuz?"**: Meveddet ayetinin nüzul sebeplerinden biri ensarın Rasulullah'a mal getirmesi ve onu sıkıntıdan kurtarmak istemesi olayıydı. Rasulullah onlardan, risaleti ve imanlarına sebep olmasına karşılık bir bedel ve ücret talep etmediğini belirtmişti. Arkasından bütün Araplar arasındaki, nesep ilişkisini söz konusu ederek akrabalarını sevmeye teşvik etmişti.⁴³ İbn-i Abbas, tefsirinde *"karabete teveddüdü/sevgiyi"* zikrediyor ve bu görüşe katılıyordu.⁴⁴

Son görüşle ilgili olarak, bir nüzul sebebi de Hz. Abbas'la ilgilidir.⁴⁵ Hz. Abbas, Peygamber'in öz amcasıdır. Abbas veya İbn-i Abbas'a, ensar bir konuşma esnasında *"biz şunu yaptık, şunu yaptık"* gibi sözler saydılar. Bunun üzerine Hz. Abbas veya Abdullah b. Abbas şu düşüncüyü dile getirmişti:

"Bizim size üstünlüğümüz var."

Bu olay Peygamber'in (a.s.m.) kulağına gidince o, ensar topluluk halinde iken meclislerine geldi ve onlara hitap ederek şunları sordu:

"Sizler zelil iken Allah sizi benimle aziz etmedi mi?"

Onlar cevap verdiler:

"Evet."

⁴⁰ Yazır, VI, 4241.

⁴¹ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112; Krş. Hazin, V, 407; Nesefi, V, 407.

⁴² Beyzâvî, V, 407.

⁴³ Râzi, XXV, 164; Alusi, XXV, 30; Yazır, V, 4241.

⁴⁴ İbn-i Abbas, V, 407.

⁴⁵ Heytemi, s. 169; Hazin, V, 407.

O yeniden sordu:

"Siz sapıklıkta iken Allah benimle size hidayet etmedi mi?"

"Evet, ey Allah'ın Resulü."

Sonra diyalog şöyle devam etti.

Peki, sizler beni sevmiyor musunuz?"

"Evet, (seviyoruz) ey Allah'ın Resulü."

Bunun üzerine Rasulullah onların içlerinden geçirdiklerini de dile getirdi:

"O zaman kavmin seni yurdundan çıkardı da biz barındırmadık mı? Onlar seni tasdik etmediler de biz doğrulamadık mı? Onlar seni yardımcısız bıraktılar da biz yardım etmedik mi?" diyeceksiniz?"

Soruları devam edince ensar yaptıklarından pişmanlık izhar ettiler ve kendilerini yere attılar. Hz. Peygamber'i üzdüklerini anlamışlardı.

Sordu Resul, "Beni sevmeyen misiniz?"

Bende nur, hidayet bilmez misiniz?

Bensiz sapıklıkta kalmaz mısınız?

Allah'ı sevdiren ben değil miyim?

Bana, akrabama meveddet verin."

Şu halde Hz. Peygamber'in çok sevdiği amcası ve oğlunun onlara üstünlüğü vardı. Çünkü Allah, Hz. Abbas'ın yeğeni olan kendisiyle ensarı yükseltmiş, böylece dalaletten hidayet nuruna çıkmışlardı. Allah'ı seven ve insanlara sevdiren, cin ve insan rehberi sevmeye layık değil miydi? Akrabaları da onun hakkı ve rızası için sevimeliydi. İşte bu hâdise üzerine meveddet ayeti nazil olmuştu.⁴⁶

Her ne kadar, bazılarınca zayıf görülse veya *'ayet Mekke'de nazil olmuştu'* denilse de ayetin nüzul sebeplerinden biri budur.

İmam-ı Ahmed'den gelen bir rivayet de ayetin nüzul sebebini Hz. Abbas'a bağlar. Çünkü Hz. Abbas şöyle demişti:

"Ben Rasulullah'a şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resulü, şüphesiz

⁴⁶ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112; Taberi, *Tefsir*, XXV, 25.

Kureyş'ten biri diğeriyle karşılaşınca, kendilerini güler yüz ve güzellikle karşılıyorlar. Ama bizimle karşılaştıklarında yabancılar gibi karşılıyorlar." Abbas der ki: "Bunun üzerine Rasulullah çok kızdı ve şöyle buyurdu: "Nefsım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi Allah ve Resulü namına sevmedikçe bir kimseni kalbine (kâmil) iman girmiş olmaz.""⁴⁷

Bu olaya göre Hz. Abbas, Kureyşli Müslümanların Peygamber Âl-i ne soğuk olduklarını, yabancılar davrandıkları gibi davrandıklarını Peygamber'e iletmışti. Bu tutum Allah Resulünü kızdırmışti. Zira imanla Peygamber sevgisi arasında doğru orantılı bir ilişki vardı. Bir kimse imanlı olduğunu iddia ettiği halde Peygamber'i sevmez, onu üzerse nasıl kâmil mümin olabilecekti?

Hâlbuki Allah Resulünü sevmek, yalnız zatını sevmek değildi. Onun sünnetini, Âl-i Beytini, yakınlarını, yolundan gidenleri, Allah ve Resulü namına sevmek de Allah'ı ve Peygamber-i Zîşânı sevmekti. Çünkü Abbas ve benzerlerini Allah ve Resulü namına sevmedikçe, Peygamber yakınlarını kendi akrabası gibi bilip, gözetmedikçe kâmil imana sahip olunamayacaktı. Böylece Allah Resulü, Âl-i Beyt sevgisinin tarzını da tarif etmiş oluyordu.

Ayetin Hz. Abbas'la ilgili nüzul sebeplerinden biri de buna benzer sahih bir rivayettir. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre, bir gün Hz. Abbas Rasulullah'ın (a.s.m.) huzuruna girip şöyle demişti:

"Biz (dışarı) çıkıyoruz. Kureyş'i (aralarında) konuşurken görüyoruz. Bizi görünce susuveriyorlar."

Bu söz üzerine Rasulullah kızmış, hatta iki kaşı arasındaki alın damarı kabarmışti. O en yakını olan Abbas'a yapılan davranış üzerine şu açıklamayı yaptı:

"Allah'a yemin ederim ki, sizleri Allah namına ve benim yakınlığımdan (karabetim) dolayı sevmedikçe, Müslüman bir kimsenin

⁴⁷ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112; Taberi, *Tefsir*, VI, 2441, XXV, 25.

kalbine (kâmil) iman girmez."⁴⁸

"Kul lâ es'elukum 'aleyhi ecrâ;"

Budur yürünen yol, akılan mecra.

Görüldüğü gibi, meveddet ayetinin tefsiri ve nüzul sebepleri ile ilgili olarak, Hz. Peygamber ve amcası konulu rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan Medinelileri ilgilendirenlerle Kureys'i ilgilendirenler iç içedir. Bu rivayetlerde, açıkça Peygamber yakınlarını sevmeye, onlara teveddüde işaret ve deliller bulunmaktadır. Hz. Abbas'la ilgili rivayetler, ayrıca Peygamber yakınlarına, ikram, ihtiram/hürmet, sevgi ve saygı gerekliliğini kuvvetlendirmektedir.

Mezkûr ayetin tefsirindeki üçüncü görüşün de son zikrettiğimiz görüşle ilgisi vardır. Çünkü Allah'a teveddüd ona halis, saf ve samimi bir sevgiyi, Rasulullah'ı ve Rasulullah akrabalarını sevmeyi gerektirir. Dolayısıyla Allah'a meveddet ve sevgi, Resulüne ve Ehl-i Beyt'ine sevgiyi gerektirmektedir.⁴⁹

Peygamber yakınlarını üzmemek, Hz. Peygamber'i üzecektir. O takdirde, Peygamber'e eza eden, nasıl Allah'ın rızasını kazanabilir? Demek Allah'a meveddet, Peygamber'e, Ehl-i Beyt'ine meveddetle ve ashabını sevmek ve onları üzmemekle gerçekleşebilir. Böyle olunca, onun akrabalarına meveddet, Allah'a yaklaştıran bir amel-i salih olmaktadır.

Nitekim Peygamber Efendimiz konuyu bir başka sözlerinde şöyle açar:

"Nimetlerinden rızıklandığı için Allah'ı, Allah sevgisinden dolayı beni, benim sevgimden dolayı da Ehl-i Beyt'imi seviniz."

O böylece Allah'ı sevmekle Peygamber ve Ehl-i Beyt'ini sevmenin ayrılmayacağını veciz şekilde açıklıyordu.

Şu halde, verdiği sayısız nimetlerinden dolayı Allah'ı sevmek gerekir. Bu sevgi de, Hz. Peygamber'in söz, hal ve fiille-

⁴⁸ Ibn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113; Heytemi, s. 170; Taberi, Ahmed. b. Abdullah, *Zahâiru'l-Ukbâ*, Kahire, 1357, s. 9.

⁴⁹ Heytemi, s. 169.

rinden çıkan İslâm'ın emrettiği tarzda olacaktır. O Resul, bütün enbiyanın reisi, bütün evliyanın seyyidi olduğu gibi, yetiştirdiği âl ve ashab da insanlığın peygamberlerden sonra feraset, dirayet ve kemalde en meşhur, en saygın, en dindar kimselerdir.

Allah'ı çok seven, sevgisini ubudiyeti ile gösteren, Allah'ın da en çok sevdiği Habibullah, kendisinin Allah sevgisinden dolayı sevilmesini emretmektedir. Zira Allah'ı Kur'ân ve sünnet vesilesiyle sevmeye başlayan mümin, Allah sevgisi hesabına onu, yani Habib-i Ekremi de sevecektir. Hz. Peygamberi seven; onun sevgisi sebebiyle yakınlarını, âl, ashab ve ümmetini de sever. Bu hadis-i şerife göre Peygamber yakınları, *"Peygamber hesabına ve onu sevdiğimizden dolayı"* sevilirler. Onlara Peygambere yakınlıklarından dolayı, hürmet, tazim, ikram ve teveccüh gösterilir.⁵⁰

5.

Tebliğe Karşılık Ücret mi?

Adı geçen ayetle ilgili bir müşkülât ortaya çıkmaktadır:

"Tebliğ ve risalet vazifesinin ifasında ücret söz konusu değilse, kurbaya/akrabalara meveddet istenmesi, ecir talebi olmuyor mu?"

Ecir ve tebliğe *"karşılık"* istenmemesine, birkaç yönden delalet vardır:

Birincisi: Hz. Nuh muhataplarına, *"Ben sizden bir ücret istemiyorum, benim ecrim (mükâfatım) Rabbü'l-Âlemin'e aittir."*⁵¹ demektedir. Aynı hususu Hûd, Salih, Lût ve Şuayb peygamberler de ifade etmektedirler.⁵² Peygamberimiz (a.s.m.) Hatemü'l-Enbiyadır, risalet görevi umuma baktığı haysiyetle

⁵⁰ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 114; Heytemi, s. 170; Alusi, XXV, 32; Munavi, Abdurrauf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmî'is-Sağîr*, I-VI, Mısır, 1458, -1177.

⁵¹ M. F. Abdalbaki, 1, 14; Şuarâ, 26/109.

⁵² Râzi, XXVII, 165; Krş. Alusi, XXV, 31.

diğerlerinden daha faziletli ve yücedir. O halde, ücret istememesi ona daha lââyık ve münasiptir.

İkincisi: Hz. Peygamber'in ücret istememesi diğer ayetlerde de belirtilmiştir. Sebe Suresi 47 ve Sa'd Suresi 86. ayeti bunlardan ikisidir.⁵³ Şu halde, akrabalara meveddet istemek iman, risalet ve tebliğ karşılık bir ücret değildir.

Üçüncüsü: Hz. Peygamber'in (a.s.m.) risalet ve tebliğine ücret istememesi, aklın delâleti ve kabulü ile de sabittir. Çünkü tebliğ vaciptir. Mâide Suresi 65. ayetinde bu açıkça görünür. Orada Hz. Peygamber'e şöyle emredilmektedir:

*"Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et!"*⁵⁴

Tebliğe ücret istemek değil peygamberlere, müminlere, âlimlere bile münasip düşmez. Bu takdirde, dini tebliğle vazifeli âlimler, tebliğlerinden dolayı bir ücret talep edemezken, *"Â'lem-i Ulema= Âlimler Âlimi"*⁵⁵ Resul-i Ekrem nasıl ücret talep etsin?

Dördüncüsü: Bir de nübüvvet hikmetten daha üstündür. Oysa *"Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çok hayır verilmiştir"*⁵⁶ buyrulur. Hâlbuki *"Meta'ud-dünya kalîl= Dünya metaı pek azdır."*⁵⁷ Mahlûkatın en eşrefi Seyyid-i Beni Âdemin, eşyanın en değersizine lââyık ve mukabil oluşunu akıl nasıl kabul eder?⁵⁸

Beşincisi: Nebilerin tebliğlerine ücret istemeleri bir töhmet/suçlanma sebebidir ve peygamberliğin sıhhatine uygun değildir. Bu yönden de ücret istememek gerekir.⁵⁹ Ama şu soru da hatıra gelmektedir:

⁵³ Râzi, XXVII, 165; M. F. Abdalbaki, 1, 13.

⁵⁴ Maide, 5/65; M. F. Abdalbaki, 1, 135; Râzi, XXVII, 1165.

⁵⁵ Râzi, XXVII, 1165.

⁵⁶ Bakara, 2/ 269.

⁵⁷ Nisa, 4/77.

⁵⁸ Râzi, XXVII, 1165.

⁵⁹ a.g.e., XXVII, 165.

“Rasulullah, mezkûr ayetle yakınlarına sevgi istiyorsa bu nasıl ücret olmaz?”

Aslında Rasulullah yakınlarına meveddet isterken ücret istemiş olmaz. Şöyle ki; o aslında meveddet isterken şöyle demek istemektedir:

“Sizden ancak, hakikatte ücret olmayan bir şey istiyorum. Yakınlarına meveddet istiyorum.”

Zira Müslümanlar arasında zaten meveddet vardır ve onların birbirlerini sevmeleri de emredilmektedir. Müminlerin birbirlerini sevmeleri, hem küçüklere şefkat, büyüklere hürmet gerekiyorsa; insanlara Allah'ı bildiren, onlara dünya ve ebedi saadetin kapılarını açan, ebedi kurtuluşa götüren, İlâhi yasakları bildiren, Kur'ân'ın tercümanı ve mübelliği olan, ilâhi sevginin nihayetsiz feyzine mazhar Hz. Peygamber ve onun namına mümin yakınları ve sevdikleri nasıl sevilmez? O ve yakınları *“bিরer mümin olarak”* da sevimye lâıyk değiller midir? Ayrıca Yüce Allah, *“Erkek ve kadın müminler birbirlerinin dostu ve velisidir.”* buyurmaktadır.⁶⁰

Hem bir hadis-i şerifte, *“Müminin mümine karşı durumu, birbirini destekleyen kargir yapıların durumu gibidir.”*⁶¹ buyrulmaktadır. Bu hususta birçok ayet⁶² ve hadis de vardır. Şu halde tüm Müslümanlara vacip/gerekli olan bir şeyin; Müslümanların en şerefli, ahlâk-ı hamidenin mazharı, Allah'tan en çok korkanı ve en büyükleri hakkında da var olması gerekli ve daha evlâdır. O zaman *“kurbâya meveddet istemek”* gerçekte ecir/karşılık değildir.⁶³

Altıncısı: Ayet-i kerimede bulunan istisna (ille'l-meveddete), istisnây-ı munkatî'dir. Arapçada, bu tür istisna öncesindeki söz tam cümle sayılır. *“İllâ”* sonrasında bir başka

⁶⁰ *Tevbe*, 9/71; M. F. Abdulbaki, II, 767; Râzi, XXVII, 165.

⁶¹ Râzi, XXVII, 165.

⁶² M. F. Abdulbaki, II, 767

⁶³ Râzi, XXVII, 165; Krş. Alusi, XXV, 31; Hazin, V, 406.

cümle başlar. Bu kaideye göre, ücret, mal ve bedel demek olan "ecr" kelimesi ile "illâ" sonrası iki ayrı cümle olmaktadır. Birinin diğeri ile doğrudan bir mana bağlantısı bulunmamaktadır. Bu açıklamaya göre ayette şöyle denmiş olur:

"Tebliğime karşılık sizden hiçbir karşılık istemiyorum. Lâkin (bundan ayrı olarak) akrabalıkta meveddet istiyorum."

Çünkü yakınlara sevgi, zaten akrabalar arasında olması gereken şeydir.⁶⁴ O zaman mana şöyle olur: *"Benim istediğim risalete ücret değil, benim ve sizin akrabalarınızı sevmenizdir. Onlara eziyet etmeyin, onlar ve ben, zaten akrabalarınız olmakla sevginin mekânı ve mahalli olacak kimseleriz."* demektir.⁶⁵

Tebliğe karşılık mal mülk olur mu?

Nebi görevine ücret alır mı?

Sonra âhirete sevap kalır mı?

"İn erciye illâ 'ala'llah" burhan.

Nübüvvet rütbesi, en yüce görev,

Ecri ona lâyük, büyük bir değer...

Bütün peygamberler Allah'tan ister,

"İn erciye illâ 'ala'llah" burhan.

6.

İktirâf-ı Hasene Nedir?

Mezkûr ayetin devamında da şöyle buyrulmaktadır:

*"Ve men yakterif haseneten, nezid lehu fihâ husnen= Her kim bir hasene, güzel bir amel kazanırsa, biz ona, onun hakkında daha fazla bir güzellik, daha güzel sevap veririz."*⁶⁶

Ayette dikkat çeken "hasene" kelimesi üzerinde değişik görüşler vardır. İlk bakışta zahir olan, hasenenin herhangi bir

⁶⁴ Bezavi, V, 406; Râzi, XXVII, 165; Heytemi, s. 169.

⁶⁵ Neseî, V, 406; Hazin, V, 46; Râzi, XXVII, 165; Alusi, XXV, 31.

⁶⁶ Yazır, VI, 4241.

güzel amel olmasıdır.⁶⁷ Ama kelâmın Peygamber yakınlarına sevgiden sonra gelişine bakılırsa bu kısım ayete bir ek makamındadır. O takdirde "hasene"den kasıt "Rasulullah'ın yakınlarını" sevmektir ve bu son kısımda, baş tarafta istenen sevgiye tekit/vurgu vardır.⁶⁸

a) Hz. Ebu Bekir ve İktirâf-ı Hasene İlişkisi: Medârik'te Tabi'in müfessiri Süddî'den naklen "İktirâf-ı hasene"ye, Âl-i Resul hakkında meveddet/halis sevgi manası verilmiştir.⁶⁹ Envâr-ı Tenzil ayeti, "Kim bir güzel taat kazanırsa, özellikle Âl-i Beyti severse"⁷⁰ şeklinde tefsir eder. Çünkü İbn-i Abbas'a göre ayet Hz. Ebu Bekir hakkında nazil olmuştur. Çünkü o Ehl-i Beyt'i çok seviyordu. "Men yakterif" ayeti; (Habru'l-Ümme= Ümmetin Âlimi unvanını alan, Hz. Peygamber tarafından sevilen, Hz. Ömer'ce hilafet meclisine alınan) İbn-i Abbas'a göre Hz. Ebu Bekir hakkında nazil olmuştur. Hz. Ebu Bekir ilk halife-dir, Allah Resulü için bütün servetini harcamıştır. Âl-i Beyti sevmek hasenelerin en büyüklerinden olduğu için, hasene mefhumuna dâhil edilmeye öncelik taşınması gerekir.⁷¹

b) Hz. Hasan'a Göre İktirâf-ı Hasene: Ayetteki güzel amelin (iktirâf-ı hasene), Âl-i Beyti sevme manası taşıdığına şu hadise de delildir: Hz. Hasan, Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra verdiği bir hitabede kendisini Hz. Peygambere nispet ederek şöyle söylemişti:

"Beni bilen ve bilmeyen bilsin. Ben, Hasan b. Muhammed'im. Peygamber'in (a.s.m.) kendisine oğlum dediği kimseyim."⁷²

O seyyidler Hz. Fatıma'dan türeyeceği için böyle demiş ol-

⁶⁷ Râzi, XXVII, 167; Alusi, XXV, 33; Taberi, Muhammed, XXV, 26; İbn-i Abbas, V, 108; Seyyid Şablancî, Nûru'l-Ebsâr, Kahire, 1375, s. 138.

⁶⁸ Alusi, XXV, 33; Râzi, XXVII, 167.

⁶⁹ Nesefî, V, 408.

⁷⁰ Beyzâvî, V, 408; Taberi, Zahâir, s.138.

⁷¹ Alusi, XXV, 33; Râzi, XXVII, 167.

⁷² Taberi, Zahâir, s.138.

malıdır. Ardından o meveddet ayetine işaret ederek konuya şöyle açıklık getirmişti:

*"Ben Nezîr'in oğluyum, ben Allah Teâlâ'nın Müslümanlar üzerine meveddet ve dostluklarını farz kıldığı Ehl-i Beyttenim."*⁷³

Sonra meveddet ayetini okumuş, ayetin son kısmına da şöyle mana vermişti:

*"Güzel amellerin kazanılması, (iktirâf-ı hasene) biz Ehl-i Beyte meveddettir."*⁷⁴

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, 'hasene' kelimesi, dolayısıyla veya doğrudan Âl-i Beyte muhabbeti tavsiye etmekte, Hz. Hasan'ın ifadesiyle bu ayetle Âl-i Beyte meveddet/sevgi farz kılınmaktadır. Süddi, ayetin sonundaki *"inellâllâhe ğafûrun rahîm"* kısmına siyak sibakla ilgili olarak şu anlamı yüklüyordu:

*"Allah, Âl-i Muhammed'in günahlarını affeden ve hasenatlarına sevap ve mükâfatla mukabele edendir."*⁷⁵

Ona göre, Allah meveddet ayetinin gereğini yerine getirecek, onları bağışlayacaktır. Şu kadar var ki o, Ehl-i Beytten olmayan müminler için de gufran ve merhametini tecelli ettirebilir.

*Düşün, nedir "iktirâf-ı hasene;"
Peygamber'in yakınlarını sevmek.
Helaller işleme, hayıra erme,
Ehl-i Beyte muhabbet de bundandır.*

⁷³ Heytemi, s. 168.

⁷⁴ Heytemi, s. 168; Taberi, *Zahâir*, s. 138; Çantay, II, 870; Nesefî, V, 408; Ahmed Zeki Saffet, *Cemheretu'l-Hutabi'l-Arab*, I-II, Mısır 1936, II, 8.

⁷⁵ Alusi, XXV, 33; Heytemi, s. 168.

II. Bölüm:
Âl-i Beyt'i Sevmeye Delil
Hadis-i Şerifler

A. Genel Olarak Âl-i Beyte Hürmete, İkrâm ve Sevmeye Çağırın Hadisler

1.

“Size Sekaleyn/İki Önemli Şey Bırakıyorum”

ZEYD B. ERKAM'DAN geldiğine göre Rasulullah şöyle buyurmuştu:

“Şüphesiz ben, size iki önemli şey (sekaleyn) bırakıyorum. Allah'ın kitabı ve Ehl-i Beyt'im. Bu ikisi, Kevser Havuzuna gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklar.”⁷⁶

Aynı hadis-i şerif veya benzerleri başka güvenilir kaynaklarda da yer almıştır.⁷⁷ Müslim'in rivayetine göre sekaleyn Kitabullah ve Ehl-i Beyttir.⁷⁸ Tirmizi, Darimi, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Ya'la'ya göre Kitabullah'la Ehl-i Beyt ve İtret birlikte

⁷⁶ el-Hakim, en-Nisaburi, *el-Müstedrek Ala Sahihayn*, I-IV, Beyrut, ty. III, 148.

⁷⁷ Alaüddin Ali el-Müttaki b. Hüsamüddin, *Kenzu'l-Ummâl*, neşr. Saffet es-Sakâ- Bekri Hayyân, I-XVI, Beyrut, ty. XIII, 104; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I-VI, Beyrut, ty. II, 14, 17, 26, 59; IV, 367, 371; M. F. Abdülbaki, I, 294.

⁷⁸ Müslim, *fezail*, 36; Sekaleyn Hadisinin geniş bir değerlendirmesi için bkz. Adem Dölek, “Sekaleyn Hadisi ve Değerlendirilmesi”, *Marife*, yıl, 4, sayı, 3, kış, Konya 2004, s. 149- 173; ayrıca bkz. Bahaüddin Varol, *Ehl-i Beyt Gerçeği*, Şamil Yayıncılık, İstanbul ty, s. 115 vd.

zikredilmiştir. İmam Malik de hadisi şöyle rivayet eder:

"Size iki emirlemrayn bıraktım; o ikisine yapıştığınız müddetçe sapıtmazsınız, Allah'ın kitabı ve nebisinin sünneti."

Hakîm'in bir rivayetinde ise *"iki şey/şey'eyn"* bırakıldığı belirtilir ve bunların Kitabullah ve sünnet olduğu beyan edilir. Hakîm'in bir diğer rivayetinde iki önemli şey, *"Kitabullah ve İtret"* olarak geçer.⁷⁹ Heysemi ise, *Mecma'uz-Zevâid*'inde, aynı konuda, *"Size iki (isneyn= iki şey) tahlif ettim, bu ikisinden sonra ebediyen sapıtmayacaksınız, Allah'ın Kitabı ve nesebim..."* diye başlayan bir hadis rivayet etmektedir.⁸⁰

Bu konuda birbirine benzeyen ve birbirini destekleyen başka rivayetler de vardır.⁸¹ Kenzu'l-Ummâl'da geçtiğine göre, Rasulullah (a.s.m.) Hicretin 9. yılı Zilhiccesinde (vefatından iki ay kadar önce), Veda Haccı'ndan dönerken Gadirhum'da konaklamış, ashabın toplanmasını istemiş ve şöyle demişti:

*"Şüphesiz ben (ölüme) çağrıldım ve icabet ettim. Şüphesiz aranızda size iki önemli şey (sekaleyn) bırakıyorum. Onlardan biri, diğerinden daha büyüktür. Biri, semadan yere sarkıtılmış Allah'ın kitabı diğeri itretim, Ehl-i Beyt'imdir. Öyleyse iyi düşününüz, o ikisi hususunda bana nasıl iyi bir halef olacaksınız? Bu ikisi Havuza (Kevser Havuzu) gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklardır."*⁸²

Devam eden hadis-i şerifte, Rasulullah yakında vefat edeceğini belirtmekte ve bu iki önemli şeyi onlara vasiyet etmektedir.⁸³

*Sekaleyn bırakmış nebimiz bize,
Allah'ın Kitabı ve Ehl-i Beyt'i.
Bu iki hazine çıkarır düze,
Kevser Havuzuna iletir sevgi.*

⁷⁹ Hadisler ve kaynakları için bkz. Dölek, a.g.m., s. 149-164.

⁸⁰ Dölek, a.g.m., s. 160; (Heysemi, IX, 163'ten).

⁸¹ Dölek, a.g.m., s. 164-167.

⁸² Alaüddin Ali, XIII, 104; Krş. İbn-i Kesir, Tefsir, IV, 113; Hazin, V, 407.

⁸³ Kastalani, II, 154; Alaüddin Ali, XIII, 638.

a) Sekaleyn Nedir? İki önemli, ağır ve nefis/pek değerli şeyin biri Kur'ân-ı Kerim, diğeri sünneti veya Âl-i Beytidir. Hz. Peygamber ayrıca sünnete yapışmayı/temessükü de emretmiştir.⁸⁴

1. Âl-i Beytinin, yani onun ev halkının en önemli özelliği sünnetinin muhafızı olması ve onu sağlamlaştırmasıdır. "Dinimizin yarısını Hümeyra kadından öğreniniz." hitabına mazhar Hz. Ayşe'nin iki binden fazla hadis rivayet etmesi, Âl-i Beyt-le sünnet ilişkisini göstermek açısından önemlidir. Hemen hemen dinin yarısı, kendinin de ifade ettiği gibi onun Âl-i Beytinden (ev halkından) bize ulaşmıştır. Zaten Allah Resulünün çeşitli fıtrat ve karakterde, farklı mezhep ve meşreplerde kadınlarla evlenmesinin sebeplerinden biri budur. Böylece farklı ahlâk ve karakterdeki hanımlar sünnetine ayna olacaklar, onu farklı yönleriyle yansıtacaklar ve gelecek nesillere aktaracaklardır. Kur'ân ve Âl-i Beyti (veya sünneti) hususunda itina göstermek ve ona bu iki hususta hayrülhalef olmak, müminler için önemlidir.

2. Rasulullah, sekaleyne verdiği önemin, Müslümanlarca da gösterilmesini istemektedir. Öyleyse Kitabullah ve Ehl-i Beyte (sünnete) iyi yapışanlar onun yolundadırlar ve Kevser Havuzuna ulaşabileceklerdir. Bu da, Kur'ân ve Ehl-i Beyt'i sevmekle başlar. Çünkü Kitabullah'ta dalâletten kurtaracak nur ve hidayet vardır. Fakat Ehl-i Beyt'i ve sünnet olmadan Kur'ân-ı Kerimi hakkıyla anlamak mümkün değildir.

3. Sekaleyn açıklamasında Resul-i Ekrem Kur'ân'a yapışmaya teşvik etmiştir.⁸⁵ Aynı hadisin bir başka rivayetinde şu ifadeleri görmekteyiz:

"...Kitabullahı alınız ve ona yapışınız."

Rivayette sonra şunlar da yer alır:

"Biri de Ehl-i Beyt'imdir. Ehl-i Beyt'im hususunda size Allah'ı hatırlatırım."

⁸⁴ Buhari, VIII, 137, İtisam, 1-2.

⁸⁵ Hanefi, s. 490.

Resul-i Ekrem son cümleyi üç kez tekrarlamıştır. İkinci şey konusunda farklı rivayetler vardır: İkinci şey farklı rivayetlerde, "sünnet, itret, nesep ve Ehl-i Beyt" gibi kelimelerle aktarılmıştır. Şu halde Kur'ân ve Ehl-i Beyt üzerinde ümmet hassas olmalı ve onlara en kıymetli şeyler olarak bakmalıdır.

Bu açıdan Müslümanlara düşen görev, Ehl-i Beyte sahip çıkmak, onları muhafaza etmek, Kur'ân ve sünneti temsil eden Âl-i Resule iyi yapışmaktır.⁸⁶ Feyzu'l-Kadir'de geçen sekaleyn hadisinde ise Rasulullah şöyle buyurur:

*"Size iki önemli şey bırakıyorum. Bu ikisinden sonra sapıtmazsınız. Allah'ın kitabı ve sünnetim. Bu ikisi Havza gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmayacaklar."*⁸⁷

4. Şu halde, Ehl-i Beytten bir maksat da; Hz. Peygamber'in sünnet-i seniyyesidir. Sünnete yapışan ve Âl-i Beyte sarılmış demektir. Kur'ân ve sünnet, Kevser Havuzuna gelinceye dek birbirlerinden ayrılmazlar. Rivayetlerin bir kısmında "Ehl-i Beyt (itret, nesep)", bir kısmında "sünnet" bıraktığını belirtmesinde şöyle bir hakikat var ki; sünnetin her cihetten kaynağı ve koruyucusu Âl-i Beytinden olan Hz. Ali Ailesi, Ezvâc-ı Tahirât'tır. Âl-i Beyt, sünnete yapışmada daha titiz ve bu görevde kendilerini daha sorumlu bilme makamındadırlar. Öyleyse, peygamberlik görevi bakımından onun Âl-i Beytten kaşı; sünnetine uyanlar olmalıdır.

5. Sünneti/Peygamber çağırını terk edenler, hakiki Âl-i Beytten olmadıkları gibi, Al-i Beyt'i sevmiş ve onlara dost olmuş da sayılmazlar. Sekaleyn hadisinin farklı rivayeti, Âl-i Beytin, "sünnet-i seniyyeye uyan Müslümanlar, ümmetin âlimleri ve muttakiler" oluşu gibi görüşlerin çıkmasında rolü olmuştur. Sekaleynın biri diğeri gibi değerli iki şey olması düşünüldüğünde, bu iki şeyden birincisinin Kur'ân, diğerrinin sünnet olduğu ortaya çıkar. Sekaleyn hadisi, Ehl-i Beytten kıyamete

⁸⁶ Munavi, III, 14; Hanefî, s.490.

⁸⁷ Munavi, III, 442; Alaüddin Ali, XIII, 105.

dek kendisine tutunulacak bir “İtret-i Tâhira”nın olacağını da göstermektedir.⁸⁸

*Sekaleyn; önemli, değerli şeyler;
Ehl-i Beyt'i, koruyucu sünneti.
Bu ikisi, yol gösterir, hak söyler;
Yürüyen bu izden, bulur cenneti.*

2.

“Beni Sevmenizden Dolayı Ehl-i Beyt’imi Seviniz”

Peygamberimiz, Abdullah b. Abbas yolu ile bize gelen bir hadis-i şerifte şöyle buyurur:

“Nimetleriyle sizi gıdalandırdığı için Allah’ı seviniz. Allah sevgisi sebebiyle beni seviniz, beni sevmenizden dolayı da Ehl-i Beyt’imi seviniz”⁸⁹

Bu ilginç açıklamada birkaç önemli husus göze çarpmaktadır:

1. Allah’ı sevmekle Âl-i Beyti sevmek arasında kopmaz bir ilişki vardır. Nimetlerinden dolayı Allah’ı sevmek bir veci-bedir. O, insanı yokluktan varlığa çıkarmış, ona vücut nime-ti vermiş, taş, ağaç ve başka yaratıklar yapmamış, dünya ve kâinatı bir sofraya gibi önüne sermiştir. İnsanın büyütülmesi, yedirilip içirilip giydirilmesi, hisler ve akıl nimeti, ruhanî gıdalarla da rızıklandırması ve pek çok nimetlerinden dolayı insan Allah’ı sevmelidir. Hatta rahmet olan peygamberlerle insana ebedî saadet ve Cennet yollarını açan da Allah’tır.⁹⁰

2. Allah’ı sevmek, sevdiklerini de sevdendir. Bu açıdan Pey-

⁸⁸ Munavi, III- 15; Krş. İbnü'l-Manzur, Cemâluddin Muhammed, *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Beyrut, 1968, XI, 39; Yazır, IV, 2783; Kastalâni, II, 152, 154; Hud, 46; Düzdağ M. Ertuğrul, *Şeyhü'l-İslâm Ebussud Ef. Fetvaları*, Enderun Yayınları, İstanbul 1983, s. 109-110; Taberi, *Tefsir*, III, 234.

⁸⁹ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 114; Heytemi, s. 170; Tirmizî, V, 664; Munavi, I, 177; Hakim, III, 166.

⁹⁰ Geniş bilgi için bkz. Munavi, I, 177 vd. *Al-i İmrân*, 3/ 31.

gamberimiz şöyle emrediyordu:

"Beni de Allah'ı sevdiğiniz için seviniz."

Çünkü Allah onu sevmiştir. Öyleyse Onun sevdiği ve sevdiği sevilmelidir. Bu açıdan, Peygamberi seversek, Allah bizi sevecektir. Rasulullah'ın emri doğrudan şu ayetle de ilişkilidir:

*"Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin."*⁹¹

Allah'ı sevmek Peygamber'i sevmeyi ve sünnetine/çığına uymayı gerektirir. Yani Allah'a sevgi varsa, Habibullah'ı sevmek ve ona uymak lâzımdır. Ona uyulmazsa Allah'a muhabbet yoktur. Allah'ı seven, onun sevdiğini ve kullukta sevdiği tarzı sevecek ve ona uyacaktır.

Cenab-ı Haklı seven ve ona inanan, ebedette ona itaat edecektir. İtaat yolları içinde en kabule lâyık olanı ve en kısası Hz. Peygamber'in yoludur. Madem Allah, şuur sahipleri içinde en seçkinini kendine elçi, kullarına tercüman, mübelliğ ve önder kılmıştır; öyleyse Allah'ı seven onu sevmelidir. Çünkü Peygamberimiz, Allah'ın istediği en mükemmel ibadet ve kulluk vaziyetini göstermiştir. Böylece, inananlara örnek, rehber, lider ve üstâd-ı külmüştür.

Hülasa; Allah'ı sevmek, Habibullah'ın sünnetine/yoluna uymayı, onun sevdiğini sevmeyi ve emrettiklerini yapmayı gerektirir.

3. Rasulullah ayrıca, şuna da dikkat çeker:

*"Beni sevdiğinizden dolayı, Ehl-i Beyt'imi seviniz."*⁹²

Öyleyse önce Allah'ı, onun sevgisiyle Peygamber'i sevmek, Âl-i Beyti sevmeyi de netice vermektedir.

4. Şu nokta çok önemli ki; bu ve benzeri açıklamalarında Allah Resulü Âl-i Beyti sevme tarzı ve şeklini belirtir. Yani o şöyle demek ister:

"Âl-i Beyti sevmek, Allah ve Rasulullah hesabına, Peygamber'e

⁹¹ Muhammed Sabbân, *İs'âfu'r-Ragibin fi Sireti'l-Mustafâ ve Fezâil-i Ehl-i Beyt'i-Tâhirin*, Mısır, 1375, s. 117; *Âl-i İmrân*, 3/31.

⁹² Tirmizî, V, 664; Munavî, I, 177; İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 114.

karabetleri namına olmalıdır."

Bu anlayış ileriki zamanlara da yansımıştı. Mesela Kutadgu Bilig bu konuda şöyle diyordu:

*"Bunlardan (yöneticinin ilişki kuracağı kimselerden) biri Peygamber'in neslidir, bunlara hürmet edersen, kut/deolet ve saadete kavuşursun. Bunları pek çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımında bulun, bunlar Ehl-i Beyt'tir, Peygamber'in uruğudur; ey kardeş sen onları Peygamber hakkı için sev. Ağızlarından yakışsız bir söz çıkmadıkça, onların içini-dışını ve aslını esasını araştırma"*⁹³

Karahanlı coğrafyasında da "Peygamber uruğunun Peygamber Hakkı için ve onun namına sevilmesi" öğütlenmekteydi. Öyleyse Âl-i Beyti neden severiz? Çünkü Rasulullah onları sevmiştir. Allah Resulü bir şeyi seviyorsa, ona ve sünnetine uyduğunu iddia edenler de o şeyi sever. Fakat onu sevdiğini, sevdiği tarzda sevmek gerekir. Allah Resulü Ehl-i Beyt'i niçin sevmiştir? Akraba oldukları için mi? Böyle olsa, Ebu Leheb gibi imana gelmemiş, ona karşı savaşmış ve kâfir olarak ölmüş yakınlarını da sevmesi gerekirdi. O, akrabaları olduğu için Âl-i Beytini sevmemiştir. Çünkü sevgisi Allah namına ve hesabıdır.⁹⁴

Çünkü Ehl-i Beyt onu tasdik etmişler ve ona inanmışlardır. Kâfir olsaydılar, onlara muhabbet duyamazdık. Çünkü Allah, Hz. Peygamber ve müminler, kâfirleri sevmez. Ayrıca Allah onların sevimlerini istememektedir. Âl-i Beyti sevmekle onun sünnetine uymuş oluyor, onu rehber tutuyoruz. O, yakınlarını Allah namına seviyordu, biz de onun sevdiği gibi severiz. Sevgimiz Rasulullah'ın sevgisini doğrulamak ve tasdik etmek manasına gelmektedir. Demek ki, Âl-i Beyti -ister soyca, ister manevi Âl-i Beytten olsun- kendileri hesabına değil, Allah ve Resulü hesabına sevmeliyiz.⁹⁵ Kur'ân'ın ve

⁹³ Yusuf Has Hacib, 4336-4340.

⁹⁴ Munavi, I, 178.

⁹⁵ a.g.e., I, 178.

hadis-i şeriflerin Âl-i Beyt için emrettiği sevgi bu tür sevgidir. Resul-i Ekrem hesabına ve Allah namına olandır.

5. Bu tür sevgi, Allah Resulünü sevmeyi netice verir ve Allah sevgisini artırır.

*Allah nimet vermiş; Allah'ı sevin.
O'nun sevgisiyle bana dil verin,
Benim için itretime gül derin,
Böyle sevsin beni, seven müminler.*

*Allah'ı sevenler; ona uysunlar,
"İn kuntum tühubbüne"yi duysunlar,
Çığırını hayata ölçü koysunlar,
Böyle sevsin beni, seven müminler.*

a) Sahabe ve Ehl-i Beyt Sevgisi İlişkisi: Ehl-i Beyt yukarıda sözü edilen türden sevgi duymak meşrudur. İfratı zarar vermediği gibi başkalarını kötülemek ve düşmanlık da doğurmaz. Bu yüzden Rasulullah bir başka açıklamasında şöyle diyordu:

*"Kim Allah'ı severse Kur'ân'ı sever, kim Kur'ân'ı severse beni sever, kim beni severse ashabımı ve akrabalarımı sever."*⁹⁶

Dikkat edilirse, burada "ashab-ı kiram da, Âl-i Beyt yerine konuldu" ve aynı konumda ele alındı. Öyleyse, bir Müslüman Peygamber akrabalarına gösterdiği sevgi, hürmet, riayet, ikram, muhafaza ve saygı tavırlarında, ashabla Âl-i Beytin arasını ayıramaz. Âl-i Beyt duyulan saygı ve sevgi, ashaba da duyulmalıdır. Öyleyse, Âl-i Beyt ve ashabı, Peygamber'den dolayı sevmek, Peygamber'i de Kur'ân emrettiği için ve Allah sevgisinden dolayı sevmek gerekir.

2. Âl-i Beyt ve sahabeleri, Peygamber ve Allah hesabına değil de "bizzat" sevmek de söz konusudur. Yani Hz. Peygamber'i düşünmeden de Âl-i Beyt ve sahabeler sevilebilir. Böyle birisi, Allah'ı bilmese ve Peygamberi tanımasa da

onları sever. Bu tür sevgi, Resul-i Ekrem'in muhabbetine ve Allah sevgisine sebep olmaz. İfratı zararlı olduğu gibi, başkalarına düşmanlığa da dönebilir. Bunun için Ehl-i Beyt ve ashabı (ve müminleri) Peygamber ve Allah namına sevmek gerekir. Aksi takdirde bu sevgi, Hristiyanların İsa'yı sevmesine döner. Zeyne'l-Abidin de, Âl-i Beyti Allah ve Peygamber hesabına sevmeyi öğütler. O da aynı inceliğe dikkat çeker ve şöyle der:

*"Ey insanlar, bizi İslâm sevgisi ile seviniz, neredeyse bize olan sevginiz bize ar olacak."*⁹⁷

Âl-i Beyti, manay-ı ismi ile yani Allah için değil de bizzat sevmek ve bunda ileri gitmek, başkalarına düşmanlığa dönüşmüştür. Açıkça söylersek Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir gibi ileri gelenlerden *"teberriye"* sebep olmuştur.⁹⁸

Peygamberimiz (a.s.m.) bir seferinde de *"Bir kul, ben kendine nefsinden, itretim itretinden, ehlim ehlimden, zatım da zatından sevgili olmadıkça (kâmil) iman etmiş olmaz"*⁹⁹ buyurmuştu.

*Allah'ı sevenler Kuran'ı sever,
Kur'an sevgisiyle Resul'e döner,
Ashabı, itreti seven gönüller;
Benim muhabbetim ile sevsinler.*

Bir diğer açıklamasında da o, Ehl-i Beyt sevgisinin eğitimde önemine vurgu yapmış ve şu emri vermişti:

*"Çocuklarınızı üç haslet üzere eğitiniz. Nebinizin sevgisi, onun Ehl-i Beyt'inin sevgisi, Kur'ân ve hadis okumak."*¹⁰⁰

Şu halde konuyu toparlarsak:

- Müslümanların Ehl-i Beyt'i Allah ve Peygamber namına sevmeleri gerekir.

⁹⁷ Heytemi, 244; krş. Muhammed Sabbân, s.119.

⁹⁸ Agâh Sırrı Levent, *Divan Edebiyatı*, İstanbul, ikinci basım, s. 64-65; Muhammed Sabbân, s.119.

⁹⁹ Heytemi, s. 170; Şablancı, s. 114; Muhammed Sabbân, s.113.

¹⁰⁰ Heytemi, s. 170.

• Onlara düşmanlıktan Allah ve Peygambere düşmanlık kokusu gelir.

• Onlara duyulan muteber ve memduh sevgi, Peygamber'e uyanlarla birlikte olmakla gerçekleşir. İslâm'ı Âl-i Beyt gibi anlamak, yaşamak ve sünnete uymak gerekir.

• Bunlar olmadan, yalnız onları sevmek, samimi ve gerçek sevgi değildir. Nitekim bazıları ve kimi Rafızîler onların sünnetinden/çılgırından uzak durarak sevgi iddia ederler.¹⁰¹ Bu tür sevgi, onu iddia edene fayda sağlamaz. Aksine dünya ve âhirette vebal sebebidir.

• Bu muhabbet, gerçekte memduh/övgüye değer bir sevgi değildir. Çünkü sevginin hakikati, sevilene meyildir, onun sevdikleri ve razı olduklarını kendi sevdiklerine tercihtir.

• Gerçek sevgi, sevdiğinin ahlâk ve edebiyiyle ahlâklanmak, onun gibi olmaya, yaşamaya, sevdiği gibi sevmeye, ibadeti gibi ibadete çalışmaktır.¹⁰² Yoksa ben "*Peygamberi, ashabını ve Âl-i Beytini çok severim*" deyip ibadetleri ve İslâm'ı bir tarafa atmak, sonra da Hz. Peygamber, Hz. Ali ve Âl-i Beyt seveni olmak, yanlış olsa gerektir. Ayrı husus Allah sevgisi için de geçerlidir.

*Allah sevgisinden sevilir onlar,
Ashabla itreti bir tutar canlar.
Sevgi deryasına dalıp batanlar,
Benim muhabbetim ile dalsınlar.*

b) Âl-i Beyti Seven Şehit Olarak Ölü: *Tefsir-i Kebir'de* Âl-i Beyt sevgisi konusunda şunlar nakledilir:

*"Kim Âl-i Muhammed sevgisi üzere ölürse şehit olarak ölür. Dikkat edin, kim Âl-i Muhammed (a.s.m.) sevgisi üzere ölürse (günahları) affedilmiş olarak ölür. Dikkat edin, kim Âl-i Muhammed sevgisi üzere ölürse tövbe etmiş olarak ölür..."*¹⁰³

¹⁰¹ Muhammed Sabbân, s.119.

¹⁰² a.g.e. s. 119.

¹⁰³ Râzi, XXVII, 166.

Cümleler aynı tarzda devam eder ve Âl-i Muhammed sevgisi üzere ölenlerin, mümin ve imanü kâmil olarak, kabirde Cennetle müjdelenerek, güveyin hanımı yanına girdiği gibi Cennete girerek, kabrinde Cennete iki kapı açılarak, kabri melekler ziyaretgâhı olarak, sünnet ve cemaat üzere vefat ederek dünyadan göçeceği belirtilir.¹⁰⁴

Kendine bu derece büyük şeyler vaat edilen kimse; herhalde İslâm'ı yaşıyan ve Âl-i Beyt sevgisi, Allah ve Peygamber sevgisi ile iç içe olan, kitap ve sünnete yapışan biri olabilir.¹⁰⁵ Yoksa şehitlik, günahların affı, kâmil imanla dünyadan gitmek, kabirde iyi halde olmak, Cennetle müjdelenmek ve kabri melekler ziyaretgâhı olmak gibi çok büyük ve önemli sonuçlar, yalnız "Âl-i Beyti seviyorum" iddiası neticesi olamaz. Çünkü Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde cennetliklerin, iyilerin, kâmil müminlerin vasıfları uzun uzun dile getirilir. Bu açıklamalardan cennetlik olmanın pek kolay olmadığı da anlaşılır.

3.

Ehl-i Beyt Nuh'un Gemisi Gibidir

Peygamber Efendimiz Ebu Zer'den naklen Ehl-i Beyt sevgisi konusunun önemi açısından şu açıklamada bulunmuştu.

"Şüphesiz içinizde Ehl-i Beyt'im'in durumu (meseli) Nuh'un gemisinin durumu gibidir. Kim ona dâhil olursa kurtulur, ondan geri kalırsa helâk olur."¹⁰⁶

Sefine/gemi hadisinin isnadı konusunda farklı görüşler vardır. Kimine göre bu hadis zayıftır, kimine göre hadisleştirilen bir sözdür. İbn-i Teymiyye'ye göre hadisin sahîh isnadı yoktur ve güvenilir kaynaklarda yer almamıştır.¹⁰⁷ Hadis,

¹⁰⁴ Râzi, XXVII, 166; Krş. Alusi, XXVII, 32; Taberi, Tefsir, XXV, 24; Şablancı, s. 115.

¹⁰⁵ Geniş bilgi için Bkz. Heytemi, s. 147-148; 150, 151, 153; Râzi, XXVII, 167.

¹⁰⁶ İbn-i Kesir, Tefsir, IV, 114; Heytemi, 148, 150, 151, 153.

¹⁰⁷ Sefine Hadisi'nin geniş bir değerlendirmesi için bkz. Hüseyin Kahra-

Şii ve Sünni kaynaklarda yer almaktadır. İsnadı zayıf görülen bu hadis-i şeriften ve onların gemiye benzetilmesinden şunları çıkarabiliriz:

Kim Peygamber Ailesini sever ve büyükleri olan Peygamber'in nimet ve rahmet oluşundan dolayı onlara sevgi ve saygı gösterir ve Âl-i Beytten sayılan âlimlerden hidayeti alırsa; muhalefet karanlıklarından kurtulur. Kim bunlardan geri kalırsa, nimete küfran denizine batar ve küfürde boğulur. Çünkü kim İslâm'ın, Rasulullah'ın ve Âl-i Beytin hürmetini korursa, Allah onun din ve dünyasının koruyacaktır.¹⁰⁸

Bir de kişi sevdiği ile beraberdir. Bu yüzden, Peygamber'i Allah namına, Ehl-i Beyt'i'ni Peygambere yakınlık sebebi ile sevenler; herhalde âhirette onlarla beraber olacaklardır.¹⁰⁹

*Nuh'un gemisine benzer Ehl-i Beyt,
Kurtulmak istersen canı dâhil et,
Onların sevgisi cehenneme set,
Nuh'un gemisidir, bize Ehl-i Beyt.*

a) İtret ve Sahabe Sevgisini Birleştirme: Râzi, meveddet ayetinin tefsirine son verirken de şöyle der:

"Netice olarak, şüphesiz şu ayet (meveddet ayeti), Âl-i Resul ve ashabını sevmeye dalâlet eder. Bu da ancak itret ve ni birleştiren Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat görüşü gereğince olabilir. Ben bu hususta zikredilenlerden bir kısmını işittim ki; Rasulullah şöyle buyurdu: 'Ehl-i Beyt'im'in durumu, Nuh'un gemisinin durumu gibidir. Ona binen kurtulur.' Rasulullah bir de şöyle buyurdu: 'Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz.'"

*Hadi dostlar bu gemiye binelim,
Burada binip, o sahilde inelim.*

man, "Şia'da Ehl-i Beyt ve 'Nuh'un Gemisi' Benzetmesi", Marife, Yıl, 4, Sayı, 3, Kış, Konya, 2004, s. 175- 187.

¹⁰⁸ Heytemi, s.151.

¹⁰⁹ Şablancı, s. 114; Heytemi, s.151; Krş. Râzi, XXVII, 167; Muhammed Sabbân, s.113.

*Hidayet üzere olup gülelim;
Nuh'un gemisidir, bize Ehl-i Beyt.*

b) Âl-i Muhammed Sevgisi Gemisi: Râzi gemi ve yıldızlar benzetmesini konu alan iki hadisin mefhumunu birlikte ele alarak şu dikkat çekici görüşlere de yer verir:

“Şimdi bizler teklif denizi içindeyiz. Şüphe ve şehvet/arzu dalgaları bizlere vuruyor. Bu haldeki deniz yolcusu iki şeye ihtiyaç duyuyor. Biri, ayıp ve deliklerden hali bir gemi, ikincisi, ışığı zahir, nuru açık seçik yıldızlar.

Kişi gemiye binip, bakışları da görünen yıldızlara dönerse, büyük ihtimalle kurtuluş ümidinde olur. İşte aynen bunun gibi, ashabımız olan Ehl-i Sünnet, Âl-i Muhammed sevgisi gemisine bindiler, bakışlarını da sahabe yıldızlarına diktiler. Artık Allah Teâlâ'dan dünya ve âhirette selâmet ve saadetli kurtuluşu ümit ediyorlar.”¹¹⁰

Ama bazı kimseler, Âl-i Beyt ve ashab hakkındaki sevgilerinde ifrat ve tefrite düşmektedirler. Bu ikisinin arası anlattığımız şekilde bir sırat-ı müstakim'le birleştirilebilir.”¹¹¹

1. Görüldüğü gibi, selâmet sahiline giden muhabbet gemisinde sahabe yıldızlarından müstağni olursak korkmalıyız. Âl-i Beyt ve sahabe sevgisi bir ve aynı önemde olmaz, ikisinin arası açılırsa sahile çıkaran yol kaybedilir. Bu açıdan, sahabe ve Ehl-i Beyt sevgisi ruh dünyamızda aynı keyfiyet ve oranda, aynı ağırlık ve tarzda olmalıdır.

2. Âl-i Beyt öyle sevilmeli ki, “bundan sahabe düşmanlığı çıkmasın”, birini sevmek diğerine kine ve düşmanlığa sebep olmasın. Çünkü Ehl-i Beyte sevgi ve hürmet, Peygamber sevgisindendir. Bu sebepten, zürriyetinden olan müstakim kimselere sevgi Peygamber'e gider. Çünkü Ahzap Suresinin altıncı ayetinde “Nebi (a.s.m.) müminlere kendi nefislerinden evlâdır.” açıklaması vardır. Nefislerimiz bizi helâke çağırırken, o hidayete ve kurtuluşa çağırır. Öyleyse nefsimizin/kendimizin rağ-

¹¹⁰ Râzi, XXVII, 167; Alusi, XXV, 32.

¹¹¹ Râzi, XXVII, 167; Heytemi, s. 148. Alusi, XXV, 32.

muna, o neye çağırırsa -ki bunlardan biri de Âl ve ashabını sevmektir- ona uymak gerekir.

Kur'ân kitapların en güzelidir, Muhammed hidayeti hidayetlerin en hayırlısıdır; bunun dışındakiler arzulardan (heva) ibarettir. Kur'ân ve Peygamberimiz, Ezvâc-ı Tahirat'a, âl ve ashaba sevgi ve hukuklarına riayeti vacip kılmıştır.¹¹² Bu muhabbet ve yalnız Âl-i Beyti sevmekle değil, başta Peygamber olmak üzere, sırat-ı müstakimdekilerin hayat tarzına uymakla mümkündür.¹¹³ Bunun en büyük belirtisi, Hz. Ali'nin buyurduğu gibi, Âl-i Beyte muhabbetin, Hz. Ebu Bekir ve Ömer'e düşmanlıkla bir araya gelmemesidir.¹¹⁴

*Kurtulmak isteyen buraya gelsin,
Ashaba, Âline gönlünü versin,
"En-nebiyyu evlâ" sırrına ersin,
Nuh'un gemisidir, bize Ehl-i Beyt.*

4.

"Ashabım ve Sihirlerim Hakkında Beni Muhafaza Ediniz"

Hz. Peygamber'in Âl-i Beyti sevmek konulu bir açıklamasında, o ve Ehl-i Beyt'inin ayrılmayacağı ve onları sevmekle Rasulullah'ın hukuku arasındaki irtibat da şöyle açıklanır:

*"Ashabım ve sihirlerim hakkında beni muhafaza ediniz. Kim onlarda beni (hukukumu) muhafaza ederse, Allah onu dünya ve âhirette muhafaza eder. Kim de onlar hususunda beni muhafaza etmezse, Allah ondan yüz çevirir (veya çevirsin) ve onu azapla yakalaması da yakındır."*¹¹⁵

¹¹² Medresi, s. 141; Heytemi, s. 170; Munavi, II, 512.

¹¹³ Heytemi, s. 171, 183.

¹¹⁴ Muhammed Sabbân, s. 119; Krş. Heytemi, s. 171,

¹¹⁵ Munavi, I, 197; Rifai, Seyyid Ahmed, el-Burhanu'l-Müeyyed, terc. Kudsizâde Kadri, İstanbul ty. s. 14, 16.

Bu açıklama birkaç noktaya dikkat çeker:

1. Burada, sahabe ve Âl-i Beyt, Hz. Peygamber'in hukukunu koruma hususunda birlikte zikredilir.

2. Ayrıca "*Ashabım ve sihrlirim (benim kız verip alıp akraba olduklarım) hakkında hürmetimi ve hukukumu gözetiniz, onlara kadirlerine münasip kıymet veriniz.*" buyrulmaktadır. Bu da öncelikle, onlar hakkında dili seb, tahkir, küçük görme ve hakaretten çekmekle olur. Onları kınamamak ve düşmanlıktan vazgeçmekle gerçekleşir.¹¹⁶

a) Sihirler kimlerdir? Sihirler içine damatları Hz. Ali ve soyu/seyyidler girdiği gibi, diğer damatları ve Hz. Osman da girer. Ayrıca hadis tüm sahabeleri de aynı konumda, yani damatlar gibi değerlendirmektedir. Şu halde Peygamberimiz, Ehl-i Beyte takınılan tavrın, teveccühün, bağlılık, dostluk, sevgi, iyilik, itina, tazim, onurlandırma ve büyükleme nin sihirleri/damatları Hz. Osman'a ve Hz. Ali'ye gösterilmesini isterken, aynı şeyin sahabeler için de yapılmasını emretmektedir.

1. "*Sıhr*" kelimesi -Zemahşeri'nin dediği gibi, zevcelerin babaları için de kullanılır. Bu takdirde Allah Resulünün kayınpederleri Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Süfyan gibi Ezvâc-ı Tahirat babaları da eshâr içine girer. Onların da sahabe olmaları ve "*eshar/hısımlar*" sayılmaları itibariyle Âl-i Beyte gösterilen hürmet, muhabbet, saygı, sevgi ve teveccühe mazhar olmaları gerekir. Zira Âl-i Beyt ve sahabeler kendilerini, mallarını Allah için ortaya koymuşlar, Allah ve Resulü için göçmüşler ve sabırla büyük belalara göğüs germişlerdir. Bu büyük işleri başarmada sabır ve nefislere hâkimiyet, ancak Allah ve Resulünü sevmelerindendir. Allah ve Resulünü sevenler, Rasulullah'ın "*ashabım ve esharım*" diye taltif ettiklerini nasıl sevmezler?

2. Zemahşeri'ye göre hanım ve kocanın Ehl-i Beyt'i, yani

¹¹⁶ Munavi, I,197.

akrabaları için “eshâr” denilir. Bu takdirde, Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir ve Peygamber zevcelerinin babaları sıhirleri içine girmektedir.¹¹⁷ Zaten kızlarının kocaları Hz. Osman, Hz. Ali ve diğer damatları esharı içindedir.

Aziz Efendi'nin celi-sülüs-müsenna tarzında
“Yâ Ali” yazısı. Kandemir, “Ali”, DİA, II, 378.

3. Ashab ve esharda kim Hz. Peygamber hukukuna riayet ederse, Allah onlara dünya ve âhirette ikram ve edep güzelliğiyle muamele edecektir. Yahut Peygamber, böyle davrananlara Allah'ın iyi muamele etmesi için dua buyurmaktadır.¹¹⁸ Sahabeler ve sıhirlerde Hz. Peygamber'in hukuku nasıl muhafaza edilir? Onlara sevgi ve saygı duyarak, incitici olmayıp

¹¹⁷ a.g.e., I, 197.

¹¹⁸ a.g.e., I, 197.

ve yollarında giderek. Ama onlar hakkında Peygamber'in (a.s.m.) razı olacağı tarzda, hürmeti muhafaza edilmezse, Allah böylelerinden yüz çevirecektir.

Bir mümin böyle bir kötü sona, dünya ve âhirette şekâvete düşmek istemeyeceğine göre, onun âl, ashab ve yakınlarını (damatlarının ehlini ve kayınpederleri ve ehlini) tavsiyelerine uygun olarak sevecektir. Allah'ın onları azapla yakalaması şiddetli bir vaid ve belli bir korkutma (tâzir)dir.¹¹⁹

Bu tür kötü davranış büyük günahların ve cürümlerin en alçağı olduğu gibi, nimete de nankörlüktür.

*Damatları Osman ile Âli'dir,
Ashabı, esharı hepsi velidir,
Bize ölçü "ihfızûnî." emridir,
Âli ve ashabı böyle sevilir.*

*İyi tart aklında allıyla moru,
Ashabta, esharda Nebiyi koru,
Doğrusu bu yoldur, gel seçme zoru;
Âli ve ashabı böyle sevilir.*

5.

"Ehl-i Beyt'im Hakkında Bana İyi Halefler Olunuz"

Hiz. Peygamber'in bir açıklamasında da bize bıraktığı önemli bir emaneti olan Ehl-i Beyt konusunda şu uyarısını buluruz:

"Uhlufûnî fî ehli beytî= Ehl-i Beyt'im hakkında bana iyi halefler olunuz"¹²⁰

Burada iki nokta önemlidir:

1. Hiz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'i kimlerdir? Bir görüşe

¹¹⁹ a.g.e., I, 197.

¹²⁰ a.g.e., I, 219; Geniş bilgi için Bkz. Murat, Sarıcık "Ahzâb Sûresi Otuz Üçüncü Ayeti ve Tarihi Tesirleri, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı, 11, Erzurum 1992, s. 183-209.

göre onlar "*Haşim ve Muttalipoğulları*", bir görüşe göre kendilerine "*Sadaka/zekat haram olan Peygamber yakınları*", bir görüşe göre yalnız "*Hâşimoğulları*", bir görüşe göre ise Hâşimoğulları içinde yalnız "*Hz. Ali'nin (r.a.) Fatıma'dan (r.a.) olma oğullarının nesli*"dir. Bir görüşe göre, Âl-i Beyt içine, "*Ümmetin âlimleri, muttakiler ve bütün Ümmet*" girer.

Öyleyse bütün bunlara karşı Hz. Peygamber nasıl davran-
dı veya davranılmasını istedi ise o şekilde davranmak gerek-
mektedir. Bu hadis-i şeriften kastın, "*Hz. Ali, Fatıma ve ikisinin*
oğullarından olan seyyid ve şerifler" olduğu görüşü ağır basar.¹²¹

Bu sayılanlar önce Müslümandırlar. Müslümanın Müs-
lümana davranışını sınırlandıran en önemli kural, önce on-
lara zarar vermemek ve haklarına tecavüz etmemektir. Zarar,
zulüm olduğuna göre, Müslümana zarar vermemeli, zarara
zararla mukabele etmemeli, elden geldiği ölçüde yararlı ol-
maya çalışmalıdır. Ayrıca, iyilikte bulunmalı, Müslümanı Al-
lah için sevmeli ve saymalı, kendi için istediğini onun için de
istemelidir.

2. İkinci olarak, farklı görüşlerin Ehl-i Beytten saydığı ki-
şilere, Rasulullah'ın (s.a.v.) tavsiyesine uyarak iyi halefler ol-
mak gerekmektedir. Aslında "*Ehl-i Beyt kimdir?*" sorusuna ve-
rilen cevabın en geniş dairesini nazara alırsak, Allah Resulü
burada, hususi manada "*neseben*" Âl-i Beytten olanlar ile tüm
Müslümanlara aynı tavrın takınılmasını tavsiye ve emir bu-
yurmaktadır. Onlar hakkında Peygamber'e iyi halef olmak
demek, onları izam/büyükleme, ihtiram, kendilerine iyiye
tavsiye, ihsan, tevkir, onurlandırma, iyilikte bulunmak, hata-
larını büyütmemek ve görmezlikten gelmek gibi şeyledir.¹²²

Taberani'den gelen bir hadis-i şerifte şunlar yer alır:

"*Kıyamet gününde ümmetimden ilk şefa'at edeceğim kimseler,*

¹²¹ Munavi, I, 219; Şii ve Sünni müfessirlere göre Ehl-i Beyt kavramının bir değerlendirilmesi için bkz. Mustafa Öztürk, "Şii ve Sünni Müfessirlere Göre Ehl-i Beyt Kavramı", *Marife*, yıl, 4. Sayı, 3, kış, Konya 2004, s. 37-53.

¹²² Munavi, I, 219; Sabbân, s. 112; Şablancı, s. 114.

Ehl-i Beyt'imdir. Sonra Kureyş'ten bunlara yakın olanlar, sonra ensar, sonra bana iman eden ve Yemenlilerden izimden gidenler, sonra diğer Araplar. Kendilerine ilk şefaate edeceğim, en üstünlerdir." Burada bütün ümmet, şefaatte ayrı ayrı zikredilmiştir. Şefaate hususunda ilk sıradakiler Ehl-i Beyt mensuplarıdır (Haşim ve Muttalipoğulları, kendilerine sadaka haram olan Peygamber yakınları, Hz. Ali ve Hz. Fatıma soyundan gelenler, bir başka açıdan ümmetin âlimleri ve muttakiler). Bu hadisin devamı düşünülürse, Haşim ve Muttalipoğulları ve Fatıma soyundan olanlar önceliklidir. Sonra Haşim ve Muttalipoğullarına yakın olan Kureyş ve onu diğerleri takip etmektedir. Açıklamada Ehl-i Beyt açısından en dikkate değer taraf da, şefaate önceliğidir. Ehl-i Beyt bir görüşe göre Haşim ve Muttalipoğulları'ndan mümin olanlardır.¹²³ Hadis-i şerifte bütün ümmete şefaate işaret olmakla birlikte, ilk şefaate mazhar olacaklar Peygamberin ev halkıdır.

*"Ehl-i Beyt hakkında iyi halefler
Olunuz" der Nebi, bunu emreder.
Ali'nin neslinden bunca Ali'ler;
Ulema, veliler, nice seyyidler...*

*İyi halef; yardım ile hürmetle,
Güzel muamele eyle, tevkirle.
Sâdâta yakın ol, şefaate dile,
Kıyamette iyiliğin bilirler.*

6.

"En Hayırlınız, Benden Sonra Ehlime En Hayırlı Olanınızdır"

Ehl-i Beyt sevgisi konusunda en hayırlı ve iyi müslümanın kim olduğu konusunda da önemli bir açıklamaya şahit olmaktayız:

¹²³ Munavi, II, 207; Krş. III. 90; Sabbân, s. 112.

"Hayruküm, hayrukum li ehlî min ba'dî= Sizin en hayırlınız! iyiniz, benden sonra ehlim/aileme en hayırlı olanınızdır."

1. Ebu Hureyre'den gelen bu hadis¹²⁴ önce sahabelere ve ümmete bir mesaj vermektedir. Hz. Peygamber, ölümünden önce olduğu gibi, ölümünden sonra da hanımlarına, Hz. Fatıma'dan sürececek nesline ve yakın akrabalarına, (daha geniş düşünersek, ona manen yakın ve varisi olan ulema, salihler ve müminlere) karşı Müslümanları hayırlı/iyi ve hayırhah olmaya çağırılmaktadır. Sanki o şöyle emretmektedir:

"Ashabım ve ümmetim, sizin en hayırlınız, benden sonra ehlim, hanımlarıma, akrabalarıma en hayırlı olanınızdır."

2. Hz. Peygamber kimi bayanların da kendisinin ev halkına hayırlı olduğunu açıklar, herkesin de kendi ev halkına hayırlı olmasını tavsiye eder ve aile hayatında iyi geçim ister. Bunları önemseydiği gibi, ayrıca Müslümanların kendi ev halkına hayırlı olmalarını da istemiştir. Kaliteli Müslümanlığın gereği budur. Böyle müslümanlar onun anlatımı ile Müslümanların en hayırlıları (hayruküm) sayılırlar. Sahabeler genelde bu vasiyetine uydular, adı geçenlere ikram, sevgi, saygı ve iyi muamelede bulundular. Aynı tavsiye ve emir herkes için geçerlidir.

7.

"Şefaât Edenler Beştir"

Ehl-i Beyt sevgisinin şefaati ilgilendirmesi de onun dikkat çeken açıklamaları arasındadır. O bu hususu konu alan bir sözlerinde şunları söyler:

"Şefaât edenler beştir. Kur'ân, sıla-ı rahim, emanet, Peygamberiniz ve Ehl-i Beyt'i."

Beş şey şefaât edecektir. Şefaât; birisi için ricacı, yalvarıcı ve aracı olmak demektir. Ahirette, Hz. Peygamber, diğer

¹²⁴ Munavi, III, 90; Krş. Kandehelevi, Ahmed b. Yusuf, *Hayâtu's-Sahabe*, I-IV, terc. Ahmed Meylani, İslami Neşriyat, Konya 1983, II, 552, 563.

peygamberler ve büyükle, müminlerin affedilmeleri, yüksek mertebelere ermeleri için Allah'tan niyaz ve istirhamda bulunacaklardır. Zümer Suresinin 44. ayetine göre, şefaât Allah'ın hakkıdır. Diğer insanlar onun izni ile şefaât edebilirler. Kâfirler şefaatten mahrum kalacaklardır.¹²⁵

- *Kur'ân*; ahkâmına uyanlara şefaât edecektir. Zaten müminlerin en hayırlıları da Kuran'ı öğrenenler ve öğretenlerdir.¹²⁶ Öğrenmeden ona uymak mümkün olmadığı gibi, öğrenmek ve öğretmek de uymak ve emirlerini yapmak içindir.

- *Rahim*; (yani akrabalık) kendisine sıla-ı rahimde bulunana şefaatte bulunacak: "Ya Rabbi o bana sıla-i rahim yaptı, (akrabalara sevgi, saygı ve yardımda bulundu.) ulaştı, Sen de ona ulaş." diyecektir. Rahim ayrıca Allah'ın sıfatlarından birisidir. Ana rahmine, merhamete sebep olduğu için bu ad verilmiştir. Sıla-i rahimde bulunulacak kişilerin başında ana baba gelir. Müminler de kendi aralarında merhametli olmalıdırlar.¹²⁷

- *Emanet*: "O beni muhafaza etti, Sen de onu ateşten muhafaza et" diyecektir. Emanet Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlardandır. Peygamberler emin/güvenilirdirler. Müminlerin de onlar yolunda olarak güvenilir, yani emanet sahibi olmaları gerekir. Allah emirleri ve teklifleri de birer emanettir. Onlara hıyanet bunları yerine getirmemektir. Münafığın alametlerinden biri de emanete hıyanettir.¹²⁸ Müminlerin alâmetlerinden biri emanetleri gözetmeleridir.¹²⁹

- Hz. Peygamber umumi ve hususi olarak şefaât edecek-

¹²⁵ Yunus, 10/ 3; Enam, 6/ 70; Şefaatte ilgili bazı hadisler için bkz. Mansur Ali Nasif, *et-Tâcu'l- Câmî'u li'l- Usûl*, I-V, Pamuk Yayınevi, İstanbul, 1960, V, 383 vd.

¹²⁶ Buhari, *Fezailü'l-Kur'an*, 21.

¹²⁷ *Fetih*, 48/ 29.

¹²⁸ Buhari, I, 14, İman, 24.

¹²⁹ *Müminun*, 23/ 8; *Meâric*, 70/32.

tir. Bir görüşe göre, Haşim ve Muttalipoğulları'ndan olan müminler, Peygamber Ehl-i Beyt'i şefaata edeceklerdir.¹³⁰

Şefaataçı olan Ehl-i Beyti ve diğerlerini muhafaza etmek elbette gereklidir. Bunlara hürmet, muhabbet ve onların hukukuna riayet, her Müslüman için vazgeçilmez bir husus-tur.

8.

Ahmed er-Rufai'nin Bir Değerlendirmesi,

Âl-i Beyte sevgi ve haklarına riayet konusunda *el-Bürhanu'l-Müeyyed*'de şu değerlendirme vardır:

"Âl-i Beyt-i Muhammedi'nin muhabbeti ile kalpleri tenvir etmelidir. Çünkü bunlar, parlayan nurlar ve yükselen güneşlerdir ki, muhabbetleri ile gönüller nurlanarak ziyadâr olur. Kur'ân-ı Kerimde; 'Kul Lâ es'elükum 'aleyhi ecran ille'l-meveddete filkurbâ'¹³¹ buyrulmuştur. Bir hadis-i şerifte dahi: 'Allah, Allah fi ehl-Beyti'¹³² varid olmuştur. Hak Teâlâ, hayra muvaffak edeceği kuluna, bu vasiyete sarılmayı nasip ederek Âl-i Beyt hazerâtını sevdirebilir. O da sever, tazim eyler, itina eyler, muhafazalarına bulunur. Her hususta icrayı riayet eyler. Elhâsıl hukuk-ı celile-i Peygamberiyyi bu vecihle hüsnü icra edip Âl-i Beyt-i Risalet-Penahinin meveddetini iltizam eder.

'Kişi sevdiğileri ile beraberdir.'¹³³ Hak Teâlâ Hazretlerini sevenler, muhakkak Habibini dahi severler. Rasulullah Hazretlerine de muhabbet ederler, Ehl-i Beyte de muhabbet ederler. Onları sevenler de onlarla beraber olacaktır. Âl-i Beyt şüphesiz aziz Peder-i Muazzamları ile (a.s.m.) beraberdirler. Âli bâ Kemal seven adam, daima nefsi-ne tercih etmelidir. Üst taraflarına geçmeyerek kendilerini geçirmeli, onlarla ianette bulunmalıdır, ikram eylemelidir. Bu muamelelerinden kendilerine hayır ve menfaat hâsıl olur.'¹³⁴

¹³⁰ Munavi, IV, 176.

¹³¹ Şûro, 42/23.

¹³² Hanefi, s. 491.

¹³³ Şablanci, s.115; Sabbân, s.113.

¹³⁴ Rifai, s.15.

İbn-i Haldun aynı sebepten, "Ben dünya hayatında, onları (Âl-i Resulü) müdafaa ederek çekiştim. Onların kıyamet gününde beni korumak için çekişeceklerini ümit ederim." demektedir.¹³⁵

Demek Allah'ı seven, Habibi Hz. Muhammed'i ve onun sevdiklerini (Âl-i Beyti, ashabı, ensarı, ümmeti ve ümmetin âlimlerini) sevecektir. Çünkü onun sevdikleri onunla ile beraber olacağına göre, onları İslâmî tarzda seven de onlarla olacaktır.

*Kişi sever; sevdiğiyle beraber,
"Allah! Allah! Fî Ehl-i Beyt'i" ne der?
Nebinin sözleri bize vasiyet,
Peygamber hukuku, dinle hazer et.*

*Kalpler ışıqlanır, muhabbet ile
İçten sev sâdâtı, iyilik dile.
Âli kemal ile seversen eğer,
Yardım et, hürmet et, ona ver değer.*

¹³⁵ İbn-i Haldun, *Mukaddime*, I-IV, terc., Zakir Kadiri Ugan, İstanbul, 1986, I, 59.

B. Hz. Ali'yi Sevmek

ŞÛRA SURESİ 23. AYETİNİN içine aldığı hususlardan ilki, Âl-i Beyti sevmek, onlara dostluk, meveddet, tazim, tevkir ve ikramdır. Biz genel olarak Âl-i Beyti sevmeye, büyükmeye teşvik eden bir kısım hadis-i şerifleri zikrettik. Şimdi de, Âl-i Beyt mensupları için, bu hususta varid olan hadisler üzerinde durmak istiyoruz.

1.

“Sen Bendensin, Ben Sendenim”

Hz. Ali Hâşimiler kolundandır. Hz. Peygamber'in amcası oğludur, Hz. Hasan ve Hüseyin'in babası, Peygamberin sıhri/ damadı ve Şah-ı Velâyettir. O Hulafây-i Râşidin'den ilk üçünün şeyhülislâmı ve baş danışmanı, ekser tarikatların mercii ve Aşere-i Mübeşşere'den biri ve ayrıca ashab içinde Sâbıkın-ı Evvelinden olan dördüncü Raşit Halifedir.¹³⁶ Hz. Ömer, hanımı Ümmü Gülsüm'den dolayı kayınpederi olan Hz. Ali için şu değerlendirmeyi yapmıştı:

“Rasulullah Ali'den razı olarak vefat etti.”

Peygamberimiz de (a.s.m.) birkaç kez farklı sebeplerle Hz.

¹³⁶ Heytemi, s. 117; Suyuti, Abdurrahman, b. Ebi Bekr, *Târihu'l-Hulafâ*, Mısır, 1952, s. 166; Munavi, IV, 356.

Ali için şöyle buyurmuştu:

*"Ente minnî ve ene minke= Sen bendensin, ben sendenim."*¹³⁷

Hadis-i şerif, benzer şekilde, Müsned'de, Tirmizi ve Nesei ve İbn-i Mâce'nin Sünenlerinde de geçmektedir.¹³⁸ Bir başka benzer bir açıklama da şöyledir:

*"Sen bendensin, çocuklarımın babasınsın."*¹³⁹

1) Uhud'ta şehit düşen Hz. Hamza'nın yetim kızına bakmayı üstlenmek isteyenler arasında Hz. Ali de vardı. Fakat Resul-i Ekrem bu münasebetle Hz. Ali'ye şöyle iltifat etmişti:

*"Sen bendensin, ben sendenim."*¹⁴⁰

Önde, sonradan buraya taşınan şehitlik, arkada Uhud Savaşının yapıldığı dağın böğründeki vadi görülmektedir. Rasulullah bu savaş sırasında da Hz. Ali için "Ali benden, ben ondanım" buyurmuştu. Bkz. Öztürk, s. 141.

Ama öksüz kızı ona ve başka akrabalarına değil de, halası-

¹³⁷ Buhari, IV, 207, menakıb, 9. Krş. Suyuti, *Tarih*, s. 169; Munavi, IV, 356-357; İbrahim Sarıçam, "Hz. Ali'nin Hayatı ve Şahsiyeti", *Hayatı, Kişiliği ve Dü-şünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa, 2004, s. 23.

¹³⁸ Geniş bilgi için bkz. Munavi, IV, 356; Kandehlevi, III, 134.

¹³⁹ Kandehlevi, III, 134.

¹⁴⁰ Zebidi, IV, 168.

na teslim etti. Kanaatimizce burada onun akrabalık cihetiyle çocuğa, kendisi kadar yakın oluşunu da açıklamak istemişti.

Hicretin 7. yılında Hayber Savaşı sırasında ona bayrağı teslim ederken de aynı sözleri söyledi:

"Sen bendensin, ben sendenim."

Burada onun *"kendi karakterinde, iman ve İslâm için her fedakârlığı göze alan ve yiğit/alperen biri oluşuna"* parmak basmış olmalıydı.¹⁴¹ Uhud Savaşı sırasında da onun İslâm için yaptığı kahramanlık ve önemli hizmetinden dolayı yine şöyle buyurdu:

*"Ali bendendir, ben de ondanım"*¹⁴²

2) İbn-i Mâce de onun *"Aliyyün minnî ve ene minhu= Ali bendendir, ben de ondanım."*¹⁴³ sözlerini nakleder. Hz. Peygamber'in bu sözü kapsamlı olarak şöyle yorumlanabilir:

"Ali, din, nesep/soy, sünnetime uyma ve yakınlık bakımlarından bana bitişik ve muttasıldır. Ben de ona muttasılım, ondan ayrılmam. İhtisasta, sevgide ve bu iki şey dışında da böyledir, o benim çocuklarım sayılan Hasan ve Hüseyin ve bunlardan olan diğerlerinin babasıdır."

Yani o, Hz. Peygamber'in açtığı çığra uyan, ehl-i sünnet, hayatını diğer sahabeler gibi küfür ve şirkle mücadeleye adanmış biridir. Beş vakit namaz kılar, oruç tutar, zekât verir, Hz. Peygamber'e uymada/çığırına ittibada çok hassas birisidir.¹⁴⁴ Ayrıca onun akrabası ve damadıdır. Hz. Ali, Hz. Peygamber'den, dininden, sünnetinden, ona yakınlıktan ve ona benzer karakterli olmaktan ayrı tutulamaz. O, onunla müttehit ve birdir, ikisi birbirleri ile çok yönden bağlıdırlar.

¹⁴¹ a.g.e., IV, 207, IX, 363.

¹⁴² Mesudî, II, 470.

¹⁴³ İbn-i Mâce, Muhammed b. Yezîd, Sünen, I-II, el- Mektebetü'l- İslamiyye, İstanbul ty. 1, 44.

¹⁴⁴ İlyas Üzümlü, "Alevilikte Hz. Ali Telakkisi- Alisiz Alevilik ve Alisiz Alevilik Olur mu?", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004, s. 191.

Zaten bu yüzden, Hz. Ali Hz. Peygamber'in borcunu öder, onun önemli bir yardımcısıdır, bazı sorumluluklarını yüklenir.

*"Sen bendensin, ben sendenim",
Ali benden, ben kimdenim?
Ben çıkar, sünnetim, dinim;
Ali benden ayrılır mı?*

a) Bir Yolculuk Hatırası: Taberani, Vehb. Hamza'dan bir hatırasını nakleder. Vehb'in anlattığına göre o, Hz. Ali ile Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Yolculuk sırasında onda hoşlanmadığı bazı şeyler görünce kendi kendine şöyle dedi:

Medine'ye dönersem, seni Peygamber'e (a.s.m.) şikâyet edeceğim."

Medine'ye dönünce Hz. Peygamber'e vararak şunları söylemişti:

"Ey Allah'ın Resulü, Ali'den böyle böyle gördüm."

Peygamber Efendimiz durumu anlamıştı ve onu şöyle uyardı:

"Böyle deme, benden sonra o, halka (size) en evlâ olandır."¹⁴⁵

Benzer bir hadise dolayısıyla yine Peygamberimiz, kendi sevgisiyle Hz. Ali sevgisini bir tuttu. Ona yöneltilen tenkitleri, ikisi çok cihetle bir olduklarından kendisine almıştı. İlerde temas edeceğimiz gibi, Hz. Peygamber'e açıkça muhalefet gösteremeyenler, bunu Hz. Ali'de sergilemek istemişlerdir. Ona tavrı almak, Hz. Peygamber'e tavrı almak olmuştur. Bu açıdan onun yakını, yardımcısı, damadı ve torunlarının babası olan Hz. Ali'yi sevmemişlerdir.¹⁴⁶

Oysa o, Hz. Peygamber'e soyca yakın, oğlu yerinde, mü-min, Aşere-i Mübeşşere'den, Hayber Fethi'ndeki yararlılıkları görülen, Sâbıkın-i Evvelîn ve muhacirlerden olması gibi hususlarla Müslümanlarca, sevilme ve sayılmaya en lââyık kimselerdendi.

¹⁴⁵ Munavi, IV, 356; Krş. Heytemi, s. 119.

¹⁴⁶ Geniş bilgi için bk. Munavi, IV, 356- 357; Heytemi, s. 171.

b) “Kim Ali’ye Buğz Ederse”: Bir diğer hadise göre, hicretin 10. yılı Ramazanında Rasulullah’ın emri ile Hz. Ali Yemen’e gitmiş,¹⁴⁷ orada harp esiri cariyelerden birisini köle hukukuna uygun olarak, kendisi için seçmişti. Bazılarınca bu hareketi hoş karşılanmadı, dönüşte bu yüzden Peygamberimize şikâyet edilince, Rasulullah kızmış ve şu açıklamaları yapmıştı:

“Bu insanlara ne oluyor ki, Ali’yi noksanlıyorlar. Kim Ali’ye buğz ederse şüphesiz bana buğz etmiş olur. Kim Ali’den uzaklaşır, ondan ayrılırsa benden uzaklaşmış ve ayrılmış olur. Şüphesiz Ali benden ben de ondanım, o benim toprağından yaratıldı (karakterce bana benzer). Ben de İbrahim’in (a.s.) toprağından yaratıldım (karakterim ona benzer). Hâlbuki İbrahim’den daha efdalim. Zürriyetlerin bazıı bazısındanır.”¹⁴⁸

Onun açıklamaları birkaç yönden dikkat çekicidir:

1. Allah Resulü, Hz. Ali gibi kâmil birinin başkalarınınca kusurlu görülmesine kızmakta ve buna katılmamaktadır. İslâm’ın mubah kıldığı bir hususta onu ayıplamak nedendir? İnsanlar bunu yapmakla nereye varmak istemektedirler? Bu gibi hususlarda ona buğz etmek, yaptıklarını kerih görmek ne demektir?

2. Onun Allah Resulü ile ilişki yönleri düşünülürse, Hz. Ali’ye buğzun bir ucu Allah Resulüne varmaktadır. Ali’ye buğz eden Rasulullah’ın açıkladığı gibi dolayısıyla Peygamber’e buğz etmiş olmaktadır. Şunu unutmamak gerekir ki, olmadık şeylerle ona buğz eden, onu kötü gören ve eleştiriye yönelen; onu sevemeyecek ve Hz. Ali’den ayrılacaktır.¹⁴⁹ O Peygamberle beraber, sünneti/çıgırı ve getirdiği ahkâmla birlikte olduğuna göre, ondan ayrılan Peygamber’den ayrılmış olacaktır.

¹⁴⁷ M. Yaşar Kandemir, “Hz. Ali”, DİA, İstanbul, 1989, II, 371-378.

¹⁴⁸ Heytemi, s. 171; Suyuti, Tarih, s. 169. Ayrıca bkz. Diyarbekri, II, 44-45.

¹⁴⁹ Hz. Ali’yi övme ve sevmek konusunda, şiirlerden örnekler için bkz. Meliha Yıldırım, “Türk Edebiyatında Hz. Ali”, Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004, s. 238-241.

"Ali benden, ben ondanım" buyrulduğuna göre; Peygamber soyu da kendinden türeyecektir. Ayrıca, Cennetle müjdelendiği, nesep ve dince Hz. Peygamber'in yakını olduğu için Hz. Ali'ye buğz edilmemelidir. Zayıf görülen bu hadiste, yakınlığın vecihlerinden olan neseben ve dince yakınlıkla, mevzu daha da açığa kavuşmaktadır.

*Ali'yi incitmek bana dokunur,
Ona atılanlar bana atılır,
Ali'den ayrılan kime katılır?
"Bilin, Ali benden, ben de ondanım"*

Pençe-i Âl-i Abâ. Falname,
(TSM, nr. 1702, vr. 33/b.)

2.

“Ali ve Ben Aynı Ağaçtanız”

Hız. Peygamber, bir kutlu sözlerinde soyunun Hız. Fatıma kanalıyla Hız. Ali'den süreceğini belirterek şunları söylemişti:

“Şüphesiz Allah her peygamberin neslini kendi sulbünde (erkek evlatlarında) kıldı. Benim zürriyetimi de Ali'nin sulbünde kıldı.”¹⁵⁰

Bu konudaki bir başka açıklaması da şöyledir:

“İnsanlar çeşitli (nesep) ağaçlardandır. Ama Ali ve ben, bir ağaçtanız.”¹⁵¹

1. Bu hadis-i şeriflerden ilkinde; Hız. Peygamber açıkça soyunun Hız. Ali'den türeyeceğini belirtmiştir. Onun ergenlik çağında evlenen ve torunlarına babası olacak bir oğlu yoktur. Soy babadan türer. Fakat Hız. Peygamber'e mahsus olarak onun nesli Hız. Fatıma'dan türeyecektir.¹⁵² Çünkü Hız. Peygamber yukarıdaki sözlerinde bunu açıkça ortaya koymaktadır. Onun zürriyeti Hız. Ali'nin sulbündendir. Allah neslini Ali sulbünden kılmuştur. Hız. Peygamber'in bildirdiği şekliyle, Allah her peygamberin neslini, zürriyetini kendi çocuklarından ve sulbünden türetmiştir. Şu halde çocukların soyu babadandır. Kendisi bu hususta bir istisnadır. Onun nesli kendi sulbünden değil, Ali sulbünden olacaktır. Şu halde Hız. Ali'nin Fatıma'dan olan erkek çocuklarının nesli Hız. Peygamber'in neslidir.

2. Yine açıklamasına göre, Hız. Ali ve Hız. Peygamber aynı soy ağacındadırlar. Onlar Kureyş'in Haşimiler kolundan iki amcaoğludurlar.¹⁵³ Hız. Peygamber (s.a.v.) burada meramını bir benzetmeyle anlatır. İnsanlar farklı nesep ağaçları (şecere-i

¹⁵⁰ Muammed Rami, *Tuhfetu'l-Ahbâb fi Fezaili'l-Ashâb*, İstanbul, 1328, s.12; Heytemi, s.122; Munavi, II, 223.

¹⁵¹ Suyuti, *Tarih*, s. 171; Munavi, II, 223.

¹⁵² Varol, s. 162.

¹⁵³ Kandemir, “Hz. Ali”, *DiA*, II 372.

nesebiye) ve soylara mensupturlar. Yakın akrabalar bir soy ağacında birleşirler. Bir kökten türerler ve nesep ağacının çeşitli dallarındandır. Allah Resulü ile Hz. Ali ise aynı soy ağacına mensuptur. Çünkü Hz. Peygamber Hz. Ali ile amca-oğlu olması hasebiyle bu böyle olduğu gibi, "Allah Resulü neslinin Hz. Ali nesli olması itibariyle" de bu böyledir.

Yani o ağaç gelecekte Hz. Ali dalıyla başka dallara ayrılacak ve pek çok nesil meyveleri verecektir. Bu hadis-i şeriflerin açıklamasında şöyle bir değerlendirme de vardır:

*"Yani Peygamberin evladını Fatıma (r.a.) zürriyetinden etti, diğer kızlarından değil. Bu durum onun (Rasulullah'ın) hassalarındandır."*¹⁵⁴

Nitekim Hz. Ali de bir konuşmasında kendisinin soyca Peygamber'e (a.s.m.) en yakın kimse olduğunu ifade etmişti.¹⁵⁵ O, Hz. Peygamber'in "oğullarım" dediği Hasan ve Hüseyin'in babasıdır ve bu açıdan da sevmeye lâyıktır. Onun oğulları, bir bakıma "Peygamber Oğulları" olduğuna göre o nasıl sevilmez. O, ayrıca, Âl-i Beytin şahs-ı manevisinin de temsilcisidir.

3. Bu iki hadis-i şerifte Hz. Peygamberle Hz. Ali'nin birlik ve ittisal cihetlerinden yalnız biri üzerinde durulmaktadır. O da soy ilişkisidir ve ilk hadis-i şerife göre Peygamber soyu erkek evlatlarından türemez. Allah bunu murat etmemiştir. "Benim zürriyetimi Ali'nin sulbünde kıldı." açıklaması murad-ı ilahinin böyle olduğuna delalet eder.

*Ali'yle ben bir ağaçtan;
Bir asıldan, aynı soydan,
İkimiz de hak kaynaktan;
Besleniriz, ayrılmayız.*

¹⁵⁴ Munavi, II, 223; krş. Heytemi, 154; Ayrıca 'akıb' kelimesi için bkz. Rağıb, s. 341.

¹⁵⁵ Heytemi, s.122, 154.

3.

“Allah ve Resulü Ali’yi, O da Allah ve Resulünü Sever”

Buharî’de Sehl b. Sa’d’dan gelen bir hadis de, Hz. Ali’nin müminlerce sevilmesini gerektirir. Hz. Peygamber hicretin 7. yılı başında, Hudeybiye Antlaşmasından hemen sonra Mayıs 628’de Kureyşlilerin en büyük müttefiki Hayber üzerine yürümüştü. Hayber kelime olarak ‘kale’ demekti. Burası Medine’nin kuzey doğusunda, oraya 170-180 km. mesafede zengin bir Yahudi yerleşim bölgesiydi. Hayber üç önemli bölgeden oluşuyordu ve burada yedi sekiz tane önemli kale vardı.¹⁵⁶ Ordu bir sabah Haybere ulaştı. Hayber fethi gecikince Rasulullah bir akşamüzeri ashabına şöyle buyurmuştu:

“Şüphesiz yarın sancağı, Allah’ın (Hayber’i) eliyle fethedeceği bir adama vereceğim.”

Bu açıklama üzerine insanlar ‘Yarın sancak kime verilecek acaba?’ diye farklı düşüncelerle gecelediler. Sabahleyin herkes sancağın kendisine verilebileceğini umarak, Rasulullah’a geldiler. O sırada Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

“Ali b. Ebi Talib nerede?”

Oradakiler şöyle dediler:

‘Ey Allah’ın Resulü o gözlerinden rahatsız.’

Rasulullah bunun üzerine şöyle emretti:

‘Ona birini gönderiniz. Onu bana getiriniz.’

Derken Hz. Ali geldi, Hz. Peygamber gözlerine ağız suyundan sürdü. Ona (gözlerinin iyileşmesi için) dua edince, o sıhhatine kavuştu. Öyle ki; sanki göz ağrısı onda hiç yoktu. Bunun üzerine (onu bayraktar tayin ederek) kendisine sancağı verdi...¹⁵⁷

Sonra Allah Resulü ona, gidip savaşmasını, savaştan önce Yahudileri İslâm’a davet etmesini, Müslüman olurlarsa üzer-

¹⁵⁶ Sarıçık, Çağrı, Medine, s. 357.

¹⁵⁷ Buhari, IV, 207, menakıb, 9; Tirmizi, V, 638; Askalâni, Ali b. Muhammed, Fethu’l-Bâri bi Şerh-i Sahihî’l-Buhari, I-XXVII, Mısır, 1959, VII, 72-74; İbn-i Mâce, I, 44.

lerine düşenin ne olduğunu anlatmasını istedi. Sonra Allah'a yemin ederek şu önemli gerçekleri de açıkladı:

*"En yehdiyellâhu raculen bike, hayrun min humuru'n-ni'ami= Allah'ın seninle bir adamı hidayete erdirmesi, senin için vadiler dolusu kırmızı koyundan (deveden) daha hayırlıdır."*¹⁵⁸

Hayber Kalelerinin birinden bu günlere yansıyan bir kalıntı. (Öztürk, s. 156.)

Bir başka hadis-i şerife göre, Hz. Ali gözlerinden rahatsız olduğu için, Hayber fethine çıkılırken ordudan geri kalmıştı. Kendisinin bildirdiğine göre orduya sonradan yetişebilmişti. Kendisi bundan sonrasını şöyle anlatır:

"...Ne zaman ki Allah'ın; sabahında Hayber'i fethedeceği gecenin akşamı oldu. Rasulullah şöyle buyurdu: 'Yarın sancağı öyle birine vereceğim yahut öyle biri alacak ki, o kimseyi Allah ve Resulü sever, Allah Hayber'i (işte) onunla fethedecek.

(Ravi Seleme de şöyle der):

'Bir de baktık ki, Ali ile beraberiz (o bize ulaşmış) ve biz onun

¹⁵⁸ Buhari, IV, 207, Menakıb, 9; Heytemi, s. 117, 119; Suyuti, Tarih, s. 167.

için bunu ümit etmiyorduk. Bunun üzerine (bazıları) dediler ki, 'bu Ali'dir.' Peygamber de sancağı ona verdi ve Allah onunla (Hayber'i) fethetti."¹⁵⁹

Aynı hadis-i şerif şöyle de nakledilir:

"Yarın sancağı bir kimseye vereceğim ki, Allah onun eliyle (Hayber'i) fethedecek, o Allah ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever."¹⁶⁰

Bu hadis-i şerifler gözden geçirilirse, birkaç nokta dikkat çekmektedir:

1. Akşamdan sancağın yarın önemli birine verileceği açıklanmıştır ve o kimse eliyle Allah Hayber'i fethedecektir. Bu açıklama öncelikle Hz. Ali'nin faziletini gösterir.¹⁶¹ Hayber Yahudileri Kureyş'in en büyük müttefikidirler. Onların mağlubiyetiyle Mekke Fethi yolu da açılacaktır. Bu açıdan Hayber'in fethi önemlidir. Çünkü orası İslâm'ın yayılması en büyük engellerden biridir. Ayrıca, Hz. Peygamber akşamüzeri gayptan haber vererek bu fethi ordusuna müjdelemiştir. Bu açıdan da sancak verilecek kimse iyi biri olmalıdır. O, Allah ve din düşmanlarına düşman, Allah için cihad eden, fedakârlıktan sakınmayan, cesur, ölümden korkmayan, imanı kuvvetli biridir.

2. Ayrıca, sancaktarın özellikleri de Hz. Peygamberce açıklanmıştır. Açıklamaya göre, onu Allah çok sevmektedir. Allah'ın sevdiğini Rasulullah da sevecektir. Ve nitekim Rasulullah da böyle haber vermiştir. Allah ve Resulünün sevdiği Müslümanlarca da sevilmelidir. Hz. Ali hakkındaki şu hadis-i şerifler, onu Allah ve Resulü sevdiğinden dolayı sevmek ge-

¹⁵⁹ Buhari, IV, 207, Menakıb, 9.

¹⁶⁰ Geniş bilgi için bk. Heytemi, s.119; Askalanı, VIII, 71- 72; İbnu'l-Arabi, *Arızatu'l-Ahfazı bi Şerh-i Sahih-i Tirmizi*, I-XIII, Beyrut, ty. XIII, 171; 435 vd. Şerif Mürteza Ali b. Musa, *eş-Şâfi fi'l-İmâme*, I-IV, Tahran, III, 87; Şablancı, s. 81; Varol, s. 161; Onun fatih-i Hayber oluşu şiirlere de geçmiştir. Bkz. Yıldırım, "Türk Edebiyatında Hz. Ali", *Hayatı, kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, s. 238.

¹⁶¹ Kandemir, "Hz. Ali", *DİA*, II, 378.

rektiğini ihtar ederler. Kur'ân'da Allah'ın sevdiğini belirttiği kimseler, Rasulullah'ın hadislerinde sevdiğini açıkladığı, Dört Halife, ensar, muhacirler, ashab-ı kiram, Aşere-i Mübeşşere vb. de aynı sebeple müminlerce sevilmelidirler. Çünkü Allah ve Resulünün sevdikleri sevilir.

3. Sancak verilecek kişi de, Allah ve Resulünü çok sevmektedir. Bu açıdan da o sevilmelidir. Bu sevgi de, Allah ve Resul sevgisi ile ilgilidir ve onların sevmesinden dolayıdır. Yüce Allah, İslâm'ı yaşamayanları sevmediği gibi, Peygamber de sünnet-i seniyyesine ittiba etmeyenleri sevmez.

4. Kültürel bir öge olarak Hz. Ali'nin cengâverliğini Türk efsanelerinde de görmekteyiz: Efsanelere ve destanlara göre Hz. Ali ve seyyidler, Türkistan'ın fatihi ve orada İslâm'ın yayıcısıdır. Saltukname'ye göre Türkistan fatihi Hz. Ali'dir. O Türk alplerinin, bahadır ve batırlarının piridir. O orduda başkahraman olarak bilinir. Türk askerlerine alplik bahşeder. Kırgız destanlarında da bir Kırgız kahramanıdır. Altmış batman zırh taşır. Bir oturuşta beş koyun yer, taslarca kırmızı içer. Boz kısraklar kurban eden bir batır/bahadırdır. Bazı rivayetlere göre, Bedir Savaşı sırasında 92 Türk yiğidi yardıma gelmiş ve Peygamber onlara Türkçe olarak "*Savaşın!*" diye emretmiştir.

Sonra Hz. Ali'ye onlarla ilgilenmesini emrederek şöyle demiştir:

"Ey Ali! Bu yiğitlerin ataları bunları bana hediye etti, ben de sana verdim. Bunlar kıyamete kadar senin adını ansınlar. Gerektiğinde 'Ay Ali', Ey Şah-ı Merdan' ve başka adlar ile adlanıp ağızlarından düşürmesinler, senin evladına hizmet etsinler, gelişip çoğalsınlar."

Türk yiğitlerinin yardımıyla Bedir Savaşı kazanılmış ve onlar da Hz. Peygamber'in izniyle yurtlarına dönmüşlerdir.¹⁶²

¹⁶² Seyfettin Erşahin, "SSCB'de İslami İncanın Korunmasında Hz. Ali kültürünün Rolü", *Hayatı, kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004. s. 262- 264.

Hız. Ali, ashab-ı kiram gibi İslâm'a, imana hizmet eden, kâmil, imanlı ve Rasulullah'ın çıkışı ve sünnetine uyanlar-
dandır. Onu sevmek, yolunda olmayı ve hayat tarzında ona
benzemeyi gerektirir. Yoksa Hız. Ali'yi 'lâ li hubb-i 'aliyyin bel
li bu'zı ömera' şeklinde sevmek, gerçek sevgi değildir. Şu hal-
de Hız. Ali ve onun gibi özellikler taşıyanlar sevimye layık-
tırlar. Bu açıdan, onun sevgisi ashaba buğz ve düşmanlığı ge-
rektirmemelidir.

Sünnete yapışan ve Ehl-i Beyt'i seven bundan kaçınır. Sün-
net ehli olan; bütün sahabeleri ve Hız. Ali gibi olanları hayır-
la anar. Hız. Ali sevgisiyle -başta Ebu Bekir ve Ömer olmak
üzere- ashaba buğz bir kalpte birleşmez.¹⁶³ Allah'ı, Peygam-
beri ve onun sevdiklerini sevmek, ancak farzları yapmak ve
Rasulullah'ın sünnetine uymakla olur. Yalın sevgi iddiasıyla
değildir.¹⁶⁴ Aksi halde Hristiyanların Hız. İsa'ya muhabbetine
döner ve tehlikelidir. Allah ve Resulü sevgisi ile bir ilgisi yok-
tur. Böyle sakat ve marazi bir sevgi anlayışından dolayı Hız.
Peygamber ümmetini uyarmış ve şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz sende (Hız. Ali) İsa'nın (a.s.) bir örneği vardır. Yahu-
diler ona buğz ettiler ve nihayet annesine iftira ettiler. Hristiyanlar
da onu sevdiler, onu kendisinde olmayan bir makama çıkardılar..."¹⁶⁵

Öyleyse, Hız. Ali'yi, Allah ve Resulü hesabına, onlar onu
sevdiği için sevmek sünnet-i seniyye namına ona benzemeye
çalışmak gerekir.

Allah ve Resulü Ali'yi sevmiş,
Hayber'de "lâ fetâ" sancağı vermiş,
Baturmuş, düşmanı yerlere sermiş,
Hak, Nebi sevmişse biz de sevelim.

¹⁶³ Heytemi, s. 151. Sahabelerin hayırla anılması için bkz. Hanefi, s. 467 vd.

¹⁶⁴ Sabbân, s. 119.

¹⁶⁵ Heytemi, s. 121, 171, 172.

4.

Hz. Musa'ya Göre Harun Makamında Olmak

Hz. Ali'yi sevmeyi konu alan hadis-i şeriflerinden biri de, İbrahim b. Sa'd'ın babasından naklettiği şu sözlerdir:

*"Peygamber Ali hakkında dedi ki: 'E terdâ minnî en tekûne bi menzileti Hârûne min mûsâ= Sen bana, Musa'ya (a.s.) göre Harun menzilesinde (makamında) olmaya razı değil misin?'"*¹⁶⁶

Tebük Seferine çıkış esnasında söylenen aynı hadis-i şerifi Sa'd b. Ebi Vakkas da rivayet etmiştir.¹⁶⁷ Hz. Peygamber hicretin 9. yılında gelen bazı haberler üzerine Bizans'a karşı 630 yılı Ekiminde 30.000 kişilik ordusuyla Medine'den ayrılmıştı. Tebük, Mekke'ye 780 km. uzaklıkta bir yerleşim bölgesiydi.¹⁶⁸ Rasulullah yukarıdaki sözlerinde kısaca şunları demek ister:

"Amcam oğlu Ali bana; Musa'nın kardeşi Harun (a.s.) makamındadır."

1. Hz. Musa Tur'a çıkınca, İsrailoğullarına Hz. Harun'u halef etmişti. Musa'dan kırk yıl önce vefat etmiş, onun sadık yardımcısı, nübüvvet yükünü omuzlamada her zaman onun yanında yer alan biriydi. Hz. Harun (a.s.) Kur'ân-ı Kerim'de yirmi defa anılır. Araf Suresi 142. ayetinde, lisanca fasih olan Hz. Harun'un Hz. Musa'ya halef oluşu anlatılır. Allah Hz. Musa'yı, Harun ve İsrailoğulları müminlerini Fırvun Âlinden kurtarmış, Musa Tur'a çıkmadan önce Harun'a şöyle demişti:

"(Ben Tur'a gidince) kavmim içinde halef ol, onları ıslah et, müfsitlerin yoluna gitme."

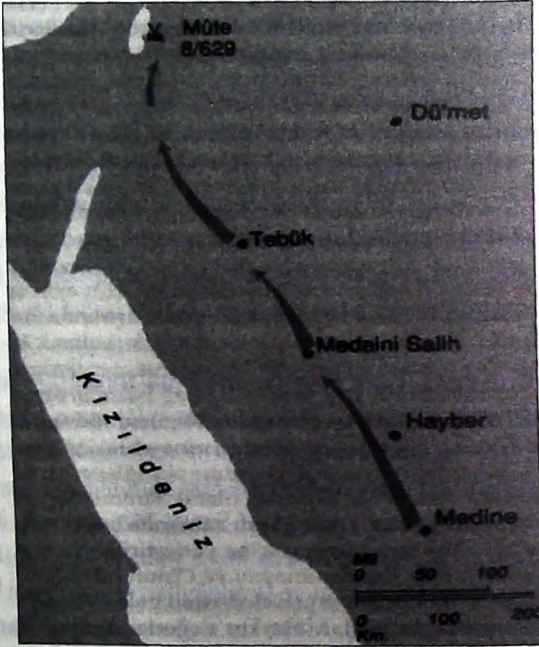
Hz. Musa aynı surenin 138-139. ayetlerinde belirtildiği gibi, İsrailoğullarının puta tapma meylini, sapıtabileceklerini, müfsit hale gelebileceklerini bildiği için Harun'a sıkı sıkı-

¹⁶⁶ Buhari, IV, 208, Menakıb, 9; Zebidi, IX, 363; Varol, s. 161.

¹⁶⁷ İbn-i Mâce, I, 42; Munavi, IV, 358; M. Sabbân, s. 148.

¹⁶⁸ Sarcık, Çağrı, Medine, s. 559.

ya tembihte bulunmuş, onları iyiye ve dindarlığa yöneltmesini istemişti. Çünkü Furkan Suresinin 35. ayetinde belirtildiği gibi, o kendisinin veziri/yardımcısıydı. Hz. Musa Tur'a gitmek üzere kavminden ayrılınca, dönünceye kadar işler ona kalacaktı.

Şekil 5: Medine'ye göre Hayber, Tabuk ve Mute'nin Konumu. (Faruki, s. 219.)

Hz. Musa Tur'dan dönene kadar İsrailoğulları yaptıkları bir buzağı heykeline tapmaya başlamışlar, Harun'a rağmen ifsatlarını sürdüreceklerini belirtmişlerdi. Taha Suresi 88. ayeti ve devamında anlatıldığı üzere, Hz. Musa geri dönünce kendisini geçici halef bıraktığı Hz. Harun'u hesaba çekmiş ve kızarak şöyle çıkmıştı:

"Harun! Onların sapıttığını görünce seni yolundan gitmekten

alıkoyan nedir? Yoksa emrime mi karşı geldin?"¹⁶⁹

Sonradan Harun'un, sapıklığı önlemeye çalıştığını anlaşıncaya onu azarlamaktan vazgeçmişti.

2. Hz. Peygamber de, hicretin 9. yılında Tebük'e giderken Hz. Ali'yi Medine'de kendine halef ve vekil bırakmıştı. Yukarıdaki açıklamalarıyla, Hz. Ali'nin önemine, onu niçin geride bıraktığına, kendisine ne büyük yardımcı ve vezir olduğuna parmak basmış oluyor ve onu Harun'a benzetiyordu. *Feyzu'l-Kadir*'deki şekliyle hadis-i şerifte şu cümle de vardır:

"Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yoktur."

Böylece Hz. Peygamber benzetme veçhini/yönünü de açıklığa kavuşturmuş oldu. Yani Ali bana, Harun'un Musa'ya ittisali/birlikteliği gibi muttasıldır. Fakat bu bitişiklik nübüvvet yönünden değildir. Ama hilâfet nübüvveti takip edebilecektir. O da, Peygamberin hayatında veya ölümünden sonra olabilir. Harun, Musa'dan kırk yıl kadar önce vefat ettiğine göre; şu açık seçik görüldü ki, Hz. Ali'nin halef olması, onun hayatında ve o Tebük savaşına gittiğinde olmuştur.

Kurtubi'ye göre, yukarıdaki hadis Hz. Ali hakkında tahzir/korkutma açısından buyrulmuştur. Çünkü Musa (a.s.) Tur'a çıkınca kavmi buzağıya taparak sapıtmıştı. Bir kısım insanlar da, Ali'yi kendisine vahiy gelen peygamber kabul edip sapıttılar ve bu konuda sakındırmanın yerinde olduğunu göstermiş oldular. İsa (a.s.) hakkında Hristiyanların düştüğü hale düştüler. Hz. Ali rivayete göre böylelerini yakınca onlar şu düşünceyi dile getirdiler:

"Bizce tahakkuk etti ki Ali ilâhtır. Çünkü ancak Allah ateşle azap eder."¹⁷⁰

3. Rasulullah Tebük'e giderken, Hz. Ali'yi -diğer seferlerde ashaptan kimilerini bıraktığı gibi- Medine'de bırakmış ve vekil olarak kendisine halef etmişti. Hz. Ali ise Medine'de kal-

¹⁶⁹ *Taha*, 20/ 92- 93.

¹⁷⁰ Munavi, IV, 358; Sabbân, s. 148; Heytemi, s. 119; Tebük'e giderken Hz. Ali'nin, Medine'de halef bırakılması için bkz. Diyarbekri, II, 122.

mak istemiyordu. Ve bu düşüncesini Rasulullah'a karşı şöyle dile getirmişti:

"Ey Allah Resulü beni kadınlar ve çocuklar içinde mi bırakıyorsun?"

Rasulullah (s.a.v.) bu sözleri üzerine ona yukarıdaki şekilde buyurmuştu.¹⁷¹ Çünkü bir sefer esnasında, Allah Resulü'nün halefi olarak yurdunda kalmak, kadınlar ve çocuklar arasında kalıp cihada iştirak edememek şeklinde düşünülmemeliydi. Her seferde Allah Resulü başkalarını yerine halef bırakıyordu. Bunlar din işleriyle ilgileniyor, bir bakıma nübüvvet mesajlarını hâkim kılmayla meşgul oluyorlardı.

Geri kalanlar içinde bu vazifeyi yüklenecek, dinle irtibatın gevşemesini önleyecek Nebi yardımcılara, Kur'ân'ı ve sünneti bilenlerin başkent Medine'de varlığına ihtiyaç vardı. Bu vazife Harun'un (a.s.) görevi kadar ağır, mesuliyetli ve o derece de önemliydi. Hz. Ali, Tebük hariç bütün savaşlarda Peygamberimizle beraber bulunmuştu.¹⁷²

*Sen, bana Musa'da Harun gibisin,
Desteğim, yardımcım, hem muinimsin,
Hoşça tut gönlünü gül, halefimsin;
Nebinin Harunu Ali sevilir.*

a) Konuyu İlgilendiren Bir Soru: Kimi Şiiler bu hadisi delil getirerek, onun hemen Hz. Peygamber'den sonra halife olacağı görüşünü benimserler ve şöyle derler:

*"Bununla sabit oluyor ki, Musa'dan (a.s.) sonra Harun yaşasa idi, onun halifesi olacaktı."*¹⁷³

Buna farklı vecihlerle cevaplar verilmiştir:

¹⁷¹ Heytemi, s. 119; Kır. İbnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 171, 115. Savaşa çıkıldığında bir kısım insanların dini ve ilmi faaliyetlerde bulunmak için geri kalmaları emredilir. Bkz. Tevbe, 9/ 122.

¹⁷² Heytemi, s. 118; Kandehlevi, III, 678.

¹⁷³ Şerif Mürteza, III, 115; kimi araştırmacılara göre, bu hadis, istismar edilen sahih hadislerden birdir. Bkz. Kandemir, "Hz. Ali", DİA, II, 378.

1. Önce, *Buhari* ve *Müslim*'de geçmesine rağmen bu hadis ahad hadislerdendir. Ahad hadis, imamette delil olarak kullanılmaz.

2. Hadisin sahih olduğuna dair şüphelere vardır.

3. Bir başka açıdan, Hz. Musa, Tur'a gitmiş ve yokluğunda Hz. Harun halefi olmuştur. Hz. Ali de, Hz. Peygamber'in Tebük'e gitmesi sebebi ile onun yokluğunda halefidir. Yani diğer savaşlarda halefleri başkaları iken, Tebük seferinde Hz. Ali haleftir.

4. Hem bu hal bir defalığına mahsustur. Hz. Musa Harun'a; "*Bana halef ol*" demiş, fakat hilâfeti, sonraki hayatı ve ölümünde devam etmemiştir. Zaten zikrettiğimiz gibi, Hz. Harun Hz. Musa'dan önce vefat etmişti. Eğer, "*Şu kadar müddet halife ol*" denilseydi, bu iddiada olanlar görüşlerinde tutarlı olabilirdi.

5. Ayrıca bu bir hilâfet meselesi olsaydı Hz. Ali: "*Beni çocuklar ve kadınlar içinde mi bırakıyorsun?*"¹⁷⁴ diye üzülmez ve bunu sormazdı. Anlaşılan o ki, o Tebük'e gitmeyi çok arzuluyor ve cihat etmeyi tercih ediyordu. Hz. Peygamber onu ikna için; "*Sen de Harun gibi geride kal, kavmim içinde dur da, onları ıslah et*" manasıyla onun gönlünü almış ve böyle buyurmuştu.

5.

"Ben Kimin Mevlası İsem..."

Hz. Ali hakkında Rasulullah'ın önemli değerlendirmelerinden biri de şöyledir:

"*Men kuntu mevlâhu fe 'aliyyun mevlâhu*= Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır."

Hz. Hz. Peygamber bu sözleri Veda Haccı'ndan dönerken Cuhfe'de, on sekiz zilhiccede Gadirhum'da söylemiştir. Zeyd b. Erkam'ın bildirdiğine göre, Veda Haccı'nda Rasulullah

¹⁷⁴ Geniş bilgi için Bkz. İbn-i Mâce, I, 44; Heytemi, s. 47-48; Alaüddin Ali, XIII, 105, 106.

lah, Gadirhum'da konakladı, ashabın başına toplanmalarını istedi. Onlara iki önemli şey (sekaleyn) bıraktığını, bunlardan birisinin Kitabullah diğerinin İtreti veya sünneti olduğunu belirtti.¹⁷⁵ Ardından Ehl-i Beyt'ine iyi muamele istedikten sonra "Hz. Ali'nin (r.a.) elini tuttu ve şöyle buyurdu:

'Ben kimin velisi isem Ali de velisidir. Allah'ım onun mevasına muvalât et (dost ol), ona düşman olana düşman ol.'

Ravi o günü anlatırken şöyle der:

"Zeyd'e sordum. 'Sen de bunu Rasulullah'tan işittin mi?'"

Bunun üzerine muhatabı orada olanların hepsinin olayı gözüyle gördüğü ve iki kulağı ile işittiğini belirtmişti.¹⁷⁶

Birbaşkarivayetegöre Peygamberimiz ashabı Gadirhum'da toplayıp, Allah'a hamdden sonra şöyle hitap etmişti:

"Ey insanlar, ben her mümine kendi nefsinden daha üstün değil miyim?" (Ravi diyor ki) "Evet, ey Allah Resulü biz şahadet ediyoruz ki, her mümine nefsinden evlâsım." dediler. Bunun üzerine o Ali'nin (r.a.) elini tutarak, 'Ben kimin mevası isem, bu da onun mevasıdır.' dedi." Ravi şunu da ekler: "Bir de şöyle dediğini biliyorum: 'Allah'ım ona dost olana dost ol, ona düşman olana düşman ol.'"¹⁷⁷

Hız. Peygamber'in vefatından sonra, bir keresinde Hız. Muaviye hac münasebeti ile Mekke'ye gelmiş, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da olduğu bir toplantıda söz Hız. Ali'den (r.a.) açılmış, onun aleyhine konuşulanlara kızan Sa'd, Hız. Ali'yi kast ederek şöyle demişti:

"Sen bu adam için söz sayıyorsun. Ben Rasulullah'ı şöyle derken duydum: 'Ben kimin mevası (dostu) isem, Ali de onun mevası-

¹⁷⁵ Heytemi, s. 8; Sabbân, s. 153; Alaüddin Ali, XI, 129; XIII, 133; Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, I-II, Beyrut, 1351, II, 274. Bu konuda ileri sürülen "vasi hadisi"nin mevzu olduğu belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, "Hz. Ali", *DİA*, II, 377.

¹⁷⁶ İbn-Mâce, I, 43, 45; Alaüddin Ali, XIII, 104; Sabbân, s. 152.

¹⁷⁷ İbn-Mâce, I, 43, 45; Alaüddin Ali, XIII, 104-105; Sabbân, s. 153; İbnu'l-Arabî, Arîza, XIII, 189-190; Varol, s. 162.

sıdır.' Ve ona şöyle buyururken duydum: 'Sen bana göre Musa'ya göre Harun'un mesafesindesin. Şu kadar var ki; benden sonra peygamber yoktur' ve şöyle derken de duydum: 'Bu gün sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah ve Resulü onu sever.'¹⁷⁸

Böylece o, bir çırpıda Hz. Ali hakkında bildiklerini arka arkaya o mecliste dile getirmiştir. Mevla hadisi şöyle bir ekle de rivayet edilmiştir:

"...Allah'ım onu seveni sev, ona buğz edene buğz et, ona yardım edene yardım et. Onu terk edeni terk et."¹⁷⁹

Bu hadis-i şerif şu ibarelerle de kitaplarda yer alır:

"Men küntü veliyyuhû fe 'aliyyün veliyyuhû= Ben kimin velisi isem, Ali de onun velisidir."¹⁸⁰

Hiz. Peygamber bu sözleriyle hoşlanmadığı, Hz. Ali'yi lekelemeye yönelik tenkit ve noksanlamaları ondan defetmek istemişti.¹⁸¹

"Men kuntu mevlâhu fe 'aliyyun mevlâh",
Ben kimin dostuysam, dostudur billâh.

a) Mevla Ne Demektir? Rasulullah'ın sözlerinin anlaşılması açısından anahtar kelime "mevlâ"dır.

"Kavmin mevlası (azatlısı) ondandır" hadis-i şerifinde görüldüğü üzere, mevlâ'nın bir manası "azatlı"dır.¹⁸² Buna "ıtk mevlası" da denir. Bu tür mevlalık azatlama ile gerçekleşir.

Bir de "hulf mevlası" vardır. Buna "ıstına mevlası" veya "akit mevlası" da denir. Bir şahıs diğeriyle bir olmak için antlaşma yapar ve onun kabilesine ve mensubiyetlerine katılmış olurdu. Cahiliyede bir kişi bir kabileyle, kabilelerin alt birimle-

¹⁷⁸ Buhari, IV, 207, Menakıb, 9; İbn-i Mâce, I, 45.

¹⁷⁹ Buhari, IV, 207, Menakıb, 9; İbn-i Mâce, I, 45.

¹⁸⁰ Munavi, VI, 218; Krş. Ahmed b. Hanbel, 14, 17, 26, 59, IV, 367, 371; Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer de Peygamber'in velileridirler. Bkz. Buhari, VIII, 147, s. 147, itisam, 5.

¹⁸¹ Munavi, V, 218.

¹⁸² a.g.e., V, 218.

ri birbirleriyle veya kabileler birbiriyle mevlalık akdi yapabilirlerdi. Bu iki tarafın birbiriyle ittifak ve yardımlaşmasını getirirdi.¹⁸³

“İslâm mevlası” da söz konusudur. İslâm mevlası, birinin, bir kabile mensubu ile İslâm’a gelmesinde gerçekleşir. Müslüman olan, artık o kabilerin “İslâm mevlası” olur. Buhari’nin Caferilerin mevlası oluşu gibi. O zaman o kimse, o kabileye nispet edilir.¹⁸⁴

Bir başka hadis-i şerifte Rasulullah: “Kişinin mevlası/yardımcısı erkek kardeşi ve amcası oğludur” buyurur. Mevlaya, “rab, malik, mümin, azat eden, nasır (yardım eden) muhib (seven), tabi olan, amcaoğlu, sıhr ve azat edilen” gibi manalar verilmektedir.¹⁸⁵

1. Şu halde, Gadirhum’da Allah Resulü, ashabın Âl-i Beyte iyi muamele etmesini istemiş, Hz. Ali’ye dost kalmarun öne mi üzerinde durmuştur. Çünkü Ehl-i Beyt’in şahs-ı manevisi Rasulullah’ın bir nevi şahsı manevisini göstermektedir. Hz. Ali hakkında övücü hadisler, bu noktadan da ele alınmalıdır. Ehl-i sünnet, Emevi ve Haricilerce Hz. Ali’ye haksız hücumlar yapılması ve onu eksiklemeleri sebebiyle bu hadisleri İslâm âleminde yaymışlar ve hücumlara karşı durmuşlardır. Diğer Raşit Halifeler bu tür hücumlara fazla maruz kalmadıkları için, onlar hakkındaki övücü hadislerin yayılması na çok lüzum görülmemiştir.

2. Hz. Ali’nin halifeliğinde maruz kaldığı hadiselerde, Cemel ve Siffin vakalarında, “men kuntu” hadisi ve benzerleri ümmeti irşat etmiştir. Bu hadislerin yol göstermesi ile ümmet Hz. Ali’ye suizan etmemiş ve hakkında kötü düşünmekten kurtulmuştur.

3. Mezkûr hadislerin, Hz. Ali’yi teselli yönü de vardır. Hz.

¹⁸³ Murat Sancık, *İslam Öncesi Dönem-Cahiliye Kültürü*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002, s. 195 vd.

¹⁸⁴ Munavi, VI, 247.

¹⁸⁵ Munavi, VI, 247.

Ali ile ilgili müstakbel hadiseleri gören nübüvvet gözü, o üzücü olaylar, iç karışıklık ve fitnelerde onu da teselli etmektedir: *"Müsterih ol! Ben kimin mevlası, dostu, yardımcısı, seveni ve yakını isem, sen de öylesin."* tesellisini vermektedir.

4. Dikkat edilirse, Hz. Peygamber hayattayken, Ehl-i Beyt'in şahs-ı manevisinin mümessiline, dostlukta itina duygusu yerleşmiş, hadis-i şeriflerin yönlendirmesi ile Sa'd. b. Ebi Vakkas gibi büyük sahabeler, bu husustaki hassasiyetlerini yeri gelince Emeviler döneminde bile ortaya koymuşlar ve Hz. Ali'ye muhalefete yanaşmamışlardır.

5. Ne yönden bakılırsa bakılsın, Hz. Ali Peygamber mevlası, yani dostu, yardımcısı amcası oğlu, seveni, sevileni ve damadıdır. Hz. Peygamber de bu gerçeği dile getirmiştir. Rasulullah kimin dostu ise, Hz. Ali de onun dostu olmuştur. Hz. Peygamber, Allah'ın, meleklerin, müminlerin, ashabın ve ümmetin dostuysa; Hz. Ali de bunların dostu ve yardımcısıdır. Allah Resulüne din ve hidayet yolunda sahabeler gibi yardım etmiştir. Allah Resulü kimi sevmişse o da sevmiş, kimler tarafından sevilmişse o da onlarca sevilmiştir. Rasulullah öncelikle Yüce Allah, ashab ve müminler tarafından sevilmesine göre, Hz. Ali'yi de inananlar seveceklerdir.

Şunu da belirtelim ki; sahabe ve müminler içinde; başka mevlalar da vardır. Rasulullah kime mevla ise, onlar da onun mevlaları/sevenleri ve yardımcıları olmuşlardır. Allah dinine yardım eden, Allah'ı seven ve onun tarafından sevilen herkes mevlalıktan pay alır.

*Rab, malik, yardımcı; mevla sayılır,
Allah'a yardımla rıza alınır,
Dine yardım eder o Habibullah;
"Men kuntü mevlâhu 'Aliyyun mevlâh"
Ben kimin dostuysam, Ali de dostu,
Uhud'ta, Hendekte düşmanı bastı,
Resulün gayesi, Ali'nin kasti;
"Men kuntü mevlâhu 'Aliyyun mevlâh"*

6.

Mevla Hadisi Konusunda Sorular

Hadis-i şerifte “mevla” sözüyle kastedilen nedir?

1. Kimi Şüilere göre bu hadis, Hz. Ali’nin Peygamber’den sonra halife olacağına dair “kesin nas” ve delillerdendir. Onlara göre “mevlâ”nın manası “evlâ” demektir. Böyle olunca, Hz. Peygamber’in sahabe üzerinde olan velâsı/hâkimiyeti, Hz. Ali için de vardır. Bunun delili, “Ben size evlâ değil miyim?” sözüdür. Burada “nasır/yardımcı” manası yoktur ve Peygamber’in duası bu düşünceye göre “İmam-ı Masum” a yapılabilir.¹⁸⁶ Meselenin tahliline hadisten başlamak gerekirse, hadis sahihtir. Otuz kadar sahabe huzurunda söylenmiştir.

2. Mevlâ’nın manası, iddia edildiği gibi veli değildir. Mevla nasır/yardımcı demektir. Kişinin amcası oğlu, kardeşi, hulf mevlası, azatlısı hep onun yardımcısı ve seveni olarak anlaşılmıştır.¹⁸⁷ O zaman açıklamayı “Ben kimin nasırı (yardımcısı) isem, Ali de onun yardımcısıdır.” diye anlamak gerekir.

Hem mevlâ kelimesi birçok manada müsterektir. Mevla şu manalara gelir:

Azat eden, azat edilen, mutasarrıf (tasarruf eden), nasır (yardımcı), muhib (seven), sevilen (mahbup),¹⁸⁸ malik, amca-oğlu¹⁸⁹ ve sıhr (damat ve kayınpeder). Kelime manalarının çeşitliliği bakımından zengin ve çok manayı içine alıyorsa manasında ihtilâf olacaktır. Cumhur kelimede “sevgi” manasının irade edildiğinde ittîfak etmişlerdir. Şer’an ve lûgat bakımından mevlanın imam (halife) anlamına gelmesi mümkün olmamaktadır.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Munavi, s. 40.

¹⁸⁷ Mevalinin hükümleri için bkz. Sarcık, *Cahiliye Kültürü*, s. 208 vd

¹⁸⁸ Heytemi, s.41.

¹⁸⁹ İbn-i Kesir, *Tefsir*, I, 489; Munavi, VI, 247; Sabbân, s. 153.

¹⁹⁰ Heytemi, s. 41.

Kur'ân-ı Kerim'de de mevlâ farklı anlamlarda kullanılmıştır. Kimi yerde "makar/karar kılınan yer"¹⁹¹ manasınadır. Kimi yerde "nasır/yardımcı" manasındadır: "Şüphesiz Allah müminlerin mevlası (nasırı, yani yardımcısı)dır. Kâfirlere gelince onların hiçbir mevlası (nasırı) yani yardımcısı yoktur."¹⁹² Nisa Suresinde olduğu gibi mevlâ varis manasına da gelir. Ayet şöyledir: "Ve li küllin ce'alna mevaliye mimma terake'l-vâlidâni= Her biri için ana babanın bıraktığından varisler kıldık."¹⁹³ Mevlaların belli şartlarda varis olmaları cahiliye döneminden beri bilinmektedir.¹⁹⁴ "İnni hüftu'l-mevâliye" ayet-i kerimesinde ise mevali/mevlalar "asebelölünün erkek hısımları" manasındadır.¹⁹⁵ Mevlâ, sadık dost manasına da gelir: "La yuğni mevlen'an mevlen şey'en" ayeti böyledir.¹⁹⁶ Yani, "O gün (kıyamette) samimi dost dostuna bir fayda vermez ve yardım edemez." demektir. Seyyid, mu'tik (azad eden) manasına da gelir. O zaman hadis "Ben kimin nasırı/yardımcısı, candan samimi dostu (hamimi) isem Ali'de onun yardımcısı, dostu ve sadık arkadaşıdır." demektir.

3. Arapçada "me'fal" veznindeki bir kelimenin "ef'al" vezninde üstünlük ifade eden ism-i tafdil manasına geldiğinden söz edilemez. "Mevlâ", "me'fal", "evlâ" ise "ef'al" veznindedir.¹⁹⁷

4. Hz. Ali'nin evlâ olduğu kabul edilse bile, öncelik imametteki evlâlık değil, sünnete uymada ve Peygamber'e yakınlıkta evlâlığıdır.¹⁹⁸ Çünkü Hz. Ömer ve Ebu Bekir bu hadis-i şerifi işittiklerinde, Hz. Ali'ye şunları söylemişlerdi:

"(Bugün) bütün müminlerin mevlası/seveni ve yardımcısı ola-

¹⁹¹ Geniş bilgi için Bk. Heytemi, s.41; Sabbân, s. 153.

¹⁹² Duhan, 44/ 11.

¹⁹³ Nisa, 4/ 33.

¹⁹⁴ Mevalinin hükümleri için bkz. Sarcık, Cahiliye Kültürü, s. 208 vd.

¹⁹⁵ Meryem, 19/5.

¹⁹⁶ Duhan, 44/ 41.

¹⁹⁷ Krş. Munavi, VI, 247; Heytemi, 41.

¹⁹⁸ Heytemi, 41; Sabbân, s. 153.

rak akşamladın.” dediler.¹⁹⁹ “Halifesi olarak akşamladın.”

Hız. Ali de onların sözlerinin gerçeğı yansıttığını düşünmüş olmalı ki kendilerine bir itirazda bulunmamıştı.

5. Bu hadisle Hız. Ali'nin hilâfette evlâlığı (önceliğı) kabul edilse bile, bu ancak, hilâfetin zamanı gelince ona döneceğini gösterir. Yoksa Peygamber'in varlığında halife olması icap ederdi. Öyleyse ona biat edilince hilâfet ona dönecektir.²⁰⁰ O zaman, ondan önce halifelerin geçmesinde bir sakınca yoktur.

a) Mevla Hadisi Hız. Ali'nin Hilafetine Açık Delil mi? Mevla hadisi Hız. Ali'nin hilâfetine açıkça delil olabilir mi?

1. Ne Hız. Ali ne Hız. Abbas ne de hadisi Peygamber'den (a.s.m.) dinleyen sahabeler, Hız. Ebu Bekir ve diğerleri hilâfete gelince bunu delil olarak kullanmışlardır. Eğer hadis, Peygamber'den sonra Hız. Ali'nin hemen halife olacağına delil olsaydı, Hız. Ali ve taraftarları hemen bunu hatırlardı. Hız. Ali de buradan hareketle şöyle demez miydi:

“Bana zulmediliyor, hakkım gasp ediliyor, Rasulullah'ın dediklerini inkâr ve gereğini yapmamak nasıl bir cüretkârlıktır?”

Bunu demek ona farz ve gerekli olurdu. Onun cesareti, müttakiliğı ve Allah korkusu da bunu gerektiriyordu. O bunu yapmadığı gibi, taraftarları olan Abbas Oğulları da bunu yapmadı. Ensar ve muhacirlerden de hiç biri bunu demedi. Dinleyenlerin birkaçının unuttuğı farz edilse bile, otuz kişiden hiç biri neden bu hadisi hatırlamadı? Öyleyse durum, iddia edildiğı gibi değildir.²⁰¹

2. Madem Hız. Peygamber'den sonra dini, Kur'ân'ı ve hadis-i şerifleri en iyi anlayan ve yorumlayanlar ashab-ı kiramdır. Onların Hız. Peygamber'in sözlerinden anlamadığı,

¹⁹⁹ Heytemi, 42; Sabbân, s. 153; Şablancı, s. 78.

²⁰⁰ Geniş bilgi için bkz. Heytemi, s. 42,43; Sabbân, s. 154.

²⁰¹ Heytemi, s. 43; Krş. Şablancı, s. 78; Mehmet Özdemir, “Endülüs Emevileri Döneminde Hız. Ali ile İlgili Yaklaşımlar”, *Hayatı, Kişiliğı ve Düşünceleriyle Hız. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004, s. 255.

akıllarından geçirmediği bir anlam ve hükmü, sonradan hadise vermek doğru olmasa gerektir. Aksi takdirde bu Hz. Ali başta olmak üzere, sahabelerin anlayışsızlığını, dini bilmediklerini, onlara seb ve tahkiri gerektirir. Öyleyse, hadis-i şerifi şöyle anlamak gerekir:

*"Ben kimin dostu, yardımcısı, hamimi, mevlası, mahbubu ve habibi ve seyyidi isem, Ali de öyledir."*²⁰²

Sanki Rasulullah gelecekte Hz. Ali'nin üzücü hadiselerle maruz kalacağını nübüvvetiyle görmüştür. Hz. Ali'yi teselli ve ümitsizlikten kurtarma ve ümmeti onun hakkında kötü zandan çekmek için şunları demek istemiş gibidir:

*"Ben kimin dostu, sadîkı, yardımcısı, hamimi ve mahbubu isem Ali de öyledir. Ona su-i zan beslemeyin. İç karışıklıklar hususunda hakkında kötü düşünmeyin."*²⁰³

3. Rasulullah açıkça, *"benden sonra halife Ali'dir"* de diyebilirdi. Bu söz hilafetine açıkça delil olurdu. Aksine Rasulullah'a bir keresinde *"Başımıza kimi emir tayin edelim?"* diye sorulduğunda, *"Ebu Bekir'i yaparsanız şöyle olur, Ömer'i yaparsanız şöyle olur. Ali'yi yaparsanız şöyle olur"* cinsinden cevaplar vermiş, açık bir isim vermemiş ve *"Fılanı tayin edin"* dememiştir. O halife olabileceklerin hepsinin yalnız bu işe liyakatine *'işaret'* etmiştir.²⁰⁴ Bu da gösteriyor ki; halifelik, biatle olacaktır ve Müslümanlara bırakılmıştır. Bu hususta Ali ve diğerleri hakkında açık bir nas yoktur.²⁰⁵

4. Ayrıca Hz. Ali hilafete gelince ilk üç halifenin halifeliği gibi ve onların yolu ve yönetim anlayışları çerçevesinde yönetimde bulunmuş ve tarzlarını değiştirmemiştir. Bu da onun ilk üç halifeyi ve yönetim tarzını onayladığını göstermektedir.

²⁰² Şablancı, s. 78.

²⁰³ Şablancı, s. 78; Heytemi, s. 44 vd.

²⁰⁴ Heytemi, s. 44.

²⁰⁵ Geniş bilgi için Bkz. Heytemi, s. 45,49.

7.

Hz. Ali'yi Kimler Sever?

Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi kimlerin seveceğini söz konusu ederek şöyle buyurmuştu:

*"Nebiyi-i Ümmi bana şunu iyi bellememi söyledi ki: 'Beni ancak mümin sever ve bana ancak münaфіk buğz eder.'"*²⁰⁶

Bir başka hadis-i şerifte yine aynı konuya temas etmiş ve bu kez şu açıklamayı yapmıştı:

*"Ali, hıttı kapısıdır. Kim ondan girerse mümindir. Kim ondan çıkarsa kâfirdir."*²⁰⁷

Dârekutni Sünen'inde yer alan bu hadisi birkaç cihetle ele alabiliriz:

1. Nasıl Allah, İsrailoğulları için *"bu beldeye giriniz"*²⁰⁸ diye Hıttı kapısından girmelerini emretti. Onlar da tevazu ve haşyetle girdiler ve giriş bağışlanmalarına sebep kılındı. Aynı şekilde, ahab ve muhacirlerden olan, Peygamberin damadı, Hayber'de sancaktarı, sünnetine varislerden biri ve Âl-i Beytten olan Hz. Ali'yi sevmek ümmetin hidayetine sebep kılınmıştır. Hz. Ali yolunda süluk, tevliyet ve dostluk Allah ve Peygamber sevgisine, dine sarılmaya vesile olduğu için bağışlanma ve ateşten kurtulmaya götürecektir.²⁰⁹

2. Bir sahih hadis de Hz. Ali ve Peygamber sevgisi ilişkisini şöyle ortaya koyuyordu:

"Men ahabbe 'aliyyen fe kad ehabbenî ve men ebğada 'aliyyen fe kad ebğadanî" Kim Ali'yi severse, şüphesiz beni sevmiş olur. Kim Ali'ye buğz ederse bana buğz etmiş olur.²¹⁰

Sahabeler için bu açıklama bir kıstas olmuştu. Hatta Ebu

²⁰⁶ İbn-i Mâce, I, 42; Krş. Heytemi, s. 120; Kandemir, "Hz. Ali", D/İA, II, 378.

²⁰⁷ Munavi, IV, 356; Heytemi, 123.

²⁰⁸ Bkz. Bakara, 2/ 85.

²⁰⁹ Munavi, IV, 356.

²¹⁰ Munavi, VI, 32; Krş. a.g.e., II, 212; Kastalani, II, 155; Heytemi, s. 121.

Said el-Hudri şöyle diyordu:

*"Biz, münafikları Ali'ye buğzları ile bilirdik."*²¹¹

Muhammed b. Hanefiyye de ayrı konuda benzer bur tutumu dile getirmekte ve şöyle demektedir:

*"Bir mümin bulmazsın ki, Ali ve Ehl-i Beyt'ini sevmesin."*²¹²

a) Hz. Ali'yi Sevmek Yolundan Gitmektir: Madem Hz. Ali'yi müminler sever ve onu seven Peygamber'i sevmiş olur. Öyleyse Hz. Ali sevgisi müminlerin şiarıdır. Bu hadislerde onu sevmeye, yolundan gitmeye teşvik vardır. Sevmeye yolundan gitmeye sebeptir. Onu seven yolundan gider.²¹³ O, ashab-ı kiram gibi sünnete uymuş ve Hz. Peygamber çıkırından gitmişti. Farzları işlemiş, şariat yolundan çıkmamış ve haramlardan kaçınmıştı. Onu sevmek vacip, buğz haramdır. Mümin, Peygamber'i ve Âl-i Beyti sevecektir.²¹⁴

Bir gün Hz. Selman'a şöyle sorulmuştu:

"Sen Ali'yi ne kadar çok seviyorsun?"

O Rasulullah'ın geçen açıklamalarını hatırlamış olmalı ki, bu soruya karşılık şu cevabı vermişti:

*"Kim Ali'yi severse beni sever, ona buğz ederse bana buğz etmiş olur."*²¹⁵

Böylece ona muhabbet ve teveccühün Hz. Peygamber'i sevmek anlamına geleceğini anlatmıştır. Hz. Ali'ye buğz Peygamber'e (a.s.m.) buğz olacağı için ona düşmanlık edilmez.

Hz. Peygamber ayrıca, "...bana buğz eden de Allah'a buğz etmiş olur" açıklamasını da yapmıştır. Tirmizi'de aynı konuda şu önemli açıklamalar da yer alır:

"Biz ensar topluluğu şüphesiz münafikları Ebu Talibin oğlu

²¹¹ Heytemi, s.120; Krş. Suyuti, Tarih, s. 170.

²¹² Kastalani, II, 155.

²¹³ Selahattin Ayyıldız- Mehtap Ayyıldız, Ehl-i Beyt Işığı, İstanbul, 2001, s. 54.

²¹⁴ Munavi, VI, 32.

²¹⁵ a.g.e., VI, 32.

*Ali'ye buğz etmeleri ile bilirdik", "el-münâfiku la yühıbbu 'aliyyen, ve'l-müminu la yübğdu 'aliyyen=Münafık Ali'yi sevmez, mümin Ali'ye buğz etmez."*²¹⁶

Demek Hz. Ali'nin yolundan gitmekle Hz. Ali'yi sevmek iman işareti, ona buğz küfür ve nifak alâmetidir. Bu sebepten ashab-ı kiram Hz. Ali ve Âl-i Beyt fertlerine sevgi (meveddet), hürmet ve haklarına riayet hususunda hassas olmuşlardır. Rasulullah (s.a.v.) Necran'dan gelen bir Hristiyan heyetiyle lânetleşme yapacağı zaman, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'i çağırıp: "*Hâulâi ehli= Bunlar benim ehlimdir*" demişti. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da Hz. Ali'yi sevme ve onu kötülemesinin sebeplerinden biri budur.²¹⁷ Öyleyse Rasulullah'ın ve ashabın izinde olan herkes Hz. Ali'yi sevmelidir.

b) Ali'ye Buğz Etmemek, Ehl-i Beyt'i Yormamak: Ebu Zer de yukarıda söz ettiğimiz gibi Hz. Ali hakkında benzer bir değerlendirmede bulunur ve şöyle der:

*"(Peygamber devrinde) biz münafıkları ancak, Allah ve Resulünü yalanlamaları, namazlardan geri kalmaları ve Ali b. Ebi Talib'e buğz etmeleri ile tanırđık."*²¹⁸ Çünkü Rasulullah Hz. Ali'ye: "*Seni sevmek iman(dan), sana buğz nifak (tan) dır.*"²¹⁹ buyurmuştur. Bir başka sözlerinde de aynı konuyu şu sözleriyle anlatmak istemişti:

*"Seni seven beni sevendir, sana buğz eden bana buğz edendir."*²²⁰

*Onu sever ancak imanı olan,
Ondan hazzeder mi nifakta kalan,
Hıttı kapısına, Haydar'a varam;
İmana eremez dışta duranlar.,*

²¹⁶ Tirmizi, V, 635, 643; İbnu'l-Arabî, *Arıza*, XIII, 177; Hakîm, III, 129.

²¹⁷ Buhari, IV, 207, menakıb, 9; Askalânî, VIII, 72- 74; Tirmizi, V, 638.

²¹⁸ Hakîm, III, 166; Krş. İbnu'l-Arabî, *Arıza*, XIII, 177.

²¹⁹ Şablancı, s.80.

²²⁰ Alaüddin Ali, XI, 622.

Ayrıca Rasulullah (s.a.v.) aynı mesajları şu sözleri içinde de ashabına ulaştırıyordu:

*"Üç haslet vardır ki kimde olursa, o benden (benim ümmetimden) değildir. Ben de o kimseden değilim: (Onlar da) Ali'ye buğz, Ehl-i Beyt'imi yorma (eza)..."*²²¹

1. Bütün bunlar düşünüldüğünde yukarıdaki açıklamalar, aynı noktada birbirini destekleyen, aynı mefhum üzerinde dönen ve Hz. Ali'yi sevmeyi teşvik eden sözlerdir.

2. Hz. Ali'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamber bizzat ona bildirmiş ve iyice bellemesini istemiştir ki; onu müminler gerektiği gibi sevecektir. Münafıklar sevmeyecektir.

Hz. Muhammed, daha birçok şeyi *"iman alâmeti olarak"* belirtmiştir. Mesela, elinden ve dilinden müminlere zarar vermemek, yemek yedirmek, tanıyıp tanımadığına selam vermek, iman alâmetidir. Kendi için sevdiğini mümin kardeşi için sevebilmek, Hz. Peygamber kendisine ana baba, çocuklar ve diğer insanlardan daha sevgili olmak, ensarı sevmek, Allah'a şirk koşturmak, çalmamak, zina etmemek, zina çocuğunu kocaya nispet etmemek iman alâmetidir. İslâm'ın emirlerine karşı olmamak, imandan dönmeyi ateşe atılmaktan kötü görmek, cahiliye geleneklerini ve hayat tarzını bırakmak vb. de iman alâmetidir.²²²

Hicrî 81 (M; 700-701) de vefat eden Muhammed b. Hanefiyye'nin bildirdiğine göre, kendi devrinde Hz. Ali ve Âl-i Beytini bütün müminler seviyordu. Onu ve Âl-i Beytini sevmeyen yoktu. Müminler ona düşmanlık ve buğz etmiyorlardı. Çünkü Hz. Ali sevgisi Rasulullah sevgisini gerektiriyordu.

*Ali'ye buğz ile nifak bilindir,
Ali ile Ehl-i Beyt'i sevilir,*

²²¹ a.g.e., XI, 623.

²²² Buhârî, I, 7-16, İman, 1-32.

“Dört Kişiyi Sevmekle Emredildim”

Ebu Bureyde, ashab-ı kiramdan dördü konusunda şu hadisi nakleder:

“Rasulullah şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz Allah bana dört kişiyi sevmekle emretti ve şüphesiz bana onları sevdiğini haber verdi. Rasulullah’a denildi: ‘Onlar kimlerdir?’

O şöyle açıkladı: ‘Ali onlardandır.’ Bunu üç kez tekrar etti ve ekledi: ‘Bir de Ebu Zer, Selman ve Mikdâd.’²²³ Feyzu’l-Kadir de hadisin sahihliği belirtildikten sonra aynı lafızlarla nakledilir.²²⁴

1. Rasulullah (s.a.v.) Allah’ın, özellikle dört kişiyi sevmesi için kendisine emir verdiğini bildirir. Allah bu dört kişiyi sevmekle emrettiyse, Allah Resulü, onları sevecektir ve sevmiştir.

2. Rasulullah’ın açıklamasına göre Allah bu dört kişiyi sevmektedir ve Rasulullah’ın da bunları sevmesini emir buyurmuştur. Allah iyi kulları seveceğine göre adı geçenler iyi insanlardır. Bu gayet makul ve mantıklı bir durumdur. Allah’ın sevdiklerini Resulü de sever. Az sonra temas edeceğimiz gibi, bu dört kişiden ikisi olan Hz. Ali ve Selman’a Cennet de iştiyak duymaktadır.

3. Şu halde bu iki hadis-i şeriften şu sonuçları çıkarabiliriz:

- İçlerinde Hz. Ali’nin bulunduğu dört kişiyi Allah sevdiği için, Rasulullah’a sevmeyi emretmiştir.

- Allah Resulü kendilerini sevdiği için, onları ve onlar gibi insanları sevmek gerekir.

- Bu dört kimseden ikisi ayrıca cennetin onlara iştiyak duy-

²²³ İbn-i Mâce, I, 53; Krş. Suyuti, Tarih, s. 169; Heytemi, s. 120; Ahmed Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tavârih-i Hulâfa, I-II, İstanbul, 1981, I, 456.

²²⁴ Munavi, II, 214; Sabbân, s. 155.

ması ile Müslümanlarca sevilmesi gereken kimselerdir. Rasullullah şöyle buyurmuştu: “Şüphesiz Cennet üç kişiye iştîyak duyar, Ali, Ammar ve Selman.”²²⁵ Çünkü Allah onları sevmektedir ve sevdiğini Rasullullah’a (a.s.m.) bildirmiştir. Nitekim Hayber Savaşında kendisine sancak verilen Hz. Ali’nin Allah ve Resulünü, Allah ve Resulünün de onu çok sevdiği belirtilmiştir.

- Bunlar sahabelerdendir. Az önceki hadis-i şerifler “işaret” ediyor ki sahabeler içinde cennetlik, Allah’ın çok sevdiği insanlar bulunmaktadır. Hz. Peygamber de meşhur bir hadisinde on kişiyi (Aşere-i Mübeşşere) cennetle müjdelemiştir.

- Bu dört kişinin hayatı incelendiğinde samimi müminler ve İslâm’ı yaşayan Müslümanlar oldukları görülecektir. Ayrıca Mikdâd b. Esved²²⁶, Ebu Zer ve Hz. Ali ilk Müslümanlardan ve sabikîn-ı evvelîndendir. Ensardan olan Selman hariç hepsi de muhacirlerdendir.

4. Burada sevgi hususunda bir ölçü de verilir. Müminler Allah’ın sevdiği ve sevmeyi emrettiklerini sevmelidirler. Kur’an’da kimlerin sevilleceği hususunda önemli açıklamalar vardır. Çünkü bir kimseyi Allah hesabına sevmek, Allah’ı sevmektir. Allah o dört kimseyi sevdiğine göre bunlar iyi bir kulluk üzeredirler. İşte bu yüzden Hz. Peygamber’e onları sevmesi emredilmiştir.

5. Biz Hz. Peygamber’e (a.s.m.) uyarak, onun sevdiklerini sevmekle mükellefiz. Hz. Ali’ye -ve ona benzeyenlere- Cennet de iştîyak duyuyorsa o sevmeye lâayık değil midir? Ayrıca o, mümin, müslüman, muttaki ve Muhacirdir. Muhacirleri Allah övmektedir. Ayrıca Allah yolunda canını ortaya koymuştur. Selman da sağlam bir müslümandır ve ensardandır. Ensarı sevmek imandan, buğz nifaktandır. Ensarı seven-

²²⁵ Şablancî, s. 80.

²²⁶ Mikdâd için bkz. İbn-i Hişam, I, 348, III, 407, IV, 394.

leri Allah'ı sever, onları sevmeyenleri sevmez.²²⁷ “*Lâ tesübbû ashâbî= Ashabıma sövmeyin*”²²⁸ emrine uyulmalı, onlar tahkir edilmemeli, sövme yerine sevilmelidirler. Hz. Ali Tebük hariç Allah yolunda tüm savaşlarda bulunmuş ve Cennetle de müjdelenmiştir.

*Dört insanı sevmek Allah'ın emri,
Sevmese Rabbimiz emir verir mi?
Selman, Mikdâd, biri de Ebu Zer mi?
Onlardan biri de Allah Arslanı.*

9.

“Ali’ye Sebbeden, Bana Sebbetmiş Olur”

Hz. Peygamber Ümmü Seleme’den gelen sahih bir hadis-i şerifte şöyle buyurur:

“Men sebbe ‘aliyyen fe kad sebbeni ve men sebbeni fe kad sebbe’l-lâhı= Kim Ali’ye sebbederse bana sebbetmiştir bana sebbeden de Allah’a sebbetmiştir.”

1. Yani “Kim Ali b. Ebi Talibe seb ve tahkir eder, küçük düşürür, ona şetim eder,²²⁹ söver-sayar ve dille yaralar incitirse;²³⁰ bana sebbetmiş olur. Bana sebbeden de Allah’a sebbetmiştir.” Allah’a sebbeden büyük günah işlemiştir. Hadisteki seb kelimesi önemlidir.

Ayrıca bu hadiste, Muhammed Mustafa ile Ali Mürteza arasındaki birlik ve ayrılmazlığın sağlanlığına da işaret vardır. Onlardan birinin sevilmesi diğ erinin sevilmesini icap ettirmekte, birine düşmanlık diğ erine düşmanlığa sebep olmaktadır.

²²⁷ Buhari, IV, 223, Menakıb, 4.

²²⁸ İbn-i Mâce, I, 56.

²²⁹ Heyet, *el-Mu’cem*, I, 411.

²³⁰ Devellioğlu, s. 1109.

2. Hadisin vürut/söyleniş sebebini Ubeydullah el-Cedeli şöyle anlatır:

"Ben Ümmü Seleme'nin yanına gidince, o bana şöyle dedi: 'Aranızda Rasulullah'a mı (a.s.m.) sebbediliyor?' Ben: 'Sübhanallah (böyle bir şey olabilir mi?)' dedim. Bunun üzerine o: 'Rasulullah'ı şöyle derken duydum' dedi ve bu hadis-i şerifi zikretti."²³¹

Peygamber hanımlarından Ümmü Seleme, Hz. Ali hakkında ileri geri konuşulduğunu, tahkir edildiğini duymuş ve Abdullah'a 'Aranızda Rasulullah'a mı sebbediliyor?' diyerek "Ali'ye sebbeden (tahkir eden) bana sebbetmiştir..." hadisini hatırlatmıştır. Buna göre, Hz. Ali'yi seb (tahkir, yerme, küçümseme, tenkit, dille incitme), Rasulullah'ı seb ve tahkirle eş tutulmuştur. Rasulullah'ı tahkir etmek, elbette Allah'ı hoşnut etmeyecektir.

3. Bu hadis-i şerifle ilgili ikinci olayı nakletmekte de fayda var. Abdullah b. Abbas yaşlılık döneminde gözlerini kaybetmişti. Bir gün Said b. Cübeyr elinden tutmuş, Harem'de ona yol gösteriyordu. Derken Abdullah b. Abbas Zemzem gölgesine uğradı. Bir de ne görsün. Orada Emevîlik damarıyla Şamlılardan Hz. Ali'ye sebbeden bir topluluk vardı. Abdullah onları duyunca, Said'e emretti:

"Beni onlara götür."

Arkadaşı denileni yaptı. Abdullah b. Abbas sebbedenlerin başlarında dikildi ve sordu:

"İçinizden hanginiz Allah'a celle celâluhu sebbedendi?"

Oradakiler şaşırdılar ve soruya soruyla karşılık verdiler:

"Fe subhanallah, içimizde Allah'a sebbeden (hiç) kimse yoktur."

O yine sordu:

"Öyleyse Allah Resulüne sebbeden hanginizdi?"

Şamlılar cevap verdiler:

"İçimizde Allah Resulüne sebbeden kimse yoktur."

Bu sefer o şu önemli açıklamada bulundu:

²³¹ Munavi, VI, 147.

"İki kulağımın duyduğu, kalbimin hıfzettiği şeyle Rasulullah'a şahadet ederim ki onu, Ali b. Ebi Talib hakkında şöyle söylerken duydum: 'Ey Ali, sana sebbeden bana sebbetmiştir. Bana sebbeden de Allah'a sebbetmiştir. Kim Allah'a sebbederse Allah onu burnu üstüne Cehenneme atar ve ondan yüz çevirir.'²³²

Görüldüğü gibi İbn-i Abbas'ın Emeviler döneminde yaşadığı bu hadise de Hz. Ali'ye sebbedilemeyeceğini gösterir. Onu seb yerine sevmek gerekir. Onu üzmenin sonu iyi gelecektir.

*Ali'ye sebbeden, bana sebbeder,
Beni incitene Rabbim ne eder?
O'na dil uzatmak, Allah'a gider;
Böyleler Allah'ın kötü kulları.*

10.

"Ali'ye Eza Eden Bana Eza Eder"

Hz. Peygamber bir sahih hadiste Hz. Ali'ye eza konusunda şu açıklamada bulunmuştu:

*"Men ezâ 'aliyyen fe kad ezânî= Kim Ali'ye eza etmişse bana eza etmiştir."*²³³

O şunları demek istiyordu:

"Ali b. Ebi Talib'e (r.a.) eza eden, onu üzen, inciten, rahatsız eden ve ona işkence yapan ve tahkir eden, Hz. Peygamber'i rahatsız etmiş, ona eza ve cefa vermiş olur."

Sahabeler bu açıklamaların ortaya koyduğu incelikleri iyi biliyorlar, Hz. Ali'ye ona göre davranıyorlardı. Bu açıdan onun hilafeti döneminde, çok az kimse hariç hepsi onun yanında yer aldılar. Genel kural olarak Müslüman eliyle ve diliyle kimseyi incitmeyen insandır. Hz. Ali'yi üzme, rahatsız etmek, ona kötü davranmak, Allah Resulünü üzme ve rahatsız etmektir. Müslüman, bunu göze alamaz. Allah Resulü-

²³² Şablancı, s.110; Krş. s. 80.

²³³ Munavi, VI; 18.

nü üzen Allah'ı nasıl memnun edebilir? Hz. Ali Müslümanlarca üzülmemelidir. Çünkü o evvela bir Müslümandır, Allah ve Resulünü sevmektedir. Böyle biri Hz. Ali değil bir başkası da olsa, yine eza ve cefayı hak etmez. Kaldı ki, Hz. Ali'nin sevilmesi ve incitilmemesi hakkında başka açık beyanlar vardır.

*"Men ezâ 'aliyyen fe kad ezânî ",
Peygamberi seven onu üzer mi?
Müminler Ali'ye hiç kin güder mi?
Yapamaz Resul'ün yolundan giden.*

a) "Ali'nin Kim Olduğunu Biliyor musun?" Yukarıdaki hadisin ashab-ı kiram tarafından nasıl yorumlandığını anlamak için, Hz. Ömer'in içinde olduğu bir olayı hatırlamakta yarar vardır: Hz. Ömer, Rasulullah'ın vefatından sonraki günlerden birinde aynı zamanda kayınpederi olan Hz. Ali'yi diliyle üzen birini işitti ve bir gün Mescitte ona şöyle dedi:

"Yazık sana, sen Ali'nin kim olduğunu biliyor musun?"

Adam Hz. Peygamber'in kabrini işaret ederek cevap verdi:

"Bunun amcasının oğlu."

Ömer bunun üzerine onu sertçe şöyle uyardı:

"Vallahi sen başka birine değil, ancak kabirde şuna (Peygamber a.s.m.) eziyet ediyorsun!"²³⁴

Bu durum gösteriyor ki; Hz. Ali ile düşman gösterilmek istenen Hz. Ali'nin damadı olan Hz. Ömer; Hz. Ali'nin kimliğini ve kıymetini iyi biliyordu. Çünkü uzun yıllar onunla birlikte yaşamış, küfre karşı birlikte mücadele etmiş, hilafetinde ona bazı görevler vermiş ve sürekli ona danışmıştı. Hicri takvimi başlatırken Hz. Ali'nin görüşünü esas almıştı. Allah Resulünün onun hakkında yaptığı uyarı ve tavsiyeleri aklında bulunduruyordu.

Hz. Ali de onu beğeniyordu, beğenmese kızını verir miy-

²³⁴ Munavi, VI; 18; Sabbân, s.157.

di? Ayrıca oğullarından birinin adını da Ömer koymuştu.²³⁵ Hz. Ömer, onun kimliğinden, kıymetinden habersiz bir takım hissî taraftarlıklar ve yersiz düşüncelerle muttakilerin İmamı Hz. Ali hakkında ileri geri laf eden, onu üzen birine gerekli cevabı vermişti. Hz. Ali ve Allah Resulüne eza manasına gelen o hareket, Hz. Ömer'e ağır gelmişti. O büyük insan hakkında, kendini bilmez tenkidine *"Yazıklar olsun sana!"* diye çıkışmıştı.

Belli ki, Hz. Ali'yi eleştiren, ona sadece Hz. Muhammed'in amcaoğlu olarak bakıyordu. Onu üzmekle, Rasulullah'ı üzdüğünün farkında değildi. Fakat durum Hz. Ömer'in düşündüğü gibiydi. Şu halde ashab-ı kiram, sahabeden ve Ehl-i Beytten olan Hz. Ali'yi üzmekle Hz. Peygamber'e eziyet edildiği düşüncesindeydiler. Hz. Ömer'in tavrı da bunu göstermekteydi.

Ömer der: *"Bildin mi, sen Ali kimdir?"*
Ona cefa veren Habib'e kindir.
Müminleri sevmek sünnettir, dindir,
İmana gelir mi ona kin güden?

b) Yol Arkadaşı Şikâyet Edince: Elsem kabilesinden Amr b. Şâs şunları anlatır:

"Hz. Ali ile hicretin 9. yılı Ramazanında Yemen'e gittim. Ali bana orada cefa etti. Kendi kendime karar verdim, gittim, şikâyetimi Mescid-i Nebevî'de açıkladım. Rasulullah'ın bundan haberi olunca bana şöyle dedi:

'Ey Amr, vallahi şüphesiz bana eziyet etmiş oldun.'

Bunun üzerine şöyle dedim:

'Sana eza etmekten Allah'a sığınırım.'

*Bu söz üzerine Rasulullah: 'Kim Ali'ye eziyet ederse...' diye buyurdu.*²³⁶

²³⁵ Sarıcık, Dört Halife, II, 192.

²³⁶ Hz. Ali'nin Yemen seyahati için bkz. Buhari, V, 110, Meğazi, 61; Munavi, VI, 18; Sabbân, s.157. Ayrıca bkz. Diyarbekri, II, 144.

Aynı hadis-i şerif: *"Men azâ müslimen fe kad azânî= Kim bir Müslümana eziyet ederse bana eziyet eder."*²³⁷ şeklinde de geçer ve bütün müminleri içine alır. Bir başka sahîh hadiste konu daha da genişletilir ve Rasulullah ashâbı ve sıhîrleri konusunda kendine eza edenleri şöyle lanetler.

*"Kim ashâbım ve sıhîrlerim hususunda bana eza ederse, yüce Allah kıyamet günü onları alçak etsin."*²³⁸

Ayrıca müminleri şöyle de uyarmıştı:

"Benim için ashâbım ve sıhîrlerime (damat ve kayınpederlerime) ezadan vazgeçin."

Burada, Peygamber ashâbına ve evlilikle akrabalık kurduklarına ezadan zecir vardır.²³⁹ Ashâb ve sıhîrlerin hadis-i şerifte ona izafesi, teşrif içindir. Yani, *"onlar hususunda beni ve hukukumu gözetin, benim şerefimle onları tartın, saygı gösterin, sevin ve kendilerini incitmeyin. Çünkü bunlar faziletli, İslâm için canlarını ortaya koyan kimselerdir."* demektir.

Cennetle müjdelenmiş, Allah ve Resulünün sevgisini kazanmış Hz. Ali'ye eza etmek Rasulullah'a eziyettir. Aynen bunun gibi, onun gibi Allah ve Resulünü seven, sünnetine uyan, Allah ve Resulünün kendilerini sevdiği, damat edindiği, kayınpeder mevkiine yükselttiği Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Osman gibi Müslümanlara eziyet ve onları sevmemek de yerinde bir davranış değildir. Rasulullah, ashâba eziyet edenlere tavrı almış, *"Allah onları kıyamet gününde alçak etsin."* bedduasında bulunmuştur.

c) Vehb b. Hamza Olayı: Hz. Ali'den şikâyet hususunda başka benzer hadiseler de vardır. Vehb b. Hamza şöyle anlatır:

"(Bir zaman ben) Ali ile Mekke'ye varıncaya kadar arkadaş oldum. Bu arada onda hoşuma gitmeyen bazı şeyler gördüm ve ona şöyle dedim:

²³⁷ Munavi, VI, 19.

²³⁸ a.g.e., III; 531.

²³⁹ a.g.e., III; 531.

'Eğer (Medine'ye) dönersem seni Rasulullah'a şikâyet edeceğim.'

(Medine'ye) gelince Rasulullah'a dedim:

'Ey Allah Resulü, Ali'den böyle böyle (hoşuma gitmeyen) şeyler gördüm.'

Bunun üzerinde Rasulullah (beni uyardı ve) şöyle dedi:

'Böyle deme, benden sonra o, halka en evlâ olanıdır.'²⁴⁰

Benzer bir hadise de olayı bizzat yaşayan ve şikâyetinde bulunan el-Eclâh el-Kindi ile ilgilidir. Hz. Peygamber ona aynı konuda şu uyarıyı yapmıştı:

"Ali'yi ayıplama, ona sövme (eza etme); çünkü o bendendir, ben de ondanım. O benden sonra velinizdir."²⁴¹

Görüldüğü gibi, zaman zaman Hz. Ali ile yolculuğa çıkanlarda, ya müzacların uyuşmaması ve meşrep farklılığından veya Hz. Ali ile diğerlerinin kapasite ve anlayış farkından yahut onun azimet-i ruhsata tercihi gibi hususlardan dolayı bazı anlaşmazlıklar çıkmıştır. Hz. Ali bazılarına göre rahatsız edici, hoşlanılmaz ve cefa verici olarak idrak edilmektedir.

Hatta onun yerinde olan davranışları, muttaki duruşu ve azimet taraflı karakteri, ciddiyet ve disiplini bazılarınca yanlış yorumlanabilmektedir. Bu açıdan yol arkadaşları, bazı tutumlarından dolayı ona karşı eleştirici olmaktadır. Hatta zaman zaman onu Rasulullah'a şikâyet etmekte, burada görüldüğü gibi şikâyet edeceklerini de söylemektedirler.

Fakat yukarıda görüldüğü gibi, her seferinde Allah Resulünün tavrı aynı olmaktadır. Bu durum birkaç noktadan kaynaklanabilir:

1. Hz. Ali beş yaşından evleninceye dek Allah Resulünün yanında bulunmuş, onun evinde yetişmiştir. Sanki Rasulullah ona bir baba olmuştur. Ayrıca o, Resul-i Ekrem'in amcası oğlu ve damadıdır. Müslümanlığı döneminde, Müslüman-

²⁴⁰ a.g.e., IV, 357.

²⁴¹ a.g.e., IV, 357. Krş. Heytemi, 122; Kandemir, "Hz. Ali", D/Â, II, 377.

lara gelen bütün zorluk ve imtihanlarda taviz vermeden dayanmıştır. Allah Resulü onun karakterini, İslâm anlayışını, sünnet üzere olduğunu, tutum ve davranışlarındaki muvazaneyi, sözlerindeki incelikleri ve düşüncelerini, kendisine ve İslâm'a bağlılığını çok iyi bilmektedir.

2. Onunla belli bir süre beraber olan, onu yanlış değerlendirenlerin anlayışları Rasulullah'ın Ali hakkındaki kanaatini asla değiştirememektedir. O her seferinde şikâyetçilerin anlamadıkları bir tarzda durumun farkındadır.

3. Hz. Ali ve Hz. Peygamber; birlikte yaşamaları, aynı hayat çizgisinde, aynı yolda yıllardır birlikte bulunmaları, ayrıca akrabalık ilişkileri yönüyle de aynileşmiş gibidirler. Hz. Peygamber şunun farkındadır ki; İslâm anlayışında Hz. Ali, onu pek güzel yansıtan bir aynadır. Hz. Ali ayna ise, Rasulallah onda akseden güneştir. Akrabalık ciheti bir yana, bu yönden Ali ondan, o Ali'dendir. İkisi birbiriyle çok irtibatlıdır. Hz. Ali kendi karakterinde onun mükemmel bir yansıtıcısıdır.

4. Ayrıca Hz. Peygamber nesli Hz. Ali'den devam edecektir. Ali ile o, İslâm'la birbirinden ayrılmadığı gibi, bu cihetle de ayrılamazlar. Hatemü'l-Enbiya her işinde Hz. Ali'ye güvenmekte, geçici olarak onunla beraber olanların onda görmediği şeyleri görmektedir. Onu çok iyi tanımakta, yabancı görmemekte, kendinden, ev halkından bilmektedir. Öyleyse o Hz. Ali'den, Hz. Ali de ondandır. Birine eza, ötekine eza vermemektir.

C.

Âl-i Beyt'ten Hz. Fatıma'yı Sevmek

1.

“Fatıma Benden Bir Parçadır”

HZ. PEYGAMBER, 609 YILINDA Mekke'de doğan küçük kızı Hz. Fatıma'yı sevmeyi gerektiren açıklamalar da yaptı. O, Hz. Fatıma'yı anlatan, onu kızdırmanın yerinde olmadığını açıklayan bir sözlerinde şöyle buyurdu:

“Fâtımatü bid'atun minnî fe men ağdabehâ ağdabenî= Fatıma benden (kesilmiş) bir et parçasıdır, bundan dolayı onu kızdıran beni kızdırmış olur.”²⁴²

Hadisi şerif öne çıkan birkaç açıdan yorumlanabilir:

1. Misver b. Mahreme'den gelen ve bir benzetme ile mesaj veren bu hadis-i şerifte Rasulullah Fatıma'yı üzen ve kızdıran şeyin kendisini kızdırmış olacağını belirtmektedir.²⁴³ Yani *“Fatıma benden bir et parçası gibidir. Kim onu razı olmadığı, hoşlanmadığı bir fiil ve davranışla kızdırırsa, şüphesiz beni kızdırmış olacaktır.”* Kimi ilim adamları bu hadisle istidlâl ederek, *“Kim*

²⁴² Buhari, IV, 210, Menakıb, 12. Krş. a.g.e., IV, 212, 214, 219; İbn-i Mâce, I, 644, nr. 198- 199; Münavî, IV, 421; Askalanî, VIII, 90; Buhari, IV, 212, 214; M. Yaşar Kandemir, “Hz. Fatıma”, DİA, XII, 220- 224.

²⁴³ Buhari, IV, 210; Sabbân, s.172.

ona sebbeder, hakaret ve tezyifte bulunup küçük düşürürse küfre gider.”²⁴⁴ bile demişlerdir. Çünkü o kimse bu haliyle Hz. Peygamber’i (a.s.m.) kızdırmaktadır.²⁴⁵ Buradan hareketle, Hz. Fatıma evlâdı sayılan seyyidler de Fatıma’dan birer parça görülmüş, onun vasıtası ile Hz. Peygamber’in (a.s.m.) birer parçası olmuş olurlar.

2. Hadiste et parçası anlamında bîd’a kelimesi geçer. “Bîd’a”, bir bedenden, bir bütünden kesilip ayrılan et parçasıdır. Bu sebeple bütünlüğü olan canlıyı veya insanı parça parça bölen, doğrayan kılıca “bâdı” denir. Bu yönüyle “bîd’a” vücuttan ayrılan et parçasını ifade eder.

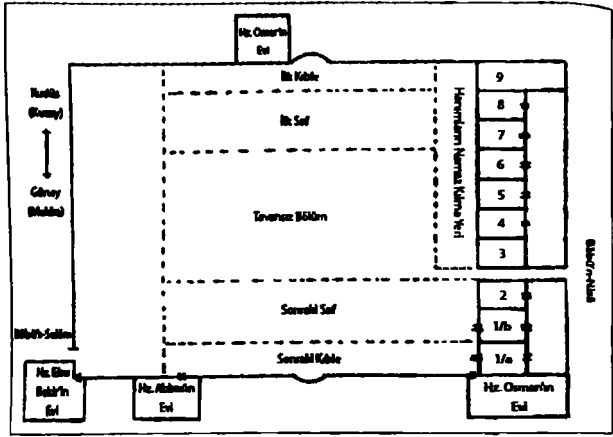
Rasulullah’ın ifadesi ile Allah Resulünün sevgilisi ve babası çok seven kızı da ondan bir et parçasıdır. Kızı olmak ve nikâhla babasından kopmuştur. Ama ayrı görünseler de birdirler. Aslında çok yönden Hz. Fatıma babasından ayrılan bir bîd’a/parçadır. O, ağaçtan koparılan bir meyve ve dal gibidir, fakat koparıldığı ağacın özelliklerini taşır. Hz. Fatıma’nın aslı, esası, temeli ve kökü babasıdır. Hz. Fatıma, soyca o asıldandır. Onunla birçok ittifak ve uygunluk yönleri vardır.

3. Fatımatu’z-Zehra, Hz. Peygamber’den kopmuş, o asıldan doğmuş ve neşet etmiştir. Öyleyse Hz. Fatıma’yı üzen, öfkeliendiren ve hışma sevk eden bir durum, Allah Resulüne de aynı şekilde etkileyecektir. Zira parçanın özelliği neyse, bütün de aynı özellikleri taşır. Hz. Fatıma ayrıca, “huy, fıtrat, konuşma ve karakter cihetiyle de babasından kopmuş bir parçadır” ve ona benzer. Hem babasının terbiyesiyle yetiştiği için, onun iyi gördüklerini iyi görmek, hoşlanmadıklarından hoşlanmamak onun karakteri ve fıtratı hükmüne geçmiştir. Öyleyse onu öfkeliendiren husus, Resul-i Ekremi de üzer. Hz. Fatıma’yı bir söz, tavır, hareketle öfkeliendiren kişi, ayısını Hz. Peygamber’e yapsa onun bundan hoşlanamayaca-

²⁴⁴ Munavi, IV, 421.

²⁴⁵ Askalani, VIII, 90; Munavi, IV, 421; Kastalani, II, 156.

ğırı bilmelidir. Öyleyse, Hz. Peygamber'i öfkelendireni, Hz. Fatıma'ya yapmamalıdır.

Mescid-i Nebevi ve Rasulullah'ın eşlerinin evleri.

Hücreler içinde Hz. Ali ve Fatıma ailesinin de bir ara oturduğu bir hücre bulunmaktadır. 1/a- Hz. Ayşe'nin odası. 1/b- Hz. Fatıma ve Hz.

Ali'nin odası. (Onlar buradan gidince ziyaretçi odası oldu). 2- Hz. Sevd'e'nin odası. 3- Hz. Sevd'e'nin iki katlı odası. 4- Önce Zeynep bin-i Huzeyme'nin, sonra da Ümmü Seleme'nin odası. 5- Zeynep bint-i Caş odası. 6- Hz. Cüveyriye'nin odası. 7- Ümmü Habibe'nin odası. 8- Hz.

Meymune'nin odası. 9. Zaman zaman kendisinde hazineye ait bazı eşyaların da konulduğu iki katlı meşrebe.

(Hz. Ali ve Hz. Fatıma hicretin ikinci yılındaki Kaynuka sürgününe kadar burada oturdular. Sürgün üzerine buradaki odalarından Kaynuka yurduna göçmüşlerdi). (Hamidullah, Vesaik, s. 731.)

4. Ayrıca, Hz. Fatıma, Rasulullah'ın, "oğullarım" dediği Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in annesidir. O iki sevgili reyhanın ve seyyidler neslinin Haseneyni'nin validesidir. Çok sevdiği ilk harımının güzide bir hatırasıdır. Bu gibi sebeplerle de küçük kızının öfkelenmesi onu öfkelendirebilir. Öyleyse Hz.

Fatıma'yı kızgınlığa, öfkeye ve surat asmaya sevk eden söz ve davranışlar, Peygamber babasına da aynı şekilde yansır. Rasulullah'ın (a.s.m.) hatırı için Hz. Fatıma'yı üzmemeli ve öfkelenmemelidir.

a) Ümmü Fazl'ın Rüyası: Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'den kopan bir et parçası oluşunu Ümmü Fazl'ın rüyası ve onun tabiri de destekler. Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü Fazl kocası Abbas'la Medine'ye göçmüştü. Hicretin 3. yılında rüyasında Rasulullah'tan bir parçanın kendi kucağına konulduğunu görmüştü. Rüyasını İki Cihan Serveri'ne anlatınca, Resul-i Ekrem bunu, Fatıma'nın (r.a.) bir çocuğu olacağı şeklinde tabir etti ve çocuğun Ümmü Fazl'ın kucağına konacağını söyledi. Nitekim Hz. Fatıma hicretin 3. yılında Hz. Hasan'ı doğurdu ve çocuk Ümmü Fazl'ın kucağına konuldu.

Bu rüya tabir de gösterir ki, Hz. Fatıma evladı, yani onun zürriyet ve soyundan olanlar, Hz. Fatıma vasıtası ile Peygamber'in (a.s.m.) birer parçası gibidirler. Onları üzen, Hz. Fatıma'yı ve Hz. Peygamber'i üzmüş olur. Onun zürriyeti ne kadar çoğalsa ve nesep/soy zincirleri ne kadar uzasa da bu böyledir. İşte bu yüzden kim yukarıdaki hadis-i şerifi tefekkür etse, kalbinde Fatıma nesline karşı bir iclal ve tazim duygusu bulunacak, onlara sövmek, buğz ve kinden çekinecektir. İbn-i Hacer Rasulullah'ın yukarıdaki sözlerini açıklamada babında şöyle der:

*"Bu hadis-i şerifte Mustafa'nın (a.s.m.) eza duyacağı şeylere tahrim-i eza vardır."*²⁴⁶

Burada Hz. Fatıma'yı kızdırmak Hz. Mustafa'yı kızdırmakla eşit tutulmuştur. Hz. Fatıma'nın üzerine evlenme işi de böyledir. Üzerine evlenmek dince haram olmadığı halde, -bir görüşe göre- bu onu üzeceği ve onun vasıtası ile Peygamber'e eziyet olmasından haram gibi addedilmiştir.²⁴⁷ Hz. Ali o ha-

²⁴⁶ Munavi, IV, 421; Krş. İbnu'l-Arabî, *Arıza*, XIII, 246; Kastalani, II, 156.

²⁴⁷ İbnu'l-Arabî, *Arıza*, XIII, 246; Krş. Munavi, IV, 18-19.

yatta iken üzerine ikinci kez evlenmek istemiş, Hz. Fatıma üzülop durumu babasına aktarınca, Rasulullah benzer bir açıklama yapmış ve Hz. Ali bu evlilikten vazgeçmiştir. Öyleyse, Hz. Fatıma ve nesline, yani seyyidlere eza vermek ve onları üzmeğe dünya ve âhirette azap sebebi olacaktır.²⁴⁸

*Fatıma bir parça Rasulullah'tan,
Onun kızı elbet, o candan, kandan.
Baba gibi; karakter ve ahlaktan,
O ağaçtan kopan meyve, dal gibi.*

b) Hz. Fatıma Şa'ra'ya Benzer: Hz. Peygamber Hz. Fatıma konusunda yukarıdaki açıklamalarına benzer başka açıklamalarda da bulunur ve şöyle buyurur:

*"Fatıma benden bir şa'ra/parçadır. Onu üzen şeyler beni üzerler. Onu sevindiren şeyler beni sevindirirler. Şüphesiz Kıyamet günü benim nesebim, sebebim ve sıhrım hariç, bütün nesepler kesilecektir."*²⁴⁹

Yani o şöyle demek ister:

"Onun kötü gördüğünü, hoşlanmadığını, ben de kötü ve kerih görürüm. Onu sevindiren şeylere ben de sevinirim."

Tabarani'deki bir rivayete göre, bir gün Rasulullah Hz. Fatıma'nın elini tutarak şöyle buyurmuştu:

*"Bunu bilen bilir, bilmeyenlere gelince (bilsinler), bu Muhammed kızı Fatıma'dır ve o benden bir parçadır. O yanımda olan kalbim ve ruhumdur. Kim ona eziyette bulunursa, bana eziyet vermiş olur. Bana eziyet eden de Allah'a eziyet eder."*²⁵⁰

Burada da Allah Resulü, Hz. Fatıma'nın kimliğinin iyi bilmesini istemişti. O son Peygamber'in küçük kızıdır. Kıyamete kadar soyu ondan sürecek, onun çocukları Rasulullah'a isnat ve nispet edileceklerdir.

²⁴⁸ Munavi, IV, 421; krş. a.g.e., IV, 18-19.

²⁴⁹ Munavi, IV, 421; Krş. Şablancı, s. 8; Heytemi, s. 186; Rağıb, s. 7.

²⁵⁰ Şablancı, s. 46; Krş. Munavi, IV, 421; İbnu'l-Arabî, *Arıza*, XIII, 246; Heytemi, s. 188.

Bütün soyların kesildiği kıyamette, ancak onun soyuyla Peygambere olan nispet kalacaktır. Bir de seyyide ve şerifelerle evlenenler ve sihrîyet kuranlar, bu intisaptan faydalana-bileceklerdir. O Muhammed'in (a.s.m.) kızıdır, bu yönden soy cihetiyle babasından şeref alır; hem Allah Resulünün parçasıdır. Kalbi ve ruhu gibi ona yakındır. Onu üzen, Allah Resulünü üzecek ve incitecektir. Ruhu ve kalbi mesabesinde bulunan Fatıma'yı sevindiren de onu sevindirmiş olacaktır. Bu hüküm, Hz. Fatıma, çocukları ve çocuklarından devam eden tüm seyyid ve şerifler için geçerlidir.

Rasulullah bir başka açıklamasında da şunları söylemişti:

*"Benden bir parçaya eza eden, bana eza eder. Bana eza eden de Allah'a eza etmiş olur."*²⁵¹

Sahih hadis kitaplarında geçen bir başka açıklama da şudur:

*"Fatıma benden ancak bir parçadır. Onu üzen beni üzer, onu yoran beni yorar."*²⁵²

Birinci hadis-i şerifte geçen "*şa'râ*" kelimesi '*küçük parça*' demektir. Bu küçük parçaya eza eden ona eza etmiş olur. Ebu Nuaym'e göre hadis-i şerif şöyle son bulur: "*Allah'ın sema ve arz dolusu lâneti o kimseye olsun.*"²⁵³ Allah Fatıma nesli İrk-ı Tahire'yi babaları Hz. Peygamber vasıtası ile ictiba etmiş, seçmiş ve onlara şeref kaftarını giydirmiştir. Öyleyse Fatıma raddiyallahu anha ve nesli üzerine düşüp onları üzmeğe yakışmaz.

*Huyu karakteri babadan almış,
Nası 'Tahire' hem, 'Zekiye' kalmış,
İmanla yoğrulmuş, taate dalmış;
Habib'e sevgili, ona yâr gibi.*

²⁵¹ Munavi, VI, 18; Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'yı sevmeyi ile ilgili olarak bkz. Varol, s. 154 vd.

²⁵² Heytemi, s. 186.

²⁵³ Munavi, VI, 19; İbn-i Mâce, I, 643- 644.

c) Hz. Fatıma Üzerine Evlenmek mi? Hz. Ali'nin, Hz. Fatıma ve Resul-i Ekremi üzmemek için, Fatıma (r.anha.) üzerine evlenmekten vazgeçmesi olayı da, bize ulaşan haberlerdendir. Misver b. Mahreme, Hz. Hüseyin kanalıyla olayı şöyle nakleder:

"Ali, Bedir'de küfür üzere ölen Ebu Cehil'in kızını kendine nikâhlamak için istemişti. Hadiseyi (annem) Fatıma duyunca, Rasulullah'a geldi ve şöyle dedi: 'Kavmin zannediyor ki, sen kızlarından dolayı öfkelenmiyorsun. İşte Ali de Ebu Cehil'in kızını nikâhlıyor!'"

Hz. Fatıma, haberi duyunca hemen babasına gitmişti. Buna bakılırsa, Hz. Ali Hz. Fatıma üzerine evlenmekte kararlıydı. Ebu Cehil'in Müslüman akrabaları da, Hz. Ali'nin bu kızla evlenmesini istiyorlardı. Bu iş için Rasulullah'a gelip izin bile istemişlerdi. Allah Resulü belki de üzmemek için konuyu Fatıma'ya söylememiştir. Fakat Hz. Fatıma bir başka kalandan habere ulaşınca, üzümlere durumu Rasulullah'a açıklamayı uygun gördü. Üzerine yapılacak evliliği ancak babası engelleyebilirdi.

Cahiliyede kadınlara mirastan pay verilmediği, kadınlar önemsenmediği, boşanmaların fazla olduğu ve soyun da erkekten sürdüğü düşünülürse, erkeğe karşı kadın değerinde mukayese edilemezdi. Gelenekte erkek çocuklar da çok önemsenirdi. Poligami yaygındı. Bu açıdan Hz. Peygamber'in kızları üzerine yapılacak bir evliliğe kızmaya-çağı düşünül-müş olabilir. Ayrıca İslâm da, eş üzerine diğerlerinin nikâhlanabileceğini hükme bağlıyordu. Bu hükümden Hz. Fatıma istisna edilebilir miydi?

Hz. Fatıma, durumu babasına iletince, onu üzen şey Allah Resulünü de üzdü. Resul-i Ekrem (a.s.m.) kalktı gitti. O bu durumu herkes huzurunda açıklayacak ve kızının üzülmeye sine meydan vermeyecekti. Olayın ravisi konuyu aktarmayı şöyle sürdürür:

"Ben onu şahadet getirirken duydum. Şöyle diyordu:

'Bundan sonra derim ki, şüphesiz ben Rebi'nin oğlu Ebu'l-As'a (kızım Zeyneb'i) nikâhladım. O benimle (onun üzerine evlenmek üzere) konuştu ve vadinde durdu (kızımın üzerine evlenmedi). Şüphesiz Fatıma da benden bir bîd'alet parçasıdır. Şüphesiniz ben hoşlanmadığı bir şeyin ona ulaşmasını kerih/kötü görüyorum. Hem Allah'a yemin ederim ki, Peygamberin kızı ile Allah düşmanının kızı bir adamın nikâhı altında birleşmez."²⁵⁴

Hz. Peygamber'in bu tavrı üzerine Hz. Ali kızı istemekten vazgeçti²⁵⁵ Hadise aynı raviden, daha değişik şekliyle de rivayet edilmektedir:

"Minber üzerindeyken ben Rasulullah'ı duydum, o şöyle diyordu:

'Muğire b. Hişamoğulları, (Ebu Cehil'in akrabaları) kızlarını Ali b. Talib'e nikâhlamak için benden izin istiyorlar. Onlara izin vermeyeceğim. Ancak Ali b. Talib'in kızımı boşamak ve kızlarını nikâhlamak istemesi durumu müstesna. (Bu şekilde izin veririm). Çünkü Fatıma benden bir parçadır. Ona şüphe veren, işkillendiren bana da şüphe verir. Onu üzen beni de üzer."²⁵⁶

Görüldüğü gibi, o bir baba olarak Fatıma'yı üzenle üzülmemekte, onu sevindirenle sevinmektedir. Nasıl ki, göz ikidir, ama bir görür, kulak ikidir, ama bir duyar. Rasulullah ve Hz. Fatıma da elem ve sevinç hususunda böyledir. Birinin elemlendiğinden diğeri, birinin sevinç duyduğundan öbürü sevinç duyar. Bu sebepten önce haram olmasa da, Fatıma (r.a.) üzerine evlenmek onu ve Peygamber'i (a.s.m.) üzeceği için haram sayılmıştır.²⁵⁷

²⁵⁴ Buhari, IV, 212, Menakıb, 16.

²⁵⁵ Buhari, IV, 213, Menakıb, 16; İbn-i Mâce, I, 464; Kandemir, "Hz. Fatıma", DİA, XII, 220

²⁵⁶ İbn-i Mâce, I, 463-464; Hadis Buhari de bir cümle halinde ve '...onu kızdıran beni kızdırır' şeklindedir. Bkz. Buhârî, IV, 210, Menakıb, 12; Sabbân, s. 86.

²⁵⁷ Askalanî, VIII, 90; Heytemî, 188; İbn-i Mâce, I, 464; Muhammed b. İshak, Sîretü İbn-i İshak, tahkik ve talik, Muhammed Hamidullah, Hayra Hizmet Vakfı, Konya, 1981, s. 238.

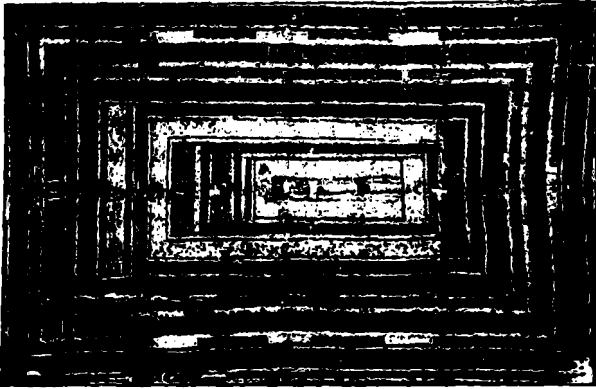
2.

“En Sevgili Fatıma’dır”

Hız. Peygamber Ehl-i Beyt'i ve Âl-i Abası içinde en çok kimi sevdiğini şöyle açıklamıştı:

“Ehabbu Ehl-i Beyti, fâtımatu= Ehl-i Beyt'im içinde bana en sevgili Fatıma'dır.”²⁵⁸

Tirmizi ve Müstedrek'in de naklettiği bu hadis-i şerif birkaç açıdan dikkat çeker:

Âl-i Abâdan olan Hız. Fatıma'nın seccadesi.
(Topkapı Sarayı Hırka-ı Saadet dairesinden,
Hırka-ı Saadet içinde yer alan eşyalar arasındadır.)

1. Hız. Peygamber bu açıklamayı neden yapmıştı? Hız. Ali ve Hız. Abbas bir gün kendisine *“Ey Allah Resulü! Ehlin içinde sana en sevgili kimdir?”* gibi bir soru sormuşlar ve o da bu cevabı vermişti. Anlaşıyor ki; Hız. Fatıma Ehl-i Beyt'tendir, onunla aynı kategoride olan kardeşlerinin, annesinin ve Peygam-

²⁵⁸ Kandehlevi, III, 102; İbnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 246 vd. Heytemi, s. 189; bir keresinde de Hız. Peygamber Hız. Ali'nin bir sorusu üzerine Hız. Fatıma'yı Hız. Ali'den daha çok sevdiğini açıkça belirtmişti. Bkz. Varol, s. 155.

ber zevcelerinin de Ehl-i Beytten olması gerekir.

2. Açıklamaya göre; Hz. Peygamber hem Ehl-i Bey'tini hem kendisini sevmekte, ayrıca Ehl-i Bey'ti içinde en çok onu sevmektedir. Bu açıdan da Hz. Fatıma'nun sevilmesi gerekir. Hadis-i şerife dikkat edilirse Hz. Fatıma; kız ve oğlan kardeşleri, Peygamber hanımları, Hz. Fatıma'nun çocukları, Hz. Ali ve Haşim ve Muttaliboğulları arasında en çok sevilenidir. Yahut ev halkı içinde Rasulullah'a ondan sevgili yoktur.

Kitaba ve sünnete uymak Peygamber'i (a.s.m.) örnek almak, onun sevdiğini sevmek, sevmediğini sevmemektir. Müslümanlar da Rasulullah'ın Âl-i Beyti içinde çok sevdiği Fatımatu'z-Zehra'yı sevmelidirler. Eğer Rasulullah birini seviyorsa -bu bir başkası da olabilir- Müslümanlar sünnetine itibaen onu severler.

3. Sevgide muhabbetimizle, Rasulullah'ın muhabbeti aynı yönde değilse, sevgide onu tercih etmek gerekir. Onun beğendiğini beğenip, hoşla gideni bir kenara bırakmak yerinde olur. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de, "*Nebi müminlere kendilerinden evladır.*" buyrulur. Onun istekleri, emirleri, sevdikleri, arzuları ile bizimkiler mutabık gelmediği takdirde, arzu ve isteklerimiz bir yana bırakılacak, onun istediği tarz ve şekil tercih edilecektir. Öyleyse, Peygamber'in sevgisini sevgimize tercih bir ilke ve esastır.

Hz. Fatıma "*Zehra*" olarak da isimlendirildi. Zehra'da parlaklık, güzellik, temizlik, yükseklik ve cehennemden kurtuluşla işaret vardır. Fatıma adı da "*kesmek*"ten gelir. Çünkü Allah onu, neslini ve onları sevenleri Cehennemden keseceğini haber vermiştir.

4. Bir gün, Hz. Ali ve Hz. Abbas Hz. Peygamber'e sordular:

"Ey Allah Resülü! Ehlin içinde sana en sevgili kimdir?"

Resülü Ekrem yukarıdaki açıklamayı yaptı ve en çok Hz. Fatıma'yı sevdiğini açıkladı. Hz. Peygamber Hz. Fatıma'yı

"dinen ve cibillî olarak" seviyordu.²⁵⁹ Yani onu babası olarak ve Müslümanlığının güzelliğinden seviyordu. Müslümanlığı Peygamberce sevilenin, başka sebep olmasa bile, Müslümanlarca sevilmesi gerekir.

Bir sahih hadis-i şerife göre, Hz. Ali bir gün Hz. Fatıma'yı kastederek şöyle sormuştu:

"İkimizden hangisi sana daha sevgili?"

Rasulullah'ın cevabı şu oldu:

"Fatıma bana senden daha sevgilidir. Ama sen benim katımda ondan daha azızsın."²⁶⁰

5. Bir başka açıklamasında Rasulullah sevgisini, Fatıma, iki oğlu ve babaları Hz. Ali'nin sevgisine şöyle bağladı:

"Kim beni severse bu ikisini (Hasan ve Hüseyin'i) ve bu ikisinin babasını ve annesini sevsin."²⁶¹

Evet, kim Rasulullah'ı seviyorsa, onun sevdiğini sevecek, ona uyacak ve emrettiğini yapacaktır. "Rasulullah'ı seviyorum" diyen, yasakladıklarına uymuyorsa onu seviyor değildir. Allah Resulü sanki şu tavrı ortaya koymaktaydı:

"Kim beni seviyorsa ve sevgisinde samimiyse, oğullarım Hz. Hasan ve Hüseyin'i, onların anne ve babasını sevsin!" Benim bu husustaki emrimi diğer emirlerimi yerine getirmeyen beni sevdiğini iddia etmesin!"

Hem o kendi sevgisi ile Ehl-i Beyt'inin sevgilerinin birbirine bağlılığını, birbirinden ayrılmayacağını anlatmaktaydı. Bir tarafın sevilmesinin, diğerinin sevgisini gerektireceğini ortaya koymaktaydı. Bir sözlerinde de onlarla düşman olanı şöyle tehdit etmekteydi:

"Ben bunlara savaş açana savaş açarım, onlara sulh olana sulhtayım."²⁶²

²⁵⁹ Munavi, I, 168; İbnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 246 vd. Heytemi, s. 189.

²⁶⁰ Munavi, I, 429; Krş. Heytemi, s. 189.

²⁶¹ Heytemi, s. 185.

²⁶² a.g.e., s. 185.

Hız. Peygamber Hız. Fatıma'yı ve neslini sevdiği için hiçbir Müslümana ona ve nesline eza etmek yakışmaz. Ayrıca akıllı kimse, onlara düşmanca tavır alarak Peygamber'e (a.s.m.) cephe almak da istemez. Hız. Ebu Bekir ve diğerk ashab-ı kiram, sevgide Fatıma evladını çocuklarına tercih etmişlerdir.

*"Ehabbu ehlî ileyye Fâtıma",
Dil uzatman, Zekiye'me, Zehra'ma.
Ailemden en sevgili kızıma,
Rasulullah sevgilisi Betül o.*

D.

Hz. Hasan ve Hüseyin'i Sevmek

1.

“Kim Hasan ve Hüseyin'i Severse”

HZ. PEYGAMBER EHL-İ BEYT'TEN Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in sevimleri konusunda da, yeri geldikçe açıklamalar yapmış ve açık mesajlar vermiştir. O, Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir sahîh hadiste şöyle buyurur:

“Men ehabbe'l-hasene ve'l-huseyne fe kad ehabbenî, ve men ebğadahumâ fe kad ebğadanî= Kim Hasan ve Hüseyin'i severse beni sevmiş olur, kim de bu ikisine buğz ederse bana buğz etmiş olur.”²⁶³

Hadis-i şerifi birkaç noktadan ele alabiliriz:

1. Burada, Hz. Peygamber'i, Hasaneyn'i sevmeye, hatta dolu dolu sevmeye (habb) teşvik vardır. Çünkü muhabbet, çok ve dolu dolu sevmektir. Zıddı olan buğz ise kin, nefret ve düşmanlıktır. Hz. Peygamber'i (a.s.m.) sevme alâmetlerinden biri zürriyetini, Ehl-i Beyt'ini, Hz. Hasan ve Hüseyin'i sevmektir. Bugün de onlara, dünün nazarı ve asıllarını hesaba katarak bakmak gerekir. Eğer kişi Hz. Hasan ve Hüseyin'i ve nesillerini önemsemezse, onlara tavır ve hakaretlerinden buğz

²⁶³ a.g.e., s.190; ayrıca bkz. E. Ruhi Fırlalı, “Hz. Hasan”, D/A, XVI, İstanbul, 1997, 383- 384

ve nefret çıkar. Buhari'de geçen bir rivayete göre de Hz. Peygamber, sadece Hz. Hasan'ı omzuna alarak ona sevgisini göstermiştir.²⁶⁴

2. Yukarıdaki açıklamaya bir hadise sebep olmuştu. Ebu Hureyre konuyu şöyle anlatır:

"Bir gün Rasulullah iki omzunda, iki yanında torunları Hz. Hasan ve Hüseyin olduğu halde içimize doğru geldi. O, bir bunu, bir ötekini öpüyordu. Yanımıza gelince, oradakilerden biri ona dedi:

'Ey Allah Resulü şüphesiz bu ikisini seviyorsun?'

Bunun üzerine Rasulullah da şöyle buyurdu:

*'Kim Hasan ve Hüseyin'i severse beni sevmiş olur. Kim bu ikisine buğz ederse bana buğz etmiş olur.'*²⁶⁵

Hicretin 7. yılında Hayber Fethi sırasında Devslilerle Medine'ye hicret eden ve çok hadis-i şerif rivayet eden Ebu Hureyre'den (r.a.) gelen hadis manidardır. Hz. Ali hicretin 2. yılında Hz. Fatıma'yı Rasulullah'tan istemiş, dört beş ay sonra, hicretin 3. senesinde de Hz. Fatıma ile evlenmişti. Bu evliliğin ilk meyveleri hicretin üçüncü ve dördüncü yılında doğan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'di. Rasulullah bu ikisini çok severdi.

Görüldüğü üzere, bir gün onlardan birini sağ omzuna, birini sol omzuna almış yürüyor, bir yandan da onları sırayla öpüyordu. O sırada Ebu Hureyre bir grup sahabe içinde bulunurken, Rasulullah bu halde yanlarına geldi. Haline bakılırsa torunlarını çok seviyordu. Çünkü onları omuzlarına bindirmişti. Bir sahabe ona torunlarını çok sevip sevmediğini sorunca Rasulullah açıklamasını yapmıştı.

3. Aslında Resul-i Ekrem'in torunlarını seviyor ve müminlerin de, Hasan ve Hüseyin'i sevmelerini istiyordu. Çünkü torunları onun iki yakınıydı. *"Böylece müminler, Rasulullah'ı sevmiş olacaklardı."* Rasulullah'ın candan sevdiklerini sevmek

²⁶⁴ Buhari, IV,216, Menakıb, 22.

²⁶⁵ Munavi, VI,32; Suyuti, Tarih, s. 188.

onu memnun edecekti, hem sevgide şu iki çocukla Rasulullah birbirinden ayrılmıyordu. O ikisini sevmek Rasulullah'ı sevmeye delildi ve Rasulullah sevgisinin kalpte yerleşmesine sebep oluyordu. Yani onlar Resul-i Ekrem'le ilişkili olarak sevimli, onun hesabına kendilerine sevgi gösterilmeliydi.

Kutadgu Bilig'de (462/1069-1070) yer alan bir kayıt da bu inceliğe işaret eder. Orada Hz. Peygamber soyundan olanların hürmet ve sevgiye layık oldukları belirtildikten sonra şöyle denilmektedir:

*"...Bunları pek çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımda bulun. Bunlar Ehl-i Beyt'tir, Peygamber'in uruğudur; ey kardeş sen onları, sevgili Peygamber hakkı için sev."*²⁶⁶

Şu halde seyyidler, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin "Peygamber hakkı için" yani onun namına sevimli ve sayılmalıdırlar. Zaten Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) kendileri hesabına sevmek, Rasulullah düşünülmeden onlara muhabbet etmek Allah Resulünü sevmeye sebep ve vesile olamazdı. Kişi onlara buğz edeceği zaman da Rasulullah'la irtibatlarını düşünerek vazgeçmeliydi. Yoksa Allah Resulüne buğz etmiş olacaktı.

Bir keresinde de Rasulullah, onlarla düşmanlığın kötülüğüne işaret ederek şunları söylemişti:

"Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (r.a.) için, 'Bunlarla sulh olanlara sulhum, bunlara savaş açanlara savaştaayım.'" ²⁶⁷

*Beni sevmiş olur Haseneyn seven,
Can düşmanım da onlara buğz eden,
Ahmed-i Muhammed manevi dedem;
Sevilmez mi Haseneyn-i Ahseneyn?*

*Hasan ve Hüseyin iki sevgili,
Ahmed için ver onlara sen dili,
Sevgide bir Habîb ile ikili;*

²⁶⁶ Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, çev., R. Rahmeti Arat, Ankara 1998, 4336-4340.

²⁶⁷ İbn-i Mâce, I, 52.

Sevilmez mi Haseneyn-i Ahseneyn?

2.

“En Sevgili Hasan ve Hüseyin’dir”

Hız. Peygamber, Ehl-i Beyt’i içinde kendisine en sevgili olanın Hız. Fatıma olduğunu söylediği gibi, Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin olduğunu da açıklamıştır. Bir keresinde iki torunu için şunları söylemişti:

*“Ehabbu ehli beytî, ileyye el-hasenu ve’l-huseynu= Ehl-i Beyt’im içinde bana en sevgili olan Hasan ve Hüseyin’dir.”*²⁶⁸

Yani Ashab-ı Kisa’dan olan Hız. Fatıma ona en sevgili olduğu gibi, iki oğlu da Peygamber’e (a.s.m.) en sevgili ikilidir. Ona en sevgili olanlar bize de öyle olmalıdır.

Bir başka sahîh hadiste Hız. Peygamber yine aynı konuya parmak basarak şu teşvikte bulunmuştu:

*“Beni seven bu ikisini (Hasan ve Hüseyin’i) sevsin. Hem, bu ikisinin babalarını ve annelerini sevsin. (Kim böyle yaparsa) kıyamet günü, benimle birlikte derecemde (komşum) olur.”*²⁶⁹

Tirmizi hadis-i şerifi, “O benimle birlikte Cennette olur” şeklinde tamamlamıştır. Burada, Peygamberle bir olmaktan kasıt, derece bakımından aynı makamda olmak değil, Peygamberle onlar arasından perdenin kaldırılmasıdır.²⁷⁰

“Bana en sevgili Hasan, Hüseyin”,

Buna göre işler edin eyleyin.

O iki Sıbtayn’ı benden belleyin;

Sevilmez mi Haseneyn-i Ahseneyn?

3.

“Allah’ım Bu İkisini Seviyorum”

²⁶⁸ Munavi, I, 168; Alaüddin Ali, XII, 116; Ömer Nasuhi Bilmen, *Ashab-ı Kiram*, ty. yy. s. 147.

²⁶⁹ a.g.e., s. 136.

²⁷⁰ a.g.e., s. 136.

Hız. Peygamber bir gün çocukluk yaşlarında olan Hız. Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) gördü ve şöyle buyurdu:

"Allâhumme innî uhubbuhumâ, ehıbbehumâ= Allah'ım ben bu ikisini seviyorum. Sen de o ikisini sev..."²⁷¹

Böylece hem onlara olan sevgisini belirtmiş, hem o ikisini duasına mazhar kılmıştı. Onun sevdiği ve hayır dua ettiği elbette sevilir. Buhari, Üsâme b. Zeyd'den nakleder. Buna göre Rasulullah küçük Üsâme ve Hasan'ın elinden tutarak onlar hakkında şöyle konuşmuştur:

"Allahumme innî uhıbbuhumâ fe ehıbbehumâ= Allah'ım, gerçekten ben bu ikisini çok seviyorum, sen de bu ikisini sev." *

O iki torununu sevdiği gibi, azatlısı olan Zeyd'in oğlu Üsâme'yi de torunları kadar çok sevmektedir.

a) Üsâme'nin Görüp Duydukları: Rasulullah'ın azatlısı Zeyd'in oğlu Üsâme bizzat yaşadığı bir olaydan şöyle söz eder:

"Bir gece bazı ihtiyaçlar için Rasulullah geldim. Kendileri bir şeye bürünmüşlerdi. O şey neydi bilmiyorum. İhtiyacımı görünce şöyle dedim:

'Üzerine örttüğün nedir?'

Bunun üzerine Peygamber örtüyü açtı, bir de ne göreyim, Hasan ve Hüseyin onun iki dizi üzerindeler. Rasulullah (durum üzerine) şöyle buyurdu:

'Bu ikisi iki oğlum ve kızımın iki oğullarıdır.'"²⁷²

Hız. Peygamber bir şeye büründüğüne göre, o gece serin olmalıydı. Allah Resulü, uzun zaman birlikte oldukları ve hicretin 8. yılında Mute Harbinde şehit olan Zeyd b. Harise'yi ve dadısı Ümmü Eymen'den olan oğlu Üsâme'yi de çok se verdi. Zeyd, Üsâme ve Rasulullah arasındaki bu ilişkiden dolayı Üsâme, Rasulullah ailesinin bir ferdi gibi onlara yakındı. Rasulullah'ı gece vakti, üzerinde hiç görmediği bir örtüyle görünce merak etmiş ve örtüyü sormuştu. Allah Resulü hik-

²⁷¹ Tirmizi, V, 661; Sabbân, s. 115; Fiğlalı, "Hz. Hasan", D/A, XVI, 383.

²⁷² İbn-i Mâce, V, 656; Alaüddin Ali, XII, 117; Heytemi, s. 135.

metli üslubuyla ona örtüyü anlatacağı yerde, bir başka şeyden söz etti. Örtüyü açıp, iki dizindeki iki torununu gösterdi. Onlar hakkında; *"iki torunum ve Fatıma'nın iki oğlu"* dedi. Onların *"kendisinin ve Fatıma'nın iki oğlu olduğunu"* belirtti.

Çünkü kendi oğulları daha önce Mekke'de vefat etmişlerdi ve oğlu İbrahim de Medine'de süt çocuğu iken vefat etmişti. Onun soyu Hz. Fatıma'nın iki oğlundan devam edecekti. Öyleyse Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, kızından torunları olmakla beraber, nesli onlardan devam edecekti. Aslında nesil erkeklerle devam edeceği için Hasan ve Hüseyin *"oğulları"* sayılırdı. Emin Peygamber *"Bu ikisi benim oğlum"* buyurduysa, o ikisi onun iki oğluydu.

Aynı zamanda Âl-i Abadan olan²⁷³ Hz. Hasan ve Hüseyin'i Rasulullah'ın iki oğlu olarak görmelidir. Daha sonra sevgili Peygamberimiz: *"Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum. Sen de o ikisini sev ve o ikisini sevenleri de sev."* buyurmuştu. Müminler de onları Hz. Peygamber'in oğulları olarak görür, ona itiba ederek ona nispetle severler. Eğer bu iki torun, Rasulullah'ın duasını almışlarsa, bu yönden de sevgiyi hak ederler. Ayrıca *"Allah'ım bu ikisini sevenleri de sev"* duasına mazhar olmak, o iki torunu sevmekle Allah'ın sevgisini kazanma fırsatı da doğmaktadır.

Böylece Üsame'ye ve onun şahsında bizlere önemli bir ders vermektedir. İki torun Peygamber oğulları sayılmalıdır ve onları sevenler Rasulullah'ın duasına mazhar olurlar. O bir başka hadis-i şerifte aynı konudan şöyle söz etmişti:

*"Allah'ım, ben bu ikisini seviyorum. Sen de bu ikisini sev, o ikisine buğz edenlere buğz et."*²⁷⁴

Ayrıca, *"Ben bu ikisini ve salih müminleri sana havale ediyorum."*²⁷⁵ şeklinde de onlara sevgisini belirtmişti.

²⁷³ Fiğlalı, "Hasan", DİA, XVI, 384.

²⁷⁴ Alauddin Ali, XII, 119; Kastalani, II, 156.

²⁷⁵ Alauddin Ali, XII, 199.

Görüldüğü gibi Rasulullah sadece Hz. Hasan ve Hüseyin'i değil, bütün dindar ve salih müminleri iki torunu gibi sever, onları belâ ve musibetlerden dolayı Allah'a ismarlar ve ona havale eder. Sanki o burada iki torunu ve salih müminlerden dolayı ümmetini uyarmıştır. Böylece ümmetinin Hasan, Hüseyin ve salih müminlere dost olmasını ister, kendisinin onları sevdiğini ifade eder.

Şu iki hadis de aynı manayı destekler:

*"Hasan ve Hüseyin (r.a.), kim bu ikisini severse, ben onu severim. Benim sevdiğimi de Allah sever. Allah kimi severse, onu Naim Cennetlerine koyar. Kim de bu ikisine buğz eder, o ikisi üzerine had-di aşarsa, onlara serkeşlik yaparsa, ben de ona buğz ederim. Benim buğz ettiğime Allah da buğz eder. Allah kime buğz ederse, onu Cehennem ateşine atar. Onun sürelî azabı vardır."*²⁷⁶ *"Sizden biriniz meclisinde ancak Hz. Hasan ve Hüseyin ve ikisinin nesli için ayağa kalksın"*²⁷⁷

*Ben o ikisini sevdim gerçekten,
Sevsin Hasaneyn'i Habibi seven,
"Fe ehıbbahumâ" duasın bilen,
Sevilmez mi Hasaneyn-i Ahseneyn?*

4.

Cennetlik Gençlerin İki Seyyidi

Sahabe-i kiramdan Ebu Said Hudri, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında duyduğu önemli bir açıklamayı şöyle aktarır:

*"Rasulullah buyurdu: 'el-Hasanu ve'l-huseynu seyyidâ şebâbi ehli'l-cenneti= Hasan ve Hüseyin Cennetlik gençlerin iki seyyididirler."*²⁷⁸

Bu açıklamanın bir benzeri de şöyle nakledilir:

²⁷⁶ Alauddin Ali, XII, 119; Krş. XII, 120.

²⁷⁷ a.g.e., XII, 122.

²⁷⁸ Tirmizi, V, 661; Heytemi, s.189.

*"Hasan ve Hüseyin cennetlik gençlerin iki seyyididirler. Kim o ikisini severse şüphesiz beni sevmiş olur. Kim de ikisine buğz ederse bana buğz etmiş olur."*²⁷⁹

Ayrıca bu konuda Rasulullah'ın şu sözleri de iyi bilinmelidir:

*"Hasan ve Hüseyin, Cennetlik gençlerin iki seyyididirler. Ama babaları o ikisinden daha hayırlıdır."*²⁸⁰ *"Ehl-i Cennet gencine bakmak kimi sevindirecekse, Hasan'a baksın"*²⁸¹

Bu hadis-i şerifler önemli bir konunun haberini verirler. Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve salih müminlerin Allah'a havalesi konulu hadis-i şerif, iki Peygamber torununun dindarlıklarına bir işaret etse de, burada onların cennetlik oldukları bildirilmektedir. Bu hadis-i şeriflere birkaç noktadan bakmak gerekir:

1. Görüldüğü gibi iki torunun cennetlik olduğu Peygamber dilinden haber verilmektedir. Allah Resülü bazı sözlerinde başka kimselerin de Cennetlik olduğunu ifade ve ihbar etmiştir. O, kendi kendine gaybı bilmez, ona bildirileni bildirir.

2. Bu açıklamada sıbteynin, Cennet makamlarının yüceliğine de işaret vardır. Onlar Cennetlikler ve Cennettekilerin seyyidleri, yani beyleri, büyükleri ve efendile-ridirler.

3. Hasaneyn'in dindarlıkları düşünülürse onlar Cennetliklerin efendileri olacak değerdendirler.

4. Hasaneyn Cennetliklerin iki seyyididirler, fakat babaları mertebece daha ileri ve yücedir.

5. Hz. Peygamber kendisini seyyid olarak adlandırdığı gibi²⁸², burada Hz. Hasan ve Hüseyin'i *"seyyidân/iki seyyid"* diye adlandırır. Peygamber soyundan olanların genel olarak *"seyyid"* diye anılmalarında bu adlandırmanın etkisi olmuştur.

²⁷⁹ Alauddin Ali, XII, 119; Heytemi, s.136, 189.

²⁸⁰ İbn-i Mâce, I, 44; Alauddin Ali, XII, 115.

²⁸¹ Munavi, VI, 151; Heytemi, s. 189.

²⁸² Mansur Ali, III, 359.

6. Ayrıca "*seyyidân*" adlandırması, her ikisinin de çok ihtiyarlamadan vefat edeceklerine işaret olabilir.²⁸³ Burada, cennetliklerin genç kalacaklarına da işaret vardır.²⁸⁴

7. "*Cennet gençlerine bakmak kimi sevindirecekse...*" açıklaması iyilerin yüzüne bakmanın iyiliğini açıkladığı gibi, dindarlığın yüze aksedeceğine de işaret eder.

Cabir b. Abdullah'tan gelen bir rivayette Hz. Hüseyin için, "*Cennetlik gençlerin seyyidine bakmak isteyen şuna (Hüseyin'e) baksın.*" buyrulmuştur.²⁸⁵ Şu halde, Hasan ve Hüseyin iki Cennetliktir. Hatta bunu Peygamber'e bir meleğin haber verme rivayeti de vardır. Hz. Peygamber bir defasında şunu açıklamıştı:

"Bana bir melek yaklaştı ve selâm verdi. Daha önce inmediği tarzda semadan indi. Sonra bana şöyle müjde verdi, 'Şüphesiz Hasan ve Hüseyin ehl-i Cennet gençlerinin iki seyyididirler. Fatıma da cennetlik kadınlarının seyyidesidir.'"²⁸⁶

Şu açıklama da aynı hakikate parmak basar: "*Biz Abdulluttaliboğulları, Ben, Hamza, Ali, Cafer b. Ebi Talib, Hasan, Hüseyin ve Mehdi Cennetliklerin seyyidleriyiz.*"²⁸⁷ Burada adı geçenler için "*sâdât = seyyidler*" adlandırması da dikkat çekmektedir.

*Hasaneyn cennette iki efendi,
"Seyyidâ şebâbi.." ihbarı dendi,
"İki Güzel", "İki Seyyid" kimdendi?
Sevilmez mi Hasaneyn-i Ahseneyn?*

*Cennetlikler iyilerdir sevilir,
Nebi haber vermiş böyle bilinir.*

²⁸³ İbnü'l-Arabî, *Arıza*, XII, 191; Ahmed b. Hanbel, III, 242; Köksal, IV, 166.

²⁸⁴ Munavi, VI, 51.

²⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, IV, 172; İbn-i Mâce, I, 51.

²⁸⁶ Heytemi, s.135, 151, 158, 159; Sabbân, s. 115- 116.

²⁸⁷ Buhari, IV, 217 Menakıb, 22; VII, 74, Edeb, 18; Heytemi, s.158; Krş. A.g.e., s.159; Munavi, II 462.

*Elbet "Seyyidân"la birlik olunur,
Sevilmez mi Hasaneyn-i Ahseneyn?*

5.

"Hasan ve Hüseyin İki Fesleğenimdir"

Hız. Peygamber Hız. Hasan ve Hüseyin'e sevgisini şöyle de ifade eder:

*"İnne'l-hasene ve'l-huseyne reyhâne mine'd-dünyâ= Hız. Hasan ve Hüseyin, benim dünyadan iki reyhanım (fesleğenim)dirler²⁸⁸ ben bu ikisi ile rızıklanıyorum. Onları kucaklamak ve koklamak-la rahatlanıyorum."*²⁸⁹

Hadiste *"O ikisi benim dünyada iki reyhanımdır."*²⁹⁰ açıklaması da vardır..Sadece Hız. Hasan için *"Reyhanım"* dediği de olmuş-tur.

1. Ebu Bekir Hız. Peygamber'in yalnız Hız. Hasan'a *'reyhanım'* dediğini yaşadığı bir olayla bize aktarır:

"Nebi (a.s.m.) bize namaz kıldırıyordu. Az sonra, Hasan geldi. Geldiğinde Rasulullah secdedeydi. Hasan o zamanlar küçüktü. Kâh onun sırtına çıktı, kâh dizine oturdu. Az sonra Rasulullah (ayağa kalkınca) onu yavaşça yukarı kaldırdı. Biz namazdan çıkınca bazıları şöyle dediler:

'Ey Allah'ın Resulü, sen şu çocuğa yaptığını (ona davranışını) kimseye yapmıyorsun.'

Bunun üzerine o şöyle buyurdu:

*'Şüphesiz bu benim fesleğenimdir ve şüphesiz benim oğlum sey-yiddir. Allah'ın onunla Müslümanlardan iki büyük topluluğun arasını düzeltmesi yeter."*²⁹¹

²⁸⁸ Buhari, IV, 217, Menakıb, 22; Ibnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 191; Alauddin Ali, XII, 113;Tirmizî, V, 657.

²⁸⁹ Buhari, VII, 74, Edeb, 18; Ibnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 191.

²⁹⁰ Buhari, VII, 74, Edep 18, ; IV, 217; IV, 217 Menakıb, 22; Kastalani, II,156; Munavi, VI, 32;

²⁹¹ Buhari, IV, 217 Menakıb, 22; Ibnu'l-Arabî, Arıza, XIII, 191; Şablancî, s. 120.

2. Kur'ân-ı Kerim'de "*reyhan*" kelimesi iki yerde geçer. Rahman Suresinin 12. ayetinde bahar tasvir edilirken şöyle denir:

"Orada meyveler, salkım salkım hurma ağaçları, kabuklu taneler ve reyhanlar vardır."

Ayette Cennet gibi bir yerden söz edilir. Orası meyvelik, bağlık, bahçelik, hurma ağaçlarını bulunan bir yerdir. Orada hububat ve kabuklu daneli bitkiler yetişmiştir. Ayrıca güzel kokulu reyhanlar da vardır. Bütün bunlar Allah'ın nimetleri ve insana saadet ve rahatlık verecek şeylerdir. Bu nimetler cin ve insce yalanlamamalıdır. Vakıa Suresi 88-89. ayetleri ise cenneti şöyle anlatırlar:

"...Ve rahun ve reyhânun ve cennetu na'im= Eğer ölen kimse gözdelelerden (mukarrabinden) ise, rahatlık, reyhan ve nimet Cenneti onundur."

Burada da reyhan mutluluk vesilesi olan bir cennet tasviri içindedir. Güzel kokulu her bitkiye ve güle reyhan denir. Hamdi Yazır Cennetle ilgili ayetteki reyhana "*güzel rızıklar*" manası verir. Reyhan '*hoşluk*' manasına geldiği gibi, bir cins çiçeğin de adıdır. Türkçede buna fesleğen denir. Bu bitki, güzel kokusu ile meşhurdur. Çiçeği olmasa da, kokusu için evlerde yetiştirilir. Reyhan bulunduğu yere hoş bir koku yayar.

Her güzel kokulu bitki reyhandır,

Onlar o Resule nimet-i candır,

"Fe rahun ve reyhân" da Kuran'dandır,

Ayet-i Kuran'ı bilmez mi canlar?

3. Hz. Hasan ve Hüseyin de Rasulullah'ın dünyadan iki fesleğenidir. Bütün çocuklar da böyledir. O ikisi onun için '*iki büyük nimet ve rızık*'tır. Allah Resulü onları koklar, sever, okşar, onlara dokunur ve kucaklar. Kendilerinden rızıklanmakta, o küçük, günahsız çocuklarda Cennet, bahar, güzel kokulu reyhanlar ve güller bulmaktadır. Ruhâniler ve melekler güzel kokudan hoşlandıkları gibi, Allah Resulü de güzel koku-

yu sevmekte, reyhanlı çiçekler ve güller gibi torunlarını ve çocukları öpüp koklamaktadır.

O, Arabistan'da bilinen reyhanı ve kokusu reyhanlı çiçekleri sevdiği için, iki torununu birlikte ve ayrı ayrı iki reyhana ve iki güzel kokulu çiçeğe benzetti. O onları kucaklamak ve koklamakla dünyada manevî bir cenneti ve baharı yaşar gibiydi. Böylece Ruhen teneffüs ediyor ve sıkıntılarını atıyordu. Onu rahatlatan, gam ve hüznlerini gideren, iki nadide çiçeği ve çocukları sevmek gerekir.

4. Ayrıca "*reyhanım*" dediği iki torundan biri Hz. Hasan, güzel kokuya benzeyen güzel sıfatlarıyla, halim selim oluşu ve efendiliği ile âleme bir güzellik, hayır ve barış yaymıştı. Ümmetinden binlerce kişinin kanunun dökülmesini bir fedakârlık yaparak önlemişti.²⁹² Bu da o reyhanın bir güzelliği, bir hoşluğudur, insanı mutlu eden bir başka yönüdür. Bir nimet olarak Rasulullah'ı da rahatlatmış olmalıdır. O bu açıdan da sevilir.

5. Bilindiği gibi, Hz. Hasan Hz. Peygamber'in dediğini gerçekleştirmiş, '*Müslüman kanı dökülmesin*' diye hilâfetten çekilip, Hz. Muaviye ile sulh yapmıştır.²⁹³ Böylece iki büyük ordu arasını Allah'ın izniyle düzeltmiştir. Hadis-i şeriften şöyle bir netice de çıkarabiliriz: Rasulullah'a onun gelecekte barışseverlikle gerçekleştireceği hayır Rasulullah'a bildirilmişti. O, Hz. Hasan'ın hilâfeti Hz. Muaviye'ye bırakarak, kan akmasına engel olacağını biliyordu. Diğer faziletleri yanında bu hareketi de İslâm için büyük bir yarar ve nimet olmuş, Müslümanları birleştirerek sulh ve sükûn getirmişti. Bu iyiliği görülmeli ve bundan dolayı da sevilmelidir.

Burada sulhla ilgili olarak şunları da düşünelim: Eğer hilâfet konusunda Hz. Ali'yi ilgilendiren açık nas varsa; Hz. Hasan hilâfeti niye barışla Hz. Muaviye'ye terk etti? Böyle bir

²⁹² Ayyıldız ve Arkadaşı, s. 79.

²⁹³ Buhari, IV, 216; Heytemi, s.134-135; Munavi, II, 409; Fıglalı, "Hasan", DİA, XVI, 284.

nas/ayet olsa Hz. Hasan bunu yapar mıydı? Hilafeti bazı şartlarla Muaviye'ye bıraktıysa, nasa karşı gelerek büyük bir hata mı etti, yoksa böyle bir nas olmadığı için mi hilafeti ona bıraktı?

Hz. Hasan hilafeti Muaviye'ye bırakırken, neden bunu hatırlamadı? Veya bu nas (ayet ve hadis) o sırada neden kimse'nin aklına gelmedi ve Hz. Hasan'a hatırlatılmadı? Yoksa Hz. Hasan'a hatırlatacak bir sahabe ve âlim mi yoktu? Bütün taraftarları bu önemli hususu nasıl unuttu? Bu kadar önemli bir konuda, bu derece önemli bir delil herkesçe nasıl unutulabilir? Bize kalırsa, böyle bir nas yoktur ve söz konusu değildir.

Eğer olsaydı, Hz. Hasan bunu görmezlikten gelmezdi. O bunu unutsa veya görmezlikten gelse, taraftarları kendisini uyarırdı. O uyarılara uyardı veya uymazdı. Bu takdirde de tarihe geçecek tartışmalar ve hizipleşmeler olurdu. Bunlar tarih kitaplarında yer alır ve hilafet konusunda nassın varlığına bir delil olurdu. Bunlar olmadığına göre "*nas vardır anlayışı*" sonradan ortaya çıkarılmış olmalıdır. Çünkü hilafeti bırakmasında Hz. Hasan'a muhalefet edenler olmuşsa da, bunu başka sebeplerle yapmışlardı.²⁹⁴

Ayrıca Hz. Hüseyin Hz. Muaviye ölene dek neden biatini bozmadı? Herhalde o ve taraftarları onu meşru halife olarak görüyorlardı. Hilafet konusunda nas olsaydı, Hz. Hüseyin Muaviye halife olduğunda bunu açıklar, Yezid'e başkaldırdığı gibi ona da başkaldırırdı. Hiçbir zorlama olmadan neden Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin Hz. Muaviye'nin hilafetini kabul ettiler ve meşru gördüler? Bu ikisi Hz. Muaviye hilafetini caiz ve meşru görmeselerdi onun hilafetine razı olurlar mıydı? Nitekim Hz. Hüseyin Yezid'in hilafetini meşru görmeyince kahramanlık, atılganlık ve askeri gücüyle bunu yapmıştı.

Hz. Hasan halim selim, heybetli, beyefendi ve barışsever-

²⁹⁴ Fırlıklı, "Hasan", *DiA*, XVI, 283- 384.

di. Hz. Hüseyin ise atılgandı.²⁹⁵ Bir başka rivayette: "O ikisi (Hz. Hasan ve Hüseyin) benim Cennette iki reyhanımdır."²⁹⁶ buyrulur ki; bu da diğer rivayetleri destekler, onların Cennetlik olduğuna ve orada dedeleri ile birlikte olacaklarına işaret eder.

"İki Torun" onun iki reyhanı,
Kokladı dünyada, iki cananı,
Böyle görüp Hüseyin'i Hasan'ı;
Habib'in reyhanı görmez mi canlar?

6.

"Hasan'ı Seviyorum..."

Buraya kadarki hadislerle gördük ki, Hz. Peygamber Hz. Hasan ve Hüseyin'e çokça birlikte hitap ederek, sevgisini ve sevimleri gerektiğini belirtmiştir. Yalnız Hz. Hasan'a sevgisini belirten açıklamaları da vardır. Peygamberimiz yalnız onun için şöyle buyurmuştu:

"Allâhümme innî uhıbbuhû ve ahıbbe men yuhıbbuhû. Kâle: 'Ve zammenahû ilâ sadrîhî = Allah'ım, şüphesiz ben onu seviyorum. Sen de onu sev ve onu seveni de sev!' Ebu Hureyre ekledi: "Sonra onu bağrına bastı." ²⁹⁷

Buhari'de nakledilen bir başka hadiste Bera b. Azib yaşadıklarını şöyle anlatır:

"Ben Nebi'yi şöyle derken gördüm:

'Allâhümme uhıbbuhû fe ehibbehû = Allah'ım ben onu seviyorum. Sen de onu sev.' ²⁹⁸

Hz. Hasan'la ilgili İbn-i Mace'den gelen ilk hadiste Rasulullah vurgulu bir ifade kullanarak "innî uhıbbuhû = gerçekten onu

²⁹⁵ Sabbân, s. 116; Şablanci, s. 121; Alaüddin Ali, XII, 114.

²⁹⁶ Buhari, IV, 217, Menakıb, 22.

²⁹⁷ İbn-i Mâce, I, 51; Mansur Ali, III, 357; Varol, s. 164.

²⁹⁸ Buhari, IV, 216- 217, Menakıb, 22.

çok seviyorum" diyerek onu sevdiğini ifade ediyordu.

1. Bu ifade ve torunları hakkındaki diğer ifadeleri, onun Hz. Hasan'ı gerçekten çok sevdiğini gösterir. Rasulullah birini çok seviyorsa, bunun Peygamberlik görevi ve nesep bağı gibi sebepleri olmalıdır. O Hz. Hasan'ı ileride İslâm'a yapacağı hizmetlerinden, halim selim ve cennetlikler seyyidi olmasından sever. İlerde hilâfet gibi bir makamı elinde tutabilecek konumda olduğu halde, Müslümanlara şefkati ve İslâm kanı dökülmesini istemediğinden sever. Büyük fedakârlık yaparak hilâfeti bir barışla bırakmasından dolayı, nübüvvet vazifesi cihetiyle de sevmiş olmalıdır.

2. Ayrıca Hz. Hasan, Rasulullah çok sevdiği için, Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın bir meyvesi olması cihetiyle de sevilir. Çünkü *"sevilenlerin sevdikleri sevilir."* Bir de seyyidlerden *"Hasaniler"*, yani *'Şerifler'* Hz. Hasan'dan türeyeceği için torunu oğlu hükümündedir.

3. Rasulullah onun Allah tarafından sevilmesini ister ve *"fe ehıbbehû= onu sev"* diye dua etmektedir. Gerçi Allah Resulünün sevdiğinin, Allah katında sevilmediği aşikârdır. Çünkü bir Peygamber, hevasına uyarak sevmez. Sevdiklerini Allah için sever, yaptıklarını Allah için yapar. Hz. Peygamber birini seviyorsa, sevdiği Allah'ın sevdiklerindendir. Ama Hz. Peygamber'in hayır duasına mazhar olmak da önemlidir. Çünkü onların duaları ekseriyetle makbuldür.

Hz. Hasan konulu hadislerde ayrıca şöyle de dua edilir:

"Allah'ım, onu seveni sev!"

Böylece onu sevenlerin Allah tarafından sevilmesine dua buyrulur. Bu cihetler nazara alınır sa Hz. Hasan sevilir.

4. Bir başka sözlerinde Allah resulü şöyle de buyurmaktadır:

*"Kim beni severse bunu (Hz. Hasan'ı) sevsin."*²⁹⁹

Bu da onun bir duasıdır. Bu gibi teşvikler ve dualardan do-

²⁹⁹ Alaüddin Ali, XII, 125.

layı, daha Hz. Peygamber'in (a.s.m.) hayatında Hz. Ebu Bekir onu kucaklamış ve sevmiştir,³⁰⁰ diğer sahabeler de Hz. Hasan ve Hüseyin'i sevmişlerdir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu:

"Allah'ım, ben onu (Hasan'ı) seviyorum, sen de onu seveni sev."³⁰¹

Bu sözleri ondan duyan ve nakleden Ebu Hureyre der ki, "Peygamber böyle buyurduktan sonra, kimse bana Hz. Hasan'dan daha sevgili olmadı."³⁰² Onun bu sözlerinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) torunları ile ilgili açıklamaları ve sözleri, sahabelerce çok önemseniyor ve yönlendirici oluyordu. Hz. Peygamber'in duasına göre Hz. Hasan'ı sevmek, Allah'ın sevmesine sebep olacaktır.

a) Ebu Hureyre Neden Hz. Hasan'ı Sever?: Yine Ebu Hureyre bu konuda şunları söyler:

"Ali'nin oğlu Hasan'ı göreyim de gözlerim yaşarmasın (bu mümkün değildir.) O da şundandır: Bir gün Rasulullah ben mes-citte iken çıkageldi, elimi tuttu, bana yaslandı, (yürüdü). Nihayet (Medine Yahudilerinden) Beni Kaynuka Çarşısı'na geldik. Orada düşündü (durdu, etrafa baktı), sonra döndü (Mescide geldi) ve Mes-citte oturdu. Az sonra dedi ki:

'Hadi bana oğlumu (Hasan'ı) çağır.'

Ebu Hureyre emri üzerine küçük yaştaki Hasan'ı çağırdı.

Ebu Hureyre bundan sonrasını şöyle anlatır:

"Sonunda Ali'nin oğlu Hasan geldi, (dedesini görünce) koştu ve dizi üzerine oturdu. Hz. Peygamber bunun üzerine ağzını açmaya, ağzını onun ağzına koymaya (dilini ağzına almaya) başladı. O hal-de iken şöyle diyordu:

³⁰⁰ Buhari, IV, 217, Menakıb, 22; Heytemi, s.135,136.

³⁰¹ Buhari, IV, 217, Menakıb, 22.

³⁰² Heytemi, s.136.

'Allah'ım ben onu seviyorum. Sen de onu sev ve onu sevenle-
ri sev.'

Bunu üç kere tekrar etti.³⁰³

1. Hicretin 7. yılında Medine-i Münevvere'ye hicret eden Devsli Ebu Hureyre "Allah'ım, ben Hasan'ı seviyorum. Sen de onu seveni sev" sözlerini duyduktan sonra, henüz bir çocuk olan Hasan'ı çok sevmeye başlamıştır ve bunu itiraf etmektedir. Çünkü Allah Resulü Hz. Hasan'ı sevmekte, onu kucağına almakta, dizine oturtmakta, onu omzuna bindirmekte ve "Allah'ım ben Hasan'ı seviyorum" demektedir. Bu olaydan sonra, Ebu Hureyre'de değiştiği gibi, sahabeler de benzer değişiklikleri yaşamış olmalıdırlar.

2. Özellikle Ebu Hureyre Hz. Hasan konulu hadislerle dikkatliydi. Hatta bir gün Allah Resulü ile çıkıp Kaynuka çarşısına kadar gidişlerini, sonra birlikte dönüp Mescid-i Nebeviye gelişlerini, Hz. Peygamber'in emriyle Hasan'ı çağırışını ince ayrıntılarına kadar bellemiş, Hz. Rasulullah'ın onu sevmesini ayrıntısıyla hafızasına almıştı. O bu hadiselerle şahit olduğu için, daha sonraları ne zaman Hz. Hasan'a rastlasa, Rasulullah'la arasında geçen o olayı hatırlar ve gözyaşlarını tutamazdı.

3. Ebu Hureyre örneğinden anlıyoruz ki, sahabeler Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i küçükken sevip okşadıkları gibi, sevgilerini sonra da devam ettirmişlerdi. Bir başka hadis-i şerifte de, Rasulullah'ın dilini Hz. Hasan'ın diline koyduğu belirtilmiştir.³⁰⁴ Yine Hz. Hasan için Peygamber (a.s.m.) şöyle buyurmuştu:

"Beni seven bunu sevsin. Burada olanlar bu sözü, olmayanlara ulaştırın."³⁰⁵

Burada Hz. Hasan sevgisiyle Rasulullah sevgisinin ayrıl-

³⁰³ Mansur Ali, III, 357; Heytemi, s. 135-136.

³⁰⁴ Heytemi, as. 136.

³⁰⁵ Heytemi, s. 136.

mayacağı, birbirinden ayrı iki şey olmadığı görülür. Öyleyse ona Zat-ı Risalet hesabına sevgi duyulması gerekir. Allah Resulünü gerçekten sevenin Hz. Hasan'ı seveceği aşikârdır. Bir defasında Hz. Peygamber Enes b. Malik'e hitaben de şöyle buyurdu:

*"...Kim Hasan'ı üzerse beni üzmüş olur, kim de beni üzerse Allah'a eza etmiş olur."*³⁰⁶

Bu ve diğer hadis-i şerifler gösterir ki Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in onu sevmesi, *"beni seven onu sevsin"* buyurması, Cennetlik olması, ashabın onu sevmesi, beşinci hali-fe olması, kendisine *"oğlum"* denmesi, Müslümanların arasını bulması, kan dökülmesini önlemesi, Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin oğlu olması, Hasaniler (Şerifler) kolunun ondan türemesi, Âl-i Beytten ve iki reyhaneden biri olması gibi sebeplerle sevilmelidir.

*"Allah'ım gönülden sevdim Hasan'ı",
Ya Rabbi ben sevdim, sen de sev anı,
Ona sevgi duyandı, muhibbanı...
Elbet bunun için sevilir Hasan.*

*Sevilenin sevdikleri sevilir,
"Ve ehabbe men yuhıbbuh" bilinir,
Duay-ı Nebiye mazhar olunur,
Elbet bunun için sevilir Hasan.*

7.

"Hüseyin Bendendir, Ben Ondanım..."

Hz. Peygamber, sevgi konusunda yalnız Hz. Hasan'dan söz ettiği gibi, sadece Hz. Hüseyin'den söz eden açıklamalar da yaptı: O bir sözlerinde Hz. Hüseyin için şöyle buyurmuştu:

"Huseynun minnî ve ene minhu, ehabbellâhu men ehabbe hu-

³⁰⁶ Alaüddin Ali, XII, 121.

seynen= Hüseyin bendendir, ben de ondanım. Allah Hüseyin'i seveni sevsin."³⁰⁷

Bu sözleri birkaç açıdan ele alabiliriz:

1. Sanki o, Hz. Hüseyin ve kavmi arasında olacakları vahiyle bilerek böyle buyurmuş gibidir. Özellikle Hz. Hüseyin'i Hz. Hasan'dan ayırarak sözünde tahsis etmiştir. Hadisin devamında, *"Hasan ve Hüseyin, torunlardan iki torundur."*³⁰⁸ kısmı da vardır. İbn-i Mâce'de ise, *"Hüseyin, torunlardan bir torundur."* buyurmuştu.³⁰⁹ Şu halde Hz. Hüseyin veya Hz. Hasan, sevgide ve onlara karşı muaraza etmeme ve ikisinden dolayı hesaba çekilmede birdirler.

2. Hz. Hasan'da olduğu gibi, *"Hüseyin'i seveni Allah sevsin."* duası işaret ediyor ki, onu sevmek Rasulullah'ı ve Allah'ı sevmektir. O ikisi, torunlardan birer torundur. Rasulullah şu mesajı verir gibidir:

"Onlar kızımın çocuğu da olsalar bu böyledir. Hüseyin kızımın oğlu da olsa, erkek çocuğumdan olma torun yerindedir ve benden bir parça ve soyumdandır, Hüseyinîler ondan devam edecektir. Onun kadri, menzilesi ve makamı bana göre düşünülmelidir."

Hz. Hüseyin; Hz. Ali ve Hz. Fatma ve Hz. Hasan gibi, Rasulullah'tan ayrı düşünilemeyen, Allah Resulünün çok cihetlerle yakın olduğu biridir. O, Cennetliklerin imamı, efendisi ve seyyiddir, İslâm'ı takva içinde yaşayan, fiil ve hareketlerinde dedesine benzeyen ve ona çok cihetlerle ayna olandır. Âl-i Beyt imamlarının en büyüklerinden sayılır, Rasulullah'ın *"O bendendir, ben de ondanım."* iltifatına mazhar olan kimsedir.

3. Ayrıca, iki torun din ve sünnete uyma bakımından Rasulullah'tan ayrılmazlar, soy cihetinden de aynı asıldandırlar. Birini diğerinden ayırmak mümkün olmaz. Hz. Hüseyin de ağabeyi gibi *"Hüseyin'i seveni Allah sevsin."* duasına da

³⁰⁷ Buhari, IV, 216; İbn-i Mâce, I, 51; Munavi, III, 387; 129; Ahmed b. Hanbel, IV, 172; Tirmizi, V, 658-659; Köksal, IV, 165, 166.

³⁰⁸ Mansur Ali, III, 359; Munavi, III, 387.

³⁰⁹ İbn-i Mâce, I, 51.

mazhar olmuştur. Ayrıca, hadiste torun manasına gelen "sibt" kelimesi, o veya büyük kardeşinden gelenlerin çoğalacağını gösterir. Çünkü Araf Suresi 160. ayette "*Ve katta'na hümu's-netey 'aşerate esbâten ümemen= Biz İsrailoğullarını on iki kabileye, o kadar ümmete ayırdık.*"³¹⁰ buyurmaktadır.

Sibt kelimesi düşünülürse, yalnız Hz. Hüseyin veya Hz. Hasan neslinden bir kabile, büyük bir halk türeyecek demektir. Yani hadiste seyyidlerin, ileride çoğalacağına işaret vardır.³¹¹ Çünkü "sibt" torun manasına geldiği gibi, büyüklük, uzunluk, çokluk manaları da taşır. Ayrıca onda birçok insanın bir araya getirdiği, bir köke bağlı dallardan teşekkül eden bir ağaç gibi birbirine bağlı kabile manası da vardır.

Şu halde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelenler ileride çoğalacaktır. Nesep şecereleri bu iki kök üzerine boy atacaktır. Böylece şimdilik iki torun olarak görülen, Peygamber soyunun kendilerinden türeyeceği belirtilen, seyyidler neslinin iki kökü az ve kuvvetsiz görülmemelidir. Rasulullah'ın soyunun kesilebileceği düşüncesi aklınıza gelmemelidir.

İlerde Allah Resulünün işaretten verdiği haber çıkmış, Haşim ve Muttaliboğullarından türeyenler, Hasani ve Hüseyiniler "Nuranî Nesep Ağacı"yla İslâm âlemine dal budak salmıştır. Onlar her yere dağılmışlar, hanedanlar içinde manen ve sayıca en büyük ve nesepleri mahfuz bir sülale olmuşlardır.

"Hüseyin bendendir, ben de ondanım",
O benden bir parça etim ve kanım,
Torunum, şehidim, ballardan balım;
"Ehabbellâh, men ehabbe Hüseyin"

³¹⁰ Araf, 7/160; Yavuz, s. 172.

³¹¹ Munavi, III, 387. Cömertlik ve inbisat da aynı kökten bir kelime ile ifade edilir. Sebtül-Keffeyn, iki elini uzatan (eli açık) demektir. "Esbât" kabileler demektir. Bir adamın neslinden türeyen kabilelere "esbât" denir. Bkz. Rağıb, s. 222.

4. Ya'la b. Mürre'nin nakline göre, Rasulullah bir toplulukla yemeğe davetliydi. Baktılar ki Hüseyin sokakta oynuyor. Ya'la'nın ifadesine göre "Hemen Rasulullah topluluğun önüne çıktı, iki elini yanlara açtı. (Hüseyin'i yakalamak istiyordu.) Hüseyin ise oraya buraya kaçmaya başladı. Rasulullah... sonunda onu yakaladı, bir elini çenesinin altına, bir elini eline, kafasının arkasına koyup öptü ve şöyle buyurdu:

'Hüseyin bendendir, ben ondanım. Hüseyin'i seveni Allah sevsin (veya sever). Hüseyin torunlardan bir torundur.'³¹²

Herhalde o şöyle demek istemişti:

"O benden bir parçadır, benim soyumdandır. Benden ayrı düşünülemez. İslâmca bana benzer. Benim sevgimle onun ve Allah'ın sevgisi birbirinden ayrılmaz."

5. Bir başka nakle bakılırsa o "Hasan benden, Hüseyin Ali'dendir."³¹³ buyurmuştu. Onun bu sözünü açıklayan bir başka olay şöyle cereyan etmişti:

"Fatıma (r.a.) iki oğlunu, Peygamberimize getirip şöyle dedi:

'Bu ikisi iki oğlundur. Bu ikisine bir şey miras bırak.'

Rasulullah bunun üzerine şöyle buyurdu:

'Hasan'a gelince, onda benim heybetim ve efendiliğim vardır (bu onun olsun). Hüseyin'e gelince, onda cesaretim (cüretim) ve cömertliğim vardır (bu da onun olsun).'³¹⁴

Gerçekten Hz. Hasan dedesinin belirttiği gibi sulhperver, hâlim, selim, efendi birisiydi.³¹⁵ Onun yaradılışı, fıtrat ve ahlâk bakımından Hz. Peygamber'in bu yönünü temsil etmesi hilâfet rızası ile bırakmasına sebep olmuştu.³¹⁶ Hz. Hüseyin'de (r.a.) ise; mücadelecilik, atılganlık, bir şeye çabuk

³¹² İbn-i Mâce, I, 52. Krş. Munavi, III, 387; Ahmed b. Hanbel, IV, 172; Tirmizî, V, 658-659; Köksal, IV, 166; Krş. Taberî, Zahâir, s. 122, 133.

³¹³ Ahmed b. Hanbel, IV, 132; Alaüddin Ali, XII, 114.

³¹⁴ Taberî, Zahâir, s.129; Sabbân, s. 116.

³¹⁵ Munavi, s. 137,165.

³¹⁶ Munavi, s. 135.

karar verme ve ondan dönmeme gibi sıfatlar hâkimdi. Onun bu yapısı da cesaretini dedesinden aldığını ve Hz. Ali'ye çektiğini gösteriyordu.

Burada şu da dikkat çekmektedir: Hz. Fatıma iki oğlu için bir şeyler miras bırakmasını istediği halde Rasulullah onlara menkul ve gayrimenkul bir servet bırakmamıştı. Demek onun bıraktığı miras dindi.

*Hüseyni seveni sevsin Allah'ım,
"Sıbtun mine'l-esbât" o benim şahım,
Onda korkusuzluk, benim ahlâkım;
"Ehabbellâh men ehabbe Hüseyin"*

8.

Hz. Hüseyin'i Ümmetin Katledeceği Haberi

Enes b. Malik'ten gelen rivayete göre, yağmur meleği veya (Cebrail) Rabbinden izin isteyip, Peygamber'e (a.s.m.) gelir. Melek gelince, Hz. Peygamber hanımı Ümmü Seleme'ye şöyle emir verir:

"Kapıyı üzerimize kapa, içeri kimse girmesin."

Az sonra henüz bir küçük çocuk olan Hz. Hüseyin oda önüne gelir ve içeri girmek ister. Ümmü Seleme çocuğa engel olunca, o bir yolunu bulup kapıya atılır ve içeri girer. Peygamberimizin boynuna, omzuna, dizine çıkmaya, oralarda oturup dedesiyle oynamaya başlar. Derken Hz. Peygamber onu dizine alır ve sevgiyle öper. Bunun üzerine melek Hz. Peygambere sorar:

"Onu seviyor musun?"

"Evet."

"Fakat şüphesiz ümmetin onu katledecek."

Bu meleğin gayptan verdiği bir haberdir. Haber üzerine Rasulullah şaşırır:

"Demek onu müminler öldürecek ha!" diye şaşkınlığını ifade eder.

Melek verdiği haberi şöyle tekit eder:

"Evet, istersen onun öldürüleceği toprağı sana göstereyim."

Ardından melek elini atar ve bir avuç kırmızı toprak getirir.³¹⁷

Bu konuşmaların bitiminden sonra Ümmü Seleme, o toprağı elbisesinin eteğı ile alıp, bir yerde muhafaza etmiştir. *Müsned*'te geçen, Müslümanlar arasında meşhur olan bu hadis-i şerife ve benzerlerine bakılırsa, Rasulullah meleklerle baş başa konuşurken, onu çok seven Hz. Hüseyin bir yol bularak içeri dalmıştır. Kendisine çok yakın bulduğu dedesinin kâh boynuna çıkmış oturmuş, kâh omzuna çıkmış, kâh dizine gelmiştir. Rasulullah meleklerle görüşürken, torununa müsama-halıdır. Sonunda onu dizine alıp görüşmesine devam etmiştir. Fakat meleğın verdiği haber Peygamberimizi üzmüş ve şaşırtmıştı. Çünkü o müminlerin böyle bir şeye teşebbüs etmeyecekleri kanaatindeydi.

Allah Resulünün çok sevdiği *"Hüseyin bendendir, ben de ondanım."* buyurduğu, *"Onu seviyorum, onu seveni sev!"* diye haber verip sevenler hakkında dua ettiği, ashabın da çok sevdiği birini, bir zaman sonra ümmet nasıl öldürebilirdi? Cennetlik gençlerin seyyidi olduğu tarafından haber verilmişken, ümmeti tarafından müminler eliyle nasıl öldürülebilirdi? Melek öldürüleceğı toprağı da getirmişti üstelik.

Nitekim Hicri 61 yılında Kerbela'da Hz. Hüseyin şehit edilmiştir. Oranın Irak'ta *"Taf"* diye anıldığını söyleyen rivayetler vardır.³¹⁸ *"Taf"*, sert, kuru, ağaçsız ve yüksek yer manasındadır. Burası Kûfe yakınında Kerbela'da bir yerdir.³¹⁹

Bu hâdisde de gösteriyor ki, Rasulullah Hz. Hüseyin'i çok seviyordu. Ümmetinin onu öldüreceğıne de çok üzülmüştü.

³¹⁷ Ahmed b.Hanbel, III, 242; Heytemi, s. 190; Taberi, *Zahâir*, s. 146-148; Köksal, IV, 169; Dineveri, Ahmed b. Dâvud, *el-Ahbârü't-Tıval*, Bağdat, 1959, s. 259.

³¹⁸ Şablancı, s. 126; Dineveri, s. 259; Taberi, *Zahâir*, s. 146-147.

³¹⁹ Şablancı, s. 126; Taberi, *Zahâir*, s. 147-148; Heytemi, s. 190.

Öyleyse, Hüseyin'i sevmek Hz. Peygamber'in sevdiğini sevmektir. Ona buğz, kin ve düşmanlık, Rasulullah'a buğz ve düşmanlıktır. Bu sebepten "*Kerbela faciası*" henüz gerçekleşmediği halde Hz. Peygamber'i üzdüğü gibi, gerçek olunca bütün müminleri de üzmüştür. Sanki Rasulullah, ümmetinden bir kısım insanlarla arasında geçecekleri bilip, ümmetini Hz. Hüseyin'i sevmeye teşvik etmiştir.³²⁰

³²⁰ Munavi, s. III, 387.

E. Âl-i Beyt'ten Hz. Abbas'ı Sevmek

1.

“Kim Abbas’a Eza Ederse Bana Eza Etmiş Olur”

HZ. PEYGAMBER, EHL-İ BEYT'TEN olan amcası Abbas ve onun sevilmesi hakkında da açıklamalarda bulunmuştu. O bir açıklamalarında şöyle diyordu:

“Men eza'l-abbâsa fek ad ezani, İnnemâ 'ammu'r-raculi sınıvı ebîhi ³²¹ = Kim Abbas b. Abdülmuttalib'e eza ederse, onu üzerse, şüphesiz beni üzmüş olur. Çünkü kişinin amcası onun babasının çatalı/kardeşidir, naziri ve benzeridir.”³²²

1. Hz. Abbas bir gün Rasulullah'a, bazı kimselerin kendisini hafife aldıklarını, sert davrandıklarını, kızıp serkeşlik ettiklerini söyleyince, Rasulullah böyle buyurmuştu.³²³ Benzer hadis-i şeriflerle Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin konularında da karşılaşmıştık. Bu hadis-i şeriflerin mesaj-

³²¹ Munavi, s. VI, 18; Krş. Heytemi, s. 227; Alaaddin Ali, XI, 698- 700; Heytemi, *Zahâir*, s. 193-194.

³²² *Heyet, Mu'cem*, I, 479; İbn-i Kesir, *Tefsir*, II, 500..

³²³ Munavi, s. VI, 18; İbnü'l-Arabî, *Arıza*, XII, 188; Munavi, V, 215. 'Eb' kelimesi için bkz. Rağib, s. 7

larında değişen yalnız isimlerdir. Ancak burada Hz. Abbas'a eziyet edilince Rasulullah'ın üzülmemesinin nedeni açıkça belirtilir. Şöyle ki; bir grup Müslüman aralarında konuşurken Hz. Abbas'ı gördüklerinde konuşmalarını kesmişler, ona soğuk davranmışlar, yüz vermemişler ve dostça muamele etmemişlerdir.

Hz. Hz. Abbas onların bu tür tutumlarından, tanımazlıktan gelmelerinden rahatsız olunca durumu yeğenine açmıştı. Rasulullah bu tür tutum ve davranışlarından Abbas'ın (r.a.) üzüldüğünü görmüş, onu üzenlerin amcasından dolayı kendisini de üzdüklerini belirtmişti. Çünkü amcası babasıyla aynı kök ve asıldan gelen bir yakındı ve o babasıyla aynı kökün bir çatalı gibiydi.

2. Ayrıca Rasulullah amcasına babası gibi hürmet ediyordu. Müminlere yakışan da, Rasulullah'ın yaptığı gibi yapmaktı. Onun davranışını örnek alarak hürmet, tazim, iltifat ve lütüfkârlıkla muameleydi. Onu Peygamber'in amcası olması açısından bakıp, sevip saymaktı.

3. Hadiste geçen 'sıv' kelimesi önemlidir. Arapçada "sıvân", bir kök üzerine biten, nar, zeytin ve bazı hurma türlerine verilen isimdir. Kök üzerinde, çatal halde birkaç ağaç gövdesi yükseldiğinde buna "sıvân" denildiği için bir kökten, yani bir dededen olan baba ile amca ya da "sıv" denir.³²⁴ El-Müfredat sıvna, ağaç kökünden çıkan dal anlamı verir, amcaların da 'sıv' olarak anıldığını belirtir.³²⁵ Bir ayette de aynı kelime iki çatal anlamında 'sıvân' olarak geçer. Hz. Peygamber'in "kişinin amcası babasının sıvı/çatalıdır" demesi de bundandır. Bir başka sahîh hadise göre de Rasulullah'ın (s.a.v.) aynı konudaki tavrı şöyle anlatılıyordu:

"O, (Amcası) Abbas'ı, bir oğlun babasını gördüğü gibi görüyordu. Ona tazim ve tefhim ediyordu (büyülterek saygılı davranıyor)

³²⁴ Rağıb, s. 287; Feyruzabadi, s. 1681; İbn-i Kesir, Tefsir, II, 500.

³²⁵ Rağıb, s. 287.

ve yeminini yerine getiriyordu.³²⁶

Yani, onu büyülemek, iclal ve izam bakımından amcaya, bir oğlun babaya davrandığı gibi davranıyordu, onu baba gibi kabul ediyor, saygı duyup yeminini yerine getiriyordu.

4. Az önce geçtiği gibi Hz. Peygamber, "amca, ancak babanın benzeridir ve onun sınıfıdır" diyordu. Bu hadisin bir açıklamasını şu gelecek olayda da görebiliriz: Hz. Ömer Hic-retin 17. yılında, bir halife olarak (remâd yılı) Hz. Abbas'ı (r.a.) yanına alarak, halkın isteği üzerine yağmur duasına çıktı ve halka şöyle hitap etti:

"Ey insanlar, şüphesiz Rasulullah Abbas'ı oğlun babasını tuttuğu gibi tutuyordu. Öyleyse sizler de, ona uyunuz Abbas'ı (yağmur vermesi için) Allah'a vesile kılınız."

Yağmur duası Hz. Abbas vesile ittihaz edilerek yapıldı ve daha sonra oradan ayrılmadan yağmur yağmaya başlamıştı. Buradan hareketle, iyi, salih ve Âl-i Beytten olanlarla istiskanın (yağmur istemenin) mendup olduğu hususu da yer alır. Ayrıca bu olay, Hz. Ömer'in ve sahabenin, Peygamber yakınlarına olan olumlu tutumlarını gösterdiği gibi, onların nasıl sevdiklerini de gösterir.³²⁷

"Men eza'l-Abbâse fe kad ezânî",
Amcamda nazara alınız beni,
Onu incitenler incitir teni,
"Ammu'r-racül sınıvı ebîh" buyrulur,
Kişinin amcası sınıvı sayılır.

2.

Hz. Peygamber'in Hz. Abbas'a Saygısı

Bir sahih hadiste Rasulullah'ın amcasına olan saygısı şöyle anlatılır:

³²⁶ Munavi, s. V, 205, Heytemi, s. 229 vd.

³²⁷ Buhari, IV, 209, Menakıb, 11; Askalani, VIII, 71; Munavi, s. V, 215; krş. I, 502; IV, 373; VI, 18.

"Ve kane yücillu'l-abbase iclale'l-veledi lil-validi"³²⁸ = O amcası Abbas'a iclal eder, bir büyüğe gösterilmesi gereken saygıyı gösterir ve ona oğlun babasına davrandığı gibi davranırdı."

Çünkü Hz. Abbas babası değilse de babası gibiydi. Hz. Abbas'a baba muamelesi yapması, ashabin da amcaya karşı tavrını etkilemiştir. Çoğu zaman Hz. Ebu Bekir (r.a.) Rasulullah'ın sağına, Hz. Ömer soluna, Hz. Osman da kâtibi olarak önüne oturtulardı. Fakat meclise Hz. Abbas girince Hz. Ebu Bekir kalkar, yerine o otururdu.³²⁹

Bu hadis-i şerif ve şerhlerinden şu önemli hususları çıkarmak mümkündür:

1. Evvela, Hz. Peygamber Hz. Abbas'a babası gibi hürmet ve tazim etmekte, onunla babası gibi ilgilenmektedir.³³⁰

2. Hz. Peygamber ashabin büyüklerinden olanları önem sırasına göre yanında oturtur. Hz. Ebu Bekir sağına oturmakta, Hz. Ömer solunda yerini almakta, Hz. Osman da önünde bulunmaktadır. Fakat meclise amcası gelince mevkice en yüksek yerde oturan ve İslâm'a oradakilerin hepsinden çok hizmeti geçen Hz. Ebu Bekir, Hz. Abbas'a yerini vermektedir. Çünkü Hz. Abbas'a saygının Rasulullah'a tazim olduğunu bilir, bu hareketinin Abbas'ı ve Rasulullah'ı memnun edeceğini düşünür.

3. Bu tazime, bir Peygamber yakınının mecliste en güzel ve üstün sayılan yere oturtma işine Rasulullah, Hz. Ebu Bekir gibi birinin bunu yapması karşısında ses çıkarmamaktadır. Bu onun yapılanlardan hoşlandığını göstermekte ve böylece sahabelere Ehl-i Beyte hürmet ve saygıyı öğretmektedir.

4. Dördüncü olarak buradan, özellikle Ehl-i Beyte, Peygamber sülâlesine mensup olanlara sergilediği hürmet, ikram ve tazim hususunda Hz. Ebu Bekir dikkat çeker. O Ehl-i Beyt

³²⁸ Munavi, s. V, 205; krş. a.g.e., I, 197; Kandehlevi, IV, 109-111; I, 197.

³²⁹ Munavi, s. IV, 373; krş. a.g.e., s. I, 197; Taberi, *Zahîr*, s. 192-194.

³³⁰ Dia, "Hz. Abbas", *DİA*, I, İstanbul, 1989, 16-17.

konusunda ne derece hassas, ince davranışlı ve derin düşünceli bir insandır. İleride geleceği üzere, bu sevgi ve saygısını her fırsatta Ehl-i Beyte göstermekte, bu konuda hassas olmakta ve Ehl-i Beyt'i arabalarından daha çok sevdiğini de belirtmektedir. Aynı zamanda o bu hassasiyetini sözlerine de yansıtır, birgün Ehl-i Beyt konusunda şu tavsiyede bulunmuştur:

*"Ehl-i Beyt'i hususunda Muhammed'in (a.s.m.) hukukunu muhafaza ediniz."*³³¹

Ona göre herkes Rasulullah'tan dolayı Ehl-i Beyt'i sevmeye, hukuklarına riayet etmeye dikkat etmelidir. Şu söz de ona aittir:

*"Nefsim kudreti elinde olana yemin ederim ki, Rasulullah'ın (s.a.v.) karabeti (akrabalığı) bana, kendi akrabalarımın sıla-i rahim yapmamdan daha sevgilidir."*³³²

Benzer bir hadis-i şerifte de Rasulullah: *"Abbas benim amcam ve babamın kardeşidir. Öyleyse isteyen amcası ile iftihar etsin."*³³³ buyurmuştu. Bu ve benzeri hadislerden dolayı, sahabeler onun faziletini ve yüceliğini biliyorlar, toplulukta onu öne geçiriyorlar, ona danışıyorlar, ondan fikir soruyorlardı. Hz. Aişe, Peygamber amcası Abbas'a gösterilen saygıyı, Rasulullah'ın Âli'ne tazim olarak görüyordu.³³⁴

*Ona baba gibi saygı duyardı,
Oğlu gibi, onu sever sayardı,
Mecliste en üstün yere koyardı,
"Yücellü'l-Abbâse iclâle'l-veled."*

³³¹ Buhari, IV, 210, Menakıb, 12.

³³² Buhari, IV, 210, Menakıb, 12.

³³³ Munavi, s. I, 197; Krş. Taberî, *Zahâir*, s. 200.

³³⁴ Munavi, s. IV, 373; krş. a.g.e., I, 197; el-Medresi, Abdülkerim Muhammed, *Nûru'l-İslâm*, İst. 1985, s. 110 Kandehelevî, III, 466.

3.

“Abbas'ta Hukukuma Riayet Ediniz”

Hiz. Peygamber, amcası ile kendi hukuku arasındaki ilişki-
den söz ederek Hiz. Abbas hakkında şöyle buyurmuştu:

“İhfizûnî fi'l-abbâsi, fe innehû 'ammî ve sınıvu ebî.”

Bu sözü şerh edenler onu şöyle açıkladılar:

*“Hürmetimi, üzerinizdeki hakkımı, amcam ve babam yerinde
olan Abbas'a ihtiram, ikram ve ona eza etmeyerek muhafaza ediniz.
Bu hususta hukukuma riayet ediniz. Hürmetimi çiğnemeyiniz.”*³³⁵

1. Anlaşıyor ki; ona gösterilen saygı ve sevgi, sahabe-
lere gösterilen sevgi ve saygının üzerinde olmalıdır. Çün-
kü o, Peygamber'in (a.s.m.) hem amcası hem babası yerine
ve onunla aynı asıldandır. Babası ile aslı birdir. Babası yerine
olunca, saygıda hükmü babasının hükmü gibidir. Ona saygı
göstermek, babasına saygı göstermektir.

Sahabe bu ve benzer hadis-i şerifler ışığında, ona saygı-
da mübalağa ederlerdi. Hiz. Ömer ve Hiz. Osman (radiyalla-
hu anhumâ), yolda Hiz. Abbas'la karşılaşınca eğer binitliyse-
ler hemen inerlerdi. Şu halde sahabe sünneti ile de ona saygı
göstermek caiz olmuştu. Hatta meveddet ayeti ve benzer ha-
dislerden dolayı *“Ehl-i Beyt-i Resule, muhabbet, mümin olana va-
ciptir.”* denmişti.³³⁶

2. Bir başka hadiste Rasulullah yine aynı konuya temas etti
ve şunları söyledi:

*“Abbas hakkında beni (hukukumu) muhafaza ediniz. Çünkü o
ecdadımın bakiyesidir.”*³³⁷

Ayrıca o, *“Abbas'ın iyiliğini isteyiniz (onun iyiliği için ça-
lışınız). Çünkü o, benim amcamdır ve babam yerindedir.”*
buyurmuştu.³³⁸

³³⁵ Munavi, s. I, 197; Taberi, *Zahâir*, s. 200.

³³⁶ Kastalani, II, 157; Heytemi, s. 176, 236; İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113.

³³⁷ Munavi, s. I, 197; Taberi, *Zahâir*, s. 194.

Bu tür hadislerden dolayı, Hz. Abbas'a, sahabelere gösterilen tazimden fazlasının yapılması gerektiği yorumları ortaya çıkmıştı. Çünkü o, Allah Resulünün amcasıydı, babası yerindeydi ve sahabelerdendi.

3. Aslında Rasulullah'ın, baba gibi davrandığı Hz. Abbas'a İslâm'a büyük hizmetleri geçen Hz. Ömer ve Hz. Osman gibi zatlar da pek hürmetkârdılar. Bedir Savaşı sonrası (nübüvvetten on dört yıl kadar sonra) İslâm'a giren Hz. Abbas'a olan hürmet Rasulullah'ın hukukunu muhafaza ve onun Abbas'a yakınlığından dolayı idi. Görüldüğü gibi onlar, Hz. Abbas'la karşılaşınca binitlerinden iniyorlardı. Onun yaya, kendilerinin binitli olması sahabenin saygı, tazim ve hürmet düşüncelerine zıttı.³³⁹ Hz. Abbas hakkındaki bu tür uygulamalar da ona saygı, sevgi gerektirecek örnek hareketlerdir.

4. Resul-i Ekrem, bu konudaki son hadis-i şerifte müminlerden, onun iyiliğini istemelerini de emretmektedir.

Aslında Rasulullah'ın açıklamalarına göre müminler, birbirlerinin iyiliğini istemedikçe ve kendileri için istediklerini başkaları için arzulamadıkça olgun bir imana ulaşamazlar. Fakat bunun özellikle Hz. Abbas için istenmesi onun mümin, sahabe oluşu ve Rasulullah'a olan soy yakınlığı ve babası yerine olmasındandır. Şu halde Rasulullah'ın emri, Hz. Abbas hakkında yerine getirilmelidir. Böylece İki Cihan Serveri kendisinden sonra müminlerin Hz. Abbas'a karşı tutumunu belirlemiş, bunu vasiyet etmiştir. Onun mesajı "*Ben hayatımda, Bedir'de fidye hususunda ve bütün muamelelerimde ona iyilik ettim, siz de benden sonra onun iyiliğine çalışınız ve iyiliğini isteyiniz.*"³⁴⁰ demektir. Öyleyse Hz. Abbas'ı sevmek ve saymak gerekir.

³³⁸ Munavi, s. I. 502; İbn-i Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I-VII, Beyrut, 1957, IV, 24.

³³⁹ "Hz. Abbas", *DİA*, I, 17.

³⁴⁰ Munavi, s. I. 520; Taberi, *Zahâir*, s. 193,200.

*Hukukumu Abbas'ta koruyunuz,
Sayıp sevip, hep yerime koyunuz,
"İhfizûnî fi'l-Abbâs"ı duyunuz,
Kişinin amcası sıvı sayılır.*

4.

"Abbas Benden, Ben Ondanım"

Hz. Peygamber bir seferinde de amcası konusunda bir başka cihetle dikkatleri çekmiş ve şu açıklamada bulunmuştu:

*"El-'abbâsu minnî ve ene minhu"= Abbas bendendir, ben de ondanım*³⁴¹

Tirmizi'nin Sünen'i ve Hakîm'in Müstedrek'inde de geçen bu hadis-i şerifte Rasulullah yine Hz. Abbas'ın kendisine yakınlıkta ayrı olmadıklarını, ihtiram, tazim ve asıllarının bir oluşunda aynı ve bir olduklarını belirtmektedir. Bu hadis-i şerife göre Hz. Abbas, nesep yakınlığı, hürmet ve teveccühte Rasulullah'tandır. Rasulullah'la bu irtibatı düşünülerek kendisine iltifat, hakkına riayet edilmeli, ikram ve saygıda bulunulmalıdır.

1. Rasulullah (s.a.v.) zaman zaman diğer Ehl-i Beyt fertlerine de söylediği gibi, "...Ene minhu= Ben de ondanım" buyuyor. Böylece onun kendisinden ayrı düşünülemeyeceğini, onda kendisinin görülmesini, Abbas'tan ona intikal edilmesini ve ona göre davranılmasını arzuluyordu. Yani bir mümin şöyle düşünmeliydi: *"Ben Rasulullah'a hürmetle, Hz. Abbas'a hürmeti ayrı ayrı iki şey görüyorum, Abbas'ta Rasulullah'ı görüyorum."* Böylece hürmet ve sevgide onları birbirinden ayırmayacaktı. Rasulullah bir diğer açıklamasında da aynı konuda şunları söylüyordu:

"Abbas bendendir, ben de ondanım. Abbas'ı üzmeyin, sonra beni üzmüş olursunuz. Kim Abbas'a sebbederse (tahkir eder, kırar,

³⁴¹ Munavi, s. IV, 373; Alauddin Ali, XI, 698; İbnü'l-Arabî, Ariza, XIII, 188-189; İbn-i Sa'd, IV, 124; Taberi, Zahâir, s. 193.

incitirse) bana sebbetmiş olur.”³⁴²

Böylece ona ezayı kendisine eza sebebi sayıyor ve “ona sebbeten bana sebbetti” buyuruyordu.³⁴³

2. Babaya veya baba yerinde olana eza, seb ve tahkir, elbette evlâdını üzecektir. Hz. Ömer ve Osman binitli iken Hz. Abbas’la karşılaşmışlarında ona tazim/saygı ve iclal için binneklerinden iniyorlar ve birlikte yürüyorlardı. Hatta Hz. Ebu Bekir “Ehl-i Beyt’i hususunda Muhammed’i (s.a.v.) (onun hukukunu) muhafaza ediniz.”³⁴⁴ buyurmuştu.

3. Burada, kimilerince Ehl-i Beytle sürekli karşı karşıya getirilmek istenen Hz. Ebu Bekir’in, Ehl-i Beyte hürmet ve saygı hususundaki önemli bir prensibini görmekteyiz. Ona göre, Ehl-i Beyte yönelik davranışlarda, saygı ve sevgide hadislerle paralel olarak Peygamberimizi, onun hukukunu düşünüp hassas ve itinalı olmak gerekir. Aksi takdirde, Rasulullah’ın hukuku muhafaza edilmemiş olacaktır. O, Hz. Ali’ye de şöyle demişti:

“Nefsîm kudreti elinde olana yemin ederim ki, Rasulullah’ın karabeti bana ve kendi akrabalarımın sıla-ı rahim etmemden daha sevgilidir.”³⁴⁵

4. Hicretin 8. yılında, Mekke Fethinden bir gün önceydi. Geceleyin, Hz. Abbas’la hâlâ müşrik olan Ebu Süfyan, Rasulullah’la görüşmek için çadırına geldikleri zaman, Hz. Ömer Ebu Süfyan’ın boynunu vurmak için acele ediyordu. Buna karşı çıkan Hz. Abbas Hz. Ömer’e şöyle dedi:

“Kabilenden birisi olsa böyle yapmazdın.”

Hz. Ömer bu sözden alındı ve ona şöyle karşılık verdi:

“Vallahi sen Müslüman olduğun gün, senin İslâm’ın bana –eğer yaşıyıp da Müslüman olsaydı- (babam) Hattab’ın İslâm’a girmesin-

³⁴² Taberi, *Zahîr*, s. 193; Kastalâni, II, 157.

³⁴³ Kastalâni, II, 157.

³⁴⁴ Buhari, IV, 210, Menakub, 12.

³⁴⁵ a.g.e., IV, 210.

den daha sevindirici olurdu. Çünkü Rasulullah katında senin Müslüman olman Hattab'ın Müslüman olmasından daha sevimlidir"³⁴⁶

Hz. Ömer'in de Peygamber akrabalarına ve ehl-i Beyte bakış açısı buydu.

Burada, Âl-i Beytten birine Şeyhaynın (Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in) tutumu, onlar hakkında iyilik istemeleri ve bu iyiliğin bir veçhi ve tarzı da görülmektedir. Onlar, sürekli Peygamber'in (a.s.m.) sevdiğini sevmişler, onu memnun edecek şeyleri yapmaya çalışmışlardır. Yani sevgi ve nefrette Resul-i Ekrem'le ayrışmak esastır. Şu halde, Müslümanlara da Hz. Ebu Bekir ve Ömer tarzında Âl-i Beyti ve seyyidleri sevmek vacip ve gereklidir.³⁴⁷

Ehl-i Sünnete göre Hulafây-i Raşidin'in (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Osman'ın) Âl-i Beyt hakkında söyledikleri ve onlarda uyguladıkları, hürmet, teveccüh ve saygı, Ehl-i Beyt'i akrabalarına tercih ettiklerini de göstermektedir.

*Abbas benden, ben ondanım,
Bir asıldan, bir soydanım,
Hürmette, saygıda canım;
Birim amcam Abbas ile.*

5.

“Abbas’ı Allah ve Resulünden Dolayı Sevmedikçe...”

İbn-i Mâce ve benzerlerinde de dile getirilen bir husus, Hz. Abbas'ın Allah ve Resulünün (a.s.m.) sevgisinden dolayı sevilmesidir. Oğlu Abdullah'ın bildirdiğine göre Hz. Abbas şöyle demişti:

“Biz, onlar konuşurken Kureyşli bir toplulukla karşılaşıyorduk, (bizi görünce) sözlerini kesiyorlardı. Bu hususu Rasulullah'a açtık ve o şöyle buyurdu:

³⁴⁶ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113.

³⁴⁷ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113; Munavi, s. IV, 373; Kastalani, II, 157.

'Bu konuşan insanlara ne oluyor ki, Ehl-i Beyt'imden birini gör-
rünce sözlerini kesiyorlar?'

Ve ardından sözlerine şunları ekledi:

"Vallâhi lâ yedhulu kalbe racûlini'l-îmanu; hattâ yuhıbbehum
lillâhi ve li karâbetihim minnî= Allah'a yemin ederim ki, onları
(Ehl-i Beyt'imi) Allah için ve bana olan yakınlıklarından dolayı sev-
mediği takdirde kişinin kalbine (kâmil) iman girmez."³⁴⁸

1. Bu hadisi teyit eden benzerleri de vardır: "Nefsım yed-i
kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi Allah ve Resulü için
seomedikçe, bir kimsenin kalbine (kâmil) iman girmez. Ey insanlar,
kim amcama (Abbas) eza ederse bana eza etmiş olur. Şu sebepten ki,
kişinin amcası babası yerindedir."³⁴⁹

Bir defasında Hz. Abbas kendileri ile karşılaştıklarında,
Kureyş'in yüz ekşitmesi ve konuşmalarına son vermelerin-
den şikâyet etti. Bunun üzerine Rasulullah çok kızdı. Hatta
yüzü kırmızılaştı ve iki kaşı arasındaki damarı kalktı. Sonra
bunu yapanları şöyle ikaz etmişti:

"Nefsım kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kimse
sizi Allah ve Resulü için seomedikçe kalbine (kâmil) iman girmez."

Hız. Abbas için şunları söyleyen de odur:

"Zatım kudreti elinde olana yemin ederim ki, iman etmedikçe
Cennete giremezler. Sizi Allah ve Resulü için seomedikçe iman et-
miş olmazlar. Abdulmuttaliboğulları ummazken, umutları olan şe-
faatimi mi bekliyorlar?"³⁵⁰

Bir başka seferinde de benzer hakikatleri şöyle dile getirdi:

"Onlardan biri, benim sevgimden dolayı sizi seomedikçe iman
etmiş olmaz. Abdulmuttaliboğulları istemedikleri halde, şefaatiyle
Cennete girmeyi mi umuyorlar?"³⁵¹

³⁴⁸ İbn-i Mâce, I, 50; Krş. Alauddin Ali, XI, 700; Şablancı, s. 114; Sabbân,
113; Heytemi, s. 170, 228, 229; Taberi, Zahâir, s. 9, 193; İbn-i Kesir, Tefsir, IV,
113.

³⁴⁹ Alauddin Ali, XI, 700; Taberi, Zahâir, s. 193-194; Heytemi, s. 229.

³⁵⁰ Heytemi, s. 170; Taberi, Zahâir, s. 113.

³⁵¹ Heytemi, s. 170, 229; Şablancı, s. 114.

Aynı mealdeki bir hadis-i şerifte şunlar anlatılır: Hz. Abbas Peygamber'e (a.s.m.) gelir, o Peygamberliğinden beri Kureyş'in kendilerine kızdıklarını ve serkeşlik ettiklerini belirtir. Bunun üzerine Rasulullah şunları söyler:

"Şüphesiz bir kul sizi Allah için ve karabetimden dolayı sevmedikçe hayra yahut (kâmil) imana ulaşamaz. Abdulmuttaliboğulları şefaati ummadıkları halde, Muradoğullarından bir kul olan Sehib şefaati mi umuyor?"³⁵²

Bir defasında da Rasulullah "...Kim seni severe şefaati nail olur. Kim de sana buğz ederse şefaati nail olmaz."³⁵³ buyurmuştu.

2. Bütün bu açıklamalarda Allah için ve Resulüne yakınlıklarından dolayı Âl-i Beyti sevmek gerektiği belirtilir ve yoksa sonucun iyi olmayacağı ifade edilir. Ehl-i Beyt Allah rızası kazanmak ve Peygamber'e yakınlıklarından dolayı sevilecektir.

3. Şura Suresi 23. ayetinin nüzul sebeplerinden biri olarak gösterilen bir hadise de şöyledir: Medine'de Ensar, Hz. Abdullah b. Abbas yahut Abbas'a (r.a.) öğünerek "Biz şöyle söyle işler yaptık." dediler. Hz. Abbas yahut oğlu onlara karşı çıktılar:

"Hayır, bizim size üstünlüğümüz var."

Hadise Rasulullah'nın kulağına gidince olanlara üzüldü, toplantı halinde iken onların üzerine varıp sordu:

"Ey Ensar topluluğu, siz zelil iken Allah benimle sizi aziz etmedi mi?"

Cevap verdiler:

"Evet, ey Allah Resulü."

Soru cevap şöyle devam etti:

"Siz sapıklıktayken, Allah benimle sizi doğru yola ilemedi mi?"

"Evet, ey Allah Resulü."

³⁵² Heytemi, s. 170- 229. Krş. Munavi, s. I, 197; Taberi, Zahîr, s. 193-194.

³⁵³ Alauddin Ali, XI, 706.

"Şimdi siz beni sevmiyor musunuz?"

Bunun üzerine ensar şöyle karşılık verdi:

"Biz ne diyoruz ki, ey Allah Resulü?"

Rasulullah o zaman şöyle sordu:

"Sizler şöyle demiyor(düşünmüyor) musunuz?,

'Seni kavmin yurdundan çıkardı da biz bağrımıza basmadık mı?

Onlar seni yalanladılar da seni doğrulamadık mı?

Onlar seni yarımsız bıraktılar da, sana yardım etmedik mi?"

Sonra sözüne öyle devam etti ki; ensar kendilerini diz üstü yere atıp ve şöyle konuştular:

"Ellerimizdeki mallar da Allah ve Resulünün olsun."

Bir görüşe göre, bunun üzerine Şura Suresi 23. ayeti nazil oldu.³⁵⁴ Ayet ellerindeki malı değil, Peygamber yakınlarına meveddet/samimi sevgi istiyordu. Şu halde, Peygamber yakınları Allah namuna ve Rasulullah karabeti ve sevgisi hesabına, onun sevgisi gözetilerek sevilmelidir. Yoksa bu ayetin istediği gerçek olmaz.

4. Rasulullah'ın açıklamalarına bakılırsa; Abbas'ı (r.a.) sevmekle kâmil iman irtibatı vardır. Onu sevmemek ve güler yüzle karşılamamak, insanı kâmil imandan ve Peygamber şefaatinde mahrum edebilir.³⁵⁵ Bu açıdan Hz. Ömer Abbas'ın Müslüman oluşuna, babası İslâm'a girmiş gibi veya daha çok sevinmişti. Bu hareketi Hz. Abbas'ın Peygamber'e (a.s.m.) yakınlığı ve ona sevgisini bilmesindendi.³⁵⁶

Sevgim saygımdan dolayı,

Sevmek gerek akrabayı,

Kalpler imanın sarayı;

Kalbe girmez iman billâh,

"Hattâ yühıbbeküm lillâh"

³⁵⁴ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112; Taberi, *Tefsir*, XXV, 25.

³⁵⁵ Tirmizi, V, 652; İbn-i Mâce, I, 50; Alauddin Ali, XI, 700; İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 112-113.

³⁵⁶ İbn-i Kesir, *Tefsir*, IV, 113.

III. Bölüm:
Âl-i Beyt'e Saygı ve Sevgi

—

A. Ashabın Âl-i Beyt'e Saygı ve Sevgisi

ŞURA SURESİNİN 23. AYETİNİN işaret ettiği hususlardan birincisi, Âl-i Beyti, seyyidleri sevmek ve onları üzmemek ve kendilerine buğz etmemektir. Bu ayetle ve onu destekleyen hadis-i şeriflerle bu konuyu yeterince açıkladık sanıyoruz. Şimdi de, daha çok, ayetin söz konusu ettiği Âl-i Beyte saygı, hürmet ve sıla-i rahim gibi hususları ele almaya çalışacağız. Yine Asr-ı Saadetten başlayıp sonraki devirlere geleceğiz.

1. Ehl-i Beyte Sıla-ı Rahim ve Hastalarını Ziyaret

Deylemi'deki bir hadis-i şerif şöyle der:

*"Kim bana tevessül ve kıyamet gününde kendisi için, ben mi kâtimda şefa'at edecek bir el olmasını isterse, Ehl-i Beyt'imi sevindirerek onlara sıla-ı rahim yapsın."*³⁵⁷

1. Burada onlara ziyaret, yardım ve iyilikte bulunmak teşvik edilir. Hz. Ömer anlattığına göre o bir gün yaşça kendisinden çok küçük olan Hz. Hasan'ın hastalandığını duyunca,

³⁵⁷ Heytemi, s. 174; Taberi, *Zahâir*, s. 15; Heytemi, s. 183; Munavi, s. IV, 176.

Zübeyir b. Avvam'a şöyle dedi:

"Bizi götür de Hasan b. Ali'yi ziyaret edelim."

Zübeyir ağırdan alınca, Hz. Ömer üsteledi:

"Bilmiyor musun, Hâşimoğullarının hastalarını ziyaret bir vazifedir ve onları ziyaret nafîle ibadettir."³⁵⁸

Burada ziyaretin, bir vazife ve nafîle ibadet oluşu üzerinde durulmaktadır.

Hani Hasan hasta idi,

Ömer Zübeyir'e dedi:

'Hasan'a gidelim hadi',

Bu nafîle ibadettir.

Demek ashab-ı kiram, Hz. Peygamber'in (a.s.m.) hadisinde geçtiği üzere, Beni Hâşim'den olan Âl-i Beyte sevgisini biliyorlar ve onun izinde giderek her vesile ile onların gönlinü almak, onlara tazim ve hürmetlerini göstermek istiyorlardı. Onlara iyilik, güler yüz göstermek ve sohbet de hadiste emredilmişti.³⁵⁹ Bu tür hadislerden hareketle, Anadolu Selçuklularına ait bir temlik beratında da, seyyidlere yararlı olma ve iyilik etmenin şefaât vesilesi olacağı ifade edilmiştir.³⁶⁰

2. İnsanlar içinde en hayırlılar, Peygamber âline karşı en hayırlı olanlardı.³⁶¹ Şüphesiz sahabeler bu tavsiyeyi tuttular ve onlara bundan dolayı ikram, ihtiram ve tazimde bulundular.³⁶²

Ebu Hureyre bir gün Medine'de Hz. Hasan'la yolda karşılaştı ve ona şunları söyledi:

"Sana babam feda olsun, bana karnını aç da, Rasulullah'ın öptüğünü gördüğüm yeri öpeyim."

Hz. Hasan istediğini yerine getirince Hz. Peygamber'den

³⁵⁸ Heytemi, s. 174; Taberi, *Zahâir*, s.15.

³⁵⁹ İbn-i Mâce, I, 50.

³⁶⁰ Münşeat, I, 51.

³⁶¹ Heytemi, s. 183-185; Munavi, III, 497; Şablancı, s.114.

³⁶² Munavi, s. III, 497.

gördüğü şekilde göbeğini öpmüştü.³⁶³ Aslında burada Ehl-i Beyt sevgisini Peygamber sevgisine dönüştürme söz konusuydu.

*Benden şefaât isteyen,
Haşirde 'tevessül' diyen,
Sevindirsin Ehl-i Beyt'i;
Etsin, sıla ziyaretî.*

2.

Hiz. Ebu Bekir'in Âl-i Beyt'e Bakışı

1. Raşit Halifelerden birincisi Hiz. Ebu Bekir (r.a.) Âl-i Beyt'e, Peygamber yakınlarına karşı çok itinalı ve hürmetkârdı. O bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmişti:

*"Ey insanlar, Muhammed'i (a.s.m.) Ehl-i Beyt'i hususunda muhafaza ediniz."*³⁶⁴

Buna göre, Hiz. Peygamberin muhafazası; hukukuna riayet, ona ikram, tazim ve hürmettir. Bunun bir veçhi de, Ehl-i Beyt'ine hürmet ve tazimle gerçekleşir. Çünkü Rasulullah kendi hayatında bunu uygulamış, Hâşimilere ikramda bulunmuş ve onları sevmişti. Ashab-ı kiram da ona uyarak böyle yapmış, onlara ikram ve hürmette bulunmuşlardı.³⁶⁵

2. Yine Ebu Bekir bu konuda şöyle diyordu:

*"Nefsim kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki, karebet-i Rasulullah'a (a.s.m.) sıla-ı rahim, akrabalarım sıla-ı rahim yapmamdan daha sevgilidir."*³⁶⁶

Yani, onlara iyilik yapma, atıyye, bağış, ziyaret, gönülleri alma, tazim ve hürmet konularında, onları kendi akrabalarına tercih ediyordu. Bir başka rivayette bunun sebebi-

³⁶³ Taberi, *Zahâir*, s.126; Alauddin Ali, XIII, 650.

³⁶⁴ Buhari, IV, 210, menakıb, 12; Askalani, VIII, 71; Suyuti, *Tarih*, s. 98; Varol, s. 167.

³⁶⁵ Heytemi, s. 174.

³⁶⁶ Buhari, IV, 210, menakıb, 12; Sabbân, s. 114; Heytemi, s. 174; Ş. Sami, II, 831.

nî, Rasulullah'a olan yakınlıkları ve kendilerine hürmet etmesi olarak açıklanmıştı.³⁶⁷ Fatıma'nın (r.a.) Rasulullah'ın ve-fatı üzerine, fey mallarından Medine'de bulunanları istemesi ve humsu'l-humustan, babasından kalanları kendisine vermesi gerektiğinden söz etmesi üzerine, Hz. Ebu Bekir Hz. Peygamber'in (a.s.m.) ve peygamberlerin miras bırakmadığını belirtmiş ve bir halife olarak kendisine bunları veremeyeceğini söylemişti.³⁶⁸ Fakat Hz. Fatıma'yı isteğini yerine getiremediği için üzümüş olacağını düşünerek, yukarıdaki sözleri söylemiş ve bir bakıma ondan özür dilemişti.³⁶⁹

Hicret sırasında, Âl-i Beytten birincisi olan seyyidler neslinin Cedd-i Emcedi Rasulullah ve onun hicret arkadaşı seçtiği Hz. Ebu Bekir'in gizlendiği Sevr Dağı. (Fayda, "Muhammed" DİA, XXX, 314.)

3. Ayrıca o, zaman zaman Rasulullah'ın torunu Hz. Hasan'ı boynuna alıp, Resul-i Ekrem'in sevdiği gibi sevmiş ve mizah yoluyla, onun Hz. Ali'ye değil de Hz. Peygamber'e

³⁶⁷ Heytemi, s. 174.

³⁶⁸ Buhari, IV, 210.

³⁶⁹ Heytemi, s. 174.

benzediğini ifade etmişti. Bu sözlerden hoşlanan Hz. Ali de memnuniyetle gülmüştü.³⁷⁰

4. Hz. Ebu Bekir (r.a.) halife olunca, bir gün minberde iken sekiz dokuz yaşlarında olan Hz. Hasan kendisine: "*Babamın (Hz. Peygamber'in) oturduğu yerden in!*" demişti. Hz. Ebu Bekir ise Hz. Hasan'a şöyle karşılık verdi:³⁷¹

"Doğru söyledin, vallahi burası Babanın (Hz. Peygamber) oturduğu yerdir."

Ardından minberden inip Hz. Hasan'ı minbere çıkarmış, kucığına almış ve ağlamıştı.

Hz. Ebu Bekir Hz. Hasan'ın sözlerinden etkilenmiş olmalı ki, hem onu sevmiş hem de ağlamıştı. Hz. Hasan, yaşı ica-bı sözlerinin hangi manalara çekilebileceğini tartamazdı. Hz. Ali bu sözlerin yeni halife olan Hz. Ebu Bekir'e bir muhalefet manasına yorumlanabileceği hususunu nazara aldı, hadise üzerine Hz. Ebu Bekir'e yeminle, Hz. Hasan'ın böyle demesine kendisinin sebep olmadığını ifade etmişti. Hz. Ebu Bekir de yeminle konuyu farklı mecralara çekmediğini belirterek şöyle dedi:

*"Doğru söylüyorsun, vallahi ben de seni itham etmiyorum."*³⁷²

Görünen o ki, Hz. Ebu Bekir Hz. Hasan'ı çok seviyordu. Ayrıca anlaşılıyor ki, o günler de her zaman olduğu gibi Âl-i Beytin mümessili Hz. Ali ile aralarında büyük samimiyet vardı.

5. Hz. Ebu Bekir'in ikram ve tazim için mecliste Hz. Ali'ye yer verdiği de nakledilir. Enes b. Malik'ten gelen rivayete göre, bir gün Hz. Ali mescide geldi. İçerisi kalabalıktı. Selâm verdi, ayakta durup oturacak bir yer aradı. Rasulullah da durumun farkındaydı ve '*sahabeden hangisi yer verecek*' diye onla-

³⁷⁰ Buhari, IV, 217, Menakıb, 22; Krş. İbn-i Kesir, Tefsir, IV, 113.

³⁷¹ Hz. Hasan hicretin üçüncü yılında doğmuştu. Hz. Ebu Bekir, hicri on birinci yılın başında halife olmuştur.

³⁷² Heytemi, s. 175; Sabbân, s. 123.

ra bakıyordu. Hz. Ebu Bekir Peygamber'in sağ yanında idi. Oturduğu yerden çekildi ve Hz. Ali'ye: "*Buraya gel ey Ebâ Hasan.*" dedi.

Hz. Ali onun açtığı yere, yani Rasulullah'la onun arasına oturdu. Rasulullah bu davranıştan memnun olmuş, yüzünde sevinç alâmetleri görülmüştü. Hz. Ebu Bekir'e: "*Ebu Bekir, faziletlilerin üstünlüğünü ancak fazilet sahipleri bilir.*" diye iltifat buyurarak bir gerçeği de ifade etmiş oldu. O ve Hz. Ali iki faziletli kişiydi, bunlardan birincisi diğerine tazim ve tevkirde bulunmuştu.³⁷³

*İlk Halife Allah'a etti yemin,
"Resul'ün âline sıla-i rahim,
Bana akrabamdan sevgili bilin",
"Eyyühe'n-nâs, ihfizû muhammedâ!"*

6. Bu hadise ve diğerleri birlikte düşünülünce şunlar ortaya çıkar:

- Hz. Ebu Bekir Ehl-i Beyte sevgi ve saygı göstermekteydi.
- Anlaşıldığına göre, Allah Resulü kalabalık bir cemaate namaz kıldırmuş, namaz sonrası konuşmak istemişti. Cemaat ona doğru sıklaşıp herkes birbirine iyice yaklaşmıştı. Çünkü herkes Allah Resulüne daha yakın olabilmek, onu yakından görüp duymak ve feyizlenmek emelindeydi. Hz. Ali gelince, Rasulullah'a yakın oturmak istemiş, gözleri ile boş yer aramıştı. O sırada Peygamberimiz de Allah'ın ve kendisinin çok sevdiği, Allah'ı ve Peygamberini çok seven damadını görmüştü. O kimseye bir şey demese de lisan-ı hâl ile boş bir yer aramaktaydı. Rasulullah ona yer verilse memnun olacaktı. Hz. Ebu Bekir bunu hissetti ve tez davranarak Hz. Ali'ye yerini vermişti.

• Çünkü o, Hz. Ali'nin faziletini, Ehl-i Beyt'in kendisinden türeyeceğini, Rasulullah'ın ona yapılan iltifat ve teveccü-

³⁷³ Heytemi, s. 175; Varol, s. 167.

he memnun olacağını biliyordu. Rasulullah'ı memnun etmek, Allah'ı memnun etmek için böyle bir hürmet yapılmalıydı.

• Rasulullah'ın yukarıdaki ifadelerine bakılırsa, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali faziletli kimselerdi. Hz. Ebu Bekir gelenin değerini biliyor ve yaşça kendisinden küçük de olsa gelene değer veriyor, hürmet ve teveccüh gösteriyordu. Çünkü erdemlilere değer vermek gerekiyordu. Allah Resulü de onun davranışını onaylıyor, Hz. Ali gibi faziletli'lere ve kemalde Hz. Ali'ye benzeyenlere saygı gösterilmesini, mecliste başköşeye oturtulmalarını istiyordu.

• Hz. Ebu Bekir Hz. Peygamber'in (a.s.m.) sağlığında, bu davranışın bir benzerini de Hz. Abbas için yapmıştı. Bir keresinde, o Hz. Peygamber'in sağında, Ömer solunda, Osman önünde otururken, Hz. Abbas çıkageldi. Hemen Hz. Ebu Bekir yerinden çekildi ve Hz. Abbas onun yerine oturdu.³⁷⁴ Bu hareketi de Hz. Peygamber'in, Abbas'ı babası yerine koymasına, ona ikram ve tazim göstermesi sebebiyle ve kendisinin Hz. Abbas'a olan sevgi ve saygısından dolayıydı. Çünkü o biliyordu ki; Peygamber zürriyetine iyilik onların ihtiyaçlarını giderme, onlara tazim/saygı ve hürmet, Rasulullah'ı memnun edecek, âhirette şefaathane vesilesi olacaktı

7. Müfessirler, Hz. Ebu Bekir'in, "*Kurbâya meveddet= Peygamber akrabalarına sevgi*" de çok ileri olmasından dolayı, Şura Suresinin 23. ayetinden "*Ve men yakterif haseneten nezidlehû fihâ Hüsnâ= Kim güzel bir amel işlerse, biz de onun için güzel ameline bir güzellik ekleriz (onu affederiz ve karşılığını veririz).*" bölümünün onun hakkında indiğini ileri sürerler.³⁷⁵ İbn-i Abbas (ölm. H. 68) ve Süddî'den (ölm. H.127) gelen bir rivayete göre bu ayet Ebu Bekir hakkında inmişti. Çünkü o, Ehl-i Beyt'i çok seviyordu. Zira Ehl-i Beyt'i sevmek, onlara tazim ve hürmet et-

³⁷⁴ Taberi, *Zahâir*, s. 192; Heytemi, s. 175. Munavi, s. IV, 373.

³⁷⁵ Râzi, XXVII, 167.

mek, haklarına riayet etmek en büyük iyiliklerdendi.³⁷⁶ Allah Resulü Hz. Hasan'ı, Hz. Hüseyin'i ve salih müminleri Allah'a ısmarladığını da ifade etmişti.³⁷⁷ Öyleyse Peygamber soyundan olanlara ve salih müminlere karşı hassas olunmalıydı. Onlara gereken saygı ve hürmet önemli bir iyilikti.

*Ebu Bekir Âl-i Beyti severdi,
'Ehl-i Beyt'te 'O'nu koruyun' derdi,
İyilik, meveddet, saygıda erdi;
"Eyyühe'n-nâs, ihfizû muhammedâ!"*

3.

Hz. Ömer'in Ehl-i Beyt'e Saygısı

Hulafây-ı Râşidin'den ikincisi olan, mutaassıp Şiilerce kendisine hiç de iyi bakılmayan Hz. Ömer de, Âl-i Beyt hususunda hassas davranan, hastalıklarında Hz. Peygamber yakınlarını ziyaret eden³⁷⁸ ve ikram hususunda Âl-i Beyte imtiyazlı davranan bir kimseydi. Bu konuda önemli birkaç örnek sunmak gerekmektedir:

1. Halifeliliği sırasında, bir gün Hz. Hasan, Hz. Ömer minberde iken ona şöyle demişti:

"Babamın (Hz. Peygamberin) oturduğu yerden aşağı in!"

Hz. Ömer'in ona verdiği cevap şöyle oldu:

"Evet, burası babamın minberidir. Vallahi benim babamın minberi değil."

Hasan'ın sözleri üzerine Hz. Ali duruma açıklık getirmek için araya girdi:

"Ben buna böyle demesini emretmedim."

Hz. Ömer onun doğru söylediğini biliyordu ve şöyle karşılık verdi:

³⁷⁶ Alusi, XXV, 33; Heytemi, s. 151.

³⁷⁷ Alauddin Ali, XII, 119.

³⁷⁸ Heytemi, s. 174; Taberi, Zahâir, s. 15.

"Evet, vallahi seni (bununla) itham etmiyorum." Ardından Hz. Hasan'ı yanına oturtup şu gerçekleri dile getirdi:

"Başımızdaki saçı ancak baban (Hz. Muhammed) bitirdi, (onunla şan ve şerefimiz arttı, bu faziletlere onunla erdik)."³⁷⁹

Bu olay da gösteriyor ki, o halife olduğunda Hz. Ali ile ve oğlu Hasanla arası iyiydi. Aralarında bir dargınlık ve kırgınlık söz konusu değildi. Benzer bir olay da Hz. Ebu Bekir'le ilgili olarak geçmişti. Kanaatimizce olay Hz. Ebu Bekir'le ilgilidir. Zamanla rivayetlerde karışıklık olmuş ve aynı hadise Hz. Ömer'le ilgili olarak da kitaplarda yer almış olmalıdır.

2. Bir seferinde Hz. Ömer, kayınpederi Hz. Ali'yi gıybet edip ayıplayan birini görünce ona sordu:

"Yazık sana! Sen Ali kimdir biliyor musun?"

Hz. Ömer yaptığından dolayı ona çıkmış ve kendisini azarlamıştı. Azarı işiten, eliyle Rasulullah'ın (a.s.m.) kabrini işaret ederek konuştu:

"O, bunun amcasının oğludur."

Hz. Ömer bunun üzerine Hz. Ali hakkında ileri geri konuşmanın ne anlama geleceğini şöyle açıkladı:

"Vallahi sen de kabrinde buna eziyet ediyorsun."³⁸⁰

Bir başka rivayete göre de o bu konuda şöyle konuşmuştu:

"Şüphesiz sen ona buğz etmekle, kabrinde buna eziyet ettin."³⁸¹

Bütün bunlar gösteriyor ki, Allah dininde halis kimse-ler, Allah'ı, Resulünü ve o ikisinin sevdiklerini severler. Rasulullah'ın ilgi ve alâkası olanları da severler. Onun yakın akrabalarında ilişkisini gözetirler. Özellikle müminler Âl-i Beytten olan ve nesli temiz ve pak meyveler veren Hz. Ali'yi sevgisiyle doludurlar. Ehl-i Beytten olanlara ihtiram, saygı, sevgi ve tazimde bulunurlar.³⁸² Hz. Ömer'in ve asha-

³⁷⁹ Heytemi, s. 175.

³⁸⁰ a.g.e. s. 175-176.

³⁸¹ a.g.e. s. 176.

³⁸² Medresi, s. 146.

bın Âl-i Beyt'e gösterdikleri hassasiyet bundandır. Onlar, "alâka-i Nebeviyye" ihtiram ve onun sevdiklerini sevmek için bu yolu seçmişlerdir. Çünkü sahabe ve Âl-i Beyte seb (kötü söz söyleme), kınama, tahkir ve terzilden Hz. Peygamber'e seb yolu açılır.³⁸³ Özellikle Allah Resulünün kayın pederleri Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve kızlarının kocaları (sıhirleri) Hz. Ali ve Hz. Osman hakkında Peygamberin hukukuna riayet gerekir.³⁸⁴ Çünkü Rasulullah Ahzap Suresi 6. ayette geçtiği üzere: "Müminlere nefislerinden/kendilerinden evlâdır ve hanımları da onların anneleri yerinedir."³⁸⁵ Bu sebeple Ezvâc-ı Tâhirâta da dil uzatmamak gerekir.

Yarın, yağmur duasına gidelim,
Amm-i Resulle istiska edelim,
Teveşşülde nebi gibi bilelim,
Seyyidlerle dua... Yağmur Allah'ım!

a) Hz. Abbas'la Yağmur İsteme: Hz. Ömer'in, Hz. Abbas'a saygısını gösteren hadise de önemlidir. Bilindiği ve yukarıda Hz. Abbas ile ilgili olarak geçtiği gibi, iclal, saygı ve ikram bakımından Hz. Peygamber, amcasına, oğlun babaya davranması gibi davranıyordu.³⁸⁶ Onun büyüklüğünü sayıyor, ona babası gibi hürmet gösteriyordu. Ashab da Hz. Abbas'a davranışlarında Hz. Peygamber'i örnek almışlardı. *Sahih-i Buhari*'de geçen bir hadiste, Hz. Ömer'in hicretin 17. yılında, Hz. Abbas'ı vesile ederek yağmur duasına çıktığı da zikredilir.³⁸⁷

³⁸³ Hanefi, s. 491.

³⁸⁴ Munavi, s. I, 197; Medresi, s. 141 vd.

³⁸⁵ *Ahzâb*, 33/ 6.

³⁸⁶ Munavi, s. V, 215.

³⁸⁷ Buhari, IV, 209, Menakıb, 11; Askalani, VIII, 71; Munavi, I, 197; V, 256; IV, 373; Kandehlevi, II, 560 vd. Suyuti, *Tarih*, s. 132. İbn-i Sa'd, IV, 29-32; Medresi, s. 109; Heytemi, s. 176; Taberi, *Zahâir*, s. 200. Vesile konusunda bkz. Kâtip Çelebi, *Mizanu'l-Hak*, İstanbul 1972, s. 69.

Hadise şöyle olmuştu: Hicretin 17. yılında kuraklık baş göstermişti. Dört beş yıldır halife olan Hz. Ömer bir gün topluluk içinde şu açıklamada bulundu:

"Yarın Allah'ın kendisi ile bize yağmur vereceği biri ile istiska edeceğim."

Böylece bir gün sonra yağmur duasına çıkılacağını belirtiyordu. Ertesi sabah gidip Abbas'ın kapısını çaldı. Hz. Abbas duaya diğer Haşimilerin katılmasını da istedi. Hz. Ömer görüşü isabetli buldu. Nihayet, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer Haşimilerin de katıldığı topluluk yağmur duasına çıktı. Medine surunun doğu kapısındaki musallaya³⁸⁸ geldiler. Hz. Ömer bir konuşmadan sonra, Abbas'ın elini tutarak şu açıklamada bulundu:

*"Ey insanlar! Gerçekten Rasulullah Hz. Abbas'ı, oğlun babası konumunda tuttuğu gibi tutuyor, ona tazim ve saygı gösteriyor, yeminini yerine getiriyordu. Öyleyse siz de amcası Abbas hakkında Rasulullah uyunuz, başınıza gelen şeyde (yağmursuzlukta), onu Allah'a vesile tutunuz."*³⁸⁹ Arkasından şöyle dua etti: *"Allah'ım, biz yağmursuzlukta (kıtlıkta) nebimiz ile tevessül ederdik (onu duamızda vesile tutardık) de, sen bize yağmur verirdin. Şimdi de sana, Peygamber'in (a.s.m.) amcası ile tevessül ediyoruz. Bize yağmur ver."*³⁹⁰

Hz. Ömer Hz. Abbas'ı (r.a.) vesile edip, dua ettiğinde yağmur yağmıştı.³⁹¹ Şu halde, sahabenin Hz. Abbas'ın büyüklüğüne saygı göstermeleri, onun Rasulullah'ın amcası oluşundan kaynaklandığı gibi, Rasulullah'ın Hz. Abbas'ı (r.a.) babası makamında gördüğü gibi de değerlendirdiler. Ona pek çok

³⁸⁸ Musalla 'namaz kılınacak yer' demektir. Burada bayram namazları kılınmaktaydı.

³⁸⁹ Heytemi, s. 176; Taberi, *Zahâir*, s. 166; Suyuti, *Tarih*, s. 132; Medresi, s. 109; Munavi, I, 197; IV, 373; V, 256.

³⁹⁰ Buhari, IV, 209; Munavi, s. I, 197; IV, 373; V, 256; Taberi, *Zahâir*, s. 166.

³⁹¹ Geniş bilgi için bkz. Heytemi, s. 176; Munavi, s. V, 256.

saygı ve hürmette bulundular.³⁹²

4. Ayrıca olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi olan ve fikirlerini açıklamaktan hiç çekinmeyen Hz. Ömer: "...Allah'ın kendisiyle bize yağmur vereceği biriyle yağmur duasına çıkacağım" demiş, onun Bedir Savaşı akabinde Müslüman olan Hz. Abbas olduğu anlaşılmıştı. O bir devlet başkanı olarak Hz. Abbas'ın ayağına gitti ve kapısını çaldı. Oysa bir görevli ile de onu çağırabilirdi. Fikrini Peygamber amcasına açtı, Hz. Abbas da duaya iştirak etti. Böylece Hz. Abbas, Hz. Ali, onun on dört on beş yaşlarındaki büyük oğlu ve ondan bir yaş küçük kardeşi Hz. Hüseyin de yağmur duası için musallaya çıkmışlardı.

Orada Halife Ömer'in Hz. Abbas hakkında yaptığı açıklamaları ve ona bakış açısı çok şey ifade etmektedir. O, Müslümanlara Rasulullah'ı örnek gösterip şöyle demişti:

"Siz de amcası Abbas hakkında Rasulullah'a uyunuz."

Rasulullah gibi, Hz. Abbas'a iltifat ve teveccüh göstermek gerekiyordu.

5. Ayrıca o, birçok sahabe içinde, başkası ile değil de Hz. Abbas'la tevessülde bulunmaktadır. Âl-i Beytten Peygamber amcasına ve diğer Ehl-i Beyt fertlerine bu derece olumlu bakan, iltifatkâr, hürmetkâr davranan ve onlara saygı, sevgi ve hürmet isteyen bir halifeyi ve sahabeyi Ehl-i Beyte düşman olarak lanse etmek insafla bağdaşmaz.

6. Hz. Ömer ve Hz. Osman, devlet başkanlıkları dönemlerinde, binitle iken ne zaman Hz. Abbas'la karşılaşsalar hemen ona sevgi, saygı ve ikram olması için binitlerinden inerlerdi. Böylece, ashabın davranış tarzı örnekleriyle de Hz. Abbas'a tazim ve sevgi hususunda "*cevaz*" fetvası verilmiştir.³⁹³ Hâlbuki Hz. Abbas yaya yürürken onlar binitli olabilirlerdi. Hz. Ebu Bekir de binitli iken Abbas'la (r.a) karşılaşsa, bine-

³⁹² Munavi, s. I, 197; Medresi, s. 109-111.

³⁹³ Munavi, s. I, 197, IV, 373; Taberi, *Zahâir* s. 200; Heytemi, s. 176.

ğinden iner, onunla yaya yürür ve varacağı yere kadar bunu sürdürürdü.³⁹⁴

7. İstiska olayı bize, salihlerle, seyyidlerle tevessül edilebileceğini gösterdiği gibi, Hz. Peygamber Âli olanların nispet ve alâka şerefini de göstermektedir.³⁹⁵ Bu alâka şerefinden ve Abbas'ın baba yerine olmasından, onun ihtiramına riayet Rasulullah'a ve onun babasına yapılmış gibidir.

b) Divanlarda Haşimiler: Bilindiği gibi Hz. Ömer halife iken, Hicretin 20. yılının ilk ayı Muharremde, Müslümanlar için maaş defteri (divanlar) tutturmuş, ashabla durumu istişare ederek, "*Ahaliyi derecelerine göre defterlere yazınız.*" diye emretmişti.³⁹⁶ Emre uyularak, başta Allah Resulünün hanımları ve Âl-i Beytten başlandı. Resul-i Ekrem'e akrabalık derecesine göre müslümanlar defterlere geçirildi.³⁹⁷

Divanların başında, Hz. Peygamber'in eşi olması ve Âl-i Beytten sayılması ile Hz. Aişe (r.a.) yer almış ve ismi karşısına 12000 dirhem ata/maaş yazılmıştı.³⁹⁸ Hz. Aişe ile birlikte diğer zevcelere de maaş bağlandı. Hz. Ömer Müslümanları divana (maaş defterlerine) kaydettirirken, önce kendisi ve soyunu yazdırmadı. Ehl-i Beytten Peygamber hanımlarını ve Rasulullah'ın en çok sevdiği Hz. Aişe'yi başa koydu. Bu davranışı, onun Rasulullah'a ve onun akrabalıklarına olumlu tutumunu, saygı ve sevgisini göstermektedir. Kızı Hafsa da Peygamber hanımıydı. Divanın en başına onu yazdırabilirdi.

³⁹⁴ Heytemi, s. 176, 236.

³⁹⁵ Medresi, s. 110, 11.

³⁹⁶ Belâzuri, Ahmed b. Yahya, *Futuhu'l-Büldân*, terc., Zakir Kadiri Ugan, I-II, İstanbul, 1955, II, 34 8vd. Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Ahkâmü's-Sultâniye Ve'l-Velâyâtü'd-Dîniyye*, Kahire, 1966, s. 96-97.

³⁹⁷ Belazuri, II, 347; Ebu Dâvud, III, 138; Suyutî, *Tarih*, s. 23, 79, 137, 144; Munavi, III, 252, 415; İbn-i Haldun, I, 618-619; 621; II, 439; Hasan İbrahim Hasan, *Târîhu'l-İslâm*, I-IV, Mektebetü'n- Nahda, Kahire, 1964, 264, 291; İbn-i Şahak, s. 8; Kandehlevî, II, 342-343 vd. Varol, s. 168.

³⁹⁸ Lütfullah Ahmed, *Hayât-ı Hazret-i Ömeri'l-Fâruk*, İst. 1333, s. 16.

Oysa o önce Hz. Aişe'yi, sonra Rasulullah'ın hayatta olan hanımlarını mertebelerine göre yazdırmıştı.

Rasulullah'ın hanımlarını, Allah Resulü ile akrabalıklara olan diğer müminler, yani Âl-i Beyt mensupları takip etmişti. Sonra, akrabalık bağı ve İslâm'a hizmet nazara alınarak ona akraba olanlar, yakından uzağa doğru liste halinde yazıldı. Hâşimilere de akrabalık sırasına göre diğer kabileler takip etmişti.

- Dikkat edilirse, Hz. Ömer Ehl-i Beyt'i, kendi akrabalarına ve diğer soylulara tercih etmişti. Onun sevdiklerine ve akrabalarına öncelik tanıyarak, onlara olan olumlu, hürmetli ve saygılı tavrını ortaya koymuştu. Defterlere başta Ehl-i Beyt yazıldıktan sonra, soy ve İslâmiyet hususu nazara alınarak muhacir ve ensar da kaydedildi.³⁹⁹

- Hâşimilerden olup da Bedir Savaşına katılanlara beşer bin dirhem (gümüş lira), Bedir'de bulunanların oğullarına ikişer bin dirhem maaş veriliyordu. Hz. Abbas, Hz. Hasan ve Hüseyin bu savaşta bulunmadıkları halde, Hz. Ömer onlara da, Rasulullah'a olan yakınlıklarından dolayı senelik beşer bin dirhem maaş bağlamıştı. Yani onları, Âl-i Beytten olmaları ve Peygamber'e alâka şereflerinden dolayı imtiyazlı kılmıştı.⁴⁰⁰

- Atâ/maaş defterlerinde Ehl-i Beyte verilen önem, liste sırasında da gösterilmişti. Hz. Ömer, Bedir gibi İslâm için çok önemli bir savaşta bulunanlara "beşer bin dirhem/akçe" aylık bağlarken, savaş sırasında henüz hayatta olmayan Hz. Hasan ve Hüseyin'e "Bedir gazileri gibi" değer verdi ve "beşer bin dirhem" maaş bağladı. Burada Hz. Ömer'in hareket noktası, onların Rasulullah'a yakınlık ve akrabalıklarıydı.

Hicretin ikinci yılı Bedir savaşında müşrik safta yer alan,

³⁹⁹ Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, terc., Salih Tuğ, I-IV, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980, I, 263.

⁴⁰⁰ Belazuri, II, 346 vd. Maverdi, s. 201.

esirlerden biri olarak gördüğümüz Hz. Abbas, savaş sonrası Allah Resulü ile fidye hususunu konuşurken Müslüman olmuştu. Rasulullah onu çok seviyor, yakınlık gösteriyor, babası gibi saygı duyuyordu. Hz. Ömer bunu bildiği için, Rasulullah amcasına başkalarına yapmadığı bir tarzla “beş bin dirhem” maaş bağlamış, Haşimî Hz. Peygamber yakınlarına olan hürmet ve sevgisini yine en güzel şekilde göstermiştir.

Burada şu da dikkat çeker: Hz. Ömer, “*Ahaliyi dereceleri-ne göre defterlere yazınız.*” emretmişti. Halk derecelere göre divana kaydedileceğinden en yüksek derecelilerin, defterlerin ilk sırasında yazılması gerekiyordu. Hz. Ömer kendisi de Cennetle müjdelenen biri olduğu halde defterlere kayıta Hz. Aişe’yi, Rasulullah’ın diğer hanımlarını ve Haşimileri başa almıştı. İctihadına göre onlara en yüksek manevi payeyi vermiş, Müslümanları da Hâşimilere yakınlıklarına göre defterde sıraya koydurmuştu.

Onun böyle asil davranışları vardı. O Ehl-i Beyte saygı ve sevgisini yalnız sözle değil, icraatları ve yönetimi ile de gösteriyordu. Gerçekten o, Ehl-i Beyt konusunda övgüyle söz edilmesi gereken biriydi.

Ona göre atâda Rasulullah sevgisi de bir ölçüydü.⁴⁰¹ Hz. Ömer’in bu uygulaması Rasulullah soyuna, tazim ve hürmeti bakımından önemlidir. Bu uygulamayla o, Rasulullah’ı kendine, onun soyunu kendi soyuna ve başka soylara tercih etmişti. Onun akrabalarını akrabalarına, torunlarını oğluna üstün tutmuştu.

*En başta Ehl-i Beyt; soyu Nebinin,
Divanda başlarda Hasan, Hüseyin.
Ömer der: ‘Atâyı bolca eyleyin’.
Peygamber soyunu alın en başa,
Bunlar Ahmedime yakın akraba.*

⁴⁰¹ Belazuri, II, 35, 359; Alaüddin Ali, XIII, 658. Krş. Suyuti, s. 137-143.

4.

Hz. Osman ve Ehl-i Beyt

Hz. Osman hilafeti döneminde de, (H. 23-35/ M. 644-656) önceleri olduğu gibi, Peygamber akrabalarına hürmetini devam ettirmişti. Halifelik yıllarında ne zaman Hz. Abbas'la binitli iken karşılaşsa, ona saygısından bir devlet başkanı olduğu halde bineğinden inerdi.⁴⁰² Kendi döneminde, divanlarla maaş vermede, Rasulullah'a (a.s.m.) yakınlık ve İslâm'a girişteki önceliği benimsemişti.

Yani Âl-i Beyte olan tutumunda Hz. Ömer gibi davranmış ve onlara öncelik vermişti.⁴⁰³ Fakat daha sonraları içtihadına uyarak, Peygamber akrabalarının yararlandığı feylerden olan Fedek arazisini, amcası oğlu ve sekreteri Mervan b. Hakem'e ikta etti. Bu uygulama infiale sebep oldu ve kimilerince hoş görülmedi. Böylece Fedek malları Emevi Halifesi Ömer b. Abdülaziz devrine kadar (H. 99/M 717) Ehl-i Beyt mensuplarına dönmedi ve idari kademedeki kimseler elinde kaldı.⁴⁰⁴

a) Seyyidler Beş Şeyde Eşit Tutmak: Fahreddin Razi'ye göre Âl-i Beyt fertlerini, yani seyyidler beş şeyde eşit tutmak gerekmektedir.

Birincisi: Salâttır. Yüce Allah ve melekleri, Ahzab Suresinin 56. ayetinde geçtiği gibi onlara salât ederler.⁴⁰⁵ Bu açı-

⁴⁰² Taberi, *Zahâir*, s. 200.

⁴⁰³ Murat Sancık, *Osmanlı İmparatorluğunda Nakibu'l-Eşrafılık Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 17.

⁴⁰⁴ İbn-i Sa'd, V, 388; Krş. Askalani, VII, 15.

⁴⁰⁵ Sabbân, s. 119; Şablancî, s. 115; Krş. Taberi, *Tefsir*, XXII, 43-44; Razi, XXVI-II, 166; Yazır, I, 496; Kastalânî, II, 141 vd.; Buhârî, VI, 27; Munavî, II, 169; Heytemî, s. 231; Suyûtî, s. 49; Ebu Dâvud, Süleymân, b. el-Eş'as, *Sünenü Ebi Dâvud*, neşr.; Muhyiddin Abdulhamid, I-IV, Beyrut, ty. I, 257; el-Hamevî, Yâkut b. Abdullâh, *Mu'cemu'l-Udebd li Yâkut*, Beyrut, 1958, XVIII, 295; Suyûtî, Celâluddin Abdurrahmân b. Ebi Bekr, *Sünenü'n-Nesâi bi Şerhi'l-Hâfiz Celâluddin es-Suyûtî ve Hâşiyetu'l-İmâm es-Sindi*, I-VIII, Beyrut ty., II, 25; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilâtı*, TTK Yayınları, Ankara 1984, s. 169.

dan, namaz teşehhüdündeki salâta Müslümanların onları eşit tutması gerekmektedir. Bir görüşe göre, mümin olan kulun salâtından maksat, Allah Teâlâ tarafından başta Hz. Peygamber olmak üzere, onlara saygı ve sevgi gösterilmesini istemektir.⁴⁰⁶ Hatta İmam Şafi'ye göre son oturuşta Hz. Peygamber ve Âli'ne salâvat vaciptir.⁴⁰⁷ Salâta Peygamber'i (a.s.m.) tazim, onun yücelik talebi, meveddet izharı gibi hususlar vardır.⁴⁰⁸

İkincisi: Selâmdır. Teşehhüdde onlara selâm edilir. Yüce Allah Peygamber'e (a.s.m.) selâm etmiştir.⁴⁰⁹

Üçüncüsü: Taharet (temizlik) hususudur.

Dördüncüsü: Sadaka, yani zekâtın haramlığında onları bir tutmaktır.

Beşincisi: Sevgide onlara eşit davranmaktır. Bu da meveddet ayeti ile Müslümanlardan istenmiştir.⁴¹⁰

5.

Ashabda Ehl-i Beyt'e Saygı ve Sevgi

Ashab-ı kiramdan sadece Hulafây-i Raşidin değil, diğerleri de Âl-i Beyte saygı, sevgi, tazim ve tevkirde hassastılar.⁴¹¹ Onlar Hz. Abbas'a saygı ve sevginin Hz. Peygamber'e ve babası yerindeki insana saygı ve sevgi olduğunu biliyorlardı. Bu sebepten ona saygıda itinalı ve dikkatli davranırlar, değer verdiklerini göstermek için danışırlar ve toplulukta öne geçirirlerdi.⁴¹² Aşağıdaki olaylar bunu açıkça göstermektedir:

⁴⁰⁶ Munavi, IV, 169; IV, 203; I, 104.

⁴⁰⁷ IV, 539; Suyuti, *Nesei Şerhi*, II, 45.

⁴⁰⁸ Munavi, I, 104.

⁴⁰⁹ *Saffât*, 37/130; Sabbân, s. 117.

⁴¹⁰ Sabbân, s. 117; Şablancı, s. 115.

⁴¹¹ Kandehevi, III, 466.

⁴¹² Munavi, I, 197; Taberi, *Zahâir*, s. 200; Krş. Kandehevi, III, 56.

a) **Sâdâtın Elini Öpmek:** Bir gün sahabeden Zeyd b. Sabit bir cenaze namazı kıldı, bineğine bineceği sırada Abdullah b. Abbas ilmine ve ona saygısından dolayı üzengisini tutmuştu. Bunu gören Zeyd onu uyardı:

"Ey Rasulullah'ın amcası oğlu, onu bırak."

İbn-i Abbas kendini savundu:

"Biz âlimlerimize böyle davranmakla emredildik."

Zeyd bunun üzerine hemen elini öptü ve şunları söyledi:

*"Biz de Rasulullah'ın Ehl-i Beyt'ine böyle yapmakla emrolunduk."*⁴¹³

Bu olay birkaç noktaya işaret etmektedir:

- Evvela Âl-i Beytten olanlarda, *'biz Peygamber yakınıyız'* diye bir kasıntı ve gurur yoktu. İbn-i Abbas, kendisi de büyük olarak Zeyd'in atını tutarak ona olan sevgi, saygı ve ilmine hürmet göstermişti.

- Âlimlere ilimlerinden dolayı saygı göstermek esastır. İbn-i Abbas'ın yaptığı budur. Bir âlim olarak o bunu yapmış ve bu hususta Müslümanlara örnek olmuştur.

- Hz. Zeyd'in yaptığı gösteriyor ki, sahabeler sadece ilk nesilden Âl-i Beyt fertlerine değil, Hz. Peygamber'in (a.s.m.) amcası oğullarına da tazim, tevkir yanı saygı ve sevgide dayalıdır. Bilindiği gibi sahabenin müfessirlerinden ve vahiy kâtiplerinden olan Zeyd b. Sabit (ölm. h.45), Rasulullah Medine'ye hicret ettiğinde on bir yaşlarında bulunan öksüz biriydi. Babasını altı yaşında Buas Harbinde kaybeden zeki çocuk, Bedir esirlerinden okuma yazma öğrenmiş, iki yıl sonra, hicretin 4. yılında da Rasulullah'ın tavsiyesiyle İbranca ve Süryancayı sökmüştü.

- Hz. Zeyd, Âl-i Beytten, Kur'ân müfessirlerinden ve sahabeden olan Abdullah'ın özengi tutmasına razı olmamıştı. Gerçi Abdullah b. Abbas Kur'ân ilmine hürmeten, ona saygı

⁴¹³ Şablancı, s. 117; Kandehlevi, III, 5-6; Heytemi, s. 177-178; Kadı İyâz, *es-Şifâ bi Ta'rif'l-Hukukil-Mustafâ*, terc., Naim Erdoğan- Hüseyin S. Erdoğan, İstanbul 1977, s. 434.

gösteriyordu. Fakat Hz. Zeyd de müminlerin Ehl-i Beyte sevgi ve saygıda bulunması gerektiğini biliyordu ve Abdullah b. Abbas'ın elini öpmüştü. Bunu Ehl-i Beyte sevgi ve saygı kasıyla yaptığını da belirtmişti.

- Burada saygı ve sevgi, iki âlimden birinin diğerinin elini öpmesiyle de gösterilmektedir. Yani büyüklerin elini öpmeye o zamanlar bir saygı ve sevgi işaretiydi.

- Ayrıca hadise, Abbas neslinin, sahabe âlimlerinden Zeyd b. Sabit'e göre Ehl-i Beyten olduğunu da göstermektedir.

b) Zeyd b. Erkam'ın Ziyad b. Ebih'e Çıkışması: Hicretin 61. yılında, Hz. Hüseyin'in başı "*Kerbela faciası*" sonrası Emevi Kûfe Valisi Ubeydullah b. Ziyad'ın huzuruna getirildi. Hz. Muaviye'nin nesebine ithal ettiği Ziyad b. Ebih'in oğlu (İbn-i Ziyad), değneğiyle kesik başın ön dişlerini oynamaya başladı. O sıra ashaptan Zeyd b. Erkam oradaydı. Valiye kızarak öfkelen-di:

"Bırak bu işi! Değneğini onun dişlerinden çek! Şüphesiz ben Rasulullah'ı (a.s.m.) onları öperken gördüm."

Öksüz kalıp hicretin 8. yılında Mute Savaşında şehit olan Abdullah b. Revaha'nın yanında büyüyen Zeyd b. Erkam ensardandı.

Hicretten dört yıl sonra doğan Hz. Hüseyin'in çocukluğunu, Rasulullah'ın kendisine sevgisini ve sahabenin Hz. Ali oğullarına davranışını iyi biliyordu. Ubeydullah'ın saygısızlık ve densizliğini, Âl-i Beyte menfi tavır ve düşmanlığını görünce, bu müstebite karşı her şeyi göze alarak çıkmış ve gözyaşlarını tutamamıştı. Evet, o gözyaşlarına hâkim olmayıp ağlamış, Ubeydullah'ın tehdidine de aldırmamıştı.⁴¹⁴

1. Maalesef bazı siyasi kimlik ve çıkarlar hesabına tarihte Ehl-i Beyte böylesine yersiz ve acı davranış içinde olanlara da rastlanmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şahadeti bü-

⁴¹⁴ Dineveri, s. 259-260.

tün İslâm dünyasını yasa boğmuştu. Fakat o sırada sert bir tutum içinde olan Kûfe valisi Ubeydullah da, Hz. Hüseyin'in ciğer sızlatan Kerbela hadisesinde yöneticiydi ve ona tavır alan birkaç kişi içindeydi. Yoksa Hz. Hüseyin'in şehit oluşu o zaman bütün müminleri derinden üzmüş ve bu acı ve elim hadise Emevi devleti halifesi Yezit ve Kûfe valisi gibilerin defterine silinmez bir leke olarak geçmişti.⁴¹⁵

Ehl-i Beyte sevgi ve hassasiyetinden ağlayan Zeyd b. Erkam gibi sahabe ve müminler yanında, Hz. Hüseyin'i sadece "siyasi bir muhalif" gören Ubeydullah gibi sayıları çok olmayan haddini bilmez zalimler de vardı. İslâm devletini Arap milliyeti üzerine oturtmak isteyip, rabita-ı İslâmiyet'i milliyet bağı yanında ikinci plana iten, Arap olmayan milletleri rencide edip, unsuriyet ve milliyet esaslarını takip ettiklerinden, Arapları kayırmak lüzumunu hisseden Emevilerin; bu hususta genel karakteri zalim bir manzara çizmekteydi. Oysa Hz. Hüseyin, Emevilere karşı din bağını esas tutup haklı olarak onlarla mücadele vermiş ve şahadet makamını ihraz etmişti.

Hz. Peygamber şöyle buyuruyordu:

"el İslâmiyyetu cebbeti'l-asabiyyete'l-cahiyiliyyete; lâ farka beyne 'abdin habeşiiyyin ve seyyidin kuraşiiyyin izâ eslemâ= İslâmiyet, cahiliyede geçerli, kabile mensuplarını birbirine bağlayan cahiliye asabiyyetini kesip atmıştır. Müslüman oldukları takdirde Kureyşli bir beyle, Habeşli bir köle arasında hiç fark yoktur."

Öyleyse bir Müslüman, ırkından dolayı birini diğerine tercih edemez ve kayıramazdı. Rasulullah da asabiyyeti: "Kavmine (kabilene, aşiretine) zulümde arka çıkmandır" diye tarif etmişti.⁴¹⁶

*Cahiliye bağtıymış asabiyyet,
Onu kesip atmıştı İslâmiyet,*

⁴¹⁵ Geniş bilgi için bkz. Murat Sarıçık, "el-Hur b.Yezid ve Hz. Hüseyin'le Mücadelesi", *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 2, Isparta 1996, s. 103- 148.

⁴¹⁶ Mansur Ali, V, 46.

*Habeşli bir köle Kureyşli seyyid;
Müslüman olunca ikisi eşit.*

2. Sahabenin İbn-i Abbas'a sevgi ve saygı tavrını göstermesi bakımından şu olay da önemlidir: Abdullah b. Hz. Abbas henüz Hz. Peygamber'in sağlığında, kendilerinden hadis-i şerif dinlemek için kimi sahabelerin evlerine giderdi. Onları öğle uykusuna yatmış bulursa, ridasını yastık yapar, kapı önüne uzanır ve ev sahibinin uyanmasını beklerdi. O sırada, rüzgârın kaldırdığı toz yüzüne, gözüne dolardı. Ev sahibi uyanıp onu kapı önünde bu halde görünce: "Ey Rasulullah'ın amcasının oğlu, seni buraya kadar getiren sebep nedir? Bana bir haberci gönderseydin sana gelirdim" der. O da: "Hayır ben (bir ilim talibi olarak) gelmeye daha layığım." derdi.

Demek İbn-i Abbas "ben Peygamber yakınıyım" diye tevazudan vazgeçmiyor, ilim öğrenmeyi bırakmıyor ve şımarıyordu. Sahabeler ise, Rasulullah'a yakınlığından dolayı kapılarına gelmesinden, onun ayağına gitmeyi daha uygun buluyorlardı.⁴¹⁷

3. Bütün bunlardan çıkan netice şudur: Ehl-i Beyte sevgi vacip, buğz ve düşmanlık haramdır.⁴¹⁸ Onlar nesepece Peygamber'den uzak da olsalar, rızalarını isteklerimize tercih şarttır. Onlara tazim ve hürmet gerekir.

• Medresi bu konuda şunları söyler: "Âl-i Beytten olanlar yerde iken bizim yüksekte oturmamız yakışık almaz. Onları mecliste en iyi yere, üst makama geçirmek gerekir. Gerekirse onları borç yükünden de kurtarmalı, mümkünse Müslümanlardan gücü yetenler, diğer Müslümanlara bu iyiliği çok görmedikleri gibi, seyyidler borçlarını ödemelidirler. Neseplerinde şüphe olanlara da, soyu araştırılıp sabit oluncaya kadar tazim ve hürmet şarttır. Hatta bazı

⁴¹⁷ Heytemi, s. 178.

⁴¹⁸ Şablanci, s. 115. Asabiyet konusunda geniş bilgi için bkz. Murat Sarıcık, *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2004, s. 68 vd. ayrıca bkz. Sarıcık, *Cahiliye Kültürü*, s. 193 vd.

âlimler, haramlara girseler de, şeriflere tazim edilmesi görüşünü taşırlar. Çoğu âlimler ise, bu görüşe karşı çıkmışlardır."⁴¹⁹

• İmam Şârânî'ye göre, şeriflere had/ceza uygulamak, onları tazim ve hürmete münafi değildir. Çünkü Müslümanlar onlara Peygamber nesli olmalarından dolayı hürmet ve ikramda bulunurlar. Onlara hâkim eliyle had (içki zina ve cezası gibi cezalar) uygulamak da dedeleri Rasulullah'ın o hadleri koymasındandır. Gerekğinde cezalandırılmazlarsa, hem kendileri hem Müslümanlar Peygamber'e (a.s.m.) hürmetsizlik etmiş olacaklardır.⁴²⁰ Ama had gerektirmeyen hususlarda kusurlarını görmezlikten gelmek, ikram ve ihtiramda bulunmak ve onların arzularını kendi arzumuza tercih etmek esastır.⁴²¹ Burada belirtelim ki, ashabın Ehl-i Beyte sevgi ve saygısı konusunda daha birçok örnek sıralanabilir. Biz daha önce bu örneklerden yeri geldikçe söz edildiği için, tekrara meydan vermek istemedik.

⁴¹⁹ Şablancı, s. 117 vd.

⁴²⁰ Geniş bilgi için bkz. Şablancı, s. 118.

⁴²¹ Sabbân, s. 122.

B. Selefin Âl-i Beyt'e Hürmette Hassasiyet Örnekleri

1. Hz. Muaviye ve Ömer b. Abdülazîz'in Âl-i Beyt'e Karşı Tutumları

a) Hz. Muaviye'nin Ehl-i Beyt'e Bakışı: Muaviye b. Ebu Süfyan M. 660 yılında Şam'da ilk Emevi halifesi olmuştu. Bu konuda Hz. Muaviye ile ilgili iki olay dikkat çekicidir.

1. Hilâfeti 680' e dek devam eden Muaviye (r.a)⁴²² ile ilgili anlatılan bir hadise şöyledir: Kâbisa b. Rabia Rasulullah'a çok benzerdi. O zat Muaviye'nin huzuruna girince, Hz. Muaviye, Rasulullah'a benzemesinden dolayı ona ikram ve hürmet için tahtından (serir) kalkar, onu karşılar ve iki gözü arasından öperdi.⁴²³

Hz. Muaviye Rasulullah'la soyca ilgisi olmadığı halde sırf fizikî benzeşmeden dolayı, Kâbisa'ya ikram ve hürmet ediyordu. Çünkü Kâbisa ona Rasulullah'ı hatırlatıyor, onu görünce Rasulullah'ı görmüş gibi oluyordu. Onun için ayağa

⁴²² Hitti, II, 302-306.

⁴²³ Şablancı, s.117.

kalkması, seririne oturtması ve alnından öpmesine bakılırsa, Hz. Muaviye Rasulullah'ı gerçekten seviyordu. Vefatı üzerinden otuz kırk yıl geçen Allah Resulünü özlüyor, ona benzeyen birini görmek onu memnun ediyordu.

Bu açıdan, yaratılışları, yakınlıkları ve dindarlıkları ile Müslümanlara hep Rasulullah'ı hatırlatan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi Peygamber yakınlarının Muaviye (r.a.) tarafından daha çok sevimleri gerekir. Ehl-i Beytten olan Peygamberi seven; onun sevdiklerini ve onu hatırlatan Ehl-i Beyt'ini de sevecektir. Çünkü Ehl-i Beytle, Hz. Hasan ve Hüseyin'le ilgili hadisler, Peygamber sevgisi ve Âl-i Beyt sevgisinin ayrılmayacağını göstermektedir.

2. Bir yıl Hz. Muaviye halife olarak, Âl-i Beytten Abdullah b. Abbas'la hac farızasını birlikte yerine getirmişti. Hz. Muaviye'yi takip eden bir toplulukla, Abdullah'ı takip eden, ondan ilim öğrenmek isteyen bir alay insan vardı.⁴²⁴ Görüldüğü gibi, halife Mekke yolculuğu ve hacda Rasulullah'ın amca-oğlu ile birlikteydi. Medine'de oturan Abdullah'la yolculuğa birlikte çıkması Âl-i Beyte müspet tavrının bir işaretiydi. Fakat siyasi rekabet, bu sevginin tezahürüne çoğu kez büyük bir engeldi. Aslında Hz. Muaviye her zaman açıkça belli etmese de Âl-i Beyte sevgi ve saygı duyuyordu.

Fakat özellikle Talibiler kolundan olan Ehl-i Beyt'i kendisine "siyasi rakip" gördüğünden, zaman zaman "Ehl-i Beyt'in tekaddüm ve istihkaklarını geçiştiriverirdi."⁴²⁵ Rasulullah'ın damatlarından ve Raşit Halifelerden Hz. Osman ve Ömer b. Abdülaziz hariç tutulursa, Hâşimilere açıkça yakınlık gösteren bir Emevi halifesi yoktur. Zikredilenler hariç, onların hemen hepsinde, İslâm'la unutulan kavim ve kabile asabiyetini, Cahiliyeden kalan ananevi "Hâşimî Rekabeti"ni fazlası ile bulmak

⁴²⁴ Heytemi, s. 178.

⁴²⁵ A. Cevdet Paşa, I, 609.

mümkündür.⁴²⁶ Bu da Hz. Osman yönetiminin son altı yıllık devri ile hatta Hz. Ömer'in şahadetinden sonra ilk belirtileri görülen yeni dönemin başlamasına işaret etmektedir.

Özellikle Hz. Osman'ın son altı yıllık döneminde, İslâm'ı özümseyen, İslâm prensiplerine bağlı kalan sahabe sayısı azalmış, bu nesil ardından gelenler de aynı doz ve aynı kırat-ta yetişmemişlerdir. Artık hayat görüşlerinde İslâm'ın yarına başka ve farklı düşünceler de girmeye ve tesirli olmaya başlamıştı. Özellikle Emeviler, Muaviye sonrasında, Hz. Hasan ve Hüseyin'le mücadelelerinde, İslâm devletini Arap milliye-ti ve ırkçılığı üzerine dayayıp İslâm bağınu ikinci plâna itmiş-ler, İslâmca nehiy edildiği halde, Arap Müslümanları diğer-leri karşısında kayırmışlardı. İslâm cemiyetinde yalnız Eme-vi idarecileri ve taraftarlarında değil, bütünde bir değişme ve İslâm'ı gerektiği kadar özümseyememe problemi vardı. Fa-kat İslâm'ı yeterli derecede özümseyenler de varlıklarını sür-dürüyorlardı.

*Muaviye Kabisa'yı severdi,
Onu her görüşte ikram ederdi,
Çünkü o Habibullah'a benzerdi,
Sâdât da Nebiyi hatırlatırlar.*

b) Ömer b. Abdülaziz'in Ehl-i Beyt Sevgisi: Ehli Beyt sevgisi ko-nusunda Ömer b. Abdülaziz'i hayırla anmak gerekir:

1. Ömer b. Abdülaziz, hilâfete gelince (H. 99/M. 717) Âl-i Beyt muhabbeti, onlara tazim ve hürmet maksadı ile Cuma hutbelerindeki Hz. Ali'ye sebbi (tahkir ve terzil) kal-dırdı. Emevi idarecileri siyasi rakip görülen Hz. Ali soyunu halk nazarında gözden düşürmek, yüksek makamlarını ve Peygamber'e yakınlıklarını örtbas etmek gayreti ile Hz. Ali'ye "Ebu Tûrab/Toprak Babası", Hâşimilere de kötü anlamda "Tü-

⁴²⁶ İbn-i Sa'd, V, 388; Askalani, VII, 9; Suyutî, *Tarih*, s. 231- 232. Geniş bilgi için bkz. Sarıçık, *Nakibü'l-Eşrafık*, s. 18.

rabiler" derlerdi.⁴²⁷ Her ne kadar Hz. Ali'ye bu unvan Hz. Peygamber tarafından verilmişse de, onlar bunu olumsuz bir mana ile söylemekteydiler.

Mezkûr Halife, Âl-i Beytin yüksek makamını bilenleri gönülden yaralayan, sebbi (kötü söz ve hakareti) kaldırmış, onun yerine hutbelerde Nahl Suresi 99. ayetini okumayı emretmişti. Şimdi de hutbelerde adalet, ihsan ve akrabalara vermeyi emreden bu ayet okunur ve Sünni dünyada Dört Raşit Halifeye minberde dua edilir. Sünnet ehli dört büyük halife arasında ayrım yapmaz, hepsine aynı sevgi ve saygı tavrını gösterir. Hz. Ali ile diğerlerine bir bakar.

2. Ömer b. Abdülaziz halife olunca Âl-i Beyti sevindiren, onlara sevgi, saygı ve hürmetini aksettiren bir uygulaması da şudur: O bir gün Mervan oğullarını topladı ve şöyle dedi:

"Şüphesiz Fedek (feyi) Rasulullah'ındı. O, ondan infak ediyor, Beni Haşim'in dullarını evlendiriyordu. Şüphesiz Fatıma ondan (Rasulullah'tan), onu kendisine vermesini istedi, ama Hz. Peygamber bundan kaçındı. Rasulullah o işte Fatıma'yı menetti. (Öyleyse) ben de (bu hususta) hak sahibi olamam. Şimdi sizi şahit tutuyorum ve kesin olarak Fedek'i Rasulullah zamanındaki hale döndürüyorum."

Söylediklerini yaptı. Artık Fedek Feyi gelirleri, Hâşimilere harcanmaya başladı.⁴²⁸ Bu uygulama özellikle Haşimîlerce hoş karşılanmış, onları sevindirmiş, hatta Ömer b. Abdülaziz'e teşekkür mektupları yazılmıştı. Bilindiği gibi Hz. Osman (r.a.) hilâfetinin son döneminde içtihadıyla Fedek'i isteği üzerine Mervan b. Hakeme ikta etmiş, Mervan bir zaman son-

⁴²⁷ Tirmizi, V, 637; Ali, Mustafa b. Ahmed, *Künhu'l-Ahbâr*, İstanbul, 1227, (3-S. Ciltler eksik) *Rüknü's-Sâlis*, s.112; Mesudi, Ebu'l-Hasan Ali b. el-Huseyn, *Mürûc'z-Zehab ve Me'âdinu'l-Cevher*, I-IV, Beyrut, 1986, III, 224.

⁴²⁸ Suyuti, *Tarih*, s. 231-232; İbn-i Sa'd, V, 388-390; Çantay, I, 413; III, 1023; Şerif Münreza, IV, 90,92; Buhari, V, 22-25; el-Cürcâni, Ali b. Muhammed, *Kitâbu't-Tarîfât*, ty., yy., s.170, Hasan İbrahim Hasan, IV, 253, 379; A. Zeki saf-fet, III, 6-7; Heytemi, s. 36-37; İbn-i İshak, s.137; Yazır, VII, 4820-4821; Sarıçık, *Nakibü'l-Eşrafık*, s.19.

ra onu iki oğlu Abdülaziz ve Abdülmelik'e paylaştırmıştı.⁴²⁹ Abdülaziz'in oğlu Ömer ise, Fedek'i Rasulullah zamanındaki durumuna döndürmüştü.

3. Ömer b. Abdülaziz Âl-i Beyte karşı saygılıydı ve onların seviyordu. Bir keresinde yanına Hz. Hüseyin'in torunu Abdullah b. Hasan bir ihtiyacı için uğradı. Halife onun, kapısına gelip ihtiyaç arz etmesinden utanmıştı ve ona şöyle dedi:

*"Eğer ihtiyacın olursa, bana haber gönder yerine getireyim yahut bana bir kâğıt yaz. Çünkü seni kapımda görmekten dolayı Allah'tan hayâ ediyorum."*⁴³⁰

4. Bir keresinde, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna, Hz. Peygamber'in azatlısı (mevlâ) Zeyd'in Üsâme'den olma kızı girmişti. Onu meclisinde oturttu, ona ikram ve hürmet için Halife de mecliste oturdu ve bütün ihtiyaçlarını gördü. O bunu, Zeyd ve Üsâme'nin Peygambere (a.s.m.) yakınlığından yapıyordu. Ayrıca Zeyd'in onun azatlısı olduğu için *"kavmin mevlası ondandır"* hadisine göre Haşimilerden sayılıyordu. O Peygamber mevlası/azatlısı torununa böyle davranırsa, onun nesline nasıl davranacaktır? ⁴³¹ Nitekim o, halife olmadan önce Medine valisiydi. Görevde iken Hz. Ali'nin (r.a.) kızı Fatıma huzuruna gelince, ona hususi bir karşılama ile iltifat etmiş ve şöyle demişti:

"Yeryüzünde bana sizden daha sevgili şey yoktur. Şüphesiz sizler (Ehl-i Beyt) bana, kendi Ehl-i Beyt'imden (ev halkımdan) daha sevgilisiniz."

Ömer b. Abdülaziz onu, Rasulullah'ın sevdiği kimsenin kızı olduğundan seviyor, böylece onun sünnetine uyuyordu.

5. Bir keresinde Ömer b. Abdülaziz içindeki Ehl-i Beyt sevgisini şöyle dillendirmişti:

"Eğer bana Ebu Bekir, Ömer ve Ali bir iş için gelseler,

⁴²⁹ İbn-i Sa'd, V, 388; Şablancı, s.124.

⁴³⁰ Şablancı, s.117; Heytemi, s.178.

⁴³¹ Şablancı, s.117; Heytemi, s.178.

Rasulullah'a yakınlığından dolayı ilk önce Ali'nin işini bitirirdim. Yüksek bir yerden düşüp (parçalanmak) bana, onların işini Ali'nin işinden önce görmekten daha hoş gelir."

Onun Rasulullah'a olan ilgisinden dolayı Âl-i Beyte sergilediği bazen aşırıya bile kaçan tavırları, Hz. Peygamber ve nesline olan hürmet, tazim, ikram ve ihsanının örnekleridir. Çünkü "kişi sevdiği ile beraberdir"⁴³² hem "yıldızlar sema ehline amân/güvenlik olduğu gibi, Ehl-i Beyt de Ümmet-i Muhammed için amân"⁴³³ dır.

6. Bir gün Hz. Hasan'ın Hasan-ı Müsenna'dan olma torunu Abdullah, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girmişti. Daha küçük yaşlardaydı. Ömer b. Abdülaziz hemen onu meclisine kabul etti ve güzel şekilde karşıladı. Bunun üzerine Ümeyye soyundan olanlar onu kınadılar. O da kendilerine şöyle karşılık verdi:

"Fatıma benden bir parçadır. Onu sevindiren beni sevindirir."

Rasulullah'ın bir açıklamasını naklediyordu ve sözlerini şöyle sürdürdü:

*"Ben iyi biliyorum ki, eğer Hz. Fatıma (r.a.) (şimdi) sağ olsaydı, oğluna yaptıklarına sevinecekti."*⁴³⁴

*Halife İkinci Ömer gelince,
Ali'ye hutbede sebbi kaldırdı.
İmamlar minberde hutbede verince,
Artık dört Halife'ye dua vardı.
Fedek arazisi Beni Haşim'e,
Ömer onu ilk haline döndürdü.
Nice teşekkürler geldi kendine,
Ömer sevdi, düşmanlığı söndürdü.*

⁴³² Heytemi, s.178; Şablancı, s.117.

⁴³³ Munavi, VI, 297, 365.

⁴³⁴ Heytemi, s. 178.

2.

İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'in Seyyidler Konusunda Tutumları

İmam Malik Ehl-i Beyt sevgisi konusunda görmezlikten gelinemez:

1. Maliki Mezhebi imamı İmam Malik hicretin. 147. yılında, Ebu Cafer el-Mansur (136-158/754-775)⁴³⁵ Abbasi halifesi iken, Medine valisi Cafer b. Süleyman tarafından emir verilerek kırbaçla dövülmüştü. Dayak şiddetliydi, halk onu komaya girmiş halde evine götürdüler. İmam Malik ayılınca, ziyaretine gelenlere ilk sözü şu olmuştu:

"Beni dövmek için emir verene hakkımı helâl ettim ve bu hususta sizi şahit tutuyorum."

Ziyaretçiler buna bir mana veremediler. Bu kadar dövülen kimse nasıl böyle diyebilirdi?

Sordular:

"Niçin?"

Aldıkları karşılık şöyle oldu:

*"Korkarım ki, ölüp Rasulullah'a kavuşunca, hanedanından (sülalesinden) biri benden dolayı Cehenneme atılır. Bundan hayâ ediyorum."*⁴³⁶

• İmam Malik, bir fetvasından dolayı Medine valisinin emriyle komaya sokuluncaya kadar dövülmüş, kendisinin haklı olduğunu bildiği halde, *"Beni dövmek için emir veren kimseye hakkımı helâl ettim."* diyebilmişti. Çünkü o, bunu yapmadığı takdirde, hakkının emir verenden alınacağını, bu yüzden onun Cehenneme düşeceğini düşünüyor, onu ölüme iten valiye hakkını helâl ettiğini söylüyordu.

⁴³⁵ Heyet, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, XIV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989, III, 63.

⁴³⁶ Şablancı, s.117; Heytemi, s.178; Şerif Mürteza, s.436; Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, Ankara, 1977, s. 215.

• Bütün bunları sebebi, Rasulullah'a duyulan sevgi ve saygıydı. Onunla aynı soydan gelen birinin, zulmü ile cehenneme gitmesine gönüller razı olmuyordu. İmanın bir işareti olan hayâsı ve Rasulullah'a bağlılığı buna müsaade etmiyordu. Buradan, Ehl-i Sünnet imamlarından İmam Malik'in ne derece, -hatta aşırı- Ehl-i Beyt sevgi ve saygısı içinde olduğu görülür.

2. İmam Malik bazılarına göre, Halife Mansur'un Medine kadılığı teklifini reddettiği için, kimine göre de Âl-i Beytten en-Nefsü'z-Zekiyye lehine fetvasından dolayı, kimine göre de ikrah/zorlama ile boşamanın geçersiz olduğuna dair hadisi rivayet ettiği için dövülmüştü. Ertesi yıl Halife Mansur Medine'ye gelip onu dövene kısas yapmak veya Malik'e karşı yaptığından dolayı valiyi tedip etmek isteyince, İmam Malik buna karşı çıkmış ve şöyle demişti:

*"Bundan Allah'a sığınırım. Allah'a yemin ederim ki, bana vurulan her sopa vücuttan kalkmadı ki, ben ona Rasulullah'a yakınlığından dolayı hakkımı helâl etmiş olmayayım."*⁴³⁷

• Bu da gösteriyor ki, Kur'ân ve hadisi iyi bilenler, Âl-i Beytten eza da görseler, haklarından fedakârlık ederek, onlara düşmanlık içine girmiyorlardı. Onlardan gelene sabır gösterip haklarını helâl ederek davalaşmak istemiyorlardı.

• Bu tutumun baş sebebi, Âl-i Beytin Peygamber'e intisap şerefi ve seyyidler hakkında nazil ve varid olan ayetler ve hadislerdi.

• İmam Malik'in neseple ilgili iddialarda seyyidler lehine sergilediği tutum da, onun hürmet tutumunu aksettirir. O şöyle diyordu:

"Kim 'bir şerif (seyyieliğinde) yalancısıdır' iddiasında bulunursa, ona acıtıcı vuruşla (darbı veci') vurulur. Sonra (o kimse insanlar arasında) teşhir edilir ve tövbesi bizce açıklığa kavuşuncaya kadar,

⁴³⁷ Heytemi, s. 176; Şerif Mürteza, s.436; Şablancı, s. 117; Koçyiğit, s. 216.

uzun müddet hapsedilir. Çünkü bu (yaptığı), kendisinden Peygamber'e sâdır olan bir istihfaftır. Bununla birlikte nesebinde olan ta'ndan dolayı (eleştiri ve belirsizlikten dolayı o seyyide hürmette kusur edilmez), tazim edilir. Çünkü o belki de, gerçekte (nefsü'l-emirde) seyyidir." ⁴³⁸

3. Hanbelî Mezhebi müessisi Ahmed b. Hanbel de, Kureyşlilere ve onlar içinde eşrafa çok hürmetkârdı. "Kendisine Kureyş Kabilesinden yahut şeriflerden yaşlı veya genç birileri gelince, onları önüne geçirir, kendisi arkalarından (dışarı) çıkardı." ⁴³⁹

4. Tazim ve hürmette ileri giden başka İslâm âlimleri de vardır. Mesela İbrahim el-Metbuli, içinde bulunduğu meclise bir şerif oturunca huşu gösterir, kendisine çeki düzen verip acele davranır ve şöyle derdi:

"Şüphesiz o, Rasulullah'tan bir parçadır. Kim bir şerife eza ederse Rasulullah'a işkence etmiş olur." Şu sözler de onundur:

"Üzerinde borç olan bir şerif bulununca, her mal sahibinin malıyla borcunu ödemesi gerekir. Çünkü o, Rasulullah'tan (a.s.m.) bir parçadır." ⁴⁴⁰

Şu değerlendirme de ona aittir:

"Allah'a inanan ve Rasulullah'ı seven her mümine, nesebinin doğruluğunu bilince, bir şerife (seyyide) tazim ve ona ihsan etmede tereddüt yaraşmaz. Hatta şerifin şerefle kendini göstermesi, o kimseye (hürmet için) yeterlidir. Bu tutum, bir mümin için Allah Resulü katında en büyük itibardır. Bizler de bu yüzden, (şerifin) nesebinin doğruluğu üzerinde duraksamadan, ona tazim ve hürmet ediyoruz." ⁴⁴¹

Görülüyor ki, İslâm âlimleri, her durumda Âl-i Beyt mensuplarına yeri geldikçe meveddetlerini, saygı ve hürmetlerini izhar ediyorlardı.

⁴³⁸ Şablancî, s. 117.

⁴³⁹ Heytemî, s. 178.

⁴⁴⁰ Bu konuda Hz. Fatıma ile ilgili hadisleri hatırlayalım.

⁴⁴¹ Şablancî, s. 117.

3.

**İmam Azam ve İmam Şafî'de
Ehl-i Beyt Sevgi ve Saygısı**

a) İmam Azam'ın Ehl-i Beyt Sevgisi: İmam Azam seyyidleri sever ve hürmet ederdi. Onlardan, kendi devrinde çeşitli sebeplerden dolayı gizlenenlere ve insanlar içinde dolaşıp herkes tarafından bilinenlere, infak ve mal vermekle yaklaşırdı. Hatta hakkında, gizlenmiş bir şerife 12 bin dirhem gönderdiği haberi çıkmıştı.

O talebe ve arkadaşlarını da bu tür davranışa teşvik ediyordu.⁴⁴² Seyyid ve şeriflere sevgi, yakınlık ve saygısını bu şekilde gösteren büyük İmam, Cafer-i Sadık'la temasta olduğu iki yılı kastederek, "Eğer o iki yıl olmasaydı, Numan helâk olurdu." demişti.⁴⁴³

b) İmam Şafî'de Ehl-i Beyt Sevgisi: İmam Şafî, Âl-i Beyti sevmeye kınama ve iftiralara bakmamış, ayet ve hadislerle emredilen sevgi, tazim ve hürmette hassasiyet göstermiştir.

1. O bir şiirinde şöyle der:

"Yâ ehle beyti resulillâh hubbukum // Farzun minellâhi fi'l-kur'âni enzeleh;

Yekfikum min âzîmi'l-fahri ennekum // Men lem yasil 'aleyküm lâ salâte leh"

O şiirinde şöyle demektedir:

*"Ey Rasulullah'ın Ehl-i Beyt'i, sizi sevmek, Allah Teâlâ katında, indirdiği Kur'ân'da farzdır. Övünçlerin en büyüklerinden biri olarak size şu yeter ki, üzerinize salât getirmeyenin namazı yoktur."*⁴⁴⁴

• Şiirde belirtildiği gibi, Ehl-i Beyt'i sevmek, önce Kur'ân ayetlerinden hareketle gerekli ve farzdır. Şura Suresinin 23.

⁴⁴² Heytemi, s. 178.

⁴⁴³ Dehlevî, Şah Abdülaziz Gulam, *Muhtasar-ı Tuhfet-i İsnâ Aşeriyye*, Arapça'ya terc. Gulâm Muhammed b. Muhyiddin, İstanbul 1980, s. 8.

⁴⁴⁴ Şablancî, s. 115-116.

ayetinde Yüce Allah Son Peygamber'e açıkça Ehl-i Beyt'in sevilmesini açıklamayı emretmiştir.

- Ayrıca, Kur'ân-ı Kerimde salâvat emri vardır. Mümine beş vakit namaz farzdır. Ahzap Suresinin 56. ayetinde de: "Şüphesiz Allah ve melekleri, Peygambere salat ederler, överler. Ey İnananlar, siz de onu övün, ona salât ve selâm getirin." buyrulmaktadır.

- Hanefîlere göre, farz namazlar, vitir namazı ve müekket sünnetlerle diğer nafîle namazların her oturuşunda tahiyat sonrası Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyte salâvat getirmek sünnettir. Bu "Salli, Bârik" dualarıyla yapılır. Namazda bu şekilde salâvat getirmek Hanefîlerce önemlidir.⁴⁴⁵ İmam Şafî'ye göre ise, namazda teşehhüde Peygamber'e salât farzdır. İmam Şafî'ye göre Ehl-i Beyt için bu iki şey (Kuran'da sevgi ve salâvat emri) şeref olarak yeter.

2. Bir seferinde İmam Şafî, Ehl-i Beyte sevgisini açıklayıp, onların taraftarı (şiası) olduğunu söyleyince, aleyhine dedikodu yapıldı. O dedikodulara şöyle cevap verdi:

"İzâ nahnû feddalnâ 'Aliyyen fe innenâ // Ravâfızu bi't-tafdîli 'inde zev'ill-Cehli.

Ve fadlu Ebî bekrin izâ mâ zekartuhû // Rumîytu bi nusbin 'inde zikrî li'l-Fadli."

"Ali'yi üstün tutsak, cahiller katında Rafizîler oluruz. Ebu Bekir'in faziletini anınca da, faziletinden dolayı onu anmamda bana düşman olunur..."⁴⁴⁶

- Böyle başlayan şiirinde Şafî (r.a.) ne pahasına olursa olsun Hz. Ali ve Ebu Bekir'i sevmeye devam edeceğini belirtir.

- Görüldüğü gibi o, sevgide Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali'yi birbirinden ayırmaz. Hz. Ali'yi övüp üstün tutunca, bir takım cahiller onu Rafizîlikle suçlarken, o Hz. Ebu Bekir'in faziletlerini

⁴⁴⁵ Hamdi Döndüren, *Delilleri ile İslâm İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul 1991, s. 262.

⁴⁴⁶ Şablancı, s.115.

sayınca, kendilerini Ehl-i Beyt taraftarı/şiası sananlar ona düşman olmuşlardır. İmam Şafî bundan yakınmaktadır. Bu, Rasulullah ve sahabenin din anlayışında sakat ve ters bir durumdur.

• Eğer sevgide, sahabe arasında ayırım yapıyor, birini sevmek, diğerini kötölemeye sebep oluyorsa, bu mezmumdur ve kabul gören bir sevgi değildir. Bir kısmına “tevellal dostluk” bir kısmından “teberru/beri durmak” onaylanamaz.

3. Bir başka zaman İmam Şafî, Ehl-i Beyt'in fazilet ve menkıbeleri anılınca, kiminin bunları dinlemeyi sindi-remediğini öğrenir. O kimselere Ehl-i Beyt'in faziletlerinden bahsedilince onlar, “Bunu geçin, o Rafizî'dir.” tepkisini gösterirler. İmam Şafî bunlara şöyle cevap verir:

“İzâ fi meclisin tezkuru 'aliyyen // Ve sıbtayhi ve fâtimate'z-zekiyyete;

Yukâlu; 'tecâvezû yâ kavmi hâzâ // Fehâzâ min hadîsi'r-ravâfızı'.

Berî'tu ile'l-muheymini min unâsin // Yeravne'r-rafda hubbe'l-fâtimiyeti.”

“Bir mecliste Ali'yi onun (Hz. Muhammed'in) iki torunu (Hasan ve Hüseyin'i) ve Peygamber'in (a.s.m.) kızı temiz Fatıma'yı (Fatımatu'z-Zekiye) anarsan, şöyle denir: 'Ey topluluk, bırakın bunu. Çünkü bu (sözler) Rafizîlerin sözlerindendir.' Ben de, Fatimîleri (Fatma olanları) sevmeyi Rafizîlik gören insanlardan Hafız olan (Allah)'a sığmıyorum.”⁴⁴⁷

İmamlarda sevgi asıl itrete;

Koşalım saygıya, hayra, hürmete.

“Ey Ehl-i Beyt, sizi sevmek farz” diyen...

Meveddet indirmiş Kur'an indiren.

Ashabı, âlini bir tut sevgide,

Bu dengeden doğruya yollar gide.

İmam Şafî, Haricîlerin Âl-i Beyt muhiplerine “Rafizî” de-yip çamur atmalarını⁴⁴⁸ ashabı ve Âl-i Beyti sevdiğini ifa-

⁴⁴⁷ Şablancî, s.115; M. Sabbân, s.118.

⁴⁴⁸ Sabbân, s.118.

de ederek reddetmektedir. Sünnet Ehli ne Hz. Ali'nin faziletinden ne Sıbtayn'ın menkıbelerinden ne de Fatımatu'z-Zekıyye'nin anılmasından rahatsız olur. Bunları anma, sevmek, bunlara benzemeye çalışma ve onların yaşadığı İslâm'ı yaşama Müslümanları memnun etmelidir. Fakat sahabeden olan bu zatlara muhabbet, diğer sahabelere kin ve düşmanlığa dönüştürülmemelidir.

4. Bir başka şiirinde o, seyyidleri sevmesinin önemli bir sebebini de şöyle açıklar:

"Âlu'n-Nebıyyi zerî 'atî // Ve hum ileyhi vesîletî;

Ercû u'tıye ğaden // Bi yedî'l-yemîni sahîfetî."

*"Peygamber nesli benim sebebim (ipim), Peygamber'e (beni bağlayan) vesilemdirler. Ben umuyorum ki, onlar vesilesi ile yarın (kıyamette) amel defterim sağ elime verilecektir."*⁴⁴⁹

Daha önce de belirttiğimiz gibi seyyidleri sevmek, şefaat ve imanla kabre girmeye bir vesiledir.⁴⁵⁰ Şura Suresinin 23. ayeti sevilmelerini gerekli (vacip) kılmıştır.⁴⁵¹ Ama bu sevgi-deki şart, soyca Âl-i Beytten olmayan diğer ashaba lânet ve kötöleme yapmamaktır. Yani Âl-i Beyti sevmek, Rafızî sevgisi tarzında olmamalıdır. Çünkü onların sevgisi övülen ve geçerli bir sevgi değildir. Muteber sevgi, Peygamber'e uyanlarla, onun sünnet-i seniyyesine uymaktır. Sünnete uymaksızın sevgi iddiasında bulunmak olmaz. Bu hakiki Âl-i Beyt ve Peygamber sevgisi olamaz.⁴⁵² Asıl sevgi, sevilene meyil, onun sevdiği ve razı olduğu şeyleri, nefsin hoşuna giden şeylere tercih ve onun ahlâkıyla ahlâklanmaktır.⁴⁵³

Gerçekten Rasulullah ve seyyidleri seven, onun sevdiklerini kendinde gösterecek, hayat tarzında ona uyacak, söz

⁴⁴⁹ Heytemi, s.178; Şablancı, s.116.

⁴⁵⁰ Sabbân, s.118.

⁴⁵¹ Râzi, XXVII, 167.

⁴⁵² Taberi, *Zahâir*, s.124; Heytemi, s.174.

⁴⁵³ Sabbân, s.119; Geniş bilgi için bkz. Şerif Mürteza, s. 402-415.

ve hareketlerini kendine rehber edinecek, emirlerini yerine getireceği gibi, yasaklarından kaçacaktır. Onu hatırlamayan, ona tazim ve hürmette bulunmayan, ona kavuşmayı arzulamayan, ensarı, muhacirleri sevmeyen nasıl Âl-i Beyti ve Rasûlullah'ı sevdiğini iddia eder?⁴⁵⁴

İmam Şafî özellikle Harici fikirli, Hz. Ali ve Âl-i Beyt düşmanlarıdır, kendisini Rafizîlikle suçlamalarına karşı bir şiiri sonunda şöyle meydan okumuştur:

"İn kâne rafzan hubbu Âl-i Muhammedin // Fe'l-yeşhedî's-sekalâni innî râfizîyyun= Eğer Âl-i Muhammed'i sevmek Rafizîlikle, insanlar ve cinler şahit olsun ki, şüphesiz ben Rafizî'yim."⁴⁵⁵

Alûsî'nin de ifade ettiği gibi, Ehl-i Sünnet büyüklerinden olan İmam Şafî ve diğer imamların sahabe ve Âl-i Beyti sevmeyi din(den) itikat etmeleri, dinden çıkmak ve Rafizî olmak değildir. Aksine onları sevmek üzerimize farz/gereklidir.⁴⁵⁶

c) Ahmed er-Rifai'nin Değerlendirmeleri: El-Burhânü'l-Müeyyed'de dört büyük kutuptan biri sayılan Seyyid Ahmed er-Rifai Âl-i Beyte hürmet ve tazim hususunda şöyle der:

"Âl-i Beyt-i Muhammedînin muhabbetiyle kalpleri tenvir etmelidir. Çünkü bunlar, parlayan nurlar ve yükselen güneşlerdir ki, muhabbetleriyle gönüller nurlanarak ziyadar olur. Kur'ân-ı Kerim'de, 'kul lâ es'elukum 'aleyhi ecran ille'l-meveddete fi'l-kurbâ'⁴⁵⁷ buyrulmuştur. Hadis-i şerifte dahi 'Allah, Allah fî Ehl-i Beyt'i'⁴⁵⁸ vârid olmuştur. Hak Teâlâ hayra muvaffak edeceği her kuluna, bu vasiyet-i şerifeyi iltizam ettirerek, Âl-i Beyt hazerâtını sevdirebilir. O da sever, tazim eder, itina gösterir ve muhafazalarında bulunur.

Her hususta icrây-ı riayet eyler. El-hâsıl hukuk u celile-i

⁴⁵⁴ Şerif Mürteza, s. 415 vd. Sabbân, s.119; Munavi I, 177; Heytemî, s.232-233.

⁴⁵⁵ Râzi, XXVII, 166; Şablancî, s. 115; Alusî, XXV, 32; Heytemî, s.131.

⁴⁵⁶ Alusî, XXV, 32; Sabbân, s. 114-115; Râzi, XXVII, 167.

⁴⁵⁷ Şûrâ, 42/ 23.

⁴⁵⁸ Heytemî, s. 213.

Peygamberîyi, bu vecihle hüsnü icra edip, Âl-i Beyt-i Risâlet Penâhî'nin meveddetini iltizam eder. Kişi sevdiğileri ile beraberdir ya.⁴⁵⁹ Hak Teâlâ hazretlerini sevenler muhakkak, Habîbini dahi severler. Rasulullah Hazretlerine de muhabbet edenler, Ehl-i Beyt'e dahi muhabbet ederler. Çünkü kişi sevdiğileriyle beraberdir. O da bunlarla beraber bulunacaktır. Bunlar ise, şüphesiz, Peder-i Munzamlarıyla beraberdirler. Âl'i bâ kemal seven âdem, daima nefesine tercih etmelidir. İnanette bulunmalıdır. İkram eylemelidir. Bu muamelelerinden kendilerine hayır ve menfaat hâsıl olur."⁴⁶⁰

- Âl-i Beyti sevmek, ikram ve hürmetin sebebi; burada meveddet ayeti ve bu konuda varid hadislerdir. Bu ayet ve mezkûr hadisler, Seyyid Ahmet tarafından, bir "vasiyet-i şerife" görülmekte ve değerlendirilmektedir.

- Ayrıca, seyyidleri sevmek Peygamber namına, "Peygamberin yüksek hukukuna riayet" kastıyla yapılmalıdır.

- Son olarak Âl-i Beyti sevmek sebeplerinden biri de "kişinin sevdiğileri ile beraber olacağı" düşüncesiyle temellendirilir.

- Sevmek demek; onları kendimize tercih, ikramda bulunma, yani konumlarını yüksek tutma, meclislerde üst tarafa geçirme ve her hususta onlara yardım etmektedir."⁴⁶¹

Dedi: "Allah! Allah! Fî Ehl-i Beyti",

Budur dostlar Habîb'in vasiyeti?

Ve der: "es'elukum 'aleyhi ecrâ",

Bu iki pusula bize yol, mecra.

Âli seven tercih eder nefesine,

Saygı, sevgi ve ikramda kendine.

⁴⁵⁹ Geniş bilgi için Munavi, VI, 225.

⁴⁶⁰ Rifai, s. 15; Tasavvufta şeyh ve pirin seyyidlerden olması önemlidir. Bu yolla feyzin aktarılması önemsenmiştir. Dört büyük kutbun da seyyidlerden olduğu vurgulanır. Bkz. Salih Çift, "Dönemsel Gelişimi Bağlamında Tasavvuf Kültüründe Hz. Ali", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa müftülüğü, Bursa 2004, s. 144-145.

⁴⁶¹ Krş. Heytemi, s. 241-245; Şablancı, s.116-118.

C.

Âl-i Beyt Sevgi ve Saygısının Ensab Nikabeti'nin Kurulmasıyla İlişkisi

1.

Maverdi'ye Göre Ensâb Nikâbeti'nin Kuruluş Sebebi

ABBASİ DEVRİ HUKUKÇUSU Maverdi (ölm. h. 445) konu hakkında şöyle der:

*"Bu nikabet, şerefli nesep sahipleri için, kendilerine soyda denk olmayan ve şerefte eşit olmayanların velâyetinden korunmak (sıyanet) üzere tesis edilmiştir."*⁴⁶²

Böylece nikabetle, seyyidlerin işleri en uygun şekilde yürüyecek ve onları idare edenin de hükmü daha geçerli olacaktır.

Akla şu gelir: Madem nesep sahiplerinin şerefte kendilerinden aşağı kimselerle yönetilmesi uygun olmayacaktır, öyleyse kimlerin Peygamber soyundan geldiği, kimlerin şerefli soydan olmadığı tespit edilmelidir. Peygamber devrinde böyle bir tespite ihtiyaç duyulmayabilirdi. Çünkü hemen herkes, kimlerin Peygamber akrabası olduğunu biliyordu. Fakat zaman ilerledikçe, nesepleri tespit ve tahkike gerek duyulmuş,

⁴⁶² Maverdi, s. 97.

bunu ilk yapan da Hz. Ömer olmuştur.⁴⁶³

Bu hususta bir Osmanlı devri kaynağı şu değerlendirmeyi yapar: Hz. Ömer devrinde teşkil edilen Divanların vazifesi, yalnız mali işleri düzenlemek değildir. Böylece İslâm cemiyeti de tanzim edilmiştir. Doğru sicillere kaydolunacak kimsele-
rin, neseplerini tahkik ve tasdik (doğrulamak) için "...Bir ta-
kım şecere-i nesebiyeler tanzim edildi. Denilebilir ki Arap eşrafının
asalet unvanları ancak bu divanların teşkili sayesinde takarrür etti.
Çünkü Cahiliye devri Arabistan'ında karınca kadar çok nisab (İlm-i
ensâb mütehasısı) vardı... Hâlbuki divanın sicillâtına kaydolunan
şecere-i nesebiyeler herkes nezdinde zerr-i halis gibi itibar buldu."⁴⁶⁴

Demek ilk güvenilir şecerele devlet tarafından ve resmî devlet memurları vasıtası ile yapılmıştı. Bu da Hz. Ömer devrinde (H. 13-23/M.634-664) görülen lüzum üzerine olmuştu.

Diğer Raşit Halifeler de bu divanları esas alarak maaş uygulamasını sürdürmüşlerdir. Hz. Ali de, fey ve humsu'l-humusu, yani seyyidlerin ganimet paylarını, Hz. Peygamber devrinde Hâşimilere dağıtma vazifesini üzerine almış, bu vazifeyi Hz. Ömer devri son senesine kadar sürdürmüştü.⁴⁶⁵

Yani seyyidlerin işleri ile özel olarak ilgilenen ilk daimi görevli, Hz. Ali'dir denilebilir. Elbette Hz. Ali Hâşimoğullarının neseplerini ve kimler olduğunu biliyordu. Sonraki yıllarda, seyyidlerle ilgili malların idaresini, bazen Hz. Hasan, bazen Hz. Hüseyin neslinden olanlar üstlenmişlerdir. Konu hakkında kayıtlara rastlanmaktadır.⁴⁶⁶

Abbasi Devleti 132/750 yılında kurulmuş ve Abbasi halifesi Mütevekkil devrinde de (232-247/847-860) hem Abbasiler hem de Talibileri içine alan nikabet müessesesi tesis

⁴⁶³ Geniş bilgi için. Bkz. Belazuri, II, 348; Maverdi, s. 196- 197.

⁴⁶⁴ Lütfullah Ahmed, s. 16.

⁴⁶⁵ Ebu Dâvud, III, 146- 147.

⁴⁶⁶ Mesudi, III, 285; Askalani, VII, 15; Şablancı, s. 125, 186; Geniş bilgi için. Bkz. Sarıca, Nakibü'l-Eşrafık s.15

edilmiştir.⁴⁶⁷ Nakîbü'l-Eşrâfların büyük memurlar sayılması sebebi ile bu makama genellikle halife tarafından tayin edilen gelen nakiblere (Nakîbu'n-Nükabâ) ferman ve beratları yazılıyor, onların yüceliğine münasip, tazim ve hürmet hafızları kullanılıyordu.⁴⁶⁸

Buradan anlaşıldığı üzere, Ensâb Nikâbeti başında olan Talibi veya Abbasi Nakîbu'n-Nükabâlığına tayinin halifece yapılması, ayrıca halife divanının menşur (tayin beratı) yazılması ve menşurlarda tevkir ve tazim lafızlarına yer verilmesi bir yandan Âl-i Beyt'in ve teşkilâtın önemini gösterirken, diğer yandan seyyidlere ve baş temsilcilerine gösterilen saygı, sevgi ve hürmet tavrına delalet etmektedir.

*Ali, humsu'l-humsu dağıtıyordu,
Ömer döneminin sonuna kadar,
Kitab'ın gereğini yapıyordu;
İlk Nakîbü'l-Eşrâf sayılır Ali.*

2.

Genel ve Hususi Nakib Görevlerinde Seyyidlere Saygı

Nikabetin kurulması seyyidlere tazim ve hürmeti yansıttığı gibi, Nakîbu'n-Nukabâ ve bunların dışındaki memurların olan hususi nakiblerin vazifeleri de aynı hususu yansıtmaktadır.

1. Söz gelişi, hususi nakiblerin görevlerinden ilki, seyyidlerin soylarını korumak, seyyid olmayanların oraya girmesini ve seyyidlerin de ondan çıkmasını önlemektir. Bunun için, onlar divan denilen defterlere yazılır. Babası seyyid olanla-

⁴⁶⁷ Taberi, Muhammed b. Cerir, *Tarihü'r-Rusul ve'l-Mülûk*, I-XVI, Leiden 1879, 1965, XII, 1316; Arendonk, "Şerif", I A, XI, 435; Mesudi, IV, 172- 173; Geniş bilgi için bkz. Sarıçık, *Nakîbü'l-Eşrâflık*, s. 23 vd.

⁴⁶⁸ Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi*, terc. Zeki, Meğâmiz, I-V, İstanbul, 1327, I, 237; İbnü'l-Esir, Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih*, I-X, Beyrut 1965, VIII, 25, 219, 565, 566; Maverdi, s. 96; İbnu'l-Cevzi, Abdurrahmân b. Ali, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülûk Ve'l-Umem*, V-X, yy. 1358, VII, 26; VIII, 244.

rın erkek veya kız çocukları bu defterlere kaydedilecektir. Ölen seyyidlerin nesepleri tespit edilecek, böylece müteseyyidliğin (sahte seyyidlik) uydurma seyyidliğin önüne geçilmiş olacaktır.⁴⁶⁹

2. Nakibin görevlerinden biri de, seyyidler şerefli/yüksek neseplerine uygun, övülmüş yüceliklerine münasip adap içinde muhafaza etmektir. Böylece, seyyidlerin insanlar içindeki saygınlık ve yücelikleri devam edecek, aynı zamanda kalplerde Rasulullah hürmeti uyanacaktır.⁴⁷⁰ Yani seyyidlerin halkta hürmet, tevkir ve saygı uyandırması, kalplerde Rasulullah hürmetini kökleştirecektir. Öyleyse, seyyidlerin halk içinde saygınlıklarını zedeleyecek durumlardan, onları alıkoymak gerekmektedir.

3. Saygınlık ve hürmetin gerçekleşme yollarından biri de, seyyidler şereflerine uymayan kazanç yollarına düşmekten ve kötü isteklerden uzaklaştırmaktır. Böylece, basit ve seviyesiz kimseler onlara göre üstün seviyede olmayacaktır. Zelil ve ayak takımı olanlar, onları hakir görmeyecek, haklarını yeme ve hukuklarını zayi etmeye cesaret bulamayacaktır.⁴⁷¹ Nakiblerin bu görevi de, seyyid ve şeriflerin saygı, ikram/yüceltme ve hürmetine yöneliktir.

4. Seyyidlerin, günah işlemelerine mani olmak ve şer'i hudutları çiğneme ve harama girmelerini önlemek de gerekmektedir.

- Çünkü münker ve günahlardan alıkonulmaları ile diller aleyhlerine konuşmaz, kimse onlara kızıp, küserek uzak durmaz.⁴⁷²

- Seyyidler günah işler, Allah'ın çizdiği sınırları çiğnerse, seyyidlik ve şereflerinden çok şey kaybedecekleri gibi, hakla-

⁴⁶⁹ Maverdî, s.96; Heytemî, s.183.

⁴⁷⁰ Maverdî, s. 96; Sabbân, s. 122.

⁴⁷¹ Maverdî, s. 97.

⁴⁷² Maverdî, s. 97; Sabbân, s. 126- 128.

rında ileri geri konuşulacaktır. Bu durum, tenkit ve dedikodulara sebep olacak, onur, saygınlık ve haşmetleri kayboltacaktır.

• Diğer yandan düşük insanlar ve fasıklar, seyyid olsalar bile iyiler ve dindarlar onlara küsecekler, kendilerini onlardan çekeceklerdir. Onlara hürmet ve ikram şöyle dursun, menfi tavır alınacaktır. Elbette bu, hem seyyidler açısından hem onlara soğuk davrananlar açısından iyi olmayacaktır. Çünkü Hz. Peygamber hesabına onlara hürmet, sevgi ve saygı gerekir.

5. Seyyidlerin şereflerine güvenerek başkalarına sataşmaları da gerekir. Neseplerine güvenip başkaları aleyhine ölçüyü kaçırmalarının önlenmesi de nakiblerin vazifesidir.⁴⁷³

Aksi takdirde bu durum, insanları kızgınlığa, buğza, intikama ve nefrete sevk edecektir. Hâlbuki seyyidlerin Müslümanlarca sevilip sayılmaları gerekmektedir. Nakibleri, onları bu nevi kötü durumlardan korumalıdır. Böylece, onlara meyil ve sempati uyanabilir. Kalpler onlara dost olur ve ülfet peyda eder. Haklarında herkes temiz his ve düşünceler beslemeye başlar.

6. Nakiblerin bir görevi de sâdâtın haklarının zayı olmasını önlemek ve bu konuda onlara yardımcı olmaktır. Böylece hakları başkalarınınca yenmediği gibi, başkalarının hukukunu çiğnememeleri de sağlar.

7. Ayrıca fey ve ganimetlerdeki “zi'l-kurba/Peygamber akrabalığı” hissesinin dağıtılmasını sağlamak da hususi nakiblerin görevlerindendir.

8. Seyyide kadınların, nikâhta uygunsuz kimselerle evlenmesine mani olmak da gerekmektedir. Çünkü onlar, soyu şerefli hanımlardır. Nesep/soy şereflerini korumak ve saygınlıkları için buna ihtiyaç vardır.

9. Seyyidlere hürmet ve tazimin devamı için, had (içki,

⁴⁷³ Maverdi, s. 97; geniş bilgi için bkz. Sancık, *Nakibü'l-Eşrâfık*, s. 28.

zina, adam öldürme gibi suçların cezaları) gerektirmeyen küçük kusurlarına müsamaha ile bakmak gerekir (Bu diğer müslümanlar açısından da böyledir). Böylece kanlarının dökülmesi önlenir. Onların sürçme, yanılma ve kargaşalık sebebi olacak durumlarını görmezlikten gelmek, bu durumda nasihat ve afla muamele en makul tutum olacaktır.⁴⁷⁴

10. İslâm hukukuna göre özellikle tazir suçlarında hâkimin suçluya müdahalesi, kişilerin yapılarına, fazilet ve şereflerine göre değişmektedir. Bu durum suçlunun anlayacağı dilden konuşmakla ilgilidir. Şerefli, faziletli birisine tazir olarak yerine göre bir ters bakış yeterken, bir başkası için aynı suçu işleyene hâkimin makamında bağırıp çağırması gerekebilir. Şerifler ve seyyidler tazirde “*eşrâf-ı eşrâf* = şereflielerin en şereflieleri” sayıldıkları için, kendilerine had gerektirmeyen hususlarda eşrâf-ı eşrâf olanlara yapıldığı şekilde, müsamaha ve yumuşak davranışla suçları ihtar edilir.

Hususî nakiblerin seyyidlerin saygınlıklarıyla ilgili bu ve benzeri görevleri, aynı zamanda nakibu’n-nukabâların da (baş nakibler) görevleri içindedir. Ayrıca onların seyyidlerle ilgili olarak kadılık/hâkimlik, had uygulama, hacr/tasarruflardan men, yetimlerini evlendirme gibi beş ek görevleri daha bulunmaktadır.⁴⁷⁵

3.

Yeşil Alâmetin Saygı Telkin Etmesi

Yeşil rengin Haseni ve Hüseyini olanların alâmeti haline gelmesi; yedinci Abbasi Halifesi Memun devrinde (198-218/813-833) olmuştur. Bilindiği gibi Memun hicretin 201. yılında, On İki İmam’dan ve Hz. Hüseyin neslinden gelen Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım’ı veliaht tayin etmişti. Kendisi de Abbasi alâmeti siyah cübbe ve sarık yerine, yeşil cübbe ve ye-

⁴⁷⁴ Maverdi, s. 97; Sabbân, s. 123- 125; Şablancı, s. 117-118.

⁴⁷⁵ Maverdi, s. 97.

şil sarık giyip, Talibilerin (Ebu Talib sonundan seyyidlerin) de yeşil cübbe ve sarığı giymelerini emretmişti.⁴⁷⁶

*Yeşil seyyidlerin rengidir başta,
Sarığın yeşili, Emiri tacda.
Sarıktaki yeşili bilir her gören,
Resulü hatırlar yeşilde hemen.*

Seyyidlerin Dikkat Etmesi Gereken Noktalar:

Heytemi, genelde bütün Müslümanların, özel olarak da seyyidlerin uyma ve dikkat etmeleri gereken beş hususu sıralar:

- Dini ilimlerinin tahsiline önem vermek.
- Babalarla övünmeyi terk ve muttaki olmaya dikkat etmek.
- Sahabeyi tazim/büyükleme.
- Hz. Hüseyin'in şehit edildiği günde kimi Şiiilerin yaptığı taşkınlıkları yapmamak.
- Beşinci olarak da, nesepleri koruma hususunda dikkat göstermek ve yeşili giymektir.⁴⁷⁷

1. Dikkat edilirse, sadece seyyidler değil, tüm Müslümanlar bu beş şeye dikkate çağrılmaktadır. Özellikle seyyidlerin bu hususlarda dikkatli olmaları istenir.

- Çünkü Cedd-i Emcedlerine lâayık olması gerekenler, öncelikle onlardır. Rasulullah din ilimlerini bütün âlimlerden, sahabe ve kıyamete dek geleceklerden daha iyi biliyordu.
- Hz. Peygamber bir ilim ve hikmet şehri (Dâru'l-Hikmet)

⁴⁷⁶ Sabbân, s. 122, 156; Heytemi, s.183; Tağrıberdi, Cemâluddin Ebu'l-Mehâsin, *en-Nücumu'z-Zâhira*, I-X, Kahire 1962, II, 169; Zirikli, Hayruddin, *el-A'lâm Kamusu Tercimi'l-Eşhuri'r-Ricâl Ve'n-Nisâ*, I-X, Beyrut ty., V, 178; Hammer, Jozef Von, *Devlet-i Osmâniye Tarihi*, terc., Muhammed Ata, I-XI, İstanbul 1329, IV, 117; Suyuti, *Tarih*, s. 207; Mesudi, IV, 352-378; Eyyub Sabri Paşa, *Mirât-ı Mekke*, I-II, İstanbul 1329, II, 841.

⁴⁷⁷ Geniş bilgi için Bk. Heytemi, s. 179-183; Sabbân, s. 156; Eyyüb Sabri Paşa, II, 841.

idi. Bir ilim ve hikmet kitabı olan Kur'ân-ı Kerim kendisine nazil olmuştu. Rabbi kendisine edep ve terbiye ihsan etmişti.

- Hz. Muhammed (s.a.v.) vefat edince, dünyada yalnız ilim mirası bıraktı. Bu da Kur'ân ve sünnettir. Öyleyse Müslümanların ve özellikle seyyidlerin "*mane'î baba ve atası*" olan⁴⁷⁸ Resul-i Zîşan'ın bıraktığı zengin mirasa varis olmaları, veraset-i nübüvvete sahip çıkmaları gerekmektedir.

- Miras en yakınlarla daha çok düşer -İslam hukukuna göre böyledir-. Alındıkça artan Peygamber mirası din ilimleridir ve bunlara öncelikle seyyidler sahip çıkmalıdır. İlim, servet mirası gibi, varislere ister istemez intikal etmemektedir. Varisler ilim öğrenirse mirasa konabilmektedir.

- İlim öğrenenler, bu mirastan öğrendiği kadar pay alır. Seyyidler Peygamber'e (a.s.m.) varisler olabildikleri gibi, bütün ümmet de Rasulullah mirasına varis olmaya adaydır. Kim din ilimlerini öğrenirse onun veresesi/mirasçıları içine girer. "*el-'ulemâu vereseti'l-enbiyâ* = Âlimler Peygamberlerin varisleridir." hadis-i şerifi de buna bakar.

2. Ata ve babalarla övünmek de İslâm'da hoş karşılanmaz ve bir cahiliye işidir. Buna herkes dikkat ettiği gibi, seyyidler de dikkat etmelidirler. "*Biz seyyidiz, Peygamber nesliyiz*" diye övünmek yararsızdır ve yerinde değildir. Rasulullah bile "*Seyyid-i benî Âdem*" olduğunu ifade ederken "*lâ fahre= asla övünmek yok*"⁴⁷⁹ demiş, kendini ve nesebini övmemiştir. Çünkü İslâm'a göre gerçek şeref ve keramet/yükseklik, "*inne ekramekum 'indallâhi etkâkum*" ayeti gereği iman, takva ve ameli salihledir.

3. Seyyidlerin dikkat edeceği hususlardan biri de; Ehl-i Beyt sevgisini yanlış anlayıp, bunu sahabe düşmanlığına dönüştürmemektir. Ehl-i Beyt sevgisi derken, sahabenin bir kısmını (mesela Hz. Ali'yi ve Peygamber akrabalarını) diğerle-

⁴⁷⁸ 'Eb' kelimesi için bkz. Rağıb, s. 7.

⁴⁷⁹ İlgili hadise bkz. Mansur Ali, III, 328.

riyle düşmanmış gibi göstermek, onlara soğukluk ve düşmanlık duymak yanlışır.

4. Hz. Hüseyin'in şehit edildiği günde taşkınlıklar yapmak da doğru değildir. Eğer Ehl-i Beyte yapılanlar Müslümanları üzüüyorsa, neden Rasulullah'ın atlattığı badirelerin, çektiği sıkıntıların yıl dönümlerinde böyle merasimler yapılmaz? Neden Hz. Hamza ve diğer yakınlarına yapılanlar merasimle anılmaz? Niçin İslâm'a çok hizmeti geçen diğer sahabeler için merasimler yapılmıyor gibi soruların cevaplarını aramak gerekir.

5. Seyyidlerin ve bütün Müslümanların dikkat edeceği hususlardan biri de soyların hıfzı ve bilinmesidir. Çünkü hadis-i şeriflerde, nesebinden çıkana ve başka bir nesebe kendini ithal edene lanetle beddua edilir, Allah'ın böylelerine lânet ettiği haber verilir. Onların yeşili giymelerindeki maksat ise, neseplerindeki şerefın ziyadeliğini göstermek ve izhar etmektir.⁴⁸⁰ Böylece halk tarafından her zaman ve mekânda tanınacaklar, halkın seyyidlere saygı, tazim ve hürmette kusur etmeleri önlenecek, istenmeyen durumlarla karşı karşıya kalmalarının önü alınmış olacaktır.

O zamanlar Abbasiler "*siyah sarık*" sarıyorlar ve cübbelerini siyah giyiyorlardı. Bu onları tanıtan özel işaretti.

• Beyaz renk bütün Müslümanların şıar/sembolü idi. Genelde müminler beyaz giyme emrinden dolayı sarıklarını ve cübbelerini beyaz yapıyorlardı. Kırmızının tahriminde ihtilâf vardı.

- Sarı Yahudilerin sembolüydü.
- Talibilerin rengi ve sembolü ise "*yeşil*" oldu.

• Daha sonraları, yeşil sarık ve cübbe uygulamasında gevşeklik gösterilmiş, yeşil sadece sarıklarda kalmıştı. Seyyide ve şerifeler de (seyyid hanımlar) çoğu kez başlarına yeşil bir alâmet ilâştiriyorlardı. 773/1371'de, Memluk Sultanı Melik

⁴⁸⁰ Heytemi, s. 183.

Eşref Şaban, Hz. Ali evladı ile Müslümanların fark edilmez hale geldiğini ve yeşil alâmet âdetinin zamanla ortadan kalktığını görünce, Evlad-ı Resule muhabbet ve hürmetini göstermek istedi. Eskiden olduğu gibi, onların yine yeşil elbise giyip, yeşil sarık takmalarını emretti.⁴⁸¹

• Böylece, Talibilere (seyyidler) saygı ve sevgi hususu yerine gelmiş oldu. Hatta bu uygulamayı öven şiirler söylenmişti.⁴⁸² Böylece ilk defa Abbasi devleti tarafından sey-yidlere has kılınan yeşil, sembol olarak bütün İslâm dünyasına yayılmıştı. Aynı renk Osmanlılarla da seyyid ve şeriflerin sarıklarında sembol olarak varlığını sürdürmüştü. Seyyidlerin yeşil sarığı Osmanlı dönemi şiirlerine de konu olmuştur. On beşinci yüzyıl başlarında ölen Kaygusuz Abdal esrarla ilgili bir şiirinin üçüncü beytinde şöyle der:

*Kırmızı don giyinür, yeşil kubbe sarınur
Miskinlikten görünür iner alçak sîfâta⁴⁸³*

Burada geçen yeşil kubbe, yeşil sarıktır. Seyyidlerdeki yeşil sarık Medine'deki "Yeşil Kubbe"ye benzetilmektedir.

Antalyalı bir şair olan Kaygusuz bir başka şiirinde de beğenilmeyen kadınların özelliklerini şöyle bir dörtlükte anar:

*Baş bağlamış Emirî
Rencberler sever dEmirî
Danalar yemiş hamırî
Tekneye bakıp oturur.⁴⁸⁴*

Buradan başa bağlanan "emir"den kasıt, "Emir Sarık" da

⁴⁸¹ Eyyüb Sabri Paşa, II, 245; Şablancı, s. 183; Tağrıberdi, XI, 56, 120; Acluni, I, 19; Makrizi, Ahmed b. Ali, *Kitabu's-Sûlûk li Marifeti'l-Mülûk*, neşr. Muhammed Mustafa, I-II, Kahire 1924; III, 199; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Mekke-i Mukerreme Emirleri*, TTK Yayınları, Ankara 1984, s.5- 6.

⁴⁸² Zirikli, VI, 329.

⁴⁸³ Abdülhakî Gölpinarlı, *Alevî ve Bektaşî Nefesleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992, s. 214.

⁴⁸⁴ A.g.e., s. 221.

denilen yeşil sarıktır. Kadın başörtüsü üstüne sarık gibi bir başlık bağlamıştır.

Şah İsmail olarak bildiğimiz Hatayi de (1486-87 - 1524) Çam ağacını anlattığı bir şiirinde şunları söyler:

*Benim adım çam ağacı
Güzel görünüp dururum
Ağaçların seyyahıyım
Emir sarunup dururum.*⁴⁸⁵

Bu şiirden de seyyidlerin alâmeti olan Emir Sarık'ın o zamanlar Anadolu, İran ve İslâm dünyasında yaygın olduğunu çıkarabiliriz. Çam ağacı da seyyidler gibi yeşil renge bürünmüştür, "emir sarunup" durmaktadır. Seyyidlerin simgesi yeşil sarık olduğu gibi, bu seyyidlerden olan On İki İmam sancağının ve Mehdi'nin bayrağının da rengidir. Koyunoğlu'nun bir Bektaşî nefesinde bu şöyle anlatılır:

*Yeryüzüne nazar salan
Düşmüşlerin elin alan
Yeşil sancak çekip gelen
Onik'İmam çerisidir*⁴⁸⁶

Safavi Osmanlı savaşları sırasında yazıldığı tahmin edilen Pir Ali'nin yazdığı bir şiire göre de Mehdi gelecek ve Osmanlı'nın yaptığını yanına komayacaktır. Bu şiire göre Mehдинin donu/sureti kırmızı olmakla birlikte sancağı ise seyyidlik alâmeti olan yeşildir:

*Pir Ali der Mehdi gönül yatağı
Kırmızıdır donu yeşil sancağı
Düzelim koşalım bahçeli bağı
Yezidler aradan sürülse gerek*⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ A.g.e., s. 254. ayrıca Kazak Ahmed'in Balım Sultan hakkındaki şiirinin beşinci dörtlülüğüne bkz. s. 109

⁴⁸⁶ A.g.e., s. 92.

⁴⁸⁷ A.g.e., s. 95.

4.

**Nakîbu'n-Nukabâ Unvanlarında
Seyyidlere Hürmet**

Abbasilerde Ensâb Nikabeti (Nakîbu'l-Eşrâfîlık) en yüksek devlet memurluklarından biriydi ve halifelerden sonra en yüksek makam Nakîbu'n-Nukabâ makamıydı. Buraya tayin edilenlerin tayin menşurlarına seviyelerine münasip saygı lafızları yazılırdı.⁴⁸⁸ Aynı zamanda bu makama atananlara unvanlar verilir ve hilatler (özel elbiseler) giydirilirdi.⁴⁸⁹

1. Meselâ, H. 453 senesi Recep ayında Halife el-Muti (H. 334-363/ M. 946-974) tarafından başkent Bağdat'ta baş nakip tayin edilen Ebu'l-Fevâris Tarrâd b. Muhammed ez-Zeynebî'ye (ölm. Şevval 491) bu yüksek memuriyeti dolayısıyla hilat giydirilmiş ve "*el-Kâmil Zü'l-Mecdeyn*" ve "*el-Kâmil Zü'ş-Şerefeyn*" unvanı verilmişti.⁴⁹⁰

2. Yine Nakîbu'n-Nukabâ Ali b. Tarrâd ez-Zeynebî (ölm. H. 538) –Ebu'l-Fevâris'in oğludur– Halife el-Muhtazir (H. 487-512/M. 1094-1118) tarafından Abbasi soyu Ensâb Nikâbeti başına getirilmiş ve kendisine makamının yüceliğini ihsas, tazim ve hürmet ihtiva eden "*er-Rıza Zü'l-Fahreyn*" lakabı tevcih edilmişti.⁴⁹¹ Bir başka kaynağa göre ona "*er-Rıza Zü'l-Fahreyn*" unvanı verilmişti.⁴⁹²

Halife Müsterşid (512-529/1118-1135) H. 517'de Talibi Nakîbu'n-Nukabâsını, yani baş nakibi azletmiş, zamanın Abbasi Nakîbu'n-Nukabâsı Ali b. Tarrâd'a (ölm. H. 538) Talibi

⁴⁸⁸ Corci Zeydan, I, 238.

⁴⁸⁹ İbnülesir, X, 18; İbnülcevzi, VIII, 244; X, 109.

⁴⁹⁰ İbnülcevzi, VIII, 244, 260; X, 11, 109; İbnülesir X, 18, 280; Tağriberdi, V, 162; Ebu'l-Felah, Abdullah İmad, *Şezerâtü'z-Zeheb, fi Ahbâr-i Men Zeheb*, I-VIII, Beyrut ty. III, 396.

⁴⁹¹ Tağriberdi, V, 273.

⁴⁹² İbnülcevzi, X, 109.

umumi nakibliğini de vererek, Alevi ve Abbasi nikabetlerini bir şahusta birleştirmişti.⁴⁹³ Tayinde Nakîbu'n-Nukabâya unvan tevcihi olmadı. Çünkü o, el-Muztazhir devrinde Abbasi Baş Nakibi olunca unvanını almıştı.

3. Hicretin 512. yılında vefat eden, Hüseyin b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî de, Talibi ve Abbasi Nakîbu'n-Nukabâlığı kendisinde birleştirilenlerden biriydi. O Hanefi mezhebin-den bir âlimdi. Ona da hilâfetten sonra ikinci sırada gelen nakîbu'n-nukabalığa tayinde, herhalde ilim adamlığı düşü-nülerek "*Nûru'l-Hüdâ*" unvanı verilmişti.⁴⁹⁴

Halife Kadir Billâh (381-422/991-1031) hilâfetinde, Buvey-hi Sultanı Bahaüddeve, Ebu Muhammed Musevî'yi Irak Ta-libileri nikabetine, "*Kâdi'l-Kudâtık*"a Hac Emirliği ve Divan-ı Mezalim'e tayin etmek istedi, durumu Şiraz'dan Bağdat'a yazdı. Adı geçenin menşuru (tayin beratı), halife onayına su-nuldu. Halife Kâdi'l-Kudâtık hariç, diğer vazifeleri onayladı ve ona "*et-Tahir Zü'l-Menâkıb ve el-Evhad*" unvanları verildi.⁴⁹⁵ Hüseyini olan Ebu Ahmed b. el-Musevî'nin iki oğlundan biri Şerif Rıza (ölm. H. 406) ve kardeşi, el-Murtezâ (ölm. H. 436) her ikisi de, Bağdat'ta Talibi nakîbu'n-nukabalığa görevle-rine tayin edilmişlerdir. er-Rıza ve el-Murtezâ da asıl isim-leri değil, kendilerine Nikabet vazifesi dolayısıyla verilen unvanlardır.⁴⁹⁶ Bazı kaynaklara göre küçük kardeşin unvanı "*el-Murtezâ Zü'l-Mecdeyn*"dir. Bilindiği gibi, Hz. Ali'nin un-vanlarından biri de "*murtezâ*"dır.

⁴⁹³ İbnülesir, X, 617.

⁴⁹⁴ Tağriberdi, V, 217; İbnülcevzi, X, 201.

⁴⁹⁵ İbnülesir, IX, 182; İbnülcevzi, VII, 153, 247.

⁴⁹⁶ Safedi, Salahuddin Halil b. Aybek, *Kitabu'l-Vâfi bi'l-Vefayât*, neşr. Hel-mut Ritter, I-VIII, Tahran 1961-1971, III, 374; Tağriberdi, IV, 240; *Şezerâtü'z-Zeheb* II, 182; İbnülcevzi, VII, 279; Musevî, Mirza Muhammed Bakı, *Ravzotu'l-Cennât fi Ahvali'l-Ulemâ Ve's-Sâdât*, neşr., Esedullah İsmâiliyan, I-VIII, Beyrut ty., IV, 308; İbnu Kesir ed-Dimaşki, *el-Biddâye Ve'n-Nihâye*, I-XIV, Beyrut 1966, VII, 3-4.

5. Ebu'l-Kasım Ali b. Musa İshak Hüseyinî, Merv'e Talibi nakibi tayin edilmiş ve kendisine "*Zü'l-Mecdeyn= İki Mecd'in sahibi/Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve soyundan gelenlerin sahibi/nakibi*" unvanı verilmişti.⁴⁹⁷ Hicri 472 yılında vefat eden, Üsâme b. Ahmed el-Alevi, babasının ölümü üzerine Merkez (Bağdat) de onun yerine Talibi nakîbu'n-nukabalığa vazifesine getirilmiş ve kendisine "*el-Murtezâ*" lâkabı layık görülmüştü.⁴⁹⁸ O dört yıl kadar vazifede kaldıktan sonra bazı sebepler üzerine istifa etmiş ve makamına kız kardeşinin kocası Muammer b. Muhammed Ebu'l-Ğanaim'in (ölm. H. 490) getirilmesini istemişti. İsteği yerine getirildi.

Bu tayinde yeni görevliye "*et-Tahir Zü'l-Menâkıb*" unvanı verildi. Adı geçen zat, 32 yıl bu görevinde kalıp H. 490 yılında Bağdat'ın Kerh mahallesinde ölünce, oğlu Ebu'l-Fütuh Haydar onun yerini almış ve kendisine "*er-Rıza Zü'l-Fahreyn*" unvanı verilmişti.⁴⁹⁹

Bu unvanlardan başka, "*er-Rıza Zü'l-Hasebeyn, et-Tahir, Nizâmü'l-Hazreteyn*" gibilere de rastlarız.⁵⁰⁰ Unvanlar, bir yandan nikabet vazifesi verilenin önemini göstermekte, diğer yandan Seyyidlere tazim, hürmet, haklarına riayet ve onlara gösterilen hassasiyetin tezahürü olmaktadır.

Nakiblere verilen "*Fahreyn/iki övünç, Şerefeyn/iki şeref, Mecdeyn/iki mecd, Hasebeyn/iki hasep, Hazreteyn ve benzeri ikilik anlatan unvanlar*" Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e işaret etmektedir. "*Rıza ve Mürteza*" gibi unvanlar da Hz. Aliye işaret ederler. Mesela er-Rıza Zü'l-Fahreyn, iki övünç sahibi Rıza demektir. Burada, görevlinin talibi nakibi oluşuna parmak basıldığı gibi, Haseni ve Hüseyinilerin sahibi/nakibi oluşuna da işaret vardır. Et-Tahir lakabı ise, İtret-i Tahireye, yani Fatıma soyuna

⁴⁹⁷ Hamevi, XIV, 34.

⁴⁹⁸ Safedi, VIII, 376.

⁴⁹⁹ Tağriberdi, V, 160; İbnülcevzi, IX, 104.

⁵⁰⁰ İbnülcevzi, VII, 206, 237, 279; VIII, 271; X, 109; Zirikli, I, 168.

işaret ve alâmettir. Daha önce İmam Şafiî'nin bir şiirinde geçtiği gibi, Hz. Fatıma kendisi "*Zekiyye*" ve ayrıca "*Tahira*"dır. Soyunda "*İrk-ı Tahir*" diye anılır.

5.

Seyyidlerin Elçiliği

Abbasilerde seyyidler, elçilikte seyyid olmayanlara tercih edilmişlerdir. Büyük Selçuklu devletinde de böyle olmuştur. Düşünceye göre, elçi Peygamber soyundan şerif veya seyyid biri olursa, onun "*İrk-ı Tahir*"ı gönderildiği hükümdara hürmet telkin edecektir.⁵⁰¹

Halifelere büyük bir nüfuz bahşeden Kureyş'ten ve ondan daha önemlisi Peygamber soyundan (Haşimilerden) olma vasfı, diğer memuriyetlere de itibar kazandırmış ve seyyidlerden elçilik yapanlar da olmuştur.⁵⁰² Söz gelişi, Hz. Abbas soyundan olanların genel nakibi Tarrâd b. Muhammed, h. 454'te Halife el-Kaim (422-467/1031-1075) tarafından iki kez Alparslan'a elçi olarak gönderilmişti.⁵⁰³ Seyyidlerin elçiliğinin başka örneklerine de rastlanır.⁵⁰⁴

Ayrıca Abbasilerde nakibler, önemsenmeleri ve seyyidlerin temsilcisi olmalarıyla, resmî karşılama törenlerinde Halifelerle birlikte bulunurlardı.⁵⁰⁵ Bütün bunlar; devletin en önemli şahsı ve onun yanında yer alan Nakîbu'n-Nukabâların makam yüceliğini, seyyidlere ve bu makama gösterilen hürmeti gösterir.

⁵⁰¹ M. Altay Köymen, , *Alparslan ve Zamanı*, I-II, TTK Yayınları, Ankara 1983, II, 74-75; Nizamü'l-Mülk, *Siyasetnâme*, terc. M. Altay Köymen, Ankara 1982, s. 125.

⁵⁰² Köymen, II, 94; Zirikli, II, 279; İbnülcevzi, VII, 83; X, 5, 201.

⁵⁰³ İbnülesir, X, 23; İbnülcevzi, VII, 218; Krş. İbnülesir, X, 35.

⁵⁰⁴ İbnülesir, X, 63, 78, 136, 440, 441, 446; Turan Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1980, s. 218.

⁵⁰⁵ Geniş bilgi için bk. İbnülesir, a.g.e., IX, 596, 611, 638; X, 18; İbnülcevzi, VIII, 190; IX, 104, 158; X, 109, 208; Zirikli, III, 324; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 132-133.

D. Osmanlı Öncesi İslâm Devletlerinde Seyyidlere Bakış

1.

Fatımilerin Hz. Hasan ve Hüseyin Nesline Hürmeti

FATİMİLER VE SEYYİDLERLE ilişkileri önemlidir:

1. Fatımilerde (297-569/909-1171) seyyid denince akla Haseni ve Hüseynîler gelirdi. Böylece İslâm dünyasında Nikabette ilk önemli değişiklik bunlar tarafından yapılmış oldu. Artık seyyid olarak sadece Hz. Hasan ve Hüseyin soyu kabul ediliyor ve Ensâb Nikâbeti de sadece bunlar için söz konusu oluyordu.

2. Fatımiler, Şii bir hilâfet olmaları ve kendilerinin Hz. Fatıma soyundan olduklarını iddia ettikleri için,⁵⁰⁶ "Mevlid-i Nebi, Mevlid-i Ali b. Ebi Talib" merasimleri yaparlar, Hz. Hasan ve Hüseyin için de mevlid törenleri icra ederlerdi.⁵⁰⁷

• Hz. Hüseyin'in şehit edildiği gün yas merasimleri yapılırdı.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ İbn-i Haldun, I, 46 vd; Hasan İbrahim Hasan, IV, 236.

⁵⁰⁷ Hasan İbrahim Hasan, III, 454; IV, 181, 321, 641.

⁵⁰⁸ a.g.e., III, 454.

• Hutbelerde, on iki imamın adları zikredilir, minberlerde Hz. Hasan ve Hüseyin başta olmak üzere, seyyid kabul edilen Fatımî halifelerine dua edilirdi.⁵⁰⁹ Nakîbu'l-Eşraf, yalnız Talibiler için tayin ediliyordu.⁵¹⁰

• Nakibin vazifeleri Abbasilerdeki gibiydi ve Nakîbu'n Nukabâların halifeler yanında değeri büyüktü. Halife cülûslarında Baş Nakib, Halife ile beraber olduğu gibi, bayram namazlarında da Fatımî Halifesi ile birlikte olurdu. Bayram tebriklerinde Halife, Nakîbu'l-Eşrâfla birlikte tebrikleri kabul eder. Nakibler de ayrıca Halifelerin bayramlarını tebrik ederlerdi.⁵¹¹

3. Anlaşılan o ki; Fatımiler özellikle Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.) soyuna çok önem veriyorlar, kendilerini de bu soydan saydıkları için, bu soya hürmet ve tazim üzerinde hassasiyetle duruyorlardı.

Umumî ve önemli merasimlerde baş nakibin bulunması, ve tayininin halife menşuru ile yapılması da⁵¹² Haseni ve Hüseynilere verilen önemi ve hürmeti yansıtır..

2.

Zengiler, Eyyubiler ve İlhanlılar'da Seyyidlere Saygı ve Hürmet

Musul Atabeyi İmâduddin Zengî adına kurulan ve M. 1127-1261 yılları arasında yaşayan devlette de seyyidlere hürmet ve saygı görülür. Zengiler Abbasileri taklit ederek, Talibiler ve Abbasoğulları için Nakîbu'l-Eşrâflık kurmuşlardı.⁵¹³

⁵⁰⁹ a.g.e., III, 428.

⁵¹⁰ Makrizi, Ahmed b. Ali, *İttî'âzû'l-Hunafâ bi Ahbâri'l-Eimmeti'l-Fatimiyyin Ve'l-Hulafâ*; I-II, Kahire 1971; II, 3, 88.

⁵¹¹ Makrizi, Ahmed b. Ali, *el-Hıttatü'l-Makriziyye*, I-I, Beyrut ty. I, 354, 385, 431, 453-454.

⁵¹² Geniş bilgi için bkz. Makrizi, *İttî'âz*, II, 133.

⁵¹³ Ebu Şâme, Şihâbuddin el Makdisî, *Kitabu'r-Ravzateyn fi Ahbâri'd-*

Nakîbu'l-Eşrâflar, Âl-i Beyte mensubiyetlerinden dolayı, özellikle hükümdar yanında itibarlıydılar.

• Nakibler için ayağa kalkmak adetti.⁵¹⁴ Demek ki, Asr-ı Saadetle başlayan seyyidlere hürmet, tazim, onlara ayağa kalkma ve onları mecliste en güzel yere oturtma⁵¹⁵ gibi ikram ve iltifat tezahürleri, zamanla yerleşmiş ve bu beldelerde adet haline gelmişti.

Nureddin Zenginin (H. 541-568/M. 1146-1173) yetiştirdiği bir komutan olan Selahaddin Eyyubi adına kurulan devleti de; (H. 569-648/M. 1171-1250) seyyidlere gereken önemi verdi.

• Eyyubilerde Abbasi ve Zengilerde olduğu gibi Hz. Hasan ve Hüseyin nesli için vakıflar tesis edilmiştir.⁵¹⁶

• Eyyubilerde Nakîbu'l-Eşraf gözetimindeki eşraf divanına merkezden yıllık ödenek ayrılıyordu.⁵¹⁷

İlhanlılar ve Dâru's-Siyadeler: İlhanlılar M. 1256-1344 yılları arasında hüküm sürdüler. 1295'te tahta çıkan Gazan Mahmud Han bir yıl sonra Müslüman olmuş, ülkesinde vakıflar tesis etmiştir. Bu vakıflardan camiler, tekkeler, mescitler, kütüphaneler ve hastaneler için tahsis edilenler olduğu gibi, seyyidlerle ilgili Dâru's-Siyadeler için olanlar da vardır.⁵¹⁸ İlhanlılarda "Nakîb-u Nukabây-ı Sâdât" adında ilk defa Gazan Mahmud Han tarafından baş nakib tayin edildi. Tayin edilen nakibler, Abbasi Devleti Nakiblerinin vazifeleri ile Hz. Hasan

Devleteyn en-Nûriye Ve's-Salâhiye, I-II, Kahire 1288, I, 16- 17.

⁵¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Hamevi, XIV, 65.

⁵¹⁵ Heytemi, s. 176, 185, 228, 230, 236; Taberi, *Zahâir*, s. 196, 200, 202; Şablancî, s. 117.

⁵¹⁶ Makrizî, *Hıtat*, II, 152, 153, 296; Şablancî, s. 183.

⁵¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Medhal*, TTK Yayınları, Ankara 1941, s. 192, .

⁵¹⁸ Uzun Çarşılı, *Medhal*, s. 264; Bertold Spuler, *İran Moğolları*, terc., Cemal Köprülü, Ankara 1957, s. 267.

ve Hüseyin soyundan gelenlerin işleri ile meşgul oluyorlar, Ali evladını vakıflar idare ediyordu.⁵¹⁹

İlhanlılarda Nakîbu'l-Eşraflar şerifler için, Dâru's-Siyada adıyla taştan ve medreselere benzeyen yapılar yapılmıştı. Adlarından da anlaşılacağı üzere, buralar seyyidler içindi. Muhafazalı, içlerinde yatma, yemek yeme ve misafir olarak kalma imkânı bulunan büyük binalardı. Bir bakıma yalnız seyyid ve şeriflere tahsis edilen kervansaray ve misafirhanelerdi.

Yönetim özellikle Peygamber nesline hürmet, onlara ikrama bulunmak, yemek vermek, güler yüz ve yatacak yer göstermek gibi şeyleri sağlamakla, bunların hem halk nezdinde saygınlığı ve onlara değer verilmesini sağlıyor hem de Peygamber torunu yolcu ve muhtaçların başkasına el açmasını önlemek, itilip kakılmasına, tahkir ve terziline mani olmak istiyordu.

Böylece, bir bakıma "*sâdâta yer vermek*", onları güzel yerlere oturtma ve hürmet gerçekleştiriyordu. Ayrıca Nakîbu'l-Eşrâf daireleri olan bu yerlerde, yalnız seyyidler misafir edilir, misafirlikleri müddetince, her ihtiyaçları karşılanırdı. Buralarda kendilerine yemek verildiği gibi, odaların mefruşatı da Dâru's-Siyade idaresince karşılanmakta, hatta aydınlanmaları için mum bile verilmekteydi. Dâru's-Siyade'den ayrılan seyyidlere yol azığı da sağlanırdı.⁵²⁰

Gazan Mahmud Han, Ali Evladı'nı vergiden muaf kılmıştı. Bunun sebebi, bir yandan seyyidlerin şiiirle olan irtibatını kesmek iken,⁵²¹ diğer yandan onlara gösterilen tazim, tevkir, ikram ve izzetin bir tezahürü idi. Osmanlıların ilk zamanlarında da Fazlullah paşa Edirne'de seyyidler için bir dâru's-siyade yaptırmıştı.⁵²²

⁵¹⁹ Bertold, s. 267.

⁵²⁰ İbn-i Batûta, *Seyahatnâme-i İbn-i Batuta*, terc., Mehmet Şerif, I-II, İstanbul, 1333- 1335; I, 326.

⁵²¹ Bertold, s. 265- 266; Sarıçık, *N. Eşrâfîlik*, s. 34.

⁵²² Aşıkpaşazade, *Tavârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nihal Atsız, İstanbul 1985, s. 198. bab, 159. Ayrıca bkz. Neşri, II, 218.

3.

Memlûklularda Sâdâta Hürmet ve Tazim

a) Hürmet ve Tazimin Nakib Unvanlarına Yansıması:

1. Mısır'da kurulan Memlûklularda (H. 648-923/M. 1250-1517) Fatımîler, Eyyubiler ve İlhanlılarda olduğu gibi Haseni ve Hüseyinîler için kurulan Nikabet Teşkilâtı vardı.⁵²³

Nakîbu'l-Eşraflar âlim, kâmil, muttaki ve seyyidlerden olurlar ve menşurlarla (tayin beratı) bu makama gelirlerdi.

Memlûklularda, seyyidlere verilen önemin bir tezahürü de, nakîbu'l-eşraflara verilen unvanlardı. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

"El-hasîb, en-nesîb, et-tâhîr, el-kâmil, el-fâzıl, ez-zekiy, şerefu's-sâdeti'l-eşraf, fahru'l-itreti't-tâhire, zeynü's-sülâleti'z-zahire, nakîb-u nukabâi'ş-şûrafa, mecdü'l-asabeti'l-aleviyye, cemâlu'l-asabeti'l-Fatimiyye, ücteba'd-devle, bahâu'l-mille ve hâlisatu'l-mülûk ve's-selâtin."⁵²⁴

2. Nakîbu'l-Eşrâf unvanları manidardır:

Mesela "Hasîb" unvanına göz atalım. Hasîb hasepten gelir. Hasep sülaleden, ıftihar yolu ile alınan iyiliktir. Dedelerle ıftihar olunacaksa, dede ve atalar içinde en çok iyilik ve hayra sahip olan şüphesiz seyyidler neslinin cedd-i emcedi olan Hatem-i Enbiya'dır. Bu açıdan övünmek gerekirse, seyyidler nesli atası, onun soyundan gelen imamlar ve Âl-i Beyt aktaplarıyla övünmek gerekir. Çünkü hasebce zirvede olanlar, yani hasîbler onlardır. Kimseye nasip olmayan şeref, asalet, kadir, haysiyet ve kereme sahiptirler.

• Unvanlardan biri de nesîbtir. Nesebin, yakınlık, akrabalık manasına geldiği, nesibin yakın olan nesep sahibi gibi manası ifade ettiği düşünülürse, nesepçe Rasulullah'a en ya-

⁵²³ Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 11; el-Kalkaşandî, Ahmed b. Ali, *Subhu'l-A'sâ fi Sındati'l-İnşâ*, I, XIV, Kahire ty. VI, 143; Krş. XI, 118; Makrizî, *Sülûk*, I, 140.

⁵²⁴ Kalkaşandî, VI, 143- 144, Krş. a.g.e., XI, 118.

kınlar ve nesîbler, yine soyundan olanlardır. Hz. Hasan ve Hüseyin'e "*Hasîbeyn-i Nesîbeyn*" de denir.

Nakîbu'l-Eşraflara verilen, "*et-Tahir, el-Kâmil, el-Fazıl, ez-Zekiy, Fâhru'l-İtreti't-Tahire*" gibi unvanlar, öncelikle Ahzap Suresi 33. ayeti ile ilgilidir. Çünkü adı geçen ayette, "*Ey Peygamber Ehl-i Beyt'i (ev halkı, Âl-i Beyti) şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi ter temiz yapmak ister.*" buyrulmaktadır. Sonra temizlikle ilgili unvanlarda "*ez-Zekîyye*" ve "*Tahire*" gibi adlarla anılan Hz. Fatîma'yı hatırlamak gerekir.

Yüce Allah bütün insanları, müminleri ve özellikle Ehl-i Beyt'i, günah kirlerinden temizlemek ister, ayet-i kerime ile bunu açıklar. Nakîbu'l-Eşraf unvanları bu tathirle ve onun sonucu gerçekleşen kemal, şeref ve yücelikle ilgilidir. Diğer unvanlar üzerinde de uzun uzun durmaya değer. Bu unvanlarla bir yandan nakiblerin faziletleri anlatılırken, diğer yandan onların Hz. Fatîma soyundan oldukları vurgulanmaktadır.

- Ayrıca, "*Mücteba'd-Devle, Hâlisetü'l-Mülûk ve's-Selâtin*" gibi unvanlarla nakiblere farklı değerler atfedilmek istenir. Mücteba, seçilmiş, kıymetli, devlet, galebe, mertebe yüksekliği, birinden diğerine geçip duran şey demektir. Seyyidler ve seyyidlerin başı olan Nakîbu'l-Eşraflar, mücteba't-devledirler. Mertebe ve makam yükseklikleri en değerli kimseler görülürler. Mücteba ayrıca, Hz. Peygamber'in seçilmişliğine işaret ettiği için mustafa/seçilmiş anlamındadır.

- "*Bahâu'l-Mille*" unvanı da İslâm milleti içinde onların değer ve yüceliklerine işaret eder. Aynı zamanda onlar "*Hâlisatu'l-Mülûk ve's-Selâtin*" unvanına lâyık görülmüşlerdir. Çünkü meliklerin ve sultanların nesep, iman ve İslâm cihetinden, en saf, hilesiz, seçkin raiyeti olmaya layık gördükleri, pek önemsemedikleri, hem seçkin hem de kendileri için başkaları içinden seçmek istedikleri kimselerdir.

b) Memlûklulardan bir Menşur:

1. Memlûklulardan günümüze ulaşan bir nikabet menşuru

suretinde, önce neseplere şeref veren, haseplerin hakkını eda eden, onların hukuklarını gözeten Allah'a hamd ve Allah'ın üzerine kitap indirdiği abdine (Resulüne) şahadet edilir.

Sonra yine, mübarek şecereden (Hz. Peygamber) nesilleri süren Rasulullah'a, âl ve ashabına salât edilir.⁵²⁵ Burada Hz. Peygamber mübarek, bereketli, hayırlı ve iyi ağaca benzetilmiş, nesli de meyveleri olmuşlardır.

Arapçada şecere, hem bildiğimiz ağaçların hem de bir kökten çıkan, dallanıp budaklanan soyların adıdır ve "nesep şeceresi/soy ağacı" diye söylenmektedir. Aynı adlandırma, bütün İslâm devletleri ve Osmanlılarda vardı. Böylece, Şecere-i Nebi, kökü ve aslı kol ve dallara ayrılmış, dallardan yeni dallar çıkmış ve adeta bütün İslâm dünyasına dalını budağını uzatmıştır. Âl-i İmran Suresinin 37. ayetinde buyrulduğu gibi, Allah Resulünü güzel meyveli bitki gibi din ve soyca büyütmüş, meyvedar etmiştir. Sünnet ve dinine cibillî taraftarlar olan Ehl-i Beyt mensupları da bu nesep ağacının tatlı, lezzetli ve yararlı meyveleridir.

Meyveler, ağacın özellik ve karakterini taşır. Bu açıdan, o hayırlı, pek bereketli ve iyi ağacın meyveleri de (seyyidler ve şerifler) onun seyyidlik ve meziyetlerinin işaret ve alâmetleri olacaklardır. Menşurda nesep ağacı benzetmesinin hikmeti bu olsa gerektir.

2. Hamd ve salâttan (dua rüknü) sonra menşurun ana konusuna geçilir ve menşura göre nimetlerin sarf edileceği en hayırlı yer, Hz. Peygamber'in kurduğu bina ve yapıların sağlamlaştırılması, ona mensup başboşların kayıt altına alınması, ona (soyca) yakın veya uzakların gözetilmesidir. Ayrıca, Âl-i Beyt kadrini yüceltecek ve onlara itina gerektirecek sebepleri sağlayacak her şey de muhafaza edilmelidir.

Çünkü Hz. Hasan ve Hüseyin soyu İtret-i Tahire, vahyin mirasçıları ve Ehl-i Beyttirler. Onlarda, Hz. Peygamber'in

⁵²⁵ Kalkaşandi, XI, 163.

efendilik ve meziyetlerinden açık işaret ve alâmetler vardır. Şüphesiz Allah da onlar için yaklaşıma (kurba) istemiş ve onlar çeşitli meziyetlerle donatılmıştır. Bu soyun mutasarrıfı olacak Nakib-i Nükaba, bu vasıflarla seçilmiş olduğu gibi, aynı vasıfları seyyidler de taşırlar.⁵²⁶

3. Menşurlarda adet olduğu üzere hamdele ve salveleden sonra, verilecek göreve işaret eden ayet ve hadislerle görevin önemi belirtilmektedir. Burada da, Şûra Suresi 23. ve Ahzap Suresi 33. ayetine işaret edilir. Âl-i Beytten olanlara meveddet, itina ve onlarla yakınlık peyda etmek üzerinde durulur. Bunda, Seyyid-i Mürselîn'i razı edecek ve hoşuna gidecek bereketler olacağından ve Yüce Allah bu işi gerçekleştirene ecir yazacağından, sâdâta bir reis/nakib gereklidir.

Reisin vazifeleri şöyle sıralanır:

- Âl-i Beyt incilerini (fertlerini) dizmek ve düzenlemek,
- Övünçlerini tazim ve yüceltmek/tefhim, neseplerini muhafaza,
- Kendi yücelikleriyle haseplerini cilalamak,
- Tedbirle gelirlerini arttırmak,
- Bu Şecere-i Zekiyye'nin⁵²⁷ (a.s.m.) gölgesi altında, onun olgun meyvelerini arttırıp güzelleştirecek şeyleri araştırmak,
- Kendilerine emanet edilen bu nesli korumak, nesep iddia edenlerin iddialarından onları beri tutmak,
- Seyyidlerin nizamlarını muhafaza, onlara devamlı ikramlarda bulunmak, güzel ahlâk üzere tutmak ve çeşitli yardım ve şefkatlerle kendilerine el uzatmak.⁵²⁸

Bu görevlerden şu ortaya çıkıyor ki, seyyidlere önem verilmekte, devlet onlara iyi gözle bakmakta ve lekeleyici noksanlıklardan seyyidlerin beri tutulmasını istemektedir. Bu da nesepleri tespit ve risalet denizi incisi ve "Şecere-i Zekiyye" mey-

⁵²⁶ a.g.e., XI, 163; bkz. Belge nr. 9.

⁵²⁷ Görüldüğü üzere, "ez-Zekiyye" tabiri sadece Hz. Fatıma için değildir, burada Hz. Peygamber için de 'Zeki' geçer.

⁵²⁸ Kalkaşandi, XI, 163-164; bkz. Belge nr. 9.

vesi seyyidlerin başına Nakîb-i Nukabâ-ı Eşrâf atamakla olmaktadır.

Memlûklularda, bir seyyid veya şerif Sultan huzuruna çıkınca, soyuna hürmeten yer öptürülmezdi.⁵²⁹ Bu da, seyyidlere olan hürmet ve tazimde ayrıcalıklarını gösterir. Ayrıca Memlûklu Sultanı Melik Eşref Şaban 773/1371'de Evlad-ı Resule sevgi ve hürmetini göstermek, onları kıyafette diğer insanlardan ayırmak üzere, kendileri için yeşil sarık âdetini ihdas etmişti.⁵³⁰

c) Sâdât İncileri:

Nakibler incileri (*sâdâtı*) gereği gibi ve ustalıkla nesep ipine dizileceklerdir. Burada şecere-i zekiyye veya nesep şeceresi vafından sonra seyyidler için "*dür*" benzetmesi yapılmıştır. Geçmişte ve İslâm kültüründe inci kıymet ve değer in sembolüdür. Osmanlılar, aslı vahiy olan parlak hakikatli manalara semavi inciler manasına "*dür-i semavi*" derlerdi.

Bütün incilere "*dürer*" dendiği gibi, söz incileri yağdıran edipler de "*dürerbâr*"dır. "*Dür-i beyzâ*" parlak büyük incidir. "*Dür-i can*", can sade fi ve incisi sevgilidir. "*Dür-i dirahşan*" parlak incidir. "*Dür-i meknûn*" da parlak, mahfazası içindeki incidir. "*Dür*" daha birçok sıfatla farklı manalarda kullanılmıştır.⁵³¹ Kur'an'da temiz, değerli ve güzel cennet kadınları inciye benzetilir.

İnci terkiplerinden Rasulullah'ı anlatanlar da vardır. "*Dür-i Yekta*" benzeri olmayan, kabuğundaki tek incidir. Mecazen Hz. Peygamber'i (a.s.m.) ifade eder. Büyük okyanuslarda, sıcak denizlerde herkesin sahip olmaya can attığı, nice inciler ve içinde inci saklayan sade fi ler vardır. İnsanlar incilerle kendilerini, sade fi lerle eşyalarını süslemek isterler. Fakat

⁵²⁹ Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 143.

⁵³⁰ Eyyüb Sabri Paşa, II, 844; Makrizi, *es-Süluk*, III, 199, Şablancî, s. 183; Tağrıberdi, XI, 56; Aclunî, I, 19.

⁵³¹ Bkz. Devellioğlu, s. 230; Yeğ in, s. 208.

dürr-i yektaya sahip olmak herkesin kârı değildir.

İşte Rasulullah, Müslümanlar ve Peygamberlerle mukayese edildiğinde bir dürr-i yektadır. Her ne kadar o da insanlar gibi beşer ve kul ise de, yekta oluşta onlardan farklıdır. Kendisine bu ve benzer sebeplerden, "Dürr-i Yetim", yani sade-finde biricik inci de denir. Sadefi, Âmine Hatun'dur. Süley-man Çelebi "ol sadeften doğdu ol dürr danesi" der ve bu hakika-te parmak basar. O sadeften yekta ve yetim bir inci çıkmış-tır. O dürr-i yekta ve dürr-i yetimdir. Tasavvufta dürr-i ye-tim, insan-ı kâmil adıdır. İnsan-ı kâmil denince ilk akla gelen Ekmel-i Rusûl, Resul-i Ekrem, Seyyid-i Beni Âdem, Hatem-i Enbiya'dır.⁵³²

Seyyidler de, cetleri Hz. Muhammed kadar olmasa da bi-rer kıymetli incidirler. Kıymetleri bilinmeli, zayi olmaları, di-ğer nesnelere karışıp bilinmezliğe gömülmeleri önlenmeli-dir. Çünkü onlar nübüvvet deryası incileridir. Onlar muha-faza edilirse nesep şecereleri aşılı ve cins bir ağaç gibi, daha tatlı meyveler verir. Onlara yapılacak yardım, ikram, kötü ahlâklardan muhafaza yolu da ancak böyle olur. Nakîbü'l-Esrâfın daha başka vazifeleri de vardır.⁵³³

*Dürr-i Yetim sadefinde tek inci,
Değerde kıymette odur birinci.
Sâdât da her biri inci gibidir,
Bir tertiple soy ipine dizilir.*

*Habibullah müminlere dürr-i can
Onun nesli birer dürr-i dırahşan
Dürr-i Yekta, Dürr-i Yetim o Resul,
O rütbede, o değerde var mı kul?*

⁵³² Pakalın, I, 486.

⁵³³ Kalkaşandı, XI, 48-51.

4.

Anadolu Selçuklularında Sâdâta Hürmet

a) Osman Gazi'ye Gelen Temlik Fermanında Seyyidlere Bakış:

Anadolu Selçuklularında seyyidler büyük tanınır, kendilerine hürmet ve tazim edilir, nübüvvet deryası incileri ve risalet ağacı meyveleri olarak görülürlerdi. Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubat tarafından (H. 683/M. 1284)'te⁵³⁴ Osman Gazi'ye Söğüt diyarını temlik babında gelen Farsça menşurun ortalarında, Anadolu Selçuklularının seyyidlere bakış açısı iyi tezahür eder:⁵³⁵

Menşurun bu kısmını şöyle tercüme edebiliriz: "...Onla-

... توفیر شہامت خوش مرعی دارد. سادات راکہ ثمرہ شجرہ رسالت و درہ دریای نبوتند. موثر و مکرم و مقتدا و معظم دارد. و شرط استماع (قل لا اسئلكم عليه اجراً الا المودة في القربى) بجای آرد. و ترتیب مصالح و ترتیب ایشانرا در مراقف حق و مدارج قدس ذخیرہ بزرگ و وسیلتی تام دارند. و روز محشر از جن و انس فریاد (هل لنا من شفعاء فیشفعوا لنا) بر آید. در حضرت نبوی و دیعتی محدود. و ذریعتی بشفاعت مؤکد شناسد. و ایشانرا بحسن اشفاق و استدراار ارزاق و اعداد اسباب معاش و وجوه انتعاش از مطاعم نامرضی و مطامعی بابتدال مفضی کہ؛ لایق منصب ایشان نباشد. و مستغنی کردند ...

rın (seyyidlerin) büyüklüklerine lâıyk saygıya riayet gerekir. Seyyidler ki, risalet ağacı meyveleri, nübüvvet deryası incileridirler. Onlar hürmet ve tekrım edilmiş, kendilerine uyulmuş ve öne geçirilmiş, ayrıca tazim edilmiş kimselerdir. (Bu vasıfları da) 'kul lâ

⁵³⁴ Feridun Bey, *Mecmu'atu Münşedti's-Selâtin*, I-II, İstanbul 1264, I, 51; A. Cevdet Paşa, I, 500; Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-VI, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, I, 3.

⁵³⁵ Metinde geçen ayetlerin ilki Şura Suresi 23. ayetinden, diğeri Araf Suresi 53. ayetinden bir kısımdır. Bkz. Feridun Bey, I, 51.

es'elukum 'aleyhi ecran ill'l-meveddete fi'l-kurbâ' ayetine kulak vermek şartıyla yerine gelir. Onların maslahatlarını ve kendilerini tertib; Hak duraklarında ve kudsiyet basamaklarında büyük bir azık ve tam bir (şefaât) vesilesidir. Çünkü gelecek mahşer gününde cinler ve insanlar tarafından 'hel lenâ min şüfe'âe feyeşfe'û lenâ' diye feryad (edilecek). Hz. Nebi (a.s.m.) huzurunda onlar (seyyidler) emanet sayılırlar, hem kesin şefaât vesilesi tanınırlar."⁵³⁶

1. Burada seyyidlere tazim ve saygı gerekçeleri yer almıştır. Kur'an'da onlara saygı emreden ayetler vardır. Onlar şefaât vesilesi, Rasulullah'ın bize bıraktığı ve kendilerine iyi muamele istediği emanetlerdir. Bunlar, tazim ve saygımızı gerektirir.

"Onlara şefkatle muamele (hüsn-ü işfâk), sürekli rızıklarının temini (istidrâr-ı erzâk), kendilerine geçim yolları hazırlama (vücûh-u intiâş) ve rıza gösterilmeyen yiyecekler ve onları alçak isteklere itecek şeylerden müstağni edecek yollara (ulaştırmak gerektir). Zira bu durumlar, makamlarına uygun değildir. (Bunlardan) müstağni olmaları gerekir...."⁵³⁷

Görüldüğü gibi, III. Alâeddin Keykubat tarafından gönderilen fermanda seyyidler "risalet şeceresi meyveleri ve nübüvvet deryası incileri" görülürler. Onlara Hz. Peygamber hatırına hürmet, ikram ve saygı gerekir. Öne geçirilmeleri lüzumu vurgulanır. Onlara ikram, tazim, onurlandırma, tabi olmak ve büyük bilmek; ancak meveddet ayetine uymakla gerçekleşecektir. Yani seyyidlere hürmet ve sevginin asıl sebebi bu ayet ve aynı konulu hadislerdir.

Onlara sevgi ve tazim de ancak soylarını düzenleyip tertip ederek, maslahatlarına olan şeyleri tanzimle olur. Bunun için kendilerine şefkatle muamele, istidrâr-ı erzak ve geçim yolları hazırlamak (vücûh-u intiâş) gerekir.

⁵³⁶ Feridun Bey, I, 51.

⁵³⁷ Feridun Bey, I, 51.

2. İstidrâr-ı erzak, devamlı gelir ve rızık vesilesi şeyler ve daimi maaşlardır.⁵³⁸ Vücûh, devlet gelirleri ve varidat⁵³⁹ manasındadır. Vücuh-u intî'âş hallerini düzelterek, durumlarını iyileştirecek bir devlet desteğidir. Şu halde, seyyidlere sevgi ve hürmet; soylarını kayda geçirmek, geçimlerinde yardımcı olmak, onları şüpheli yiyecek ve geçim vasıtalarından alıkoymak ve makamlarına uygun olmayan, itibarlarını zedeleyen durumlara düşmekten korumakla olur.⁵⁴⁰

Bütün bunların neticesinde hadislerle haber verilen şefa-at⁵⁴¹ ve Cehennem azabından kurtuluş umulmaktadır.

3. Osman Gazi'ye Türkiye Selçuklularının gönderdiği bir başka Türkçe fermanında, seyyidlerin muazzez, muhterem ve onurlu tutulmaları ve hukuklarına riayet tavsiye edilmekte ve "...Mezâk-ı Cânı ânların riâyetiyle şehdâm (tatlandırma)⁵⁴², revâk-ı revânı (can revakını, cismi)⁵⁴³ onların himâyeti ile sidre-makam edip (yükseltip) i'zâz ve ikrâmlarını zahr-i âhîret (âhîret azı-ğı) ittihaz eyleye..."⁵⁴⁴ denilmektedir.

Risalet Ağacı, meyvesi sâdât.

Şecere Muhammed; o muhteşem zat,

Onun emaneti âli seyyidler,

Böyle bilip göreceğiz şefaât.

b) Bir Anadolu Selçuklu Nikabet Menşurunda Seyyidlere Hürmet :

Rahmetli Osman Turan tarafından "*Devlet Makamlarına*

⁵³⁸ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 57- 58; Sarıcık, *Nakîbü'l- Eşrâfîlik* s. 39.

⁵³⁹ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 56- 57.

⁵⁴⁰ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s.56- 57. Sarıcık, *Nakîbü'l- Eşrâfîlik*. s. 39; Devellioğlu, s.528.

⁵⁴¹ Geniş bilgi için bkz. Munavi, II, 519; IV, 176; Heytemi, s. 174- 177- 178; Şablancî, s. 113- 117. Koçyiğit, s. 215.

⁵⁴² Devellioğlu, s.1179.

⁵⁴³ a.g.e., s.1066.

⁵⁴⁴ Feridun Bey, I, 58.

Tayinler" adı ile yayınlanan, asıl adı "*Takriru'l-Menâsib*" olan Farsça eserin 50. vesikası bir nûkabet menşurudur.⁵⁴⁵

1. Menşurda, İtret-i Tâhireyi (Hz. Fatıma soyu) razı etmek en büyük gaye sayılmış ve menşurda nakîbü'l-eşrâfa şu unvanlarla hitap edilmiştir:

*Cânib-i Şerif-i Sadr-ı Muazzam, Mürtezay-ı A'zam, Âmil, Ek-mel, Efdal, Müeyyed, Emced, Mekin, Mümtâz, Zü'l-Menâkib ve'l-Me'âsir, Hâvi'l-Fezâil ve'l-Mekârim, İftihâru'l-Emâcid ve'l-E'âzım, Fahr-i Âlî'r-Resul, Gurret-i Ayni'l-Betûl, Kıdvetü's-Sâdât, Yemînu'l-Mülk, Sadruddin, Ziya'l-İslâm, Safiyyu'd-Devle, Uddetü'l-Mülûk ve's-Selâtin.*⁵⁴⁶

Unvanların kimi memluk nakib unvanlarını hatırlatmaktadır. Unvanlarda seyyidlere ve onların başına tazim ve terkim olduğu gibi, Nakibü'l-Eşrâfın vasıfları da sayılmaktadır. O âlim, seçkin, fazıl ve övülmüştür. Bu vasıfları ile tazi-me ve büyükmeye lâyıktır. Çünkü Âl-i Resulün övüncü, Hz. Fatıma'nın göz nuru, bütün seyyidlerin önderi ve reisi, mülk ve devletin uğur ve bereketidir.

Ayrıca, İslâm'ın kalbi ve ışığı, savaşta komutanın kendine ayırdığı safiy/ganimet payı gibi seçkin, temiz, halis, sultanlara takdim edilen ve onlara lâyık kimsedir. Böyle biri gerçekten hürmet, sevgi ve saygıya lâyıktır.

2. Anadolu Selçuklularına ait bu menşur, Nakîbü'l-Eşrâfa devlet memurları ve erkânı tarafından izaz, ikram, hürmet ve ihtiram ister.⁵⁴⁷ Türkiye Selçuklularına ait bir "*idrâr*" فرمانında da kurbâya meveddet ayeti⁵⁴⁸ gereğince, "*Hânedân-ı Mübârek-i Nübüvvet*"ten⁵⁴⁹ (bereketli kılınmış nübüvvet hane-darı) olanların haklarına "*riâyet*" gerektiği vurgulanır.

⁵⁴⁵ a.g.e., I, 58.

⁵⁴⁶ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s.71.

⁵⁴⁷ Turan, a.g.e., s. 72.

⁵⁴⁸ *Şûrâ*, 42/ 23.

⁵⁴⁹ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 72.

Çünkü kendisine sürekli maaş/idrar bağlanacak Seyyid Celaledin, İtret-i Tâhire'dendir.⁵⁵⁰ O, Sadr-ı Muazzam (tazim edilen büyük), Mürteza Azam (razı olunan büyük kimse), Melik-i Eimmeti'l-Ulema ve'l-Efâzıl (âlim ve faziletlerin büyüklerinin meliki) ve Câmi-i Fünûru'l-Fezâil'dir. Yani tüm erdemlerin sırlarını kendinde toplayandır. Ayrıca, "İftihar-ı Âl-i Resul, Gurret-i Ayni'l-Betûl, Tâcü'l-İtreti't-Tâhira, Seyyidü's-Sâdât, Hâvi'l-Mükerremât'tır.⁵⁵¹ Yani o Rasulullah soyundan olanların iftihar, Hz. Fatıma'nın göz bebeği, onun pak sülâlesinin tacı, yani en büyüğü, seyyidler seyidi ve üstünlükleri kendinde bulunduran bir kimsedir. Adı geçen kimseye, Konya gelirlerinden (vücu) saltanat hazinesine ait vergilerden senelik 3.000 dirhem idrar, yani devamlı maaş tahsis edilmiş ve böylece ona ikram ve tazimin gereği yerine getirilmiştir.

⁵⁵⁰ Tirmizi, V, 662- 663.

⁵⁵¹ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 73.

IV. Bölüm:
Osmanlı'da Sâdâta
Saygı ve Sevgi

A.

Osman Bey, Orhan Bey ve I. Murad'ın Seyyidlere Karşı Tutumları

1.

İlk Dönemde Ulema, Şeyhler ve Sâdâta Bakış

ANADOLU SELÇUKLULARINDAN Osman Gazi'ye Agelen iki ferman vardır. Bunlarda Osman Bey'e seyyidlere nasıl davranılacağı hususunda bazı tavsiyeler yer almıştı. Osman Gazi ve oğlu Orhan'ın seyyidlere nasıl muamele ettikleri hususunda, bize doğrudan ışıktutacak başka vesikalara sahip değiliz.

Şu kadar var ki, Orhan Gazi ve oğlu Hüdavendigâr (761-791/1350-1389) bir yandan saltanat dairelerini genişletirken, diğer yandan "...Teşyîd-i eyvân-ı hikmet ve diyânet ve te'yid-i Şerîat nimeti ile; ulemâ, sulehâ, sâdât-ı kirâm ve meşâyih-i izâmı avâtîf-ı letâîf-i hüsrevâne ve mânsıb-ı menâsıb-ı divâniye ve atâyâ-yı seniye-i mülûkeneleri ile taltif ve ihyayâ lütuf ve âtifet buyurduklarından..."⁵⁵² İslâm beldelerinden, nice ilim ve irfan sütunları, birçok seyyid ve şeyh memleketlerini bırakıp Osmanlı ülkesine, yani Diyar-ı Rûma hicret etmişlerdi.

⁵⁵² Ahmet Rifat, *Devhatü'n-Nûkabâ*, İstanbul 1283, s. 7.

1. Yukarıdaki alıntıda, sultanların izledikleri siyasetten söz

Ulemadan olan yeşil sarıklı
seyyidlerden biri. (Heyet, *Tarih*,
M.E.B. Devlet Kitapları,
Ankara 2000, s. 179.)

edilmektedir. Onlar, hikmet eyvanını sağlamlaştırmak, ilmi geliştirmek, İslâm'ı ve Şeriatın rükünlerini, yani ana öge ve umdelerini güçlü kılmak niyeti ile bazı şeyler yaptılar. Bunları şöyle sıralamak mümkündür: Bilginlere, salih ve dindarlara, Peygamber hanedanı mensubu sâdât-ı kirama, tasavvuf şeyhlerine/büyüklerine devletçe karşılanan atıyyelerde (bağışlarda) bulundular. Onlara sultanlara layık yakınlık gösterdiler, şefkat ve merhamet ettiler. Mezkûr Osmanlı kaynağına göre, Orhan Bey ve Murat Hüdavendigâr'ın siyaseti buydu.

O ikisi bir yandan fetihlerle saltanat dairelerini genişletip büyütürken, diğer taraftan din âlimlerine, dindarlara, salihlere, sâdât-ı kirama, büyük şeyhlere itina ile atâ, lütuf ve teveccühte bulundular. Bunun iki gayesi vardı:

- Hikmet ve diyanet eyvanını teşyid, yani yükseltip sağlamlaştırmak.
- Şeriat rükünlerini teyit, yani güçlü kılmak ve desteklemek.

2. Devhatü'n-Nükaba yazarı, diyanet ve hikmeti bir binaya

ve eyvana benzetir. Eyvan üç tarafı duvarla kapalı, önü açık taş yapılmış mekândır. Genellikle medreselerde olan eyvanlarda müderrisler, ilim talebelerine (danişmend ve suhtelere) ders verirlerdi. Derslerin konusu fen/müspet bilimler ya da dindi. Din ve hikmet eyvanının kuvvetlenmesi veya yükseltilmesi ancak bu ana elemanlarla, yani müderris ve suhtelerle (öğrencilerle) mümkün olabilecekti.

3. Eğer ilim adamlarına hüsrevâne teveccüh, iltifat ve maddi destek sağlanırsa, medrese, müderrislik ve yüksek tahsile ilgi artacak, eğitim ve öğretim kalitesi yükselecek, eyvanlar da önemli âlimler ve öğrenciler yetiştirecekti. Bunun gerçekleşmesi, din ve fen ilimlerinde ilerlemek ve şeriat rükünlerini (ana prensiplerini) güçlü kılmak gerekiyordu. Bunun için de öncelikle ulemaya teveccüh lazımdı.

4. Dindarlar, Kur'ân ve sünnete cibilli taraftar olan sâdât-ı kiram ve tasavvuf yolu önderleri şeyhler de bu iki gayenin (hikmet ve diyanet eyvanını teşyid ve Şeriatı teyit) gerçekleşmesi için önemliydi. Onlar da hikmet, diyanet eyvanının yapılmış yükseltilmesi ve yine bir binaya benzetilen şeriatın rükünleri ve sütunlarının güçlü kılınmasına hizmet ediyorlardı.

Kendilerine devlet dairelerinde paye ve makamlar verilmesi de zikredilenleri taltif etmiş, şefkat, merhamet ve lütuflarla onlar Diyar-ı Rum'a hicret etmişlerdir. Böylece şeyhler, ilim adamları ve sâdât-ı kiram (soyu temiz ulular, şerefli) ⁵⁵³ burada emniyet ve huzur bulmuşlardı.

Ayrıca: "...Menâsib-ı Âliye ile tevkîr⁵⁵⁴ ve taltif ve teşrîf-i seniyye ve avâtîf-ı mülûkâneleriyle teşrîf..."⁵⁵⁵leri de Anadolu'ya hicrete sebep olmuştu. Yani, büyük makamlarla ağırlanıp hürmet, tazim ve taltif edilen ve padişahların kendilerini şerefli ve yüksek konumda tutmasından memnundular. Böyle-

⁵⁵³ Devellioğlu, s. 624.

⁵⁵⁴ Tevkîr: Güzel karşılamak, ağırlama, ululama, tazim manasına gelir. Bkz. Devellioğlu, s. 1326.

⁵⁵⁵ A. Rifat, s.7.

ce âlimler, sâdât ve diğerleri, onlara devletçe yapılan bağışlardan dolayı Osmanlı beldelerine gelmişlerdi.

*Büyükler, seyyidler ilim sütunu;
Aydınlık etmişler Diyar-ı Rûmu.
Hikmet binasıymış medreseleri,
Hikmet aşkı yakmış o suhteleri.*

2.

Murad Hüdâvendigâr'ın Muafiyet Beratı

I. Murad, (787/1385) tarihli bir şikâyet üzerine, seyyidlere vergi muafiyet beratı vermişti. Aslen Tirmizli olan Seyyid Bozork Ali, iki yeniçeri tarafından -muhtemelen vergi meselesi dolayısı ile- rahatsız edilmiş, gece evi basılıp öldürülmüş ve Malkara'da defnedilmişti.

Durum üzerine, Seyyid Bozork'un iki oğlu; Seyyid Bozork İne Beyi ve Seyyid Bozork Paşa, padişah kapısına (başkent Edirne) gelip şikâyetlerini şöyle dile getirdiler:

"Bizim atamız sizin duacınız idi. Bu kullarına (bize) bir hüküm sadaka eyle ki, sizden sonra gelen bizi ve evladımızı ve kullarımızı ve karâveşlerimizi⁵⁵⁶ incitmeyeler..."

Sonra, atalarının şimdiye dek devlete öşür ve koyun hakkı vermediğini açıklamışlardı. Bundan böyle de Padişah beratıyla, devletin bunları almamasını istemişlerdi. Bu şikâyet ve istek üzerine I. Murad şu beratı tahrir ettirdi:

"...Emrolundu ki: Bu sâdâtların evlâdları, kulları, karâveşleri (köle ve cariyeleri) bir demle (damla) kanları deme (kana) cân ola. Onlar benim her defterimden⁵⁵⁷ ihrâc olalar... Rumeli kadıları ve sancak beyleri ve subaşıları ve sipahiler, herkangınızın (herhanginizin) yerinde eker ve biçerse, bir dene 'uşrlerin almtıyasız. Ben bağışladım. Cânım için olsun. Benim devletime duaya meşgul ola-

⁵⁵⁶ Kelime, cariy ve halayık manasınadır. Bkz. Ş. Sami, II, 1061.

⁵⁵⁷ Vergi ve öşür defteri demektir. Geniş bilgi için bkz. Uzunçarşılı, İlmiye, s. 164.

lar. Her kande (nerede) hatîrleri dilerse yürüyeler. Zira 'duaları, müstecâbu't-da'avât sâdâtırlar' deyû ellerine hüküm verdüm..."⁵⁵⁸

- Görüldüğü gibi Osmanlı saltanatının daha ilk dönemlerinde, seyyidlerden vergi muafiyet beratları alanlar olmuştur.

- Hatta adı geçenlerin şikâyetlerine bakılırsa bunlar, hicretle Rumeli'ye gelip Edirne vilâyetine, Tekfurdağı sancağına bağlı Malkara'ya yerleşmişlerdi ve ataları önceden de devlete öşür ve koyun hakkı (resm-i ağnam) ödememişti.

- I. Murat, seyyidlere ve onlara tabi carîye ve kölelerine, "Bir damla kanları deme (cana) can ola" diyerek, devlete öşür ve zekât ödeme muafiyeti vermişti. Artık onlar istedikleri yere de yerleşebileceklerdi.

- Muafiyet sebebi, seyyidlerin makbul sayılan duasıydı. Onların duaları makbul sayılmakta ve kendilerinden devlete duacı olmaları istenmekteydi.⁵⁵⁹ Onlar 'müstecabu't-da'avât' seyyidlerdi. Hatırlayalım ki, Hz. Ömer de yağmur duasına özellikle Hz. Abbas'ı çağırmişti.

- H. 1040/M. 1630-1631 tarihine kadar, koyun hakkı zekât halinde alınıyordu. Bu tarihten sonra Âdet-i Ağnam ihdas edilip o şekilde alınmıştı.⁵⁶⁰

*Sâdâtın duası makbul sayılır,
Onlardan devlete dua alınır,
"Bir damla kanları, deme can ola",
Hak yolda canlara dost, canan ola.*

⁵⁵⁸ Körlitz, a.g.m., s. 244-246.

⁵⁵⁹ Seyyidlerin duasının makbuliyeti için, bkz. Buhari, IV, 209, Menakıb, 10; Askanî, VIII, 71; Munavî, I, 197; IV, 373; V, 215; Suyutî, Tarih, s. 132; Medresî, s. 209; Taberî, Zahâir, s. 200.

⁵⁶⁰ Pakalın, I, 20; Krş. Kanunnâme ve Fetva Mecmuası, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 4107, 43/a. Koyun Hakkı rûsum-ı şerîyyedendir. Bkz. Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâî Tarihi, I-II, Ankara, 1979, II, 310, 376; Kazıcı Ziya, Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul, 1977, s. 112 vd. Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, Fey Vakfı, İstanbul, 1990, I, 155-156.

3.

İlk Sâdât Nazırları ve Emir Buhari

Osmanlı ülkesine hicret eden seyyidler, kendileriyle bazı problemler de getirdiler. Onlara duyulan yakınlık, saygı ve bazı imtiyazlardan faydalanmaları, herhalde seyyid olmayan bazıları da harekete geçirdi ve onlar da kendilerini seyyid gibi göstererek bu ayrıcalıklardan yararlanma yoluna gittiler.

1. Kayıtlara göre, Yıldırım Bayezid (791-804/1389-1401) ve oğlu Çelebi Mehmed; seyyidlere yakınlık göstermişti. II. Murad'ın (824-855/1421-1451) seyyidlere bakışını Mehmed Neşri şöyle açıklıyordu:

*"Her yıl kendinin (II. Murad) âdeti bu idi kim; olduğu şehirde bin filori seyyidlere mübarek eliyle üleştirirdi (paylaşırdı.) Her şehirde kim olurdu; atası dedesi (Çelebi Mehmed ve Yıldırım Bayezid) üleştirirdi. Bu dahi ziyadeler üleştirirdi."*⁵⁶¹

Görüldüğü gibi II. Murad'ın babası Çelebi Mehmet ve Dedesi Yıldırım Bayezid, seyyidlere akçe (1687 tarihine kadar Osmanlı Devletinde para birimi kabul edilip kullanılan gümüş para) dağıtırdı. İlk Osmanlı akçesi bir tespate göre, M. 1327 yılında Bursa'da Orhan Gazi tarafından kestirilmişti.⁵⁶² Akçenin Osman Gazi devrinde basılmaya başladığı da artık ispat edilmiştir.

2. Ayrıca Yıldırım Bayezid da önceki hükümdarlar gibi seyyidlere ilgi duymuştu. Hatta onlara ikram, iyi ve hoş karşılanma tezahürü olarak Hüseyinî nesil ve göçle Bursa'ya gelen Emir Buhari'ye kızını vermişti. İlk Sâdât Nazırı Seyyid Ali Nattâ da Vezir İshak Paşa'nın kızını almış ve ona damat olmuştu.⁵⁶³

⁵⁶¹ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I-II, neşr. Faik Reşit Unat- Mehmet, A Köymen, TTK Yayınları, Ankara, 1987, I, 186-187.

⁵⁶² Geniş bilgi için bkz. Sertoğlu, s. 11- 12.

⁵⁶³ Atayi, *Zeyl-i Şakâynık*, İstanbul, 1268, s. 176; Krş. Sarıcık, *Nakibü'l- Eşrâfîlik*, s. 48.

• Tasavvuf yönü de olan Emir Buhari'ye (Emir Sultan), fevkalâde tazim, saygı ve tekrim sadece Padişah tarafından yapılmıyordu. Kendi hocalarından *"Hoca Ubeydullah nâm zat-ı dîlgâh Cenab-ı Buhari'ye fevkalâde tazim, ibcâl (ağırlama, uğurlama, hürmet) ve tekrim ve ikbal (hoş karşılama) ettiklerinden"*⁵⁶⁴ Emir Buhari sıkılırdı. Bir gün Emir Buhari'nin hocası ona: *"Size nasıl tazim etmiyelim ki... nesl-i pâk'densiniz."*⁵⁶⁵ demişti.

• Öyle anlaşıyor ki, Hz. Peygamber'in (a.s.m.) temiz soyuna tazim, tebci ve ikramda bulunmak İslâm âleminde kök salmış ve gelenekleşmişti. Özellikle din âlimleri Rasulullah'ın pak nesline hürmet gerektiğini açıklıyorlardı. Onları memnun etmenin Resul-i Ekrem'i memnun edeceğini biliyorlardı. Rasulullah namına, ona hürmetlerinden dolayı seyyidlere talebeleri de olsa tazimde bulunuyorlardı.

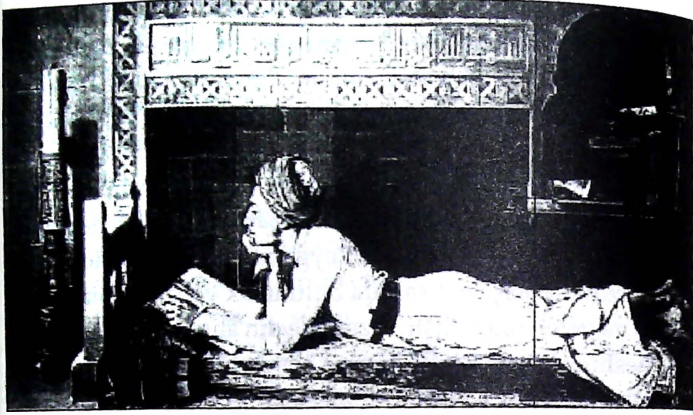
• Bir gün yine Emir Buhari'nin şeyhi *"Şeyh-i İlâhî Hazretleri, Seyyid Ahmed Buhari'ye (Emir Sultana) kemal mertebe ve mertebe-i kemalde (son derece) tazim ve tekrim edüp mecâlis (meclisler) ve mehâfil de (mahfillerde) cânib-i yemîni (sağ yanını) âna tayin eyledi. 'Tazîmü's-sâdât kerîmü'l-âdât'"*⁵⁶⁶ sözüne uyup ona tazim ve mecliste en değerli yere, sağ yanına oturtuyordu.

3. Görüldüğü gibi, Emir Buhari'nin şeyhi de hocası gibi kendisine hürmet etmek istiyor ve ona hürmetini göstermek için mecliste, mahfilde onu müridi olarak yanından ayırmadığı gibi, mecliste başköşe sayılan sağ yanına alıyordu. Böyle yapmasına sebep, halk içindeki şu sözdü: *"Ta'zîmu's-sâdât, kerîmu'l-âdât= Seyyidlere saygı pek iyi âdetlerdendir."* Şu halde âlim ve şeyhler yetiştirilirken, hoca ve şeyhleri kendilerine seyyidlere tazimi öğretiyordu. Onlara hürmet, teveccüh, iltifat ve ikramda bulunmak, onlara layık iyi muamele kendilerine telkin ediliyordu. Bu âdetlerin en kerimi ve yükseği sayılıyordu.

⁵⁶⁴ Salih Saim, *Emir Buhari*, İstanbul 1317, s. 12.

⁵⁶⁵ a.g.e., s.12.

⁵⁶⁶ Mecdi Efendi, *Terceme-i Şakâyyık*, İstanbul 1269, s.363- 364.

Osman Hamdi Bey'in "*Okuyan Genç Emir-1*" adlı tablosu.

Tabloda seyyidlerden bir genç, yere serdiği yatağına uzanmış kitap okumaktadır. Başındaki sarık da tablonun orijinalinde yeşildir. (Taha Toros, "Müzeciliğimizin ve Güzel Sanatlar Eğitiminin Öncüsü Osman Hamdi", *Antik Dekor, Antika Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, sayı: 63, İstanbul 2001, s. 74.)

4.

Seyyid Ali Nattâ

Yıldırım Bayezid, büyük ihtimalle hicri 802 Ramazan'ında (Mayıs, 1400) aslen Bağdatlı olup Hüseyinî nesil olan, Emir Sultan'la Bursa'ya hicret eden Seyyid Ali Nattâ'yı, sâdâta nazır/bakan tayin etmişti. Aynı zamanda İshakiye Zaviyesi tevliyetini (yönetim) de ona ve evladına şart kıldı.⁵⁶⁷ Seyyid Ali'nin, Yıldırım Bayezid Vakfiyesi idaresine getirilmesi, oradan geçimini sağlaması ve İshak Paşa'ya damat olması, ilk dönemde Osmanlıların seyyidlere verdikleri önemi de gösterir.

⁵⁶⁷ Atayi, s. 161; Krş. Kâtip Çelebi, *Takvîmu't-Tavârih*, İstanbul 1146, s.206-207; Mustafa Nuri Paşa, *Netâicu'l-Vukuât*, I-IV, İstanbul 1294, I, 137; d'Ohsson, *Tableau General de L'Empire Otoman*, I,VII, Paris 1791, IV, 561.

Seyyid Ali ölünce, oğlu Zeyne'l-Abidin "*Sâdât Nazırı*"= *Seyyidler Bakanı*" olup sâdât-ı kiramın (soyu temiz olan şerefli-ler) başına gelmişti. "*Sultan Murad-ı Sanî ve Asr-ı Muhammed Hânî'de* (II. Murad ve Fatih Dönemi) *mazhar-ı izaz ve iclâl olup*" ölümüne dek sâdât nazırı olarak kalmıştı.⁵⁶⁸ Atâyî ise, "*mansıb-ı mezbûr (adı geçen makam) oğlu Zeyne'l-Abidin efendiye tefviz olunmuş, devlet-i Sultan Murâd-ı Sâni ve Asr-ı Muhammed Hânî'de mazhar-ı iltifâf-ı padişâhî, i'zâz ve icâl-i nâmütenâhî ile mübâhî olmuş idi.*"⁵⁶⁹ der.

- Şu halde, ilk Sâdât Nazırı; Padişahlar yanında hatırı sayılır, ikram gören ve saygı gösterilen biriydi ve oğluna da öyle davranılmıştı.

- Özellikle II. Murad ve yerine geçen Fatih, onu izâz ve iclâl etmişler, yani büyükleyerek saygı duyup ikram etmişlerdi.⁵⁷⁰ Ayrıca zaman iltifatla hatırını sorup katlarında ağırlamışlardı.

- Zeyne'l-Abidin, gördüğü ikram, yakınlık, saygı ve iltifatlardan hoşlanmış olmalı ki, bu Padişahlarca gösterilen "*İzâz ve iclâl-i nâmütenâhî ile Mübâhî (övünen iftihar eden biri) olmuş idi.*"⁵⁷¹ Demek, II. Murad ve oğlunun ona olan iltifat, ikram ve iclâlleri herkesçe biliniyordu. Çünkü Zeyne'l-Abidin Efendi, sultanların gösterdiği saygı, ikram ve izâzı övünç ve silesi sayıp anlatıyordu. Bu durum, sultanların taziminin başkalarının ne derece büyük, ulaşılmaz olarak anlaşıldığına da işaret etmektedir.

*Seyyid Ali Natta sâdât nazırı,
Hünkârlar nezdinde varmış hatırı.*

⁵⁶⁸ Kâtip Çelebi, *Takvîmu't-Tavârih*, s. 206- 207.

⁵⁶⁹ Atayî, s.17.

⁵⁷⁰ İzâz ve iclâl kelimeleri için bkz. Devellioğlu, s. 486,568.

⁵⁷¹ Atayî, s.17.

5.

II. Murad'ın Seyyidlere Hürmeti

II. Murad (824-855/1421-1451) Sâdât Nazırı Seyyid Ali ve oğluna yaptığı izzetli muameleler bir yana,⁵⁷² seyyidlere saygı, sevgi ve ikramını, onlara XI. yüzyıl öncesi Floransa'da basılan, zambak resimli altın paralar⁵⁷³ paylaştırarak veya batılı devletlerden Osmanlılara geçmiş altınları dağıtarak gösterirdi. "*Her yıl kendinin âdeti idi kim, olduğu şehirde, bin flori seyyidlere mübarek eliyle üleştirirdi.*"⁵⁷⁴ Osmanlılar Floransa'da basılan zambak resimli altınları flori derlerdi.⁵⁷⁵

Burada fey ve ganimet yoluyla devlete geçen batı paralarından, seyyidlere düşen humsu'l-humus (beşte birin beşte biri) hissesinden dağıtma akla geliyorsa da, kaynaklara göre, bağış her şehirde değil, II. Murad'ın bulunduğu yerde uygulanıyordu. Ne sebeple olursa olsun, onun altın paylaşırması ve bunu eliyle yapması, seyyidlere duyduğu sevgi ve saygının bir ifadesidir.

Fatih (1451-1481) İstanbul'u fethedince, Peygamber neslinden olan Mekke şerifine 2.000 altın göndermiş, ayrıca ganimet malından Mekke ve Medine'deki seyyidlere, nakiplere ve fakirlere yedi bin altın göndererek Mekke Emiri Âlâeddin Seyyid el-Haseni'nin (ölm. 829 /1426) duasını istemişti.⁵⁷⁶

⁵⁷² Atayi, s.17; Kâtip Çelebi, *Takvîmu't-Tavârih*, s.206- 207.

⁵⁷³ Sertoğlu, s.114.

⁵⁷⁴ M. Neşri, II, 681; Krş. Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332, s.196.

⁵⁷⁵ Sertoğlu, s.114.

⁵⁷⁶ Feridun Bey, I, 266, 332- 333; d'Ohsson, IV, 562.

B.

II. Beyazıd Devrinde Nikabetin Yeniden İhdasında Seyyidlere Ta'zim ve İ'zaz Düşüncesi

1.

Nakîbü'l-Eşrâflık Yeniden Kuruluyor

FATİH DEVRİNDE, (1451-1481) ilk Sâdât Nazırının Zeyne'l-Abidin Efendinin ölümü üzerine, Sâdât Nezaretî başsız kalmış, bir başkası bu makama tayin edilmeyince fiilen ortadan kalkmıştı. Bir kayda göre ise, II. Bayezid devrinde 1494 yılında yeniden ihdas edilmişti.⁵⁷⁷ Atayı bunu anlatırken; "*seyyid nâmına ahdâs-ı ehl-i hevâdan (heva ve hevesine uyan gençlerden) bazı nâ sâyeste evzâ sâdır olup, te'dîb lâzım oldukda tâifeyi mezbûraya (seyyidlere) izâz, dâhil ve harice sebeb-i imtiyâz, için ittifâk-ı Âyânla,*"⁵⁷⁸ "Emîrî" mahlasını kullanan Seyyid Mahmud'un Nakîbü'l-Eşrâf tayin edildiğini belirtir.

1. Burada dikkat çeken husus şudur: Nikabetin ihdasına sebep, sâdâttan oldukları şüpheli gençlerin, uygunsuz du-

⁵⁷⁷ d'Ohsson, IV, 562, 609.

⁵⁷⁸ Atayı, s. 176; Krş. Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân Li Kavânin-i Âl-i Osmân*, BA. nr.220, 132/a- b s. 206; M. Nuri Paşa, I. 137; Ahmed Nazîf Efendi, *Riyâzu'n-Nükabâ*, Süleymaniye Kütb. Hacı Mahmud, nr. 4590, H. 1257 (Yazma) s. 16.

rumlarından dolayı cezalandırılmaları olmuştur. İslâm hukukuna göre mahkeme önünde insanlar eşittir. Bir suç işlenmişse, cezası kişilerin kimliğine ve soyuna göre değişmez. Hatta Rasulullah Mekke Fethi sonrası bir kadının had cezasının affedilmesi isteği üzerine: “Kızım Fatıma da çalsa elini keserdim.”⁵⁷⁹ buyurmuştu.

2. Cezadan kurtulmak için seyyidliği öne sürmek, hâkim karşısında suçluya haklılık kazandırmaz. Atâyi'nün açıklaması da bunu destekler. Heva ve hevesine uyan, kendilerinin seyyid olduğu sanılan veya seyyid olduklarını açıklayan bazı gençlerin mahkemece cezalandırılmaları gerekmişti. Seyyid olmaları halinde cezaları genel mahkemede verilirse veya her tür insanın bulunduğu hapisanede kalırlarsa, halkın seyyidlere duyduğu sevgi ve saygının zedeleneyeceği düşünülürdü. Durum istişare edilerek herkesin ittifakı ile seyyidler büyük görmek, memleket dâhili ve haricindekilere karşı bir imtiyaz sebebi olması için, başlarına problemleri ve davalarına bakan bir nakibü'l-eşrâf tayin edilmişti.

Açıklamaya göre Nikabet bir imtiyaz sebebiydi. Nikabetle seyyidlerin, farklılıkları ve ayrıcalıkları anlaşılacak ve herkes için olmayan bazı uygulamalar kendileri için cari olacaktı.

Burada ilk göze çarpan durum, seyyidlerin sâdât defterlerinde silsilenamelerinin tutulması, tedip ve şer'an cezalandırmada Nikabet dairesinde tevkif olunarak âhâd-ı nâsdan (diğer insanlardan) temyiz ve tefrik kılınmalarıdır.⁵⁸⁰ Bu iki önemli nokta Nikbet'in yeniden tesisine sebep olmuş, ihtiyar-ı cumhur⁵⁸¹ yani (çoğunluğunun evet demesi) ve İttifak-ı âyân⁵⁸² (yaşlı ve ileri gelenlerin ittifakı) ile Nikabet yeniden ihdas edilmişti.

⁵⁷⁹ Buhari, IV, 213, menakıb, 18.

⁵⁸⁰ M. Nuri Paşa, I, 137.

⁵⁸¹ Hezarfen, 132/a-b; Kâtip Çelebi, *Takvîmu't-Tavârih*, s.206; Ahmet Rifat, s. 8; Atayi, s. 176.

⁵⁸² Şablancı, s. 116.

*Sâdât için bir bakanlık gerekti,
İkinci Bayezîd Han bina etti.
Gaye; sevgi ve saygıyı çoğaltmak,
Gerekirse suçluyu hapse atmak.*

2.

Seyyidler Hapishanesi

1. Seyyidler, Peygamber nesli olmalarından, bunları diğer insanlarla birlikte cezalandırmak ve tevkif etmek, neticede bunlara duyulan ikram ve tazimi zedeleyecektir.

2. Bu durum Rasulullah'a (a.s.m.) hümrnetsizlik de demektir. Çünkü seyyidlere hürmet, onlar sebebi ile Rasulullah'a hürmettir. Fakat onları cezalandırma ve tedip de, hürmet ve tazime aykırı değildir.

Hatta Rasulullah Fatıma adında Mekkeli bir bayan hırsızlık yapınca hırsızlık suçundan dolayı onun elini kestirmiş, şöyle buyurmuştur:

*"Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma'da çalsa idi, onun da elini keserdim."*⁵⁸³

Şu halde o Ehl-i Beytten olan kızı bile çalsa onu cezalandıracaktır. Hem suçlu seyyide verilen ceza Hz. Peygamber'e (a.s.m.) saygıdır, koyduğu kanunlar ve şeriatına uymaktır. Bu açıdan ona tazimdir ve sâdâtın dünyada suçlardan temizlenmesidir.

İşte bu gibi gerekçelerle, Osmanlı nakîbü'l-eşrâf dairelerinde, suçlu seyyidlerin hapsi için hususi bir yer bulunurdu⁵⁸⁴ Burada, suçlu seyyidler ve borcunu zamanında ödeyemeyenler tutuklanırdı. Bu tevkifhaneye "*Nakîbü'l-Eşrâf Başçavuşu*" denilen memur bakardı. Böylece onlar "...*Bil icâb tedibi iktiza eden şürefâ, daire-i nikabette habs ve teokif olunarak âhâd-ı nâsdan*

⁵⁸³ Buhari, IV, 213, Menakıb, 18.

⁵⁸⁴ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s.168.

(halktan herhangi biri) temyiz ve tefrik" kılınmıştı.⁵⁸⁵

Başındaki yeşil sarığı ve değerli kürküyle bir Osmanlı Nakibü'l-Eşrâfı. (Sarıcık, Murat, "Osmanlı Devletinde Nakibü'l-Eşrâflık Kurumu", *Türkler*, Ankara 2002, X, 385)

3. Birinci Ahmed dönemine (1012-1026/1603-1617) ait bir arşiv vesikasına göre, Yedikule'de mahpus evlâd-ı mutahhere (seyyidler) mevâcibleri olarak, İstanbul Harç-ı Hâssa Eminî'ne 2120 akça teslim edilmiştir. Buradan anlaşıldığına göre, borçlarını ödemeyen bir seyyidler grubu, hapishane olarak kullanılan Yedikule'de hapsedilmişlerdir.⁵⁸⁶ Büyük bir ihtimalle Yedikule'de bir bölüm, seyyid suçlulara ayrılmıştı.

Elimizdeki bilgilere göre, onları diğer insanlarla birlikte hapsetmemek daha makul görünmektedir. Çünkü o zamanlar "en alt sınıftan (meslekten) olsa bile bir şerife yapılan hakarete, diğer şehir sakinlerine yapılandan son derece daha ciddi bakılıyordu. Emirlerin (seyyidlerin) soyuna borçlu olunan tazim örneğini ilk verecek de daima

hükümettir."⁵⁸⁷ d'Ohsson'a ait bu satırlar da aynı durumu açıkça ifade etmekteydi. Osmanlılarda seyyid ve şeriflerden meslekçe en alt konumda olanlara bile itina vardı.

4. Burada şunu açıklamakta fayda var. Osmanlılarda bazı

⁵⁸⁵ Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Devlet-i Osmâniye*, I-II, İstanbul 1318, I, 296.

⁵⁸⁶ BOA. İbnü'l-Emin, *Ensab*, nr.24: Bkz. Belge nr. 10.

⁵⁸⁷ d'Ohsson, IV, 558- 559.

meslekler yüksek/değerli, bazıları alçak kabul edilirdi. Bir seyyid, bir nevi şekercilik olan ve düşük sayılan macunculuk mesleğini icra etse bile, mesleğinden dolayı değersiz görülmez. Bu tahkire önce, o şehirdekiler karşı çıkar. Bir yabancı tarihçinin müşahedesi ile durum budur. Öyle ise halkta seyyidlere karşı yaygın bir sevgi ve saygı vardır. Yalnız şu da unutulmamalı ki, seyyidlere gösterilen saygı ve sevgide önce devlet iyi bir örnek sergilemelidir. Devletin duruma önem vermesi halkı da etkileyecektir.

5. Seyyidlere verilen cezalar ve uygulanan şer'i hukuk, Müslümanlara uygulanandan farklı değildir. Suçlu ve borçlular, Nakibü'l-Eşrâf tevkifhanesinde hapsedilirler, gerekirse orada zecir, vaid ve had ikamesi yapılırdı.⁵⁸⁸ Sopa vurma, el kesme ve recim gibi. Dayakla ceza söz konusu ise, önce suçlunun başındaki yeşil sarık alınır, hürmetle öpülür, sopadan sonra kendilerine iade edilirdi. Her hal ve şartta, suçlu seyyidler cezalandırma yetkisi, kadı statülü Nakibü'l-Eşrâflara ait olurdu.⁵⁸⁹ İdamlıklar da onların emri ve hükmüyle idam edilirdi. Nakibü'l-Eşrâfların cezalandırma yetkisi, eyaletlerde Nakibü'l-Eşrâf kaymakamlarına aitti.⁵⁹⁰

6. Yukarıda ifade edildiği üzere seyyid davalarına bakacak, nesep işleri ile ilgilenecek kimse ilmiyeye mensuptu. Seyyid ve bir bakıma kazasker gibi, bir özel hâkimdi. Daru'l-hilâfe olan İstanbul'da seyyidlerin davalarıyla ilgileniyor, problemlerine kafa yoruyordu. Cezaları da o veriyor, gerekirse suçlu onun emriyle idam ediliyordu.

Sonuç olarak, cezalarını çekerken bile, sâdâta hürmet ve tazimde kusur edilmiyor, Peygamber nesli şahsında Hz. Peygamber'e (a.s.m.) hürmet düşüncesi hep zaman canlı tutuluyordu.

⁵⁸⁸ Kalkaşandi, XI, 48- 51; Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 70- 71; d'Ohsson, IV, 557.

⁵⁸⁹ Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükەرreme*, s. 11.

⁵⁹⁰ Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükەرreme*, s. 11.

C.

Siyadet Hücçetlerinde Seyyidlere Tazim ve Saygı

1.

Hücçet Vermede Temel Düşünce: Seyyidlerin Hukukunu Gözetmek

1. OSMANLILARDA NAKİBÜ'L-EŞRÂFın bir görevi de, seyyidliği sabit olanlara siyâdet (seyyidlik) hücceti vermekti. Böylece seyyid olanla olmayan ayrılırdı. Siyâdet hücceti vermek, nesepleri araştırmayı gerektirmektedir. O da "bahru'l-ensâb" denilen nesep şecerelerinden (soy ağacı) faydalanılarak, "şecere-i tayyibe" denilen, Nakîbü'l-Eşrâfların tuttuğu defterlere müracaat edilerek yapılırdı.⁵⁹¹ Sonunda nesebi sabit olanlara Nakîbü'l-Eşrâf mahkemesinde ve şahitler huzurunda siyâdet hücceti verilirdi.

2. Nesep/soy bir şüphe veya şikâyet üzerine araştırılırdı.⁵⁹² Kutadgu Bilig'de (469/1069-1070) yer alan bir kayıta bile Ehl-i Bey'i gönülden sevmek gerektiği belirtildikten sonra şöyle denir:

⁵⁹¹ Meşhur Asafnâme'in sonunda ulema ile ilgili kısımda bu defterlere "Şecere-i Mutayyibe" de denilmektedir.

⁵⁹² d'Ohsson, IV, 557.

"Ağızlarından yakışksız bir söz çıkmadıkça, onların içini-dışını ve aslını esasını araştırma."⁵⁹³

Şu halde bir şüphe ve şikâyetten sonra onlar hakkında araştırma yapılacağı burada da görülmektedir. Müteseyyidler (sahte seyyidler) ortaya çıkılıp cezalandırılır ve gerçek seyyidlere gereken tazim, onurlandırma ve hürmet de gerçekleşmiş olurdu.

3. Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan ve muhtemelen IV. Murad'a (1032-1049/1623-1639) sunulan bir siyasetnamenin dördüncü faslında, seyyidlere hürmetin ayet ve hadis kaynaklı oluşu belirtildikten sonra şöyle denir:

"Evlâd-ı Resul her vechile vâcibu'r-rîâye iken (haklarını gözetmek gerekirken) mücerred (sadece) teklif ve hıdmetten halas olalum deyü tezvîr ve tedlis (yalan dolan ve aldatma) ile başlarına yeşil sarunup gezerler. Bu makûle müteseyyid zamanede kati çok olmağla neu'zubillâh halkun sâdâta çendan râğbeti kalmamıştır.

Hususan vilâyet kâtipleri, bulduğu ra'yyetin, birkaç akçasını alup Defter-i Hakânî'ye (Tapu Tahrir Defterine) seyyid yazmağla sipâh taifelerine külli garaz edüb âlemi müteseyyid tutmuştur. Bâ vücud mahkemelerde (nakîbu'l-eşrâf mahkemeleri) yalan şehadetle müte'ayyin olan emir nâmına yeşil (yeşil) sarınur nice kimesneler vardır. Hâşâ ki, sahihu'n-neseb eşrâf olanlar sâlih (dindar) ve fazîl olup irtişâdan (rüşvetten) ictinâb edüp, bu bâbda kimse şefâatin kabul etmeyub ziyade dikkat ve ihtimâm eylese İstanbul'da seyyidler ahvâline bir miktar intizam gelmek olurdu..."⁵⁹⁴

4. Yukarıdaki metinde müteseyyidliğin sebebi, yalancı şahitler ve vilâyetlerin tahririni yapan, divan kâtipleri arasından seçilen kâtipler⁵⁹⁵ olarak gösterilir ve bundan dert yanılır. Bu durumdan dolayı halkın seyyidlere râğbeti kalmamıştır. Sahte seyyidlerin varlığı gerçek seyyidlere saygı, sevgi, iyi

⁵⁹³ Erşahin, a.g.m., s. 264: (Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilg, çev., R. Rahmeti Arat, Ankara 1998, 4336-4340).

⁵⁹⁴ Hırzî'l-Mülûk, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan, nr. 1612, YY.

⁵⁹⁵ a.g.e., vr. 63/a- 63/b; Bkz. Belge nr. 12.

kabulü yaralamıştır. Onlara duyulan meyil, herkesçe beğenilmeleri ve kendilerine rağbet azalmıştır.

Müteseyyidlik seyyidlere sevgi ve saygıyı zedelemiştir. Onun için teseyyüd önlenmelidir. Bunun yolu da dindar, doğru, faziletli, görevinde dikkatli, rüşvetten uzak Nakibü'l-Eşrâf tayinidir. Bunlar, büyük makamlardan gelen şefaathleri kabul etmemek, göreve dikkat etmek, seyyidlikleri şüpheli nesepleri araştırmakla problemi çözebilirler. Gerçek seyyidlere siyadet hücceti (seyyidlik belgesi) vermek ve müteseyyidler cezalandırmak gerekmektedir.

5. Evet, seyyidliğini belgeleyene siyadet hücceti vermek ve başkalarına vermemek önemlidir. Hüccet, bir hükmü içine alsın almasın, kadı (hâkim) tarafından, hukukî bir hadiseye dair tanzim edilen belgedir. Hücceti verenin (hâkim, nakib) imzası vesikanın üst tarafında bulunur.⁵⁹⁶ Hüccette ispat niteliği vardır.

Hüccet için bir mesele ve davanın şer'i mahkemede, şahitler huzurunda dinlenmesi gerekirdi. Ayrıca mahkemede "şuhûdu'l-hâl" denen, herkesin doğruluğuna güvendiği bazı kimseler de bulunur, hüccet altına bunların isimleri kaydedilirdi. Bunlar bir bakıma görülen davada bilirkişiydiler. Verilen hüccetlerin kısa siyadet kayıtları, şecere-i tayyibe defterlerine kaydedilmekteydi.⁵⁹⁷ Bir kişinin ne zaman siyadet hücceti aldığı, hüccetin sahteliği ve doğruluğu bu defterler yardımı ile bilinebilmekteydi.

Osmanlılarda Nikabet kurumunun II. Bayezid Devrinde (886-918/1481-1512) yeniden ihdasından sonraki devirden bile, günümüze ulaşan siyâdet hüccetleri vardır. Bu hüccetlerin çoğunda nesebi sabit seyyidlere tazim ve tevkir tavsiye edilir.

⁵⁹⁶ Pakalın, 1, 865; Krş. Uzunçarşılı, s. 108; Sarıcık, *Nakibü'l-Eşrâflık*, s. 65 vd. 85.

⁵⁹⁷ İstanbul'da İSAM kütüphanesinde otuz kadar Nakibü'l-Eşrâf defterinin mikrofili bulunmaktadır. Örnek için bkz. İSAM Kütüphanesi, *Nakibü'l-Eşrâf Defterleri*, nr. 8.

2.

Hüccetlerde Meveddet Ayeti ve Hürmet Tavsiyesi

1. Şura Suresinin 23. ayeti gereğince seyyidlere sevgi, izzet, ikram ve onurlandırma gerekir. Kutadgu Bilig'de (462/1069-170) bile seyyidlerden söz edilirken aynı hususa işaret ederek şöyle der:

"... Bunlara hürmet edersen kut/devlet ve saadete kavuşursun, bunları pek çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımda bulun. Bunlar Ehl-i Beyttir, Peygamber uruğudur; ey kardeş sen onları, sevgili peygamber hakkı için sev."⁵⁹⁸

Osmanlılarda meveddet ayetini sevgide ilgi tutan ve belgeleyen ilk siyadet hücceti, tespitlerimize göre 4 Zilhicce 913 tarihlidir.

II. Bayezid Devrine (886-918/1481-1512) ait olan baş tarafı kopuk Farsça hüccetini (887/1482-1483); ⁵⁹⁹ 941/1534'de Nakîbü'l-Eşrâf atanıp ölünceye kadar görevde kalan⁶⁰⁰ Seyyid Mahmud b. Abdullah vermiştir. Hüccetteki kopukluktan, kim adına düzenlendiği anlaşılamamaktadır. Şu kadar var ki; hücceti alan, nesebini Seyyid Mahmud huzurunda, mahkemede şahitlerle ispat etmiş ve gerektiğinde her makamda kullanılmak üzere belgeyi almıştır. Üçüncü satırından itibaren hüccette şöyle denir:

"Her belde ve makamdaki devlet ricali büyüklerden, (ekâbir-i izâm) ileri gelenlerden 'a'yân-ı kirâm adı geçen seyidi gördükleri her yerde; 'De ki, sizden risâletimi tebliğde bir karşılık istemiyorum, ancak kurbâyâ meveddet müstesna.' ayet-i delili ile ona izzet ve ikramda bulunmaları ve sevmeleri gerekir."⁶⁰¹

⁵⁹⁸ Erşahin, a.g.m., s. 263- 264: (Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, çev., R. Rahmeti Arat, Ankara 1998, 4336- 4340).

⁵⁹⁹ Hezarfen Hüseyin Efendi, 132/a-b.

⁶⁰⁰ Mecdi Efendi, s. 146; A. Rifat, s. 10; Uzunçarşılı, İlmîye, s. 165.

⁶⁰¹ BOA. İbnu'l-Emin, Ensab, nr.5, bkz. Belge nr.5, str. 4 vd.

Görülüyor ki, nesebi sahih bir seyyide, izzet, ikram ve saygının asıl sebebi, meveddet ayetiydi. Şu halde, bu ayet-i kerime seyyidlere tazim, hürmet ve ikramda delil kabul edilmek-teydi.

2. Yine Nakibü'l-Eşrâf Seyyid Mahmud tarafından 10. R. Ahir 925 yılında (113 Nisan 1514)de Şura Suresi 23. ayeti ilgi tutularak, seyyidlikleri sabit olan, Seyyid Şerif Mustafa ve bi-raderleri Seyyid Han ve Seyyid Paşa'ya büyük devlet adam-ları ve eşraf tarafından izzet ve ikram istenir. Yavuz devrinde verilen bir hüccette konuyla ilgili kısım şöyledir:

"...Ayrıca, ileri gelen devlet ricalinden ve eşrâftan, (hüccette) adı yazılı seyyidler görüldükleri her yerde 'De ki, sizden risaletimi tebliğde bir karşılık istemiyorum. Ancak kurbâya meveddet müstes-na.' ayeti deliliyle izzet⁶⁰² ve ikramda bulunmaları ve onları sevmeleri gerekir." ⁶⁰³

Burada yine, seyyidlere büyük devlet kademelerinde bu-lunan kimselerden ve beldenin köklü, hatırı sayılır ailelerin-den, hürmet, saygı, ikram ve izâz istenmiştir. Buna delil ola-rak Şura Suresi 23. ayeti zikredilir. Türk devletlerinde seyyid-lere sevgi ve saygı geleneği çok eskidir. İlk Müslüman Türk devletlerinden olan Karahanlı coğrafyasında bile, bir beyin adamları dışında münasebette olacağı kişiler arasında Ehl-i Beyt, yani "Peygamber Uruğu" yer almaktadır.⁶⁰⁴

3. İlk Nakibü'l-Eşrâf Seyyid Mahmud el-Hüseyni tarafın-dan 24 Şevval 936'da (23 Haziran 1529) verilen Farsça siyâdet hücceti de böyledir. Başkent İstanbul'da tahrir edilen hüc-cet, Canikli Seyyid Mustafa b. Seyyid Yusuf'un seyyidliğinin kontrol edilmesi üzerine verilmiş ve sonradan iki tasdik gör-müştür. Kanuni Devrine rastlamaktadır. Dördüncü satırdan itibaren şöyle devam eder:

⁶⁰² İzzet kelimesi: Değer, kıymet, hürmet, saygı, ikram, izaz manalarına gel-mektedir. Devellioğlu, s.569.

⁶⁰³ BOA. Ibnu'l-Emin, *Ensab*, nr.3, bkz. Belge nr.7, str. 6 vd.

⁶⁰⁴ Erşahin, *a.g.m.*, s. 263- 264.

ترفع از اکابر عظام واحیان کرام بهر دہار و مقام انست کہ سید مسطور را ہر جا کہ بیند
عزتش را لازم داند و محبتش را واجب شمارند. بدلیل «قُلْ لَا اسْأَلُكُمْ حَتَّیہ ...»

Görüldüğü gibi⁶⁰⁵ bu hüccette de mezkûr ayet seyyidlere saygı, sevgi, ikram ve izzet hususunda, diğer hüccetlerle paralellik göstermekte ve seyyidler sevmenin gerekliliğine delil olmaktadır.

3.

Hüccetlerde Meveddet Ayeti Anılmadan, Saygı ve Sevgi Tavsiyesi

1. Hicri 943 tarihli, Kanuni Devrine ait ikinci Osmanlı Nakîbü'l-Eşrâfı Muhammed Muhterem el-Hüseyinî, 941/1534-1535'te bu makama gelmişti. Onun verdiği Farsça siyadet hücceti Seyyid Ahmed b. Seyyid Halil Eflânevî'nin seyyidliğini tespit eder. On birinci satırdan itibaren hüccette şu tavsiye vardır:

متوقع آنکہ سادات عظام و اشراف کرام اعزاز و احترام سید مذکور امرعی دارند و اعانت
مشار الہ را از لوازم مروت دینی و اخوت یقینی شمارند ...

*"Umulur ki, büyük seyyidler (Sâdât-ı İzâm) ve şerefli şerifler (Eşrâf-ı Kîram) adı geçen Seyyide izâz ve hürmette bulunur, onu gözetmeyi ve yardımcı olmayı dinin (İslâm'ın) mürüvveti ve kesin kardeşliğin gereği telakki ederler."*⁶⁰⁶

Burada, Hz. Hüseyin soyundan gelen seyyidler ve Hz. Hasan soyundan şeriflere ayrı ayrı hitap edilmekte, bunlardan

⁶⁰⁵ BOA. İbnu'l-Emin, *Ensab*, nr.195, bkz. Belge nr.5, str. 5 vd

⁶⁰⁶ BOA. İbnu'l-Emin, *Ensab*, nr.11; bkz. Belge nr.1.

Seyyid Ahmed'e İslâm mürüvveti ve kesin kardeşlikten dolayı izaz, saygı ve hakkını gözetmeleri tavsiye edilmektedir. Hüccette meveddet ayeti zikredilmese de, seyyidliği anlaşılan Eflanili Seyyid Ahmede izaz ve ikram üzerinde durulur. Diğer siyadet hüccetlerinde olduğu gibi bu tavsiye hüccetin sonuna alınmıştır. Diğer siyadet hüccetlerinde, izaz ve ikram büyük devlet adamları ve her beldenin eşrafından isteniyordu. Burada, seyyid ve şeriflerin, önce yakınları tarafından himayesi istenmektedir.

2. Aynı Nakibü'l-Eşrâfın verdiği 19 Reb. Ahir 949 (Ağustos 1542) tarihli, Kanuni Dönemine ait bir diğer Farsça siyâdet

توقع از اکابر عظام واعیان انست که شریفون مسطورون هر جا که یفتند عزتشی را
لازم دانند و محبتش را واجب شمارند بدلیل «قُلْ لَا اسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اجْرًا اَلَا الْمَوَدَّةُ
فِی الْقُرْبٰی».

hücceti de Tarsuslu Seyyid Mustafa b. Seyyid Musa'ya, babasının seyyidliğinden dolayı verilmiştir. Seyyid Musa, örfi vergiler hususunda Tarsus Tapu Tahrir defterlerine göre muamele görecektir. Tapu Tahrir defterinde Askerî sınıftan sayılan seyyidler bu tür vergilerden muaf tutulmaktadır.⁶⁰⁷

3. Aşağıdaki konu da, bir önceki hüccette şahit olduğumuz husustur. Seyyidliği sabit olana Hüseyini olan seyyidler ve Hasani eşraf tarafından hürmet, ikram ve tevkirde bulunulmalıdır. Bu husus on birinci satırdan itibaren şöyle geçer:

متوقع انکه سادات عظام و اشراف کرام امرطریقہ اعزاز و احترام سید مژکوز رامرعی
دارند و اعانت مشار الیه را از لوازم مروءة دینی و اخوة بقینی شمارند...

" Umulur ki, sadat-ı izam ve eşraf-ı kiram, adı geçen seyyide, hakkına riayetle ikram ve ihtiram yolunda olurlar. Ayrıca müşarun

⁶⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. Sancık, *Nakibü'l-Eşrâflık*, s. 86 vd.

ileyhe, dini mürüvvet ve kesin kardeşlik vesilesiyle yardım ederler." ⁶⁰⁸

Bir önceki hüccette de olduğu gibi, burada da meveddet ayeti anılmadan, gereği olan tazim, tevkir ve yardım hususu dile getirilmiştir.

4. H. 949 Cem. Ulâ (Ağustos 1542) tarihli Nakîbü'l-Eşrâf Muhammed Muhterem'in verdiği bir Farsça hüccet de aynı konuya ışık tutar. Birkaç kadı tarafından tasdik gören hüccet, Şeyh Antere b. Şeyh Cebrail'in siyadetiini tespit etmiş ve İstanbul'da verilmiştir. Bu kimse, kendisine tazim ve ikramın bir gereği olarak, örfi rüsumda tapu tahrir defterine göre muamele görecektir. Ayrıca seyyid olmakla, büyük şeyhler ve sâdât-ı kiramın hürmet ve saygısını da hak etmiş olmaktadır. Hürmet ve saygı gereği şöyle ifade edilir:

"Büyük şeyhler ve eşrâf-ı kiram zikri geçen şeyhe izâz ve ikrama riayet ederler ve ona yardımı dinin mürüvvetinden ve kesin kardeşlikten telakki ederler." ⁶⁰⁹

Burada bir kısım hüccetlerden farklı olarak, Şeyh Antere'nin seyyidlerden saygı görmesi gerektiği ifade edilmekle birlikte, büyük şeyhlerin de kendisine saygı göstermeleri, ikram ve iltifatta bulunmaları gereği vurgulanıyor.

Osmanlı Nakîbü'l-Eşrâfı Muhammed b. Muhammed'in (Malûlzâde) H. 988 (1580) tarihinde verdiği Arapça siyâdet hüccetinde, Yalvaçlı Seyyid Musa'nun seyyidliğine karar verilmiş ve babasının adı daha önceki görevli Nakîbü'l-Eşrâf Muhammed Muhterem tarafından tutulan Şecere-i Tayyibe defterinde bulunmuştur. Seyyidliği halk içinde şayi olan bu şahıs, artık seyyidler gibi başına yeşil alâmet koyabilecektir. Bu izinden sonra hüccette şu tavsiye vardır:

⁶⁰⁸ BOA. İbnu'l-Emin, *Ensab*, nr. 9, bkz. Belge nr.3, str. 11- 12

⁶⁰⁹ BOA. İbnu'l-Emin, *Ensab*, nr.7, bkz. Belge nr. 6, str. 8- 9

وَيَنْبَغِي بِجَمِيعِ الْأَنَامِ أَنْ يُعَظَّمُوهُ وَيُوقَرُوهُ لِأَجْلِ سَيَادَتِهِ وَاتِّسَابِهِ إِلَى الْعِرْقِ الطَّاهِرِ..

"Bütün bunlardan sonra, siyadet ve Irk-ı Tahire (Hz. Fatıma soyu) mensup olmasından bütün halka ona tazim ve tevkir etmeleri gerekir..."⁶¹⁰

Anlaşıldığı kadarı ile Seyyid Musa Hz. Fatıma soyundandır. Seyyidliğinden dolayı, her sınıf halk, ister devlet memuru, ister belde eşrafı, seyyidler veya diğerleri, ona tazim ve tevkirde bulunmalıdır. Tazim; büyükleme, ululama, büyük sayma, saygı gösterme ve ikram etme manalarına sahiptir.⁶¹¹ Tevkir de güzel karşılama, ağırlama, tazimdir.⁶¹²

6. (1058/1648) tarihli başka Osmanlı siyadet hüccetinde de seyyidlere halk tarafından izâm ve ikram edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Seyyidliği tespit edilen Seyyid Kemal hüccetten sonra başına, seyyidler gibi yeşil sarık koyabilecektir. Seyyid Kemal'e yapılacak büyükleme ve ikram şöyle ifade edilmektedir:

"Fe yenbağî li cemû'l-enâmi en yetelekkavhu bi'l-ı'zâmi ve'l-ikrâmi li intisâbîhi ile'l-ırkı'ttâhiri kemâ huve'ddâbbu'l-câribeyne'l-evâili= Irk-ı Tahire (temiz nesile) intisabından dolayı, tüm halka (şanına lâayık hürmet) ve ikramla karşılamaları gerekir. Nitekim bu durum, önceki ve sonrakiler arasında geçerli olan bir adettir."⁶¹³

Tavsiyeye göre halk, Irk-ı Tahire mensup, yani Hz. Fatıma soyundan gelen Seyyid Kemal'e soyundan dolayı saygı, sevgi ve tazim göstermeleri, onu önemsemeleri gerekmektedir. Ayrıca bu, eskiden beri adettir; yani her zaman seyyidlere kar-

⁶¹⁰ BOA. İbnu'l-Emin, *Ensab*, nr.3, bkz. Belge nr.7, str. 6 vd

⁶¹¹ Devellioğlu, s. 1248.

⁶¹² Devellioğlu, s. 1326.

⁶¹³ İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya Tarihi*, İstanbul 1945, s. 445, bkz. Belge nr. 8, str. 14.

Fetvalarda Saygı ve Hürmetin Yansıması

Seyyidlerin ilki ve onların cetleri olan Hz. Peygamber'e seb (tahkir, terzil) Rasulullah hakkına istihfaf/küçümseme olduğu için ceza gerektirir. Bu konuda bir Osmanlı dönemi fetvası şöyledir:

• "Kim Peygamber'e (a.s.m.) sebbederse şiddetli şekilde darb-ı veci' ile dövülür, (halk içinde) teşhir edilir. Tövbesini izhar edinceye kadar uzunca zaman hapsedilir. Çünkü seb (Peygambere tahkir ve terzil) Rasulullah hakkına istihfaftır."⁶¹⁴

• Bir başka fetvada şöyle hüküm verir: "Zeyd-i Müslim

مترفع انکه مشایخ عظام و اشراف کرام اعزاز و اخترام شیخ مذکور ر امرعی دارند واعانت مشار الیه را از لوازم مروت دینی و اخوت یقینی شمارند ...

(Müslüman bir kişi) Resul-i Ekrem'e (a.s.m.) sebbeylese (tahkir edip kötü söz söylese) ne lâzım olur? el-Cevap: Bilâ te'hîr katl olunur."⁶¹⁵ Bu hususta başka fetvalar da vardır.⁶¹⁶

• İmam Malik de bu konuda sert fetvaları olan biriydi. Hatta bir seyyide yalancısıdır demenin Hz. Peygamber'i hafife alma sayılacağına dair bir fetvanın da sahibi idi.⁶¹⁷

• Fetva kitaplarında sâdâta dair, tazimi konu alan fetva-

⁶¹⁴ Ankaravî, Muhammed Emin Efendi, *Fetevâ el-Ankaravî*, İstanbul 1281, s. 145.

⁶¹⁵ Ali Efendi, *Fetevây-ı Ali Efendi*, I-II, ty. yy. I, 23, 3.

⁶¹⁶ Ali Efendi, I, 233- 234: Krş. İbnü'l-Arabî, *Sünen-i Nesai Şerhi*, VII, 108-109.

⁶¹⁷ İmam Malikin seyyidlere tutumu konusuna bkz.

lar vardır: "Zeyd-i Müslim Sâdât-ı Kirâm'dan Amr ile çekişdik-de Amr'a: 'Âbâ ve ecdâdına lânet olsun' dese Zeyd'e ne lâzım olur? el-Cevap: Ecdâd-ı kurbiyesini murâd edicek istiğfar lazım olur."⁶¹⁸ Burada bir seyyide lânet, iman bakımından tehlikeli olduğu görülür.

• "Zeyd, sâdât-ı kiramdan Ömer'e 'bire boğazından asılacak' deyu şetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur? el-Cevap: Tâzir."⁶¹⁹

Tazir, bir kimseyi had cezaları altında olmak üzere tediptir. Bazen birden otuz dokuz sopaya kadar dövmeyle, yerine göre kulak çekme, tutuklama, durumunu düzeltinceye dek malına el koyma, kızgın bakış ve acı sözle yapılır. Bunlara taziri yapan hâkim veya memur karar verecektir. Durum, tazir yapıldığı ve suçuna göre değişir.⁶²⁰

• "Zeyd, sâdât ve eşrâfdan Ömer'e gazap edüp 'poh yersin' dese Zeyd'e ne lazım olur? el-cevap: Tazir"⁶²¹ denilmiştir.

• "Zeyd Sâdât-ı Kiramdan Ömer'i bi ğayr-ı hakkın darb eylese (haksız yere dövse) Zeyd'e ne lâzım olur? el cevap: Tazir."⁶²²

• Yine aynı şekilde tahkir olsun için "Zeyd, sâdât-ı kiramdan Ömer'e 'bire çingene' deyu şetm eylese" Zeyd'e tazir lazım olacağına hüküm verilmiştir."⁶²³

• "Erâzilden (aşağı tabakadan) Zeyd, ulema ve eşrâftan Amr'a 'bre Irgad' deyu şetme eylese Zeyd'e ne lâzım olur?" el-Cevap: Tazir."⁶²⁴

⁶¹⁸ Ali Efendi, *Fetevây-ı Ali Efendi*, I-II, İstanbul, 1325, I, 184; Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz. Murat Sarıcık, "Ebussuud Efendi'nin Fetvalarında Seyyidler", *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı, 11, Isparta 2003/2, s. 63- 90.

⁶¹⁹ Ali Efendi, I- 150.

⁶²⁰ Damad Efendi, Abdullah b. Süleyman, *Mecm'au'l-Enhur Şerhu Mülteka'l-Ebhur*, I-II, İstanbul 1319, I, 609.

⁶²¹ Ali Efendi, I- 151.

⁶²² Feyzi Efendi, *Fetevdy-ı Feyziyye*, İstanbul, 1266, s. 141.

⁶²³ a.g.e., s. 143.

⁶²⁴ a.g.e., I, 190.

Görüldüğü gibi, fetva kitaplarında sadece seyyidler konu alan ve onlara sebbe daha çok tazir cezası veren fetvalar bulunmaktadır.

5.

Tazimde Seyyidlerin “Eşrâf-ı Eşrâf” Sayılması

Bazen başkalarında taziri gerektirmeyen durumlar, fakih (din âlimi, fıkhu bilen) ve Alevilere (Hz. Ali ve Fatıma soyuna) yöneltirse taziri gerektirebilir.

*“Zeyd sâdât-ı kirâm’dan olan Ömer’e ‘bre it oğlu it’ deyu şetim eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevab: Tazir”*⁶²⁵ Ayrıca Fetvanın açıklamasında *“Ey maymun, ey domuz, ey himâr (eşek)”* demenin tazir gerektirmeyeceği açıklanır. Ancak, bu sözlerle muhatap olan, fakih ya da Hz. Ali soyundan olursa, daha yerinde olacağı belirtilir.⁶²⁶

İslâm hukukunda tazir, dört mertebe olarak yapılmakta ve insanların şerefine göre mertebeler değişmektedir. Bunları hafifinden ağırına doğru açıklayalım:

1. Eşrâf-ı Eşrâfın Taziri: Bunlar Fakihler ve Alevîler, yani Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyundan olanlardır. Bunlara tazir, ilâmla, kendilerine bildirilmekle olur. Yani kadı şöyle tazir yapar:

“Bana ulaştı ki, sen şöyle şöyle yapıyormuşsun”

2. Eşrâfın Taziri: Burada eşrâf şerefli kimseler anlamındadır: Bir köy, kasaba ve beldenin reisleri ve yöneticileri gibi. Bunlara tâzir, ilâm ve hâkim kapısına celple yapılır.

3. Orta Sınıfın (Evsât-ı Nâs) Taziri: Bunlar çarşı pazar insanları (sûkiyye)dir. Tazirleri, ilâm, hâkim kapısına celp ve hapisledir.

4. Aşağı Tabakanın Taziri: Bu da, ilâm, hâkim huzuru-

⁶²⁵ a.g.e., s. 141.

⁶²⁶ Feyzi Efendi, s. 141; Krş. Damad Efendi, I. 611; Ali Efendi, I- 191.

na çağırma, dövme ve dövdükten sonra hapis gibi yollarla yapılır.⁶²⁷

İbn-i Abidin eşrâf tazirinin neden hafif olduğunu şöyle açıklar: Bunlar, yani fakihler ve seyyidler, mürüvvet sahibi, dindar ve salihlerdir, bu açıdan onlardan ayak kayması (zelle) ile bazı küçük şeyler sâdır olabilir ve tazirlerinde kadının ilâmı kâfidir. Çünkü âdeten bunlar, bunun (ilâm) üzerinde tâzir gerektirecek suç işlemezler. Tazirden bu kadar onların zecrine yeterlidir. Fakat onlarda da suç işleme kudreti vardır.

Eğer bunlardan birisi kendine yakışmayacak suç işlerse, yani makamına münasip olmayan bir suç kendinden sudur ederse, tazirde ilâmla yetinilmeyecektir. Eğer makamına münasip olmayan, ağır tazir gerektiren suçlar tekrar tekrar kendinde görülürse, taziri şiddetlenir. Çünkü bu durum onun dindarlığı ve salâhunun gittiğine delildir. O takdirde suçuna göre ceza gerekecektir.⁶²⁸

6.

Yeşil Sarığın Saygı Celp Etmesi

Diğer İslâm devletlerinde olduğu gibi, Osmanlılarda da seyyidler yeşil sarık taşarlardı. D'Ohsson anlatır:

"Genel olarak hepsi (tüm seyyidler) diğer Müslümanlardan, kendilerine has ad vermeleri (seyyid, şerif gibi) ve sarıklarının yeşil muslini ile ayrılırlardı. (Seyyide) kadınlar da, yine örtü nevinden her şey dâhil olmak üzere (yalnız başörtüsü değil) bu renge bürünmek zorundadırlar. (Seyyid) erkeklerde olduğu gibi, kadınlarda da sadece bu (yeşil) alâmet, her hal ve şarttaki şahısların saygısını celp eder."⁶²⁹

1. Burada ilk dikkati çeken, seyyidlerin adları başına 'sey-

⁶²⁷ Ali Efendi, I- 196; Damat Efendi, I. 609; İbn-i Abidin, Mehmet Emin Efendi, *Hâşiyetü İbn-i Abidin*, I-VIII, İstanbul 1984, IV, 60- 62.

⁶²⁸ İbn-i Abidin, IV, 62.

⁶²⁹ d'Ohsson, IV, 558.

yid' veya 'şerif' unvanı gelmesidir. Osmanlılarda hacca gide-
ne "el-hac" denir, kadı ve âlimlerin adları başına "mevlana" ve
"molla" gibi unvanlar yazılırdı. "Seyyid" ve "şerif" unvanla-
rı da böyleydi, yazıda ve sözde sürekli adlarla zikredilirlerdi.
Tercüme-i hal kitapları tetkik edilirse bu açıkça görülecektir.

XVI. Yüzyılda hepsi de yeşil sarıklı olan seyyidler ve şerifler.
(Sarıcık, Murat, "Osmanlı Devletinde Nakibü'l-Eşrâfîk
Kurumu", *Türkler*, Ankara 2002, X, 387;
Metin And, XVI. Yüzyılda İstanbul, s. 290'dan.)

2. Seyyid erkekler ve kadınlar, giyimlerinde seyyidlik işa-
retini vermek zorundaydılar. Aslında bu onlara onur verirdi
ve seve seve yapılacak şeydi. Başa sarılan yeşil muslin/sarık,
ad ve sanları bilinmese de sarık sahiplerinin seyyid olduğu-
nu herkese ilân ederdi. Bu bir işaretti, bir bayrak ve sembol
gibiydi.

Çağımızda, askerler, polisler, öğrenciler veya kimi meslek
grupları kıyafetlerinden ve onlardaki işaretlerden tanınıyor-
sa, seyyidler de yeşil sarıklarından tanınırlardı. Seyyide ha-
numlar da üzerlerinde taşıdıkları yeşil bir işaretle bilinirlerdi.

Görüldüğü gibi başkaları katında seyyidliğin ilk anlaşılır işareti, erkeklerde yeşil sarık, kadınlarda başörtülerinde veya elbiselerinde olan yeşil işaretti.

3. Elbette halk arasında Hz. Fatıma soyu, yani "*İrk-ı Tahir*" mensupları, bir işaret taşımalıydı. Ancak böylece seyyidler görenler bilebilir, bu vesile ile onlara gereken hürmet ve tazimde bulunabilirlerdi. Aksi halde, birinin seyyid olduğunu anlamak güçleşeceği gibi, onlara saygı ve tazimde de kusur edilebilecektir.

4. Osmanlı Devleti'nde, -önceki İslâm devletlerinde de böyledir- çoğu zaman kıyafet ve ayakkabı rengi de kimliği yansıtan bir işaret olagelmıştır.⁶³⁰ Ayrıca yeşil herhalde Cennet ve Peygamber soyu rengi olduğundan dolayı, Türklerin en çok sevdiği iki renkten biriydi.⁶³¹ O rengin hürmet görmesi gereken seyyidler sarığında görülmesi de uygun ve makuldü. Nakibü'l-Eşraflar da, seyyid ve ulemadan oldukları için "*Örf*" denilen ulema sarığı üzerine yeşil sararlar ve buna "*Emir Sarık*" denirdi.⁶³² (Hâlâ doğduğum köyde, peynir yeşillenince '*emir oldu*' denilir). Yeşil, şeyhülislamı giydirilen samur kürkün de rengiydi.⁶³³

O çağlarda yeşili giymenin büyüklük ve kibarlık alâmeti olduğu anlaşılır. Yeşili elbisede herkes taşısa da, sarıkta taşımak seyyidlere mahsustu. Osmanlı Kanunnameleri,⁶³⁴ siyaset hüccetleri⁶³⁵ ve tarihi hadiseler⁶³⁶ de buna işaret etmekte-

⁶³⁰ Geniş bilgi için bkz. Sarıcık, *Nakibü'l-Eşraflık*, s. 105 vd.

⁶³¹ d'Ohsson, IV, 162; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.59- 60

⁶³² Abdurrahman Şeref, VII, 224; Emir Seyyid demektir. Bkz. Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerreme*, s. 11.

⁶³³ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 191.

⁶³⁴ *Kavânin-i Kadime-i Osmaniye*, İst. Üni. Kütb.. TY. nr.1807, vr. 34/a.

⁶³⁵ Örnek olarak bkz. BOA. İbnü'l-Emin, *Ensab*, nr.21, str. 10- 11; BOA. İbnü'l-Emin, *Ensab*, nr.20, str. 10; İbnü'l-Emin, *Ensab*, nr.14, 15.

⁶³⁶ *Hammer*, VIII, 156, 157.

dir. Hatta seyyid olmadığı halde, saygı telkin eden bu rengi seyyidlik iddiası olan biri başına taksa, Nakîbü'l-Eşrâfukça ona müdahale edilir, başından yeşil sarık alınır ve o kişi cezalandırılırdı.⁶³⁷

Yeşili başında taşıyan kişi, Peygamber evlâdından biri olarak anlaşıldı, ona olabilecek hürmetsizliği ve uygunsuz hareketi önlemesi açısından yeşilin önemi büyüktü. Her durum ve şartta, yeşil sarığı gören sahibine hürmette kusur etmezdi.⁶³⁸ Çünkü seyyidlere hürmetsizlik, Rasulullah'a ve onun emanetine hıyanet telakki edilirdi.⁶³⁹

*Yeşil sarık saygı görür herkesten,
Seyyid, şerif belli; baştan, yeşilden,
Seyyidler sarığıdır "Emir Sarık",
Onu giyen seyyid, emirdir artık.*

7.

Seyyidleri Maaşla Onurlandırma

Osmanlılarda muhtaç seyyidlere maaş bağlamak ve onların geçimlerini iyi yollardan sağlamalarını temin; onlara hürmet ve ikramın (onurlandırma, yüceltme) gereği idi. Nitekim Anadolu Selçukluları ve diğer İslâm devletlerinde de aynı telâkki vardı.⁶⁴⁰ Özellikle Osmanlıların ilk dönemlerinde seyyidlere olan tavırda bunu desteklemektedir. Seyyidlere maaş vermenin önemli sebeplerinden biri de onların zekât almamalarıdır.⁶⁴¹

1. Kemankeş Kara Mustafa Paşaya sunulan "Mesâlihu'l-

⁶³⁷ BOA. İbnü'l-Emin, *Ensab*, nr.14.

⁶³⁸ d'Ohsson, IV, 558.

⁶³⁹ İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Ali, *el-Fütuhâtü'l-Mekkiyye*, I-IV, Beyrut ty., IV, 139; Sarıcık, *Nakîbü'l-Eşrâfık*, s. 110.

⁶⁴⁰ Turan, *Türkiye Selçukluları*, s. 57; ayrıca bkz. Sarıcık, *Nakîbü'l-Eşrâfık*, s. 31, 110 vd.

⁶⁴¹ Buhari, II, 135; Kastalani, I, 452; Heytemi, s. 143.

Müslimîn” adlı lâyhada, seyyidlere vakıf imaretlerden hallerine uygun maaş veya vazife/günlük verme gereği üzerinde durulur:

“...Şol kimseler ki, *sahih Âl-i Resul* olalar, ellerinde *sahih şecereleri* ola, *revâ* değildir ki, bunlar kati *zillet çekup* kimi *dellâl*, kimi *macuncu* ola, *sair san’atta* olsa *revâdır*. Egerçi bunların *fahri fakr* iledir. Lâkin *hâkimu’l-vakt* olanlar *ta’zîmen evkaflardan* ve imaretlerden ki *mahlûl nesne düşe*, hallerine *münasip* ola ki, *kendüler talip* olalar. Bunlar varken, *gayriye virmek hiç revâ* değildir. Zira *sipahi taifesinden* bir kimsenin *nesebi malum* olsa, *‘filan kişinin neslidir’* deyu *terahhum* (merhamet) olunup *dirlik* verilir. Pes, *Âl-i Resul* olanlara niçin *ta’zim* olunmaya? Pes, *Vezir-i Azam* hazretlerinin zamanında *ulemaya* ve *sâdâta* böyle *ikram* oluncak, *akîbetleri hayır* olmak *mukarrerdur*.⁶⁴²

2. Burada idarecilerden istenen, ellerinde *sahih/gerçek şeceresi* (soy ağacı) olan seyyidlere *sevgi, saygı* ve *ikram/yüceltme nişanesi* olarak, vakıf imaretlerden *pay* vermektir. Seyyidleri *büyükleme, tevkir/onurlandırma, şanlarına lâayk hürmetin gereği dellallık* ve *macunculuk*⁶⁴³ yapmalarını önlemektir. Onlar varken seyyid olmayanlara vakıf ve imaretlerden vermek, *saygı* ve *sevgiye* uygun değildir. Adı duyulmuş bazı atalara *sahip kimselere, ‘filanın neslinden’* diye *dirlik* verilirken bunlara, *Âl-i Resule* vermemek nasıl olabilir?

Hem bunlara *saygı* ve *tevkirde* bulunan kimselerin, sonları iyi olacaktır. Osmanlılarda bu tür düşüncelerin hayata yansımaları gösteren birçok örnek vardır ve muhtaç seyyidlere vakıflardan, Devlet Hazinesinden, *vazife/günlük* ve *aylıklar* bağlanmışır.⁶⁴⁴ Ayrıca İstanbul Gümrüğünden saraya mah-

⁶⁴² Yaşar Yücel, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar*, Ankara 1988, s. 92-93; *Mesâlihu’l-Müsimin*, neşr. Yaşar Yücel, Ankara 1980, s. 67; bkz. Belge nr.11.

⁶⁴³ Macunculuk, elde dolaştırılan tepsilerle, mahallelerde dolaşarak macun kıvamına getirilen tatlı satıcılığıdır.

⁶⁴⁴ BOA, Kepeci, Ruus, nr. 236; Geniş bilgi için bkz. Sancı, *Nakîbü’l-Eşrâfık*,

sus masrafların karşılandığı "Harc-ı Hâssa" dan da seyyidlere maaş verilmiştir.⁶⁴⁵

3. Seyyidlere vazife/günlük tahsisi için Osmanlılarda berat verildiği de vakidir.⁶⁴⁶ Bilindiği gibi beratlar, herhangi bir görev ve hizmete tayin, maaş tahsisi, unvan veya nişan verilmesi, vergiden muaflık yahut imtiyaz için hazırlanan fermanlardır. Bu beratlardan biri, 6 Cemaziyelevvel 1030 (1 Mart 1620) tarihlidir. Bu beratta, adına belge yazılan Seyyid Sunullah'a, beraatin yazıldığı tarihten itibaren, Gelibolu havalisindeki Mâhi-i Kalpuz Mukataası'ndan günlük on akçe "vazife" tahsisi yapılmıştı.⁶⁴⁷ Bu tür beratlardan biri de, IV. Mehmet 1058-1099/1648-1687 tarafından 1058'de Şaban ayında verilmişti.⁶⁴⁸ Bu uygulamanın başka örnekleri de vardır.⁶⁴⁹ Ayrıca seyyidler irade sudûru ile "atiyye/bağış" verildiği de olurdu.⁶⁵⁰

8.

Seyyidlerin Askerî Oluşu ve Vergi Muafiyetleri

Osmanlılarda seyyidlerin "Askerî" sayılmaları da onlara olan saygı, ikram/yüceltme, onurlandırma ve hürmeti gösterir.

1. 1055/1645 tarihli I. İbrahim dönemi (1049-1058/1639-1648)'ne ait bir Berat-ı Hümayuna göre, Askerî olanlar hitabet, imamet (imamlık ve hatiplik), kitabet, tevliyet, cibâyet, nezaret, meşihat, yaya, müselleme, canbaz, voyruk ve benzerleridir. Ayrıca aynı belgede şu hüküm yer alır:

s. 110 vd.

⁶⁴⁵ BOA. Şikâyet Defteri, nr. 25, s. 264; BOA. Mad. nr. 2349, s. 69.

⁶⁴⁶ BOA. İbnü'l-Emin, Ensab, nr.26.

⁶⁴⁷ BOA. İbnü'l-Emin, Ensab, nr.26.

⁶⁴⁸ BOA. Ali Emiri, nr.2351

⁶⁴⁹ BOA. İrade Evkaf, nr.1071.

⁶⁵⁰ BOA. İradeler, nr.4798 (H. 1275 tarihli irade); İrade Meclis-i Vâlâ, nr. 20122 (1278 tarihli irade) İrade Meclisi nr. 159 (H. 1285 tarihli irade).

"Sâdât dahi askerîdir. Askerînin zevcâtı (hanımları) askerîdir. Mademki, (kocası) fevt olduktan sonra, reaya taifesine nikâhlanmış olmaya."

Daha sonra Askerî olan diğer bazıları da sayılır ve şöyle denilir:

"Ve tekâlif-i örfiyye'den muaf olanlar Askerîdir..."

2. Görüldüğü üzere Askerî Sınıfın ayrıcalığı Tekâlif-i Örfiyye'den muaf olmasıdır. Tekâlif-i Örfiye, Rûsumat-ı Örfiye ve Tekâlif-i Divaniye diye ikiye ayrılır. Rûsumat-ı Örfiye içine, "Bâd-ı Hevâ" vergilerinden olan Resm-i Arûs (Gerdek resmi/vergisi, gerdek hakkı), Cürüm ve Cinayet, Resm-i Tapu, Tütün Resmi, hayvanların verdiği zararlardan dolayı alınan Resm-i Deşt-banî gibi vergiler girer.

Ayrıca yaylak-kışlak ve otlaklardan alınan örfî vergiler, yani yaylak-kışlak, Resm-i Ağıl gibi vergiler ve hayvanlardan alınan Resm-i Canavar, Manda Resmi, İnek Resmi, Ester/katır Resmi, Merkeb Resmi, At Resmi gibi vergiler de bu tür içindedir. Ayrıca zebhiye, balta, dem, kasaphane, selhâne, kellehâne, paçahâne resimleri; kelle, ayak, ciğer paraları, selâmet akçesi, geçit resmi (toprakbastı parası) vergileri de Rûsum-u Örfiye içindedir.

Değirmen Resmi denen Resm-i Âsiyab, Bâc vergilerinden, Bâc-ı Ağnâm, Bâc-ı Bozork, Bâc-ı Tamga (Tamgay-ı Siyah), Bâc-ı Kelle de Rûsumat-ı Örfiyedendir. Kadı ve kassamların aldığı resimleri de unutmamak gerekir. Bunlar, Resm-i sicil, Resm-i Hüccet, Resm-i Kismet, Resm-i Nikâh gibi be-delleri tespit edilen vergilerdir. Askerîler bunlardan da muafırlar. Şemhâne Resmi, Resm-i Balık, Resm-i Asasiye, Yağçın Resmi, Resm-i Sefine, Resm-i Kantariye vergileri de Örfi Rûsumdandır.⁶⁵¹

4. Tekâlif-i Divaniye de bir vergi grubudur. Avarız ve Avarız-ı Divaniye olarak da anılır. Avarız gelirleri devlet sis-

⁶⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Akgündüz, I, 183- 192; Akdağ, I, 14, Kazıcı, s. 156, 166.

temi içinde Mevkufat Kalemince denetlenirdi. Bu vergiler aniden beliren, savaş ve bir kısım kamu görevlerini gerçekleştirmek için Divanın koyduğu vergilerdi. "Cu'l" denilen İmdâd-ı Seferiye, iki taksitle alınan İmdâd-ı Hadariye, İane-i Cihadiye, Avâriz Akçesi, Nüzûl, Sürsat ve İştira Bedelleri bu vergilerdendi.⁶⁵²

Askerîler ve Askerî sayılan seyyidler, Tekâlif-i Örfiye'den muaftılar. Bu vergilerin miktarları farklı olabilirdi. Miktarlar, her eyaletin Tapu Tahrir Defteri başındaki Kanunnamesi ile tespit edilirdi. Tekâlif ve Avarız vergilerini içine alan Rûsum-u Örfiye, devletin tebaadan şer'i ahkâmın ön görmediği ve örfen aldığı vergilerdi. Rûsum-u Örfiye; Tekâlif ve Avarız denen ve içlerinde birçok örfi vergiler olan iki türden meydana geliyordu.⁶⁵³

5. Osmanlı kanunnamelerinde, seyyidlerin özellikle Avarız-ı Divâniyeden muafiyetini gösteren hükümler de vardır. Esasını sevâim zekâtı teşkil eden Âdet-i Ağnam, özellikle miri arazide beslenen koyunlar içindi. Buna Resm-i Ağnam veya Ağnam Resmi deniyordu. Osmanlılar için kanun hükümleri sayılan Fetvalarda bu hususa şöyle işaret edilir:

"Âdet-i Ağnam cem'ine memur olan Zeyd, Amr'ın koyunlarını sayıp resmini aldıktan sonra, Amr verdiği koyunların ve paralarının zekât niyetiyle verecek zekâtı yerine geçer mi? el-Cevab: Geçer"

"Âdet-i Ağnam cemine taraf-ı saltanattan memur olan Zeyd, Amr'ın koyunlarını sayıp tamamen resmini aldıktan sonra, ol koyunların havelân-ı havl etmeden kuzularını dahi sayıp anlar için dahi cebren bigayr-ı hak koyun resmi namına Amr'ın şu kadar akçesini alsa, Amr, meblâğ-ı mezburu Zeyd'den istirdada (geri almaya) kadir olur mu? El-Cevab: Olur."⁶⁵⁴

⁶⁵² Akgündüz, I, 192- 194.

⁶⁵³ Sertoğlu, s. 286.

⁶⁵⁴ Akgündüz, I, 155 (Fetevây-ı Fevziye ve Behçetu'l-Fetevâdan) Ayrıca bkz. KAZICI, s. 112 vd.

Görülüyor ki, Âdet-i Ağnam esasî zekât olan ve zekât niyetiyle ödenen bir meblâğdı. Ebussuud Efendi, bir başka fetvasında Âdet-i Ağnamın mahiyetine açıkça işaret ederek şöyle der:

“Âdet-i Ağnam zekâtıdır, müstahak olan fukaraya vermek lazımdır.”

Aynı konudaki şu fetva/hüküm de ona aittir:

“Zeyd koyunları için emr-i padişahî ile gelen Amr’a iki koyuna bir akçe verse zekâtına tutmağa kadir olur mu? el-Cevap: Olur, koyunun zekatına niyet edicek.”⁶⁵⁵

6. Ağnam Resminden bazı hizmet erbabı tamamen muaf iken, kimi kısmen muaf olmuşlardı. Din adamı ve sâdâtın olmak, önemli bir hizmet ifa etmek, başlıca muafiyet sebepleri idi. Sâdât Askerî olduğundan, mansıp sahipleri ve padişah kullarının kısmen muaf olduğu şekilde Âdet-i Ağnamdan muaftı. Ancak 150 koyundan fazlasında bu vergiye tabi idiler.⁶⁵⁶ Bir diğer kanun mecmuası bu vergi konusunda Askerîlerin ayrıcalıklarını şöyle hükme bağlar:

“Âdet-i Ağnam her bir koyundan mirî (Askerî Sınıf) için bir akçe alınır... Mirî (Askerî) Âdet-i Ağnamda re’s-i sene (yılın başı) Abril evvelidir... Sâdâtın ve ashab-ı menâsib ve bilcümle padişah kulu olanlardan tımarlı, eğer ulufelidir. Âdet-i Ağnam-ı Askeriye yüz elli koyundan virmeyüp bundan ziyadesinden virmeğe Ahkâm-ı Şerif (Ferman) verilür, kanun olmuşdur...”⁶⁵⁷

Kanunname de seyyidler ve diğer Askerîler, Âdet-i Ağnam olarak her koyun için Nisan başında birer akçe vereceklerdi. Yalnız 150 koyuna kadar bu vergiden muaf olacaklardı.

Söz konusu vergi, genelde her koyun ve keçi başına bir veya yarım akçeydi. Zaman zaman miktarında değişimler olmuştu.⁶⁵⁸

⁶⁵⁵ Akgündüz, I, 156; Ayrıca, bkz. Bilmen, IV, 90- 91.

⁶⁵⁶ Kazıcı, s. 114, 166.

⁶⁵⁷ Kanun ve Fetvâ Mecmuası, İst. Üniversitesi Kütb. TY. nr. 4107, 43/a (Tarih, H. 1004).

⁶⁵⁸ Sertoğlu, s. 7.

II. Bayezîd devrine (886-918/1481-1512) ait bir tapu tahrir kaydında, seyyidlerin cemi (bütün) Avarız-ı Divaniye ve Tekâlif-i Örfiyeden muaf tutuldukları da kaydedilir.⁶⁵⁹ Aynı hususta tahrir defterlerinde de kayıtlar bulunur.⁶⁶⁰

Bütün bu belgeler, seyyidlerin vergi cihetiyle imtiyazlı Askerîlere dâhil olduğuna delildir ve Avarız ve Tekâliften muafiyetlerine örnek vesikalardır. Şu halde Osmanlılar, seyyidlere olan saygı, sevgi ve hürmetlerini, onları örfi vergilerden muaf sayarak⁶⁶¹ ve askerî sayarak da göstermişlerdir.

⁶⁵⁹ BOA. *Tapu Tahrir*, nr. 48, s. 803.

⁶⁶⁰ BOA. *Tapu Tahrir*, nr. 49, s. 803; *Tapu Tahrir*, nr.137, 13/a; Krş. *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, Ankara 1986, III, 9.

⁶⁶¹ Geniş bilgi için bkz. Sancık, *Nakbû'l- Eşrâfîlik*, s. 102 vd.

D. Devlet Törenlerinde Seyyidlere Gösterilen Saygı ve İltifat

1.

Nakîbü'l-Eşrâfların Kılıç Kuşatmasında Uğur

DEVLET TÖRENLERİNDE seyyidlere gösterilen teveccüh ve önemseme de, onlara olan hürmet ve ikramın tezahürüydü. Bunlardan biri kılıç kuşanma merasimlerinde seyyidlerin başı olan Nakîbü'l-Eşrâfların oynadığı roldü.

1. Tarih-i Ata'da kaydedildiğine göre Emir Sultan, ilk olarak kayın pederi Yıldırım Beyazıd'a (791-804/1389-1401) Memluk Hükümdarı Berkuk'dan "*Sultân-ı Rûm*" unvanını ahzetmesine (almasına) müsaade etmesiyle (kılıç kuşanmıştır). Emir Sultan her muharebeye gittikçe padişaha kılıç kuşatmak imtiyazına malik idi. Şu merasim (protokol) muahharen (daha sonraları) Cüluslarda (tahta geçiş) taklîd-i seyfe tebeddül halen yürürlükte bulunmuştur.⁶⁶²

2. Burada, bir seyyid olarak Emir Sultan'a (ölm. 833/1429) duyulan sevgi ve saygının tezahürleri görülmektedir. O halktan padişaha, herkesçe sevilip sayılmakta, kendisine hürmet

⁶⁶² Ahmed Ata, I, 244, 245.

ve teveccüh gösterilmekteydi. Ayrıca o âlim ve fazıldır. Kendisinin tasavvuf cephesi de vardır. İlim ve faziletçe kendisine benzeyenler olmasına rağmen, sâdâttan oluşu ve seyyidlerin dualarının makbul bilinişi gibi sebeplerle, Yıldırım Beyazıd'a "*Sultân-ı Rûm*" unvanı verilmesinde kılıcı kendisi kuşatmıştı. Böylece sultanlığı Memlûklularca tanınmış olmaktadır. Rûm (Anadolu) Sultanı olan Beyazıd, muzafferiyeti için ondan dua da almalıydı. Ayrıca kendisine "*Emir*" unvanı ile hitap edilen Seyyid Buhari, her muharebeye gidişte padişaha kılıç kuşatıyordu.

3. Seyyidlerin ceddi Hz. Peygamber de zaman zaman etrafa gönderdiği ordu komutanlarına sancak bağıyor ve onlar için dua ediyordu. Onun hafidi Emir Buhari de ordu komutanı Sultan-ı Rum'a her muharebeye gidişte kılıcını kuşatıyor, ordusunun zaferi için dua ediyordu. Aynı kaynak, Yıldırım'a kılıç kuşatmanın bir ayrıcalık olduğunu da söyler. Ayrıca müellife göre, kılıç kuşatma merasimi, seyyidlerden biri ile ortaya çıkmış ve sonraki devirlerde değişikliklerle devam etmişti.

Âlim ve fazıl olan seyyidlerden kılıç kuşanmak herhalde Hz. Peygamber'den kılıç kuşanmak gibi uğurlu sayılmıştır. Harplerden önce veya tahta geçerken, seyyidlerden dua alınıyor ve ellerinden kılıç kuşanıyordu. Bu konuda seyyidlerin duasının makbul olacağı itikadı rol oynamış olmalıdır. I. Murad (761-791/1350-1389) bir şikâyet üzerine 1385'te seyyidlerle ilgili beratında bazı vergilerden muaf kıldıkların belirtmiş ve şöyle demişti:

*"Ben bağışladım. Canım için olsun. Benim devletime duaya meşgul olalar. Her kande (yerde) hatırları dilerse yürüyeler. Zira duaları müstecâbu'd-da'avât sâdâtırlar."*⁶⁶³

Seyyidlerin dualarının makbuliyeti kanaati İslâm âleminde yaygındı.⁶⁶⁴

⁶⁶³ Körlitz, *a.g.m.*, T.O.E.M. sene beş, s. 146.

⁶⁶⁴ Geniş bilgi için bkz. *Târîhu'l-İslâm*, IV-II; Abdurrahman Şeref, XIV, 231, 235, 236; Sabbân, s. 213-214, 223, 227; Şablancî, s. 193, 194, 197.

4. II. Murad 833/1421'de Amasya'dan Bursa'ya gelip padişah ilân edilince, ona yine Emir Sultan kılıç kuşatmış⁶⁶⁵ ve böylece sultanlara "*Taklid-i Seyf (Kılıç Kuşatmak)*" gelenek haline gelmişti. Unutmayalım ki, Peygamber neslinden olan Abbasi Halifeleri de Sünni İslâm'ı temsil ederek o günün sultanlarına kılıç kuşatıyorlardı.⁶⁶⁶

5. Osmanlılarda, ilk kılıç kuşatmalar seyyidler eliyle olmuştu ve Abbasilerdeki uygulama nazara alınırsa, seyyidlerden kılıç kuşanmak önem arz ediyordu. Kılıç kuşatanlar arasında en çok, şeyhülislâmlar ve nakibü'l-eşraflar dikkati çeker. Kılıç kuşatan bazı nakipler şunlardır:

- Nakibü'l-Eşrâf Seyfîzâde İbrahim (ölm. 1122 /1711) tahta çıkışında III. Ahmed'e kılıç kuşatmıştı. (1115/1703)⁶⁶⁷ I. Mahmut'a (1143-1168/1730-1754) Nakibü'l-Eşrâf İmâdzâde Mehmed Efendi (ölm.1145/1732) kılıç kuşatmış, onun dua ve sena ile kılıç kuşatması sonrası Fatih Camiinde Cuma kılınmıştı.⁶⁶⁸

- I. Abdülhamit 1183/1774'te tahta çıktı ve ona teberrüken Peygamber'in (a.s.m.) kılıcını "*Şeyhülislâm olan Mehmet Molla Efendi, Nakib-i Sâbık (eski Nakibü'l-Eşrâf) olmak hasebiyle meyân-ı saâdetlerine taklît*" etmişti.⁶⁶⁹ Burada seyyidlerin başı ve "*Nakib-i Sâbık*" olması hasebiyle, kılıç kuşanmada özellikle Nakibü'l-Eşrâflara verilen değer görülmektedir. Sanki kılıcı onlar elinden kuşanıp padişah olmak tercih edilmektedir. Dikkat edilirse önce I. Abdülhamid'e bereket ve sadet vesilesi sayılarak ve uğur umularak seyyidlerin atası

⁶⁶⁵ Tayyazade Ahmed Ata, *Tarih-i Atâ*, I-V, İstanbul, 1293, II, 155.

⁶⁶⁶ Sancık, *Nakibü'l-Eşrâflık*, s. 161 vd.

⁶⁶⁷ Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 189190; Sami Şakır, *Tarih-i Sâmî*, İstanbul 1198, 11/b.

⁶⁶⁸ Hızır b. İlyas, *Tarih-i Enderun*, İstanbul, 1276, s. 82.

⁶⁶⁹ Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 189- 190; Krş. Sancık, *Nakibü'l-Eşrâflık*, s. 161 vd.

Hız. Peygamber'in kılıcı kuşatılmıştı. Kılıcı kuşatan; Meşihat makamı münasebeti ile değil, "Nakîb-i Sâbık olmak hasebi ile" Rasûlullah'a nispet edilen kılıcı kuşatmıştı.

• Şu halde kılıç kuşatma gibi önemli bir olayda seyyidlerin riyaseti olan nikabet makamı, hatta geçmişte nakip olmak özelliği bile meşihata tercih edilmiş görünmekteydi. Şeyhülislâm, meşihat mevkiyle değil de nakiplik vasfıyla Peygamber kılıcını İslâm padişahu ve halifesi beline kuşatmaktaydı.

• III. Selim'in cülusunda Şeyhülislâm kılıç kuşatsa da, duayı Nakîbü'l-Eşrâf Seyyid Mehmed Derviş Efendi (ölm.1204/1790) yapmıştı.⁶⁷⁰ Bunlardan başka, IV. Mustafa'ya,⁶⁷¹ II. Mahmud'a,⁶⁷² II. Mahmud'un oğlu I. Abdülhamid'e,⁶⁷³ hep Nakîbü'l-Eşraflarca tarafından kılıç kuşatılmıştı.

Bütün bunlardan şu çıkarılabilir: Sultanlardan bir kısmı kılıç kuşanmada, (taç giyme yerine olan merasimde), kılıcı Peygamber soyundan âlimlerden kuşanmak istemişler, ayrıca gelecek saltanat yılları için onlardan dua da almışlardı.

Emir Sultan, Yıldırım'ın kılıcı,

Her savaşıta ordusuna duacı.

İlk kılıcı Emir Sultan kuşattı,

'Taklid-i Seyf' âdetini başlattı.

2.

Cülus Tebriki ve Bayramlaşmada Nakîbü'l-Eşrafın Önceliği

1. Cülus tebriki ve padişahlara biat merasiminde Nakîbü'l-Eşraflara öncelik tanınır ve çoğu kez, önce onların duala-

⁶⁷⁰ Şamdanizade, II, B, 117.

⁶⁷¹ A. Rifat, s. 44; A. Nazif Efendi, 24/b; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.190.

⁶⁷² Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.191.

⁶⁷³ Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.191.

rı ile biatleri alınır. 1102/1691'de yapılan biat merasiminde Nakibü'l-Eşrâf Ali Efendi (ölm.1150/1696) padişaha ilk olarak biat ve dua etmişti.⁶⁷⁴ Nakibü'l-Eşrâfların biat önceliği, onlara ve seyyidlere verilen önem, tazim ve ikramın tezahürüydü. Biatte önceliğin bir başka örneği de III. Selim'in cülusu ile Nakibü'l-Eşrâf Muhammed Kâmil Efendinin (ölm. 1215/1800-1801) duası ve biat etmesiydi. Onu ikinci biat eden olarak zamanın şeyhülislâmı takip etmişti.

Topkapı Sarayında, Babüssaâde önünde yapılan bayramlaşma töreni ve yapılan duanın bir minyatüre yansımaları. Solda seyyidler temsil eden yeşil sarıklı Nakibü'l-Eşrâf da ayakta ellini açmış dua etmektedir.

Kemal Kara, Tarih, Vebsan A.Ş. İstanbul 2007, s. 195.

(Topkapı Sarayı Müzesinden.)

2. Senede iki kez olan ve tüm resmi protokolün katıldığı bayramlaşma töreninde de Nakibü'l-Eşrâflara öncelik

⁶⁷⁴ Findıklı Mehmed Ağa, *Tarih-i Silâhtar*, I-II, İstanbul 1928; II, 572- 573; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.191.

verilir,⁶⁷⁵ Nakîbü'l-Eşrâflar dua ile bayramlaşmayı başlatırdı. Padişahlar onlar kendilerine yaklaşıırken, hürmeten ayağa kalkarlardı. Bu yüzden, Nakîbü'l-Eşrâf padişaha yaklaşıırken Divan Çavuşları padişahu şöyle uyarırlardı:⁶⁷⁶

"Hareket-i Hümayun padişahım deoletinle bin yaşa!"

Padişahların Nakîbü'l-Eşrâflara ayağa kalkması, daha çok seyyidliklerine hürmet içindi.⁶⁷⁷ Daha önce geçtiği üzere seyyidlere ayağa kalkma âdeti Zengiler döneminde de vardı.

Nakîbü'l-Eşrâfların bayramlaşmada ilk, ikinci veya üçüncü sırada yer alması, Osmanlı Devleti içinde ve protokolde, seyyid ve şeriflere gösterilen büyükleme, onurlandırma ve hürmetin bariz işaretlerindendi.

3.

Devlet Töreniyle Hırka-i Şerif'i Ziyaret

Her yıl Ramazan'ın on beşinde devlet töreni olarak yapılan Hırka-i Şerife ziyaretlerine Nakîbü'l-Eşrâflar da katılırdı. Nakîbü'l-Eşrâfla birlikte ziyarete katılanlar içinde Vezir-i Azam, Şeyhülislâm, Rumeli ve Anadolu Kazaskeri gibi kimseler de olurdu.⁶⁷⁸ Bunlar içinde olan Nakîbü'l-Eşrâfın, rütbece en ileri gelenleri içinde bulunduğu anlaşılır. Vezir-i Azam başbakan konumunda, şeyhülislam yargı ve eğitim öğretimin başında, kazaskerler de ondan sonra gelen ve onun emrinde olan iki önemli kimseydiler.

⁶⁷⁵ A. Rifat, s. 45; Münif Mustafa, *Mecmua-ı Merasim-i Devlet-i Aliye*, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 8892, 189/b.

⁶⁷⁶ Hezarfen, 31/a; Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 169; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s.213. Geniş bilgi için bkz. Sarıcık, *N. Eşrâflık*, s. 164 vd.

⁶⁷⁷ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 169.

⁶⁷⁸ İsmail Asım, *Tarih-i İsmail Asım*, İstanbul ty. s. 7-9; 169, 253; Krş. Sarıcık, *Nakîbü'l-Eşrâflık*, s. 166- 167.

4.

Mevlit Törenlerinde Nakîbü'l-Eşrâf

Nakîbü'l-Eşrâfa ve onun şahsında seyyidlere olan tev-kir ve saygının bir tezahürü de, devletçe düzenlenen mev-lid törenlerinde görüldü. Nakîbü'l-Eşrâflar her yıl; Hz. Peygamber'in doğum günü, Rebiülevvel ayında Sultan Ah-med Camiinde yapılan törenlere, sadrazamın mektubuyla davet edilip ve katılırlardı.⁶⁷⁹

Dikkat edilirse, kendilerini bu törene resmi zevat arasına davet eden, Padişahtan sonra en yüksek makamda olan ve-zirdi. Nakîbü'l-Eşrâf yüksek devlet erkânından olmadığı hal-de, padişahlar katındaki saygınlıklarından, camide Mahfil-i Humâyun altında veya sağında, her yanı yeşil perdelerle ka-palı, kendilerine has mekânda tek başlarına mevlidi dinlerdi.

Bu mahfil, "*Nakîbü'l-Eşrâf Efendiye hürmet-i mahsusa*"⁶⁸⁰ işa-reti olarak tahsis kılınırdı. Nesepleri Peygamber'e ulaşmasın-dan, "*böyle bir günde Nakîbü'l-Eşrâf bulunanlara fevkalade hür-met buyrulmak lüzumunu müş'ir*"⁶⁸¹ olduğundan kendileri, dev-let bakanları ve şeyhülislâm arkasında oturtulmaz, "*Hürmet-i mahsusaya dâd (İhsan şerefi) olmak üzere*" hususi mahfil ken-dileri için uygun görüldü. Bu uygulama, I. Ahmed (1012-1026/1603-1617) tarafından ihdas edilmiş ve öylece devam etmişti.⁶⁸²

Bu merasimde görüldüğü üzere, devlet protokolü için-de yeri olmadığı halde, Peygamber soyundan olması ve Rasulullah'ı hatırlatmasıyla, bugünde kendisine sultanlarca hürmet ifadesi olarak saygı ve onurlandırma görüyordu.

⁶⁷⁹ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 170; d'Ohsson, IV, 565; Vakanüvis Ahmed Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfi*, I-II, İstanbul 1328, I, 244.

⁶⁸⁰ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 170; d'Ohsson, IV, 565.

⁶⁸¹ Ahmed Ata, I, 238.

⁶⁸² Ahmed Ata, I, 238; Hammer, XIV, 18.

Mahkemeye gelen seyyidlere de, mahkemelerde saygı ve tazim ifadesi olarak öncelik tanınırdı.⁶⁸³

*Osmanlı Sultanı kalkmış ayağa,
Hürmet edermiş Nakibü'l-Eşrâfa.
Bayramlarda nakiplere öncelik;
Peygambere, seyyidlere yönelik.*

⁶⁸³ Uzunçarşılı, *İlmiye*, s. 168- 169.

SONUÇ

ASR-I SAADETLE BAŞLAYIP, Osmanlılarla biten bu çalışmamız, meveddet ayeti ve bu ayetle ilgili olarak tarihte seyyidlere gösterilen saygı, tevkir/büyükleme, teveccüh ve ikramı konu almaktadır.

Araştırmamızda gördük ki, meveddet ayeti seyyidlere sevgi, saygı ve tevkir/onurlandırma hususunda, silinmez izler bırakmıştır. Henüz Peygamber Efendimiz (a.s.m.) hayatta iken ashab-ı kiramın seyyidlere olan tutum ve davranışlarını etkilediği gibi, aynı konuda Raşit Halifeleri de etkilemiştir. Mezkûr ayet ve paralelindeki hadis-i şerifler, Âl-i Beyt sevgisi ve teveccühünde en etkili iki faktör olmuştur.

Mezhep imamları, Peygamber soyu konusunda hassas olup, onlara yakınlık ve sevgilerini açıklamaktan sakınmamışlar, seyyidlere saygı ve kendilerini onurlandırmanın Peygamber'e hürmet olduğunu vurgulamışlardır. Bu yüzden Abbasilerdeki '*Ensâb Nikabeti*'nde nakibin görevleri incelenirse, bunların odak noktasının seyyidlere saygı, sevgi, ikram, konumlarını yüksek tutmak ve onları iyilikte muhafaza olduğu görülecektir.

Abbasi Ensâb Nikâbeti'nin başı olan Nakîbü'n-Nükabâların tayinlerinde de menşurlara, tazim ve hürmet lafızları konuluyordu. Tayin beratlarında ayrıca, nakiplere ve onlar şahsında seyyid ve şeriflere hürmet nişanesi unvanlar

tevcih ediliyordu. Sâdâta hürmette kusur edilmemesi için kıyafet olarak yeşil sarık ve yeşil cübbe, onlara has kılınmıştı. Yeşili giyme amacı da onların şeref ve yüksekliklerini izhar etmek içindi.

İslam dünyasında ilk kez seyyidliği Hz. Hasan ve Hüseyin nesline hasreden Fatımilerde, halifeler katında Nakîbü'n-Nükabâların değeri pek yüksekti. Fatımi halifeleri cüluslarında, baş nakip halife ve birlikte olur, halifeler bayram tebriklerini de Nakîbü'l-Eşrâfla birlikte kabul ederlerdi. İslâm devletlerinde Nakîbü'l-Eşrâf tayinlerinin halifeler veya sultanlarca yapılması da seyyidlere verilen önemi, konumlarının üstünlüğünü göstermekteydi.

Zengiler döneminde Nakîbü'l-Eşrâflar özellikle hükümdarlar katında değerliydi. Hatta Zengilerde nakiplere -ve onlar şahsında seyyidlere hürmet ifadesi olarak- ayağa kalkmak âdet olmuştu. Memlûklular, Zengiler ve İlhanlılarda, Nakîbü'l-Eşrâflar için divanlar (darüşma kurulları) vardı.

İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmud Han seyyidlerin saygınlıklarını sağlamak ve konumlarını yüksek tutmak için, Nakîbü'l-Eşrâflara "*Dâru's-Siyâdeler*" yaptırmış ve bunlar için vakıflar kurmuştu.

Memlûklu Nakîbü'l-Eşrâf unvanları, görevleri, nikabet menşurlarında sâdâta tazim/saygı yüceltme ve hürmet emri, seyyidlerin "*Peygamber ağacı meyveleri*" ve "*nübüvvet deryası incileri*" görülmesi, müspet bakış açısı, tazim ve hürmetin gereği idi. Yalnız Memlûklularda rastlamadığımız bir uygulama daha vardı. O da, bir seyyid ve şerif, sultan huzuruna çıkınca, nesebine hürmeten kendisine yer öptürülmezdi.

Anadolu Selçukluları seyyidleri Risalet ağacı meyveleri ve nübüvvet deryası incileri kabul ediyorlar, nikabet menşurlarında onlara lâıyk hürmeti, haklarına riayeti tavsiye ediyorlardı. Bütün bunlar; başta meveddet (Şura 23) ayeti gereğince yapıldı. Seyyidlere şefkatle muamele, devlet hazinesinden idrar/ sürekli maaş tahsisi uygulaması da gösterilen tevecc-

cüh ve itibarın yansımasıydı. Seyyidlere şanlarına lâayık hürmet ve ikram; yani konumlarını yüksek tutma ve değerli kılma aynı zamanda bir âhiret azığı görölüyordu.

Özellikle ilk Osmanlı sultanları seyyidlere karşı yakın ilgi gösterdiler. Bu tutumları; Osmanlı ülkesine (Diyar-ı Rum) hicretlerine sebep olmuştur. Onlara sunulan atıyyeler ve devlet makamlarında hallerine uygun yerler almaları da bu hicretin ana sebeplerindendi. Murad Hüdâvendigârın 787/1385 tarihli vergi muafiyet beraatı, ilk zamanlardan itibaren seyyid ve şeriflere gösterilen saygı, ikram ve hürmetin açık tezahürüydü.

Ayrıca Yıldırım Bayezid'ın Emir Buhari'ye Osmanlı Veziri İshak Paşa'nın da ilk Sâdât Nazırı Seyyid Ali Nattâ'ya kızlarını vermeleri, seyyidlere o dönemde yönetiminin bakış açısını göstermektedir. II. Murad (824-885/1421-1451) seyyidlere duyduğu saygı, sevgi ve verdiği önem ve değerin bir ifadesi olarak her yıl oturduğu şehirdeki eşrafa/seyyidlere bin florin altın paylaştırıyordu.

Osmanlı hâkimiyetinin tekit devri padişahı II. Beyazid, seyyidleri diğer insanlardan tefrik ve onlara ayrıcalık sağlamak, sâdâta saygı ve ikram gereğinden dolayı, Nikâbeti (Nakîbü'l-Eşrâflık) yeniden ihdas etmişti. Onlara olan saygısını bu şekilde göstermişti. Yıldırım Bayezid döneminde Bir Sâdât Nezareti (Seyyidler Bakanlığı) kurulmuş, ama devamlı olmamıştı.

Osmanlı Nakîbü'l-Eşrâflarınca verilen Farsça, Arapça ve Türkçe siyâdet hüccetlerinde Şura Suresi 23. ayetinin gereği olarak, Evlad-ı Resul'ün her yönden haklarına riayet eşas alınmış, bu husus kanunnamelerde de görölmüştür. Seyyidleri "Askerî" sayma, bazı vergilerden muaf etme de önemli bir uygulamadır. Hüccetlerde seyyidliği tespit edilenlerin, her yer ve makamda devlet ricali ve halktan saygı görmeleri ve gözetilmeleri de aynı ayet gereğince sürekli olarak vurgulanmıştır. Onlara izzet, ikram, onurlandırma ve sevgi duymanın

delili, hep meveddet ayeti olarak görülmüştür. Bu durum, o zamanlar her biri birer yasal hükümler bütünü kabul edilen fetvalara da yansımıştır.

Seyyidlerin yeşil sarık sarması, halkın seyyidleri bu işaretle bilip saygı ve sevgi göstermelerine, tazim ve hürmetin gerçekleşmesine vesile olmuş, yeşili başta taşımak bir ayrıcalık olmuştur. Ayrıca muhtaç seyyidlere maaş bağlama da tazim/saygı ve büyükleme gereği kabul edilmişti.

Devlet törenlerinde seyyidlerin ve Nakîbü'l-Eşrâfların yer almaları, ayrı bir hürmet ve saygı tezahürüydü. Birçok Osmanlı padişahına, Peygamber neslinden olan Nakîbü'l-Eşrâflar ilk biati yapmışlardı. Ayrıca onlar en yüksek mertebeli Vezir-i Azam, Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri ile resmi devlet törenine katılarak, Hırka-i Şerife ziyaretleri yapmışlardı. Her yıl Sultan Ahmed Camiinde devlet protokolünce kutlanan mevlid törenlerinde de, Nakîbü'l-Eşrâfa özel saygı işareti olarak hususi bir mahfil hazırlanmış ve o burada törene katılmıştı.

Şu halde, seyyid ve şeriflere, özellikle meveddet ayeti ve bu konudaki hadisler esas alınarak hayatın her safhasında sevgi ve saygı duyuldu. Onlara hürmette kusur etmemek, Osmanlı öncesinde bir ilke olduğu gibi, Osmanlılarda da aynı şekilde devam etti. Mezkûr ayet ve bu paraleldeki hadisler, önce ashab arasında etkili olmuş, daha sonraki çağlarda, Âl-i Resule olan sevgi, saygı ve hürmet gelenekleşerek devam etmişti.

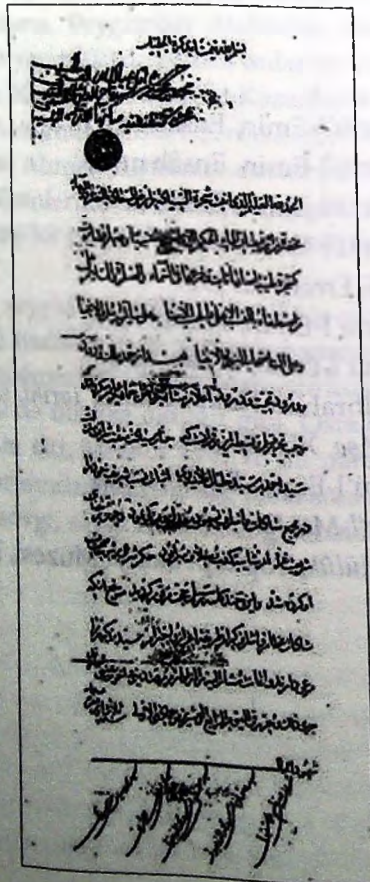

BELGELER

- 1- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 11.
- 2- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 15.
- 3- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 9.
- 4- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 5.
- 5- BOA. Ali Emirî, nr. 195.
- 6- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 7.
- 7- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 3.
- 8- Konyalı İbrahim Hakkı, *Alanya Tarihi*, s. 445.
- 9- *Subhu'l-Aşa*, XI- 163-164.
- 10- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 24.
- 11- *Mesâlihu'l-Müslimîn*, bab 2.
- 12- *Hırzu'l-Mülûk*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan nr. 1612,63/a-63/b.

1- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 11

Osmanlıların ikinci Nakibü'l-Eşrafı Muhammed Muh-
terem el-Hüseynî tarafından 24. Cem. Evvel 943 tarihinde
tanzim edilen Farsça Siyadet Hücçetinin on birinci satırın-
dan itibaren nesebi sabit olan Seyyid Ahmede seyyidler ve
şerifler tarafından izaz ve ihtiram istenmektedir.

2- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 15

Osmanlı Nakibü'l-Eşrafı Malulzâde Muhammed b. Muhammed tarafından, Rebiu'l-Evvel sonları H. 988 tarihinde tanzim edilen Arapça siyadet hücceti. Burada Yalvaçlı Seyid Musa'ya seyyidliği sabit olduğundan, halk tarafından yığı, tazim ve tevkir edilmesi istenmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

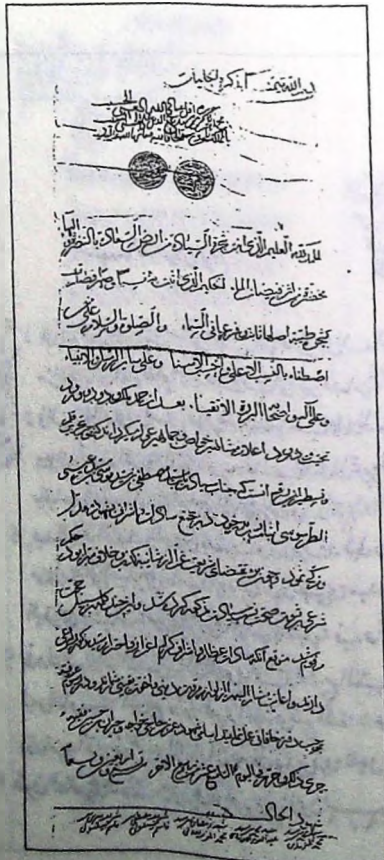
الامر كانت والثاني اسم
 من الله الى الله
 محمد بن محمد بن محمد
 لافان حفيظ

الحمد لله الذي جعل في الدنيا سيرة السيادة من من السعادة بالفضل والبرهان بها
 من فيضان الماء للكمم الذي اشتباها ومهرافضات كشجرة طيبة اصلها نابت
 في السعادة والصلوة والسلام على من اصفنا بالفضل والبرهان بها على سائر المرسلين
 ولا الرضا والبرهان الاقربا وبعد فالسبب الذي لا يحرم في كتاب جواز لما بين
 بلنا هو اننا نرى انهم ابراهيم الناصري وعبد الكريم ابن الحاج سيد من سادات اهل البيت
 6 عبد الرزاق القند وحمد بن يوسف وعلين شاه قزويني ومحمد بن مصطفى بن السيد
 محمد بن جعفر بن جعفر بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد
 الميرزا وسيد محمد بن جعفر بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد محمد بن سيد
 9 فدفن السادات المنسوب الى الزعيم السيد محمد بن السيد سادات افاضل
 له ولاننا وسيدنا الذي وقع خطه الكريم اعلامه بوضوح العلامة على راسه كما في السادة
 اننا نرى انهم جميع الانام ان يفتقروا ويوقعوا لاجل سيادة وانتساب الى
 12 طرق الخضرية وذلك في الموضع الاول

3- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb nr. 9

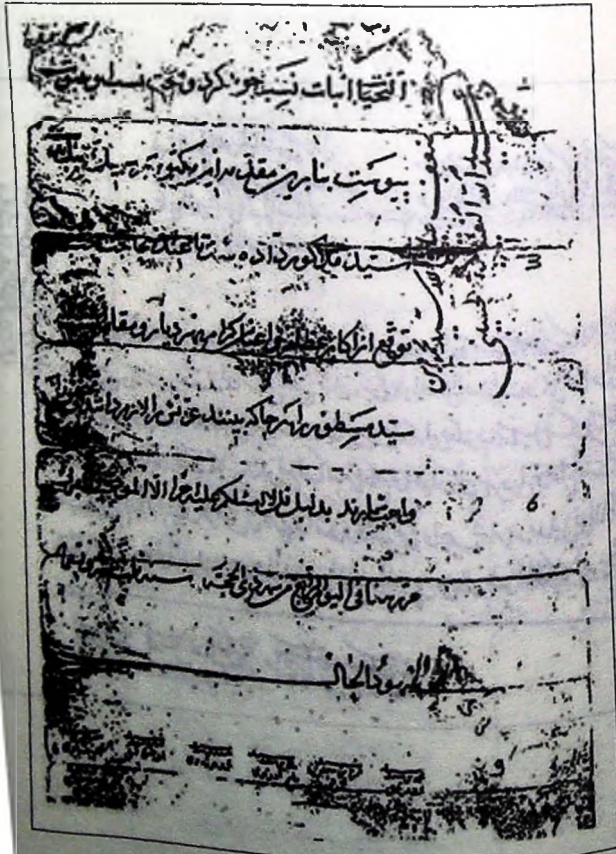
Rebiü'l-Ahir 949 tarihinde, Osmanlıların ikinci Nakîbü'l-Eşrâfı, Muhammed Muhterem el-Hüseyni tarafından tanzim edilen bu Farsça siyadet hüccetinde, Tarsuslu Seyyid Mustafa'nın seyyidliği tespit edilmiştir. Ayrıca adı geçen seyyid, Askerî sınıftan addedilmiş ve kendisine seyyid ve şeriflerin izaz ve hürmet etmeleri istenmiştir.

5- BOA. Ali Emirî, nr. 195

İlk Osmanlı Nakîbü'l-Eşrâfı Seyyid Mahmud el Hüseyinî tarafından, 20 Şevval 936 tarihinde, Canıklı Seyyid Mustafa'nın seyyidliğini tespit eden bu hüccette Şûra Suresi 23. ayetinin gereği olarak adı geçene, her yer ve makamda halkın ileri gelenleri tarafından sevgi ve saygı gösterilmesi istenir.

6- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 7

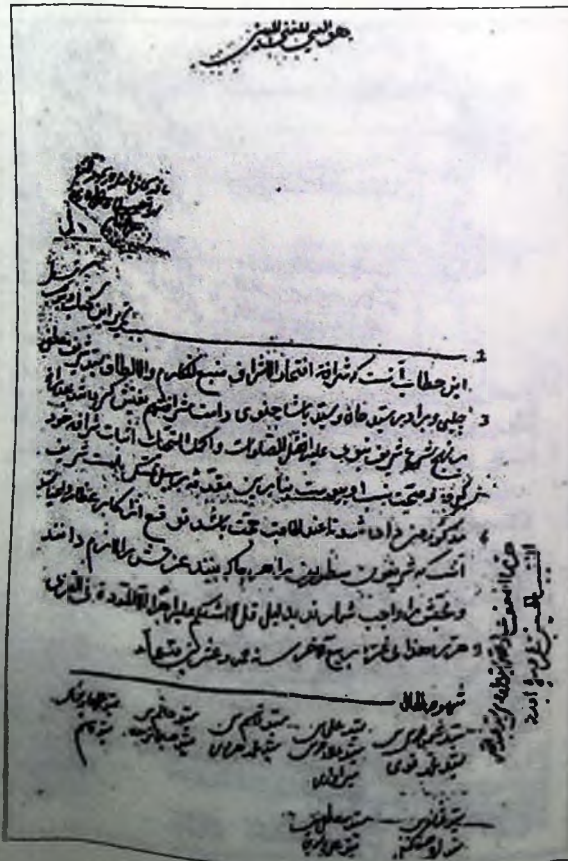
Nakîbü'l-Eşrâf Muhammed Muhterem el-Hüseyîni tarafından 20 Cem. Evvel 949 tarihinde verilen Farsça siyadet Hücçeti. Hücçette Şeyh Anter'in seyyidliği tespit edilip, tazim ve tevkir gereği olarak Örfî Rûsum hususunda Tapu Tahrir defterine göre muamele görmesi istenmiştir. Ayrıca kendisine saygı, tazim ve tevkir de istenmektedir.

7- BOA. İbnü'l-Emin, Ensâb, nr. 3

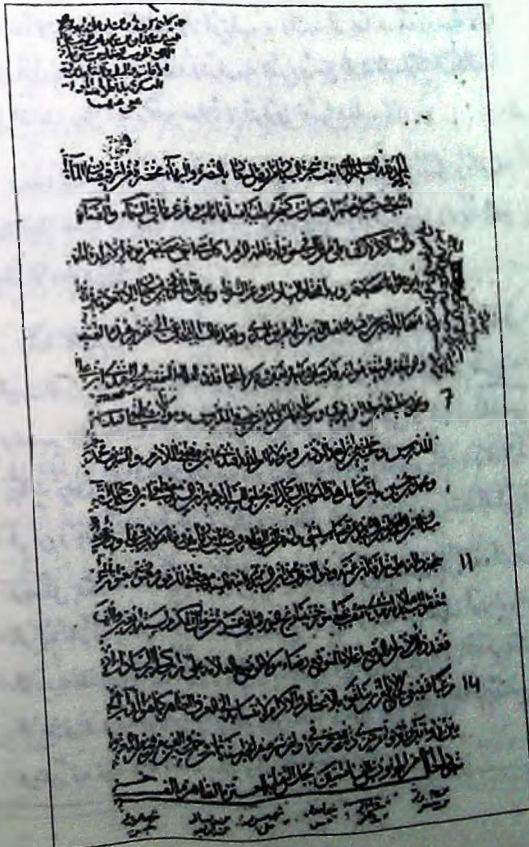
Rebiü'l-Ahir 925 yılında ilk Osmanlı Nakîbü'l-Eşrâfı Seyyid Mahmud tarafından tanzim edilen bu Farsça siyaset hüccetinde, seyyidliği sabit olan Seyyid Şerif Mustafa ve kardeşleri için Şûra Suresi 23. ayetine istinaden, halk tarafından sayılıp sevimleri istenmektedir.

8- Konyalı İbrahim Hakkı, Alanya Tarihi, s. 445.

Osmanlı Nakîbü'l-Eşrafı Muhammed tarafından Safer ayı sonları 1058 tarihinde tanzim edilen Arapça siyadet Hücleti. Hücletin 14. satırında İrk-ı Tahirden olan Seyyid Kemal'e geçerli âdete uyularak hürmet ve ikram edilmesi gerektiği vurgulanır.

وهذه نسخة [توزيع] بكتابة الأشراف، ومن :

المحدث في مشرف الأنساب، ومواري الأحاب، حقوق ملاحظتهم بغير حساب،
وجامل ألبان الشريفة محمد الأكساب .

لحمد بحمادة حسنة الإيجاد والإيجاب . ونشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك
له شهادة لا شك في مقالنا ولا أنزيب . ونشهد أن عبداً عبده ورسوله ونبيه
الذي أنزل عليه الكتاب، ونشرف به القلوب من غير المصلحة الأخطاب،
صل الله عليه وعلى آله وصحبه صلاة لا تنوار من شمسها يبيل .

وبعد، فإن خير ما سيرت الميم إلى تشيد تباينه، ونفسه تهمل وروايه
وبلا حظية ناسبه وروايه، المانعة من كل ما يقع لغير الآل وتبيله، وبرؤاهم
عبد الأتقاء، ويتنبه .

ولما كانت هذه الثائرة النبوية وزلت لوس القين آل الميم بقاءه، وأهل
البيت الذين حصل لهم من السؤدد أباه، ولد سال الله وهو السؤل لم القربا،
ونفسهم بربا حقيق بتالي تنصرتهم انه بما يحيى وانما لم يحيى : لما في ذلك من
بركاته تزيى سيد المرسلين وتبيله، ويظهر ان (الأبر) قائم ويحيى، وكان لابد
لهم من وليس يتخذ بلنهم ويتنله، وعظم لغرم وبنته، ويخط أناسهم،
ويستغل بمكره أحسابهم، ويحيى بدينه وديهم، ويأج تحت ظل هذه الشجرة
الركية ما ذكر بينهم، ويتنفسهم في ودع القتل، ويمنع من شرف أو ربيهم من
الأذياء المذنبين بكل بطل، ويترس بظلمهم، ويرأى أكرامهم، ويأخذهم بمكرهم
الأخلاق، ويقدم بانواع الإزلة والإزلة، ويؤلف دفع حياتهم بقالم يتسع،
ويشترطه قوله : « أفكيتك وإن كان أبتدع » .

9- Subhu'l Aşa, XI- 163-164.

Memlûklular Dönemine ait bir nikabet menşuru sureti. Bu menşura göre seyyidler, Peygamberimizin (a.s.m.) meyveleridir. Şûra suresi 23. ve Ahzab Suresi 33. ayetlerinin işaretleri ile Âl-i Beytten olanlara itina, meveddet ve tazim gerekmektedir.

وَلَمَّا كَانَ فَلَانُ إِلَى رَبِّهِ مِنَ بَنِي هَذِهِ السَّلَاطَةِ ، وَلَهُ مِنْ بَيْنِهِمْ سَيِّدَةٌ بِأَمَلٍ
وَعَاطَمَةٌ وَإِنْ كَانُوا كُلُّهُمْ شَيْئًا وَاحِدًا فِي الْإِسْلَامِ وَالْإِعْطَامِ ، فَقَدْ تَمَيَّزَتْ مِنْ بَيْنِ
الْأَسْمَاءِ السَّابِقَةِ عَلَى الْخَيْبَرِ وَالْوُسْطَى وَالْإِبْرَاهِيمِ ، وَكَمْ تَمَيَّزَتْ بَيْنَ قُضْلٍ بَعْضُهُ
عَلَى جَفْرِ الْأَكْلِ وَهُوَ يَتَنَبَّأُ بِمَا يَأْتِي وَاحِدًا ، وَنَدَّ أَسَازُ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ سَيِّدُ الْمَرْسَلِينَ
عَلَيْهِ أَفْضَلُ الْعِلَادَةِ وَالسَّلَامِ - أَنْتَ حَسَنُ أَهْلِ الْبَيْتِ ، أَنْتَ رُؤَسَا الْأَنْسَارِ
الشَّرِيفِ - لَا يَرُوحُ يَنْتَازُ وَيَنْتَازُ ، وَيَحْتَجُّ مِنْ بَيْنِهِمْ أَهْلُ وَبَيْتٍ - إِنْ تَعَزَّزَ إِلَيْهِ
يَنْفَاقُ الْأَشْرَافَ الطَّالِبِينَ عَلَى عَادَةٍ مِنْ تَحْتَهُ مِنَ الثَّقَلَاءِ السَّادَةِ .

تَلَجَّجَتْ لَمْ مِنْ الْخَيْبَرِ مَا يَبْهَجُ الرِّهَاءَ الْبَتُولَ فَسَلُهُ ، وَيَقْبَلُ مَعَ أَهْلِهِ وَفَرَاتٍ
مِنْهُمْ مَا هُوَ أَهْلُهُ ، وَلْيَحْفَظْ مَوَالِيَهُمْ ، وَيَحْمِزْ أَسَانِيَهُمْ ، وَيَنْقِصِطْ أَرْوَاقَهُمْ ،
وَيَسْتَبْدِ أَنْصَانَهُمْ ، وَيَحْمِزْ مَحْضَلَانَهُمْ ، وَيَكْتَرِ بِالْبَدِيرِ نَقَاتِهِمْ ، وَيَأْخُذْ تَقَاتَهُ
بُكَارَاتِهِمْ ، فِي جَمِيعِ حَالَاتِهِمْ ، وَلْيَأْخُذْهُمْ بِالتَّجَمُّعِ مِنْ كُلِّ مَا يَبْهَجُ ، وَالسَّلِيلِ بِمَا
يَبْهَجُ ، حَتَّى يُنْصَبُوا إِلَى السُّؤْدَدِ حَسَنُ الشَّيْءِ ، وَإِنْ الْخَائِرُ قَاتِرُ الْيَمِّ ، وَكُلُّ مَا يَفْعَلُهُ
مَعَهُمْ مِنْ خَيْرٍ أَوْ غَيْرِهِ فَهَلْهُ عَلَيْهِ ، وَبَنِي وَابِلِهِ ، وَاللهُ يَنْفَعُهُ مِنْ خَلْفِهِ وَمَنْ يَنْتَ
يَذِيهِ ، بَنِي وَكْرَهُ ! .

11- Mesalihu'l-Müslimîn, bab 2:

Kemankeş Kara Mustafa Paşa'ya sunulan bu layihanın ikinci babında Âl-i Resule, yani seyyidlere vakıf ve imaretlerden hallerine münasip maaş veya günlük verilmesini onlara tazim gereği olduğu ifade edilir.

اولا انشاء الله تعالى باب ٢

آل رسولن شمعان اولان احوالنى بدردر شل كنه كركه
 صبح آل رسول اولان آللرن صبح شجرى اولان اولان اولان
 كبر بترقى ذلت حكيم كچى دلال و كچى مجتهدى اولان سائر
 سائر صنعت اولان اولان اولان اولان اولان اولان اولان
 لاسكن جاكر الوف اولان اولان اولان اولان اولان اولان
 كه عولن سنه دوشمه سالر نه مينا سب اولان كه كوردان
 اولان اولان اولان اولان اولان اولان اولان اولان
 طابنه سندن بر كنه نك شجرى معلوم اولان اولان
 كيشك نكده دوشمه سالر اولان اولان اولان اولان
 بر آل رسول اولان اولان اولان اولان اولان اولان
 جعفر ترنگ زمانه علما سواد اولان اولان اولان
 عاتق ساي اولان اولان اولان اولان اولان اولان

KAYNAKLAR

ABDURRAHMAN ŞEREF, *Tarih-i Devlet-i Osmaniye*, I-II, İstanbul 1318.

ACLUNİ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, I-II, Beyrut 1351.

AHMED ATA, Tayyazâde, *Tarih-i Atâ*, I-V, İstanbul 1293.

AHMED CEVDET PAŞA, *Kısas-ı Enbiyâ ve Tavârih-i Hulefâ*, I-II, İstanbul 1981.

AHMED RIFAT, *Devhatü'n-Nükabâ*, İstanbul 1283.

AHMED ZEKİ SAFFET, *Cemheretu'l-Hutabi'l-Arab*, I-III, Mısır 1936.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Tarihi*, I-II, Tekin Yayınevi, Ankara 1979.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, I, Fey Vakfı, İstanbul 1990.

ALAUDDİN ALİ, el-Muttaki b. Husamuddin, *Kenzu'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl*, neşr. Saffet es-Sekâ-Bekrî Hayân, I-XVI, Beyrut ty.

ALİ EFENDİ, *Fetevây-ı Ali Efendi*, I-II, ty. yy.

ÂLUSÎ, Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud, *Rûhu'l-Meânî*, I-XXX, Beyrut ty.

ANKARAVÎ, Muhammed Emin Efendi, *Fetevâ el-Ankaravi*.

ARENDONK, C. Von, “Şerif Maddesi”, İA. XI, 435-436.

ASKALANİ, Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Bârî bi Şerh-i Sahihu'l-Buhârî*, I-XXVII, Mısır 1959.

ASIM EFENDİ, *Kâmus Tercemesi*, I-IV, İstanbul ty.

ATEŞ, Süleyman, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri*, İstanbul 1968.

AŞIKPAŞAZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1332.

ATAYİ, *Zeyl-i Şakâyyık*, İstanbul 1268.

AYYILDIZ, Selahattin-AYYILDIZ, Mehtap, *Ehl-i Beyt Işığ*, İstanbul, 2001.

BELAZURİ, Ahmed b. Yahya, *Fütûhu'l-Buldân*, terc., Zakir Kadiri Ugan, I-II, İstanbul 1955.

BERTOLD Spuler, *İran Moğolları*, terc. Cemal Köprülü, Ankara 1957.

BEYZAVİ, Ebu Said Abdullah b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Mecma'ut-Tefâsîr*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye kamusu*, I-VII, bilmen yayinevi, İstanbul, 1985.

-----, *Ashab-ı Kiram*, ty. yy.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul ty.

COCİ ZEYDAN, *Medeniyet-i İslâmiye Tarihi*, terc. Zeki Meğamiz, I-V, İstanbul 1327.

CÜRCANİ, Ali b. Muhammed, *Kitabu'l-Ta'rifât*, ty. yy.

ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, I-III, İstanbul 1983.

ÇİFT, Salih “Dönemsel Gelişimi Bağlamında Tasavvuf Kültüründe Hz. Ali”, *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004

DAMAD EFENDİ, Abdullah b. Süleyman, *Mecma'u'l-Enhur Şerhu Mülteka'l-Ebhur*, I-II, İstanbul 1319.

DANIŞMEND, İsmail Hamî, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-VI, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

DEHLEVİ, Şah Abdulazîz Gülâm, *Muhtasarü't-Tuhfeti'l-İsnâ*

Aşerîyye, Arapçaya terc., Muhammed b. Muhyiddin, İstanbul 1980.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1986.

DİNEVERİ, Ahmed b. Davud, *el-Ahbâr-ı Tıval*, Bağdat 1959.

DİYARBEKİRİ, Hüseyin b. Muhammed, *Târîhu'l-Hamîs*, I-II, Dâru's-Sâdır, Beyrut ty.

D'OHSSON, Tableau General de L'empire Otoman, I-VII, Paris 1791.

DÖLEK, Âdem, "Sekaleyn Hadisi ve Değerlendirilmesi", *Marife*, yıl, 4, sayı, 3, kış, Konya 2004.

DÖNDÜREN, Hamdi, Delilleri ile İslâm İlmihali, Erkam Yayınları, İstanbul 1991.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, *Şeyhu'l-İslâm Ebussuûd Efendi Fetvaları*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünenü Ebî Dâvûd*, neşr. Muhyiddin Abdulhamid, I-VII, Beyrut ty.

EBU'L-FELÂH, Abdullah b. İmad, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâr-ı Men Zeheb*, IVIII, Beyrut ty.

EBU ŞAME, Şihabuddin Makdisî, *Kitâbu'r-Ravzateyn fî Ahbâr-i'd-Devleteyn en-Nûriye ve's-Salâhiye*, I-II, Kahire 1288.

ERŞAHİN, Seyfettin, "SSCB'de İslami İnancın Korunmasında Hz. Ali kültürünün Rolü", *Hayatı, kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004.

EYYUB SABRÎ PAŞA, *Mir'ât-ı Mekke*, I-II, İstanbul 1329.

FERİDUN BEY, *Mecmu'atu Münşeâtî's-Selâfîn*, I-II, İstanbul 1264.

FEVZİ EFENDİ, *Fetevây-ı Feyziyye*, İstanbul 1266.

FINDIKLI MEHMED AĞA, *Tarih-i Silahıtar*, I-II, İstanbul 1928.

FIĞLALI, E. Ruhi, "Hz. Hasan", *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 282-285.

FÎRÛZÂBÂDÎ, Muhammed b. Ya'kub, *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîr-i İbn-i Abbas*, *Memau't-Tefâsîr*, I-VI, İstanbul 1978.

GÖLPINARLI, Abdalbaki, Alevî ve Bektâşî Nefesleri, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992.

HAKÎM, en-Nisabûri Ebu Abdillâh, *el-Müstedrek 'Alâ Sahihayn*, I-IV, Beyrut ty.

HAMAVÎ, Yakut, b. Abdullah, *Mu'cemu'l-Udebâ, li Yâkût*, I-XX, Beyrut 1938.

HANEFÎ, İbnü Ebi'l-Izz, *Şerhu'l-Akideti'l-Tahâviyye*, Beyrut 1988.

HASAN İBRAHİM HASAN, *Târîhu'l-İslâm*, I-IV, Mektebetü'n-Nahda, Kahire 1964.

HAMMER, Jozef Von, *Devlet-i Osmâniye Tarihi*, terc., Muhammed Ata, I-XI, İstanbul 1329.

HAZİN, Ali b. Muhammed b. İbrahim, *Lübâbu't-Te'vîl fi Me'âni't-Tefsîr*, I-IV, Çağrı yayınları, İstanbul 1978.

HEYET, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I-XIV, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.

-----, *Tarih*, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 2000

-----, *el-Mu'cemu'l-Vasît*, I-II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul ty.

HEYTEMÎ, Ahmed b. Hacer, *es-Savâ'iku'l-Muhrika fi'r-Reddi 'alâ Ehli'l-Bid'i ve'z-Zenâdika*, Kahire ty.

HIZIR B. İLYAS, *Tarih-i Enderûn*, İstanbul 1276.

HİTTÎ, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, terc., Salih Tuğ, I-IV, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980

İBN-İ BATUTA, *Seyahatnâme-i İbn-i Batûta*, terc., Mehmed Şerif, I-II, İstanbul 1333-1335.

İBNİ HALDUN, *Mukaddime*, I-IV, terc., Zakir Kadirî Ugan, M.E.G.S.B. Bilim ve Kültür Eserleri, İstanbul 1986.

İBN-İ KESİR, Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Amr. *Tefsîru'l-Kurâni'l-'Azîm*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987.

-----, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Beyrut 1966.

İMAM KASTALÂNÎ, Ahmed b. Muhammed, *Mevâhibu'l-Le-*

dünniye Tercemesi, terc., Abdulbaki (Şair) I-II, İstanbul 1325.

İBNU'L-ARABÎ, Muhammed b. Ali, *Fütuhâtü'l-Mekkiyye*, I-IV, Beyrut ty.

İBNU'L-ARABÎ, el-Mekkî, *Arızatu'l-Ahfazî bi Şerhi Sahihi't-Tirmizî*, I-XIII, Beyrut ty.

İBNU'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Alî, *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülûk ve'l-Umem*, V-X, yy. 1358.

İBNÜ'L-ESİR, Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I-X, Beyrut 1965.

İBNU'L-MANZUR, Cemaluddîn Muhammed, *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Beyrut 1968.

İBN-İ MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünen* I-II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul ty..

İBN-İ SA'D, Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I-VII, Beyrut 1957.

İSMAİL ASIM, *Tarih-i İsmail Âsım*, İstanbul ty.

KADI İYAZ, *eş-Şifâ bi Ta'rîf-i Hukûkî'l-Mustafâ*, terc., Naim Erdoğan-Hüseyin S. Erdoğan, İstanbul 1977.

KAHRAMAN, Hüseyin, "Şia'da Ehl-İ Beyt ve 'Nuh'un Gemisi' Benzetmesi", *Marîfe*, Yıl, 4, Sayı, 3, kış, Konya, 2004.

KALKAŞANDÎ, Ahmed b. Alî, *S ubhu'l-A'şâ fi Sinâ'ati'l-İnşâ*, I-XIV, Kahire ty.

KANDEHLEVÎ, Ahmed b. Yusuf, *Hayâtü's-Sahâbe*, I-IV, terc., Ahmed Meylani, İslami Neşriyat, Konya 1983.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Hz. Ali", *DİA*, İstanbul 1989, II.

-----, "Hz. Fatıma", *DİA*, XII.

KARA, Kemal, *Tarih*, Vebsan A.Ş. İstanbul 2007.

KÂTİB ÇELEBÎ, *Takvîmu't-Tevârih*, İstanbul 1146.

-----, *Mizânu'l-Hak*, İstanbul 1972.

KAZICI, Ziya, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1977.

KOÇYİĞİT, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara 1977.

KONYALI, İbrahim Hakki, *Alanya Tarihi*, İstanbul 1945.

KÖKSAL, M. Asım, *Hz. Muhammed (a.s.m.) ve İslâmiyet*,

I-XII, Şamil Yayınevi, İstanbul 1972.

KÖRLİTZ, Frederich Von, "İlk Osmanlı Padişahlarının İsdâr Etmış Oldukları Bazı Beratları", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, İstanbul 1332, Sene,5.

KÖYMEN, Mehmet Altay, *Alparslan ve Zamanı*, I-II, TTK Yayınları, Ankara 1983.

LEVENT, Âgah Sırrı, *Divan Edebiyatı*, İstanbul, İkinci Basım.

LÜTFULLAH AHMED, *Hayât-ı Hazret-i Ömeri'l-Faruk*, İstanbul 1333.

MAKRÎZÎ, Ahmed b. Ali, *el-Hıttatü'l-Makrîziyye*, I-II, Beyrut ty.

————, *İtti'âzu'l-Hunefâ bi Ahbâri'l-Eimmeti'l-Fatımiyyîn ve'l-Hulafâ*, I-II, Kahire 1971.

————, *Kitabu's-Sülûk li Ma'rifeti'l-Mülûk*, nşr. Muhammed Mustafa, I-II, Kahire 1924.

MANSUR ALİ NASİF, *et-Tâcu'l-Câmi'u li'l-Usûl*, I-V, Pamuk Yayınevi, İstanbul 1960.

MAVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Ahkâmu's-Sultâniye ve'l-Velâyâtü't-Dîniyye*, Kahire 1996.

MECDÎ EFENDÎ, *Terceme-i Şakâyk*, İstanbul 1269.

MEDRESÎ, Abdülkerim Muhammed, *Nûru'l-İslâm*, İstanbul 1985.

MEHMED NEŞRÎ, *Kitab-ı Cihannüma*, I-II, neşr., Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, TTK Yayınları, Ankara 1987.

Mesalihu'l-Müslimin, neşr., Yaşar Yücel, TTK Yayınları, Ankara 1980.

MESUDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. el-Hüseyn, *Murûcu'z-Zeheb ve Me'âdinu'l-Cevher*, I-IV, Beyrut 1986

MUHAMMED B. İSHAK, *Sîretü İbn-i İshâk*, Tahkik ve Tâlik, Muhammed Hamidullah, Hayra Hizmet Vakfı, Konya 1981.

MUHAMMED FUAD, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ân* I-II, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul 1982.

MUHAMMED HAMİDULLAH, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*,

Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1987.

MUHAMMED RAMÎ, *Tuhfetu'l-Ahbâb fi Fezâil-i-Ashâb*, İstanbul 1328.

MUHAMMED SABBÂN, *İs'âfu'r-Râğibîn fi Sîreti'l-Mustafa ve Fezâil-i Ehl-i Beyt'i't-Tâhirîn*, Mısır, 1375.

MUNAVÎ, Abdurrauf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu Cami'i's-Sağîr*, I-VI, Mısır 1958.

MUSEVÎ, Mirza Muhammed Bakır, *Ravzâtü'l-Cennât fi Ahvâli'l-'Ulemâ ve's-Sâdât*, nşr. Esedullah İsmailiyan, I-VII, Beyrut ty.

MUSTAFA NURÎ PAŞA, *Netâicu'l-Vukuât*, I-IV, İstanbul 1294.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Mecmatu't-Tefâsîr I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978.

NİZAMÜL MÜLK, *Siyasetname*, terc., Mehmet Altay Köymen, Ankara 1982.

ÖZDEMİR, Mehmet, "Endülüs Emevileri Döneminde Hz. Ali ile İlgili Yaklaşımlar", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Şii ve Sünni Müfessirlere Göre Ehl-i Beyt Kavramı", *Marîfe*, yıl, 4. Sayı, 3, kış, Konya 2004.

ÖZTÜRK, Necati, *Hicaz Albümü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

PAKALIN, Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1983.

RAZÎ, Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, I-XXXII, Tahran ty..

SAFEDÎ, Selahuddîn Halil b. Aybek, *Kitâbu'l-Vâfi Bi'l-Vefayât*, neşr., Helmut Ritter I-VIII, Tahran 1961, 1971.

SALÎH SAİM, *Emir Buhari*, İstanbul 1317.

SAMÎ ŞAKİR, *Tarihi Sami*, İstanbul 1198.

SARICIK, Murat, *Osmanlı İmparatorluğunda Nakîbu'l-Eşrâflık Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

-----, *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye*, Nesil Yayınları, İstanbul 2004.

-----, *İslam Öncesi Dönem-Cahiliye Kültürü*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002.

-----, "el-Hur b.Yezid ve Hz. Hüseyin'le Mücadelesi", *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 2, Isparta 1996.

-----, *Dört Halife Dönemi*, I-II, Nesil Yayınları, İstanbul 2002.

-----, "Ebussuud Efendi'nin Fetvalarında Seyyidler", *SDÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 11, Isparta 2003/2.

-----, "Ahzab Suresi Otuz Üçüncü Ayeti ve Tarihi Tesirleri", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 11, Erzurum 1992.

-----, "Hz. Peygamber Sevgisi ve Dâru's-Siyâdeler", *II. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, 20-21 Nisan, Isparta, 1999, 139-153.

-----, "Osmanlı Devletinde Nakîbü'l-Eşrâfîk Kurumu", *Türkler*, Ankara 2002, X, 385

-----, *Hz. Muhammed'in Çağrısı-Medine Dönemi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2009.

SARIÇAM, İbrahim, "Hz. Ali'nin Hayatı ve Şahsiyeti", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004.

SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.

SEYYİD AHMED ER-RUFAİ, *el-Burhânu'l-Müeyyed*, terc., Kudsizade Kadri İstanbul ty. .

SEYYİD ŞABLANCI, *Nûru'l-Ebsâr fî Menâkıb-ı Âl-i Beyti'n Nebiyyi'l-Muhtâr*, Kahire 1375.

SUYUTİ, Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Sünenü Nesai bi Şerhil Hafız Celalüddin es-Suyuti ve Hâşiyetul-İmam es-Sindi*, I-VIII-Beyrut ty.

-----, *Târîhu'l-Hulafâ*, Mısır, 1952.

ŞAMDANİZADE, Fındıklı Süleyman, *Mürî't-Tevârih*, neşr., M. Münir Aktepe, II-A İstanbul 1978.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kamus-ı Türkî*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1318.

ŞERİF MURTEZA, Ali b. Musa, *eş-Şâfi fil İmâme* I-IV Tahran.

TABERÎ, Ahmed b. Abdullah, *Zehâiru'l-Ukbâ fi Menâkıb-ı Zevî'l-Kurbâ*, Kahire 1357.

TABERÎ, Muhammed b. Cerir, *Câmi'ul Beyân*, I-XXX, Mısır. 1954.

-----, *Târîhu'r-Rusul vel Mülûk*, I-XVI. E.J. Brill, Leiden 1879-1965.

TAĞRIBERDÎ, Cemalüddin Ebu Mehasin, *en-Nücûmu'z-Zâhira*, I-XII, Kahire 1962.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1980.

TOROS, Taha "Müzeciliğimizin ve Güzel Sanatlar Eğitiminin Öncüsü Osman Hamdi", *Antik Dekor, Antika Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, sayı: 63, İstanbul 2001, s. 74.

-----, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara 1958.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Mekke-i Mükەرreme Emirleri*, TTK Yayınları, Ankara, 1984

-----, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1984.

-----, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları Ankara 1941.

-----, *Osmanlı Devlet Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları Ankara, 1945.

VAKANÜVİS AHMED LÜTFİ EFENDİ, *Tarih-i Lütfi*, I-II İstanbul 1328.

ÜZÜM, İlyas, "Alevilikte Hz. Ali Telakkisi", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004.

VAROL, Bahaüddin, *Ehl-i Beyt Gerçeği*, Şamil Yayıncılık, İstanbul ty.

YAVUZ, A. Fikri, *Kur'ân-ı Kerim ve Meal-i Âlisi*, İstanbul 1986.

YAZIR, Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul 1979.

YILDIRAN, Meliha, "Türk Edebiyatında Hz. Ali", *Hayatı, Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali*, Bursa Müftülüğü, Bursa 2004.

YUSUF HAS HACİB, *Kutadgu Bilig*, çev., R. Rahmeti Arat, Ankara 1998.

YÜCEL, Yaşar, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

ZİRİKLİ, Hayruddin, *el-A'lâm, Kamusu Terâcim-i Ricâl ve'n-Nisa*, I-XI, Beyrut, ty.

ARŞİV KAYNAKLARI

1. *Kânunnâme ve Fetvâ Mecmuası*, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 4107.
2. *Kavânin-i Kadime-i Osmaniye*, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 1807.
3. *Hırzu'l-Mülûk*, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan nr. 1612, YY.
4. HEZARFEN HÜSEYİN EFENDİ, *Telhisü'l-Beyân, li Kavânin-i Al-i Osmân*, BOA. nr. 220.
5. MÜNİP MUSTAFA, *Mecmu'a-i Merasim-i Devlet-i Aliye*, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 8892.
6. *Mecmua-i Merasim-i Devlet-i Aliye*, İst. Üni. Kütb. TY. nr. 8893.
7. AHMED NAZİF EFENDİ, *Riyâzu'n-Nükabâ*, Süleymaniye Kütb. Hacı Mahmud, nr. 4590, H. 1257.
8. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.3
9. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.5
10. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.7
11. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.9
12. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.11
13. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.14
14. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.15
15. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.20
16. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.21

17. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.24
18. BOA. *İbnü'l-Emin, Ensab*, nr.24
19. BOA. *Ali Emiri*, nr.195
20. BOA. *Ali Emiri*, nr.2351
21. BOA. *İrade, Evkaf*, nr.1017
22. BOA. *İrade, Meclis-i Vâlâ*, nr. 20122 (H. 1278 tarihli irade).
23. BOA. *İrade, Şurây-ı Devlet*, nr. 159 (H. 1285 tarihli irade).
24. BOA. *İradeler*, nr. 4798 (H. 1275 tarihli irade).
25. BOA. *Şikâyet Defteri*, nr.25
26. BOA. *Kepeci, Ruûs*, nr.236
27. BOA. *Mad.* nr.2349
28. BOA. *Tapu Tahrir*, nr.48
29. BOA. *Tapu Tahrir*, nr.137
30. BOA. *Tapu Tahrir*, nr.660.
31. İSAM Kütüphanesi, *Nakibü'l-Eşrâf Defterleri*, nr. 8.

İNDEKS

Abbas'a eza, 136
Abbas benden, 143, 145
Abbasi alâmeti, 193
Abdualmuttaliboğulları, 120, 146, 147
âdet-i ağnam, 225, 255, 256
Ahmed b. Hanbel, 27, 37, 120, 130, 132, 179, 181
akit mevlası, 79
âl, 22, 27, 29, 50, 53, 209
Alâeddin Keykubat, 213, 214
alâka, 21, 159, 163, 164
Aleviler, 247
Ali b. Ebi Talib, 68, 88, 94, 203
Ali bendendir, 62
Âl-i Beyt, 7, 9, 10, 11, 27, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 58, 59, 60, 67, 80, 86, 87, 88, 89, 100, 109, 129, 130, 136, 138, 145, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 205, 207, 208, 209, 210, 267, 281, 292
Âl-i Beyt düşmanı, 186
Âl-i Beyt incileri, 210
Ali b. Tarrâd, 199
Ali er-Rıza, 193
Âl-i Muhammed, 17, 22, 24, 34, 46, 186
Âl-i Muhammed akrabalığı, 24

Âl-i Muhammed sevgisi, 46, 47, 49
Âl-i Resul, 20, 20-298, 33, 33-298, 40, 48, 48-298, 59-298, 216, 217, 217-298, 252, 252-298, 252-298, 270, 283
Ali'ye buğz, 64, 65, 86, 87, 88, 89
Ali'ye eza, 94, 97
Allah'a yaklaşma, 23
Allah için, 19, 45, 51, 54, 70, 126, 146, 147
Allah namına, 27, 43, 44, 45, 48, 148
Allah sevgisi, 28, 29, 41, 44, 45, 46
Alparslan, 202, 290
Anadolu Selçukluları, 10-299, 152-299, 212, 213, 216, 221, 251-299, 268-299
Arap milliyeti, 170, 175
asabiyet, 16, 170, 171, 174
ashabım, 44, 48, 49, 50, 51, 56, 97
Ashabıma sövmeyin, 92
Asıl sevgi, 185
Askerî, 11, 242, 253, 254, 255, 256, 257, 269, 274
Askerîler, 254, 255, 256, 257
Askerî sınıf, 11, 242, 254, 256, 274
aşk, 21, 22
Atâ, 164, 165, 222, 229, 232, 260, 285
Atiyyeler, 222, 269
ayağa kalkmak, 205, 268
aylık, 164, 252

Abbas'a eza, 136
 Abbas benden, 143, 145
 Abbasi alâmeti, 193
 Abdulmuttaliboğulları, 120, 146, 147
 âdet-i ağnam, 225, 255, 256
 Ahmed b. Hanbel, 27, 37, 120, 130, 132, 179, 181
 akit mevlası, 79
 âl, 22, 27, 29, 50, 53, 209
 Alâeddin Keykubat, 213, 214
 alâka, 21, 159, 163, 164
 Aleviler, 247
 Ali b. Ebi Talib, 68, 88, 94, 203
 Ali bendendir, 62
 Âl-i Beyt, 7, 9, 10, 11, 27, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 58, 59, 60, 67, 80, 86, 87, 88, 89, 100, 109, 129, 130, 136, 138, 145, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 205, 207, 208, 209, 210, 267, 281, 292
 Âl-i Beyt düşmanı, 186
 Âl-i Beyt incileri, 210
 Ali b. Tarrâd, 199
 Ali er-Rıza, 193
 Âl-i Muhammed, 17, 22, 24, 34, 46, 186
 Âl-i Muhammed akrabalığı, 24
 Âl-i Muhammed sevgisi, 46, 47, 49
 Âl-i Resul, 20, 20-298, 33, 33-298, 40, 48, 48-298, 59-298, 216, 217, 217-298, 252, 252-298, 252-

298, 270, 283
 Ali'ye buğz, 64, 65, 86, 87, 88, 89
 Ali'ye eza, 94, 97
 Allah'a yaklaşma, 23
 Allah için, 19, 45, 51, 54, 70, 126, 146, 147
 Allah namuna, 27, 43, 44, 45, 48, 148
 Allah sevgisi, 28, 29, 41, 44, 45, 46
 Alparslan, 202, 290
 Anadolu Selçukluları, 10-299, 152-299, 212, 213, 216, 221, 251-299, 268-299
 Arap milliyeti, 170, 175
 asabiyet, 16, 170, 171, 174
 ashabım, 44, 48, 49, 50, 51, 56, 97
 Ashabıma sövmeyin, 92
 Asıl sevgi, 185
 Askerî, 11, 242, 253, 254, 255, 256, 257, 269, 274
 Askerîler, 254, 255, 256, 257
 Askerî sınıf, 11, 242, 254, 256, 274
 aşk, 21, 22
 Atâ, 164, 165, 222, 229, 232, 260, 285
 Atiyyeler, 222, 269
 ayağa kalkmak, 205, 268
 aylık, 164, 252
Bağdat, 134, 199, 200, 201, 228, 287
 bahâu'l-mille, 207, 208
 baş nakibler, 193
 başörtüsü, 198, 248
 bayram, 161, 204, 261, 262, 265, 268
 bayramlaşma, 261, 262, 263
 Bedir gazileri, 164

beyaz, 196
 bîd'a 100, 101, 107
 biat merasimi, 261, 262
 buğz, 10, 64, 65, 72, 79, 86, 87, 88,
 89, 91, 103, 112, 113, 114, 117, 118,
 119, 135, 147, 151, 159, 171
 Bursa, 61, 62, 64, 71, 84, 187, 226,
 228, 260, 286, 287, 291, 292, 293,
 294

Cafer-i Sadık, 182
 Cennetlik gençler, 118, 119, 120,
 134
 cezalandırma yetkisi, 235
 Cibillî, 110, 209
 Cûlus tebrîği, 261
 Cûlus tebrik, 261
 Çelebi Mehmed, 226

Daire-i nûkabet, 233
 Dâru'l-hikmet, 194
 Dâru's-Siyadeler, 205
 dellallık, 252
 Devlet törenleri, 11, 258, 270
 dinen, 110
 divanlar, 163, 166, 189, 268
 divanların vazifesi, 189
 diyanet eyvanı, 222, 223
 Diyar-ı Rum, 223, 269
 dua 52, 68, 82, 97, 116, 117, 118,
 126, 127, 129, 130, 134, 138, 160,
 161, 162, 176, 178, 183, 196, 204,
 209, 224, 225, 230, 259, 260, 261,
 262, 263
 dürrer, 211
 dürr-i semavi, 211
 dürr-i yekta, 211, 212

dürr-i yetim, 212
 düşmanlık, 10, 17, 44, 46, 50, 51,
 87, 89, 92, 112, 135, 171, 180, 196

Ebâ Hasan, 156
 Ebu Cehil, 106, 107
 Ebu Hureyre, 56, 112, 113, 125,
 127, 128, 152
 Ebu Leheb, 43
 Ebu Süfyan, 51, 144, 173
 Ebu Türab, 175
 Ebu Zer, 47, 88, 90, 91, 92
 Ehl, 20, 53, 55, 56, 88, 109, 111, 176
 Ehl-i Beyt, 7, 8, 18, 19, 20, 24, 25,
 28, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43,
 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55,
 56, 57, 58, 59, 72, 78, 80, 81, 87, 88,
 89, 96, 108, 109, 110, 111, 112, 114,
 115, 139, 140, 141, 142, 143, 143,
 144, 145, 146, 147, 151, 153, 153,
 156, 157, 158, 159, 162, 163, 164,
 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171,
 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180,
 182, 183, 184, 186, 187, 195, 196,
 208, 209, 233, 236, 239, 240, 241,
 286, 291, 293
 Ehl-i Beyte hürmet, 139, 144
 Ehl-i Beyte sevgi, 49, 156, 167,
 169, 170, 171, 172
 Ehl-i Beyt sevgisi, 45, 47, 49, 55,
 179, 195
 elçi, 42, 202
 el-Fazıl, 208
 el-Murtezâ, 200, 201
 emanet, 53, 56, 57, 210, 214, 215, 251
 Emeviler, 4, 81, 84, 94, 170, 175,
 291
 Emir Buhari, 226, 227, 259, 269,

291
 Emirî, 194, 197, 230, 253, 271,
 276, 296
 Emir sarık, 197, 198, 250, 251
 Emir Sultan, 227, 228, 258, 260,
 261
 En-Nefsü'z-Zekiyye, 180
 Ensâb Nikâbeti, 10, 188, 190, 199,
 203, 267
 Ensar, 18, 18-299, 18-299, 18-
 299, 18-299, 18-299, 19, 19-299,
 19-299, 25, 25-299, 25-299, 25-
 299, 25-299, 26, 26-299, 26-299,
 55, 55-299, 55-299, 59, 71, 71-
 299, 71-299, 84, 84-299, 87, 87-
 299, 87-299, 89, 91, 147, 147-299,
 147-299, 147-299, 147-299, 148,
 148-299, 148-299, 164, 164-299,
 164-299, 169, 186
 er-Rıza, 193, 199, 200, 201
 Eshâr, 51, 52
 Eşrâf-ı eşrâf, 193, 247
 et-Tahir, 200, 201, 208
 Evlâd-ı mutahhere, 234
 Eyyubiler, 204, 205, 207
 eza, 28, 89, 94, 95, 96, 97, 98, 99,
 103, 104, 105, 111, 129, 136, 138,
 141, 144, 146, 180, 181
 ez-Zekiy, 207, 208, 210
 ez-Zeynebî, 199, 200

Fatıma, 10, 23, 24, 33, 54, 55, 56,
 66, 67, 88, 100, 101, 102, 103, 104,
 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111,
 113, 114, 115, 117, 120, 126, 129,
 130, 132, 133, 136, 154, 176, 177,
 178, 181, 184, 201, 202, 203, 208,
 210, 215, 216, 217, 232, 233, 244,
 247, 250, 289

Fatıma soyu, 55, 215, 244, 247,
 250
 Fatımatu'z-Zehra, 101, 109
 Fatımatu'z-Zekiyye, 185
 Fatımiler, 203, 204, 268
 Fatih Dönemi, 229
 Fedek Feyi, 176
 Fesleğen, 121, 122
 Fetvalar, 41, 245, 246, 247, 255,
 270

Gadirhum, 77, 78, 80
 Gazan Mahmud Han, 205, 206,
 268
 Gurret-i Aynî'l-Betûl, 216, 217
 günlük, 252, 253, 283
 Ğarâm, 21

Halefler, 53, 54, 55, 77
 Halife, 4, 10, 33, 60, 71, 76, 77, 80,
 82, 84, 85, 96, 124, 129, 138, 153,
 154, 155, 156, 158, 159, 161, 162,
 163, 166, 170, 173, 174, 176, 177,
 178, 179, 180, 189, 190, 193, 199,
 200, 202, 204, 260, 261, 267, 268,
 292
 Hanbelî, 181
 Harici, 80, 186, 232
 Harun, 73, 74, 75, 76, 77, 79
 Hasan b. Ali, 152
 Hasaneyn-i Ahseneyn, 23, 118,
 120, 121
 Hasan-ı Müsenna, 178
 Hasaniler, 126, 129
 hasib, 207
 Hasibeyn-i Nesibeyn, 208
 Haşimiler, 66, 161, 163, 164, 165,

177, 202
 Hâşimî Rekabeti, 174
 Hatayi, 198
 Hâtemü'l-Enbiya, 18
 Hayber fethi, 68, 69, 113
 Hulf mevlası, 79, 82
 hullet, 22
 Hırka-i Şerife, 263, 270
 Hırka-i Şerife ziyareti, 263
 Hutta kapısı, 86, 88
 hilatler, 199
 hususi nakib, 190, 192
 Hümeýra, 39
 hürmet tavsiyesi, 239
 Hüseyin b. Muhammed, 200
 Hz. Abbas, 10, 25, 26, 27, 28, 84,
 103, 108, 109, 136, 137, 138, 139,
 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147,
 148, 157, 160, 161, 162, 164, 165,
 166, 167, 171, 202, 225
 Hz. Abbas'ı sevmek, 136, 142
 Hz. Aişe, 140, 163, 164, 165
 Hz. Ali, 10, 23, 24, 33, 40, 46, 50,
 51, 52, 54, 55, 60, 61, 62, 63, 64, 65,
 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76,
 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
 97, 98, 99, 102, 104, 106, 107, 108,
 109, 110, 113, 123, 126, 129, 133,
 136, 144, 145, 154, 155, 156, 157,
 158, 159, 160, 161, 162, 169, 175,
 176, 177, 183, 185, 186, 187, 189,
 195, 197, 200, 247, 286, 287, 289,
 291, 292, 293, 294
 Hz. Ali'yi eleştiren, 96
 Hz. Ali'yi sevmek, 60, 86, 87, 88
 Hz. Ali'yi teselli, 80, 85
 Hz. Ebu Bekir, 4, 24, 33, 45, 50,
 51, 52, 79, 84, 97, 111, 127, 139,

144, 145, 153, 154, 155, 156, 157,
 159, 160, 162, 183
 Hz. Fatıma, 10, 23, 24, 33, 55, 56,
 66, 88, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113,
 115, 117, 126, 129, 130, 133, 136,
 154, 178, 181, 202, 203, 208, 210,
 215, 216, 217, 244, 250, 289
 Hz. Fatıma evladı, 103
 Hz. Fatıma'yı kızdırmak, 103
 Hz. Hasan, 10, 24, 33, 34, 60, 88,
 102, 103, 110, 112, 113, 114, 115,
 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123,
 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
 131, 132, 136, 151, 152, 155, 158,
 159, 161, 164, 174, 175, 178, 189,
 201, 203, 204, 205, 208, 209, 241,
 247, 268, 287
 Hz. Hüseyin, 10, 24, 102, 106,
 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119,
 120, 124, 125, 128, 129, 130, 131,
 132, 133, 134, 135, 136, 158, 161,
 162, 169, 170, 174, 177, 189, 193,
 194, 196, 201, 203, 241, 247, 292
 Hz. Muaviye, 78, 123, 124, 169,
 173, 174
 Hz. Musa, 73, 74, 77
 Hz. Ömer, 4, 33, 45, 52, 60, 79,
 83, 95, 96, 97, 138, 139, 141, 142,
 144, 145, 148, 151, 152, 158, 159,
 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
 175, 189, 225
 Hz. Peygamber'in amcası, 16, 60

I. Ahmed, 260, 264
 II. Murad, 226, 229, 230, 260, 269
 II. Murat, 230
 I. Murad, 221, 224, 259
 I. Murat, 225

Irk-ı Tahir, 105, 202, 244, 250, 279

İtret, 20, 37, 38, 40, 44, 45, 46, 48, 78, 184, 201

IV. Murad, 237, 284

İbn-i Haldun, 59, 163, 203

iki çatal, 137

iki seyyid, 118, 119, 120

ikram, 10, 11, 28, 29, 44, 52, 56, 58, 60, 139, 141, 143, 152, 153, 155, 157, 158, 160, 162, 172, 173, 175, 177, 178, 187, 191, 192, 205, 206, 210, 212, 214, 216, 217, 226, 227, 229, 230, 233, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 251, 252, 253, 258, 262, 267, 269, 279

iktirâf-ı hasene, 33, 33, 34

İlhanlılar, 204, 205, 206, 207, 268

ilk sâdât nazırları, 226

İlm-i ensâb, 189

İnam Azam, 182

İnam-ı Masum, 82

İnam Malik, 38, 179, 180, 245

İnam Şafiî, 167, 182, 183, 184, 186, 202

iman alâmeti, 88, 89

irade, 21, 82, 253, 296

İshak Paşa, 226, 228, 269

İslâm mevlası, 80

İstidrâr-ı erzak, 214

işaret, 21, 28, 33, 55, 85, 91, 92, 95, 109, 114, 119, 120, 125, 130, 131, 151, 159, 168, 175, 201, 202, 208, 209, 210, 229, 239, 250, 255, 256

iyilikte bulunmak, 54, 151

İ'zaz, 231

izzet, 206, 230, 239, 240, 241, 269, 275

Kâfir, 43, 57, 83, 86

Kâmil Zü'l-Mecdeyn, 199

Karabet, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 27, 43, 140, 144, 147, 148

Kaygusuz Abdal, 197

Kerbela faciası, 135, 169

Kerh, 201

kervansaray, 206

kılıç kuşatma, 258, 259, 260, 261

kırmızı, 69, 134, 146, 196, 197, 198

Kurbâ, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 31, 216, 239, 240

kurbâya meveddet, 22, 24, 31, 157, 216, 239, 240

Kureyş, 16, 17, 24, 25, 27, 28, 55, 66, 68, 70, 146, 147, 181, 202

Kutadgu Bilig, 43, 114, 236, 237, 239, 294

Macuncu, 235, 252

macunculuk, 252

manay-ı ismi, 45

manevi baba, 195

medisler, 25, 187, 227

Medine, 18, 19, 63, 68, 73, 74, 75, 76, 98, 103, 113, 117, 127, 128, 147, 152, 154, 161, 168, 174, 177, 179, 180, 197, 230, 292

Mehdi, 120, 198

Mekke Emiri, 230

Melik Eşref Şaban, 196, 211

Memlûklular, 10, 10-11, 207, 208, 259, 268, 268-270, 268-270, 281

Memun, 10, 193

menşur, 10, 190, 199, 200, 204,
207, 208, 209, 210, 213, 215, 216,
267, 268, 281

menşurlar, 190

Meveddet ayeti, 10, 13, 16, 18,
20, 22, 25, 26, 28, 33, 34, 48, 141,
167, 187, 214, 215, 216, 239-299,
240, 241, 242, 243, 267, 270, 299

Mevlâ, 7, 77, 79, 82, 83, 177

Mevla hadisi, 79, 82, 84

Mikdâd, 90, 91, 92

minber, 107, 155, 158, 176, 178,
204

miras, 106, 132, 133, 154, 195

Muafiyet berati, 224

Muhammed b. Hanefiyye, 87, 89

muhîb, 80, 82, 129

Murad Hüdâvendigâr, 224, 269

Muttaliboğulları 24, 25, 109, 131

Mücteba'd-devle, 207, 208

Müteseyyidler, 237, 238

Müteseyyidlik, 238

Mütevekkil, 189

Nakib, 10, 190, 191, 192, 193,
199, 200, 201, 204, 205, 210, 211,
238, 267

Nakîb-i Sâbık, 260

nakiblerin vazifesi, 192

Nakîbu'l-Eş-râfları, 11

Nakîbu'l-Eş-râflık, 7, 166, 199,
204, 291

Nakib unvanları, 207, 216

Nakîbü'l-Eş-râf 175, 216, 235,
240, 260, 262, 273

Nakîbü'l-Eş-râf Başçavuşu, 233

Nakîbü'n-Nükabâ, 10, 267, 268

nasır, 80, 82, 83

Necran, 88

neseb, 38, 67, 104, 169, 181, 189,
195, 196, 207, 236, 237, 238, 239,
240, 252, 268, 272, 275

neseben, 54, 65

nesebi sabit, 236, 238, 272, 275

nesep ağacı, 67, 131, 209

nesepleri koruma, 194

Nezir, 34

Nikabet, 10, 188, 189, 201, 208,
215, 261, 268, 281 188, 189, 190,
199, 200, 201, 203, 207, 208, 215,
231, 232, 233, 238, 261, 267, 268,
299

Nikabet Menşur, 208, 215, 268,
281

Nizâmü'l-Hazreteyn, 201

Nuh'un gemisi, 48, 49

Nuh'un Gemisi, 47, 48, 289

Nûru'l-Hüdâ, 200

nüfuz, 202

Oğullarım, 67, 102, 110

On iki imam, 204

onurlandırma, 51, 54, 214, 237,
239, 251, 252, 253, 263, 264, 267,
269

Orhan Bey, 221, 222

Osman Bey, 221

Osman Gazi, 213, 215, 221, 226

Osmanlı Nakîbu'l-Eş-râfları, 11,
11-299

Ömer b. Abdülaziz, 166, 173,
174, 175, 176, 177, 178

övünme, 194, 195, 207

Parça, 100, 101, 103, 104, 105,

107, 130, 131, 132, 178, 181
 Peygamber ağacı, 268
 Peygamber Âli, 20, 152, 163
 Peygamber hakkı için, 43, 114, 239
 Peygamber soyu rengi, 250
 Peygamber uruğu, 43, 239, 240

Rafizîler, 46, 183, 184
 Rasulullah'a eziyet, 97
 Rasulullah hürmeti, 191
 Raşit Halifeler, 80, 153, 174, 189, 267
 reyhan, 102, 121, 122, 123, 125, 129
 reyhanum, 121, 123, 125
 riayet, 11, 16, 24, 44, 50, 52, 58, 88, 140, 141, 143, 153, 158, 160, 163, 186, 187, 201, 213, 215, 242, 243, 268, 269
 risalet şeceresi 214

Sabbâbe, 21
 Sadaka, 24, 54, 55, 167, 224
 Sâdât, 11, 55, 59, 120, 143, 168, 175, 192, 200, 205, 206, 207, 210, 211, 212, 215, 216, 217, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 241, 243, 246, 247, 254, 256, 269, 291
 Sâdâta bakış, 221
 Sâdâta yer vermek, 206
 Sâdât-ı kiram, 222, 223
 Sâdât incileri, 211
 Sâdâtların evlâdları, 224
 Sâdât Nezareti 11, 231, 269, 299,
 Sahabeler, 44, 51, 52, 62, 72, 81, 84, 85, 86, 91, 94, 127, 128, 139,

140, 141, 142, 152, 168, 171, 185, 196
 Sahabe sevgisi, 48, 49
 Sahabeyi tazim, 194
 Sahihu'n-Neseb, 237
 sahte seyyidler, 237
 salâvat, 167, 183
 Salli, Bârik, 183
 sancak, 68, 70, 71, 91, 198, 224, 259
 Sâre, 21
 sarı, 196
 sarık, 193, 194, 196, 197, 198, 211, 228, 235, 244, 248, 249, 250, 251, 268, 270
 savaş, 43, 61, 62, 68, 71, 75, 76, 77, 91, 92, 110, 114, 142, 162, 164, 165, 169, 198, 216, 255, 261
 saygı, 7, 9, 10, 11, 28, 29, 44, 48, 51, 52, 56, 57, 97, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 149, 151, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 174, 176, 177, 180, 181, 182, 184, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 199, 204, 206, 213, 214, 216, 219, 226, 227, 229, 230, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 250, 251, 252, 253, 257, 258, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 273, 276, 277
 saygınlık, 191, 192, 193, 264, 268
 Sekaleyn, 37, 38, 39, 40, 41, 78, 287
 Selma Hatun, 18
 Selman, 87, 90, 91, 92
 sembol, 196, 197, 211, 249
 Sen bendensin, 60, 61, 62, 63
 sevgi, 7, 9, 10, 11, 20, 21, 22, 28,

31, 32, 33, 34, 38, 42, 44, 45, 46, 48,
49, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 71, 72, 82,
88, 91, 114, 129, 140, 141, 142, 145,
148, 156, 157, 159, 162, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 174, 176, 180,
182, 183, 184, 185, 187, 190, 192,
197, 211, 214, 215, 216, 230, 232,
233, 235, 237, 238, 239, 240, 241,
244, 252, 257, 258, 267, 269, 270,
276, 284

Sevginin Özü, 20, 22

Seyyid, 9, 29, 33, 50, 54, 83, 105,
118, 119, 130, 134, 171, 181, 182,
186, 187, 190, 191, 192, 195, 196,
197, 202, 203, 204, 206, 209, 211,
221, 226, 231, 232, 234, 235, 236,
237, 242, 243, 248, 249, 250, 251,
252, 258, 263, 267, 268, 269, 270,
274

Seyyid Ali Nattâ, 226, 228, 269

Seyyidân, 119, 120, 121

Seyyid Bozork, 224

Seyyide kadınlar, 192, 193

Seyyide lânet, 246

Seyyid-i Beni âdem, 17, 30, 195,
212

Seyyidler, 9, 10, 11, 15, 18, 20, 33,
51, 55, 71, 101, 102, 114, 120, 126,
131, 145, 151, 152, 154, 160, 163,
166, 171, 179, 180, 182, 185, 187,
188, 189, 190, 191, 192, 193, 194,
195, 196, 197, 198, 199, 201, 202,
203, 204, 205, 206, 207, 208, 209,
210, 211, 212, 213, 214, 215, 216,
217, 221, 224, 225, 226, 227, 228,
229, 230, 231, 232, 233, 234, 235,
236, 237, 238, 239, 240, 241, 242,
243, 244, 245, 246, 247, 248, 249,
250, 251, 252, 253, 255, 256, 257,
258, 259, 260, 261, 262, 263, 264,
265, 267, 268, 269, 270, 272, 281,

282, 283, 284, 292

Seyyidler Bakanlığı, 11

Seyyidlere ayağa kalkma, 263

Seyyidlere hürmet, 11

Seyyidlere maaş, 11, 251, 253,
270

Seyyidlere vazife, 253

Seyyidlere yakınlık, 226

Seyyidler Hapishanesi, 233

Seyyidler cezalandırma, 235

Seyyidlerin elçiliği, 202

Seyyidlerin ilki, 245

Seyyid Mahmud, 16, 231, 239,
240, 275, 276, 278, 285

Seyyid suçlular, 234

Seyyidü's-Sâdât, 217

Sibt, 131

Sihirler, 50, 51, 52, 97, 160

Sıla-i rahim 16, 24, 25, 57, 140,
151, 156

Sınv, 137

Sınvân, 137

Siyadet hücceti, 238, 239, 241,
244, 272, 273, 274, 275, 277, 278,
279, 284

Siyadet hüccetleri, 9, 11, 236,
242, 250

Siyah cübbe, 193

Siyah sarık, 196

Sopa vurma, 235

soy ağacı, 66, 67, 209, 236, 252

Söğüt, 213

Sünnet, 7, 7-299, 27, 29, 29-299,
38, 38-299, 39, 39-299, 39-299,
40, 40-299, 40-299, 40-299,
40-299, 40-299, 40-299, 41, 42,
42-299, 43, 46, 47, 47-299, 48, 49,
62, 62-299, 63, 64, 71, 71-299, 72,
72-299, 76, 78, 80, 80-299, 83, 86,

87, 96, 97, 99, 99-299, 109, 130,
141, 145, 176, 177, 180, 183, 185,
185-299, 186, 195, 209, 223

Şah İsmail, 198

Şa'ra, 104

Şecere-i Nebi, 209

Şecere-i Zekiiyye, 210, 211

Şefaât, 54, 55, 56, 57, 58, 146, 147,
148, 151, 152, 153, 157, 185, 214,
215, 238

Şefaât edenler, 56

Şefkatle muamele, 214, 268

Şeriat rükünleri, 222, 223

Şerifeler, 105, 196

Şerifler, 10, 11, 35, 44, 54, 60, 66,
67, 70, 73, 81, 84, 91, 105, 119, 126,
129, 141, 172, 181, 182, 191, 193,
196, 197, 206, 209, 234, 241, 242,
249, 263, 267, 269, 270, 272, 274

Şeyh Antere, 243

Şeyhler, 221, 222, 223, 227, 243

şiar, 87, 196

Şûra Suresi, 7, 9, 15, 60, 210, 275,
276, 278

Taf, 134

Tahire, 105, 201, 208, 209, 244

tahkir, 51, 85, 92, 93, 94, 143, 144,
160, 175, 206, 235, 245, 246

takva, 130, 195

Talibiler, 174, 189, 194, 196, 197,
200, 204

Tapu Tahrir Defteri, 237, 242,
243, 255

Tarrâd b. Muhammed, 199, 202

tazir, 193, 246, 247, 248

teberri, 45

Tebûk, 73, 74, 75, 76, 77, 92

Temlik fermanı, 213

tercih, 46, 58, 77, 98, 109, 111,
145, 153, 164, 165, 170, 171, 172,
185, 187, 202, 260, 261

tevessül, 151, 153, 160, 161, 162,
163

Toprak Babası, 175

Türabiler, 175

Ubeydullah, 93, 169, 170, 227

Ümmü Fazl, 103

Üsâme, 116, 117, 177, 201

Üsâme b. Ahmed, 201

Vakıflar, 205, 206, 252, 268

varis, 56, 83, 86, 195

vasiyet-i şerife, 186, 187

Vehb. Hamza, 63

vergi muafiyeti, 11

vüd, 21

Yağmur duası, 138, 160, 161,
162, 225

Yahudiler, 68, 70, 72, 127, 196

yardımcı, 26, 63, 73, 74, 75, 76,
80, 81, 82, 83, 85, 192, 215, 241

Yedikule, 234, 282

yeşil alâmet, 197, 243

yeşil cübbe, 193, 194, 268

yeşil kubbe, 197

Yeşil muslin, 248, 249

Yeşil sancak, 198
yeşil sarık, 193, 196, 197, 198,
211, 235, 244, 248, 249, 250, 251,
262, 268, 270
Yezid, 124, 170, 292
Yezidler, 198
Yıldırım Beyazıd, 258, 259
yüceltme, 11, 191, 210, 251, 252,
253, 268

Zehra, 101, 109, 111
Zekât, 24, 62, 167, 225, 251, 255,
256
Zekiye, 105, 111, 184
Zengiler, 204, 205, 263, 268
Zevi'l-Kurba, 20
Zeyd b. Erkam, 77, 169, 170
Zeyd b. Sabit, 168, 169
Zeyne'l-Abidin, 45, 229, 231
Ziyad b. Ebih, 169
Zü'l-Fahreyn, 199, 201
Zü'l-Hasebeyn, 201

Ehl-i Beyt... İslam semasının parlak yıldızları ve ışık saçan güneşleri... Sünnetin kaynağı ve muhafızları...

Kur'an buyurur: "De ki: Peygamberlik vazifesinin icrasına mukabil sizden akrabalık (Ehl-i Beyt) sevgisinden başka hiçbir ücret istemiyorum."

Resul-i Ekrem Efendimiz de, "Size iki şey bırakıyorum, onlara sarılırsanız kurtuluşa erersiniz: Birisi Allah'ın kitabı, diğeri ise Ehl-i Beyt'im" buyurur.

Elinizdeki kitap işte bu Kur'anî ve nebevî buyruklardan hareketle, Ehl-i Beyt sevgisini ele alıyor.

Ehl-i Beyt kimdir? Müslümanların Hz. Peygamberin soyuna karşı tavırları nasıl olmalıdır? Ehl-i Beyt'i sevmek ne demektir? İslam'a göre Ehl-i Beyt nasıl sevilmelidir? Hz. Ali'yi kimler sever, kimler ona buğzeder? Sahabenin Ehl-i Beyt'in fertlerine saygı ve sevgisi nasıldı? Tarihî süreçte, başta Osmanlılar olmak üzere İslam devletlerinde Hz. Peygamberin soyundan gelen seyyidlere nasıl bir sevgi gösterildi?

Ehl-i Beyt'i Sevmek'te, bu gibi sorulara sevgi yüklü ve zihin açıcı cevaplar bulacaksınız.

9 789752 698772

